

TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARINDAN
III. SERİ — No. 2^a

MEHMED NEŞRÎ

KİTÂB-I CİHAN - NÜMÂ

NEŞRÎ TARİHİ

I. Cilt

HAZIRLAYANLAR

FAİK REŞİT UNAT

Türk Tarih Kurumu
Üyesi ve G. E. E.
Tarih Öğretmeni

Dr. MEHMED A. KÖYMEN

Ankara Üniversitesi
D. T. C. Fakültesi
Tarih Doçenti

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ — ANKARA

1 9 4 9

İ Ç İ N D E K İ L E R *

ÖNSÖZ IX

Hazâ Kitâb-ı Tarih-i Âl-i Osman 3-7.

Tabaka-i Ulâ

Evlâd-ı Oğuz Han ve ensâb-ı Oğuz Han beyanındadır 9.-

Tabaka-i Sâniye

Mülûk-i Selçûkiyye-i Rumiyyeyi beyan ider 23. - Ammâ Sultan-üs Selçukiyye bi'r-Rûm 27. - Hikâye-i binâ-i kal'a-i Konya ve Sivas ve feth-i kal'a-i 'Alâiyye 37. - İbtidâ-i zuhûr-ı Karaman min Etrâki Ermenâk 43. - Feth-i kal'at-i Ermenâk be yed-i Karaman 45. -

Tabaka-i Sâlise

Sultan-i Rûm, Âl-i Osman Gazi'yi beyan ider 55. - Zikr-i ensâb-ı Âl-i Osman ve keyfiyyet-i nüzûlihîm ile'r-Rûm 55. - Hikâyet (*Süleyman Şah'ın Anadolu'ya gelişi ve Ca'ber kalesi yakınlarında boğulması - Ertuğrul'un Karacadağ ve Sultan Öyüğü'ne yerleşmesi*) 57. - Feth-i Karacahisar. 65-

Osman Gazi devri (71 - 147)

İbtidâ üd- Devlet il- Osmanıyye 71. - Haslet-i Osman Gazi 73. - Hikâyet (*Osman Gazi'nin rüyası*) 73. - Hikâyet (*Osman Beğ'in Mal Hatun'u sevmesi, Eskişehir beği ve Harman - Kaya tekvuru ile savaşı, Köse Mihal'in Osman'ın hizmetine girmesi*) 75. - Vefat-ı Ertuğrul 79. - Hurûc-ı Osman Gazi 81. - Güftâr ender zikr-i Kulaca ve ihrâk-ı o ve feth-i Karaca - Hisar bâr-i düvvüm 85. - Hikâyet (*Osman Beğ'in adâletiyle çevrede emniyet sağlaması*) 87. - Hikâyet-i gâret - kerden-i Vilâyet-i Göynük ve Tarakçı - Yincesi ez - dest-i Osman Gazi 89. - Zikr-i Vâkı'a-i Köpri - Hisar 93. - Hikâyet (*Köse Mihal'in kızının düğününde Osman Beğ'in civar tekvurlarıyla tanışması ve Bilecik tekvuru tarafından düğüne çağırılması*) 95. - Hikâyet-i feth-i Bilecük 97. - Hikâyet (*Orhan'ın Nilifer Hatun'la evlenmesi*) 103. - Güftâr ender zikr-i istiklâl-i Osman Gazi 105. - Zikr-i Kanun-ı Osmanî 111. - Hikâyet-i ı'ta'ül-menâsıb li'l - eshâb 113. - Hikâyet-i içtimâ'ül - küffâr ve muharebe-i Osman Gazi bâ-işân 115. - Hikâyet-i binâ il- ha-

* Bahis başlıklarında, arabca ve farsca yazıldıklarına göre, i'râbında tereddüde düşülen ve tecanüs göstermeyen ibarelerin transkripsiyonunda, birlik sağlamak amacıyla, Osmanlıca geleneği gözönünde tutulmuştur.

vâleteyn fi canibeyni Bursa 117. - Güftâr ender feth-i Mekece ve Ak - Hisar ve Geyve ve Leblebici - Hisarı ve Çadırlû 119. - Hikâyet-i vâkı'ı Orhan ma'â - Çavdar tatar 123. - Hikâyet (*Orhan'ın ilk seferi ve Kara - Cepiş ile Ab - Suyu'nun zaptı*) 125. - Hikâyet-i feth-i Bursa 129. - Hikâyet (*Koca - il'nin zaptı ve Bizanslılarla savaş*) 137. - Hikâyet-i feth-i Aydos 139. - Hikâyet (*Aydos fatihlerinden Abdurrahman Gazi'nin mükâfatlandırılması*) 143. - Hikâyet-i vefat-ı Osman Gazi 143. - Vasiyyet-i Osman Gazi 145.

Orhan Gazi devri (147 - 191)

Hikâyet-i istiklâl-i Orhan Gazi fi milki Osman Gazi 147. - Hikâyet-i feth-i İznikmid 149. - Hikâyet (*Yaya adı altında askerî kuvvet teşkili ve kıyafetlerin düzen altına alınması*) 153. - Hikâyet-i feth-i İznik. 157 - Hikâyet (*İznik'te cami, medrese ve imaret yaptırılması ve burasının bir müddet devlet merkezi edinilmesi*) 163. - Hikâyet (*İdari taksimat yapılarak Süleyman Paşa'nın İznikmid'e, Murad Gazi'nin Bursa'da Beğ Sancağına memur edilmeleri*) 163. - Hikâyet-i feth-i vilâyet-i Karasi 165. - Hikâyet (*Karasi'nin Osmanlı devletine katılmasının ilânı*) 167. - Hikâyet (*Karasi ili'ne Süleyman Paşa'nın tayini*) 167. - Hikâyet-i Geyikli Baba 167. - Hikâyet-i mürûr-ı Süleyman Paşa ilâ Rûm - İli 171. - Hikâyet (*Rum İli'nde zaptolunan memleketlere Anadolu'dan bir kısım halkın nakli ve fetihlerin ilerlemesi*) 181. - Hikâyet-i feth-i Konur - Hisar 183. - Vefat-ı Süleyman Paşa ve Orhan Gazi 185. - Âsâr ve haslet-i Orhan Gazi 187.

Murad Gazi devri (191-311)

Cülûs-ı Gazi Murad Han 191. - Hikâyet (*Dimetoka'nın fethi*) 193. - Hikâyet-i feth-i Edirne 195. - Hikâyet (*Zağra ve Filibe çevresiyle Ipsala'nın zaptedilerek buralara uc beğleri tayin edilmesi; Esirlerden beşte birinin hünkâra ayrılmasının usul tutulması ve bunların yeniçeri olarak yetiştirilmeleri*) 197. - Hikâyet (*Lala Şahin'in Rum İli Beğlerbeğliği'ne, Evrenoz'un Uclar Beğliğine tayin edilmesi, Hacı il Beğ'in ölümü; Zağra, Eski ve Gümülcine'nin fethi*) 199. - Hikâyet-i feth-i Biga 201. - Hikâyet (*Sırp Sındığı savaşı; Murad Gazi'nin cami, imaret ve medrese yaptırması*) 203. - Hikâyet (*Germiyan Oğlu'nun kızını Yıldırım'a ve bir kısım memleketlerini Murad Gazi'ye vermesi*) 203. - Hikâyet (*Yıldırım'ın Sultan Hatun'la evlenmesi*) 205. - Hikâyet (*Gelinin Bursa'ya getirilmesi; Kütahya, Simav, Eğri-göz ve Tavşanlı'nın fethi*) 207. - Hikâyet-i feth-i vilâyet-i Hamid 209. - Hikâyet-i feth-i kılâc-ı Rûm-İli 211. - Hikâyet (*Kavala, Dırama, Zihne, Siroz va Kara-Feriye ile çevresinin fethi*) 215. - Hikâyet-i ibtidâ-i 'adâvet-i Karaman 215. - Kudûm-ı resûl-i Sultan-ı Mısır 217. - İrtihal-i Sultan Murad Gazi ilâ Karaman 219. - Hikâyet (*Hayrettin Paşa'nın ölümü*) 221. - Hikâyet-i kudûm-ı resûl-i Karaman ilâ Murad Han Gazi li-ecl is-sulh ve gazab üs-Sultan Gazi Murad Han 221. - Tertib-i asakir-i Sultan Murad Han Gazi 225. - Tertib-i cüyûş-ı Karamaniyân 227. - Hikâyet-i muhasara-i

Konya 231. - İstişfa^c-ı Sultan Hatun mine's-Sultan 233. - Hikâyet-i isyan-ı Lâz 235. - Hikâyet-i Tekvur-ı kal^a-ı İskenderiyye 237. - Hikâyet-i ʔrûsî-i Sultan, tezevvüc-i o bint-i tekvur-ı Kostantaniyye 237. - Hikâyet-i hezîmet-i Şahin Lala fi Bosna 239. - Hikâyet-i isyan-ı Sosmanoz bin (Alek) Sanderos ve irsâl-i Murad Han Gazi Ali Paşa ileyhi 243. - Der beyân-ı vilâyet-i Sosmanoz ve esmâ-i kılâfîhi 245. - Hikâyet-i kudûm-ı Ali Paşa ilâ kurb-ı kal^a-ı Pıravadi 245. - Kısısa-i Hünkâr ve muhafazat ül-bahr 247. - Tenbih-i Ali Paşa min kudûm is-Sultan 249. - Hile-i küffâr-ı Varna be-Yahşi Beğ 249. - Hikâyet-i kudûm-ı Sosmanoz ile's-Sultan 257. - Hikâyet-i hile-i küffâr-ı Tarak 253. - Hikâyet-i ahz-i Paşa kılâf^c-ı Sosmanoz ve garet-i Pazarlı-Toğan be-Kos-Ova 255. - Vusûl-i Sultan Tavuslı ve kudûm-ı Ali Paşa ileyhi 257. - Vusûl-i Evrenoz Gazi min'el-Hicaz 257. - İrsâl-i resûl be-Ya^ckub Çelebi ve vusûlihi 259. - Hikâyet-i Cem^ciyet-i küffâr 259. - Vâkı^c-a-i Şehir-Köyi 261. - Müşaveret-i Lâz li'l-muharebe 263. - İrtihâl-i Sultan Murad Gazi min Filibe ilâ İhtiman 265. - Azm-i Evrenoz Gazi li-ahz il-lisan 267. - Nüzûl-i Sultan ilâ Kara-Tonlu, ci't-i Resûl-i Lâz fih 269. - Müşaveret üs-Sultan ma^ca vüzerâ[']-ihi 271. - İrsâl-i Evrenoz Gazi Mukaddime 273. - Kudûm-ı resûl-i Lâz fih 275. - Nüzûl-i Sultan ilâ Gümüş-Hisarı 275. - Rû'yetü Evrenoz Gazi asker el-küffâr ve ibsâruh us-Sultan 277. - Zikr-i keyfiyyet ül-muharebe ve nusret ül-İslâm 279. - Tazarru^c-ı Sultan Murad Gazi fi zulumâtî'l-leyl 285. - Zikr-i ahvâl ül-küffâr fi hazihî'l-leyle 287. - Sıfat-ı subh fi yevm il-harb ve tezeyyün üs-safsâf 289. - Tertib-i cüyûş-i küffâr-ı la'în 293. - İbtidâ ül-harb min'er-Râmıyyîn 295. - Şehid şüden-i Hudâvendigâr Gazi Murad Han 305. - Siyret ve Âsar-i Murad Han Gazi 307.

Yıldırım Bayezid devri (311 - 355)

Cülûs-i Bayezid Han b. Murad Han Gazi 311. - Hikâyet-i feth-i Alaşehir 313. - Müsâlaha-i Sultan Bayezid ma^ca Alâaddin-i Karamanî 315. - Teveccüh üs-Sultan Han ilâ Kastamoni ve rucû'uhü ilâ Eflâk 317. - Feth-i vilâyet-i Karaman ve Amasya ve Sivas ve Tokat 317. - Hikâyet-i feth-i Kastamoni 321. - Hikâyet-i hurûc-i Frenk ilâ taraf il-bahr 323. - Hikâyet-i muhasara-i Kostantaniyye ve Muharebe-i Ungurus 325. - Hikâyet (*Anadolu Hisari'nin yaptırılması ve Bizans haraca bağlanarak İstanbul'da bir Türk mahallesi kurulması*) 329. - Hikâyet (*Niğbolu ve Silistre'nin fethi*) 331. - Hikâyet (*Yıldırım'ın Sırp prensesiyle evlenmesi*) 331. - Hikâyet-i feth-i Malatya ve Erzincan 333. - Hikâyet (*Saruhan'dan Filibe ovasına ahali nakledilmesi*) 339. - Hikâyet (*Malatya ve Divrik'in zaptı*) 341. - Haber âmeden ez-vefat-ı Sultan Berkuk be-Bayezid Beğ Gazi 341. - Âğâz-ı sebeb-i hurûc-i Timur-leng 343. - Hikâyet-i nüzûl-i Timur ilâ Sivas ve tahribihî ve zihâbihî ile'ş-Şam ve Haleb 347. - Hikâyet-i kudûm-ı Timur-leng ile'r-Rûm ve muharebe-i Bayezid Han ve vâkı^catühü 349.

Timur istilâsı (355 - 419)

Hikâyet (*Timur'un Yıldırım için demir bir kafes yaptırması*) 355. - Hikâ-

yet-i diğeri (Timur'un Bursa'yı yağma ettirmesi ve Osmanlı hazinesini alması, Bursa halkının sıkıntısı. Timur'un Anadolu Beğlerine eski memleketlerini geri vermesi) 357.-Hikâyet (Yıldırım'ın fide karşılığında kurtarılması teşebbüsü sırasında ölümü) 359.-Siret ü Âsâr-ı Bayezid Han 361.-Hikâyet (Yıldırım'ın kendini zehirliyerek öldürmesi rivayeti) 361. - Hikâyet-i cülûs-ı Emir Süleyman 365. - Hikâyet (Mehmed Çelebi'nin Süleyman Çelebi'yi tanıması) 365. - Ahvâl-i Sultan Mehmed b. Bayezid Han b. Murad Han Gazi b. Orhan b. Osman Gazi 367. - Sultan Mehmed, Kara Yahya'yile ceng idüb, anı sıduğıdur 369. - Sultan Mehmed, Kara Devletşah'la ceng idüb, anı sıduğıdur 373. - Sultan Mehmed, Kubad Oğlu Niksar'ı muhasara iderken üzerine varub, ceng idüb anı sıduğıdur 379. - Sultan Mehmed, Filenbel kal'asınıñ üzerine düşüb, ceng idüb feth itdüğüdür 381. - Sultan Mehmed, İnal Oğlu'yle ceng idüb, İnal Oğlu kaçduğıdur 387. - Sultan Mehmed Gözler Oğlu'yle ceng idüb, anı sıduğıdur 395. - Sultan Mehmed, Köpek Oğlu'yle ceng idüb, anı sıduğıdur 401. - Hikâyet : Mezîd nâm bir hârâmî Sivas'da zâhîr olub, Bayezid Paşa anı tutub, Sultan'a getürdüğüdür 403. - Bu hikâyet Timur-leng ilçî gönderüb, Sultan Mehmed'i yanına davet itdüğüdür 407. - Hikâyet : Sultan Timur'a giderken yolda Kara Yahya'ya buluşub, ceng idüb sıduğıdur 413. - Sultan Mehmed tağlara gidüb, ilçîyle hocasının Timur'a gönderdüğüdür 417.

ÖNSÖZ

İkinci Bayezid devri ilim adamlarından Müderris Mevlânâ Mehmed Neşri tarafından *Kitâb-ı Cihan-nümâ* adı altında telif edilen ve Hicri 898 (M. 1492) yılında tamamlanarak o tarihlerde pâdişaha sunulduğu tahmin olunan ve "*Neşri Tarihi*," adı altında tanınmış bulunan eserin, XIV. ve XV. yüzyıl Osmanlı tarihi olayları hakkında, çağdaş diğer yazma Osmanlı tarihlerine nazaran daha tafsilâtlı ve çeşitli bilgi verdiği malûmdur. Bu kitabın Türk Tarih Kurumu adına, tarafımızdan neşri kararlaştırılan metninin ilk kısmını, engin Türk tarihinin bu devresiyle ilgili olanların istifadesine sunmaktayız. Kırk yıldır, zaman zaman gerçekleştirilmesine karar verilmiş, hatta teşebbüslerine de girişilmiş olan bu hizmeti, yapmış olmaktan duyduğumuz zevk kadar, yüklendiğimiz sorumluluğun önemini de bilmekteyiz. Yalnız bu konudaki çalışmamızda görülecek eksiklerin, bu neviden tenkitli basım işine memleketimizde öncülük edenler arasına katılmak ve hem uzmanların hem bu alanda çalışmaya ilk başlayanların faydalanmasını mümkün kılacak yeni tip bir örnek hazırlamak cesaretini göstermiş olmamıza, başlanacağını ummaktayız.

Gerçi *Tarih-i Osmanî Encümeni*'nin 1910 da ilk kurulduğu sıralarda, kararlaştırdığı, fakat kararını tatbiki imkân bulamadığı bu neşir işine, Veliyeddin Efendi kütüphanesinde bulunan nüshanın (No. 2351) fotokopisini bastırma başlamak suretiyle, İstanbul'da Zaman Kitabevi sahibi Misak Balamutcu'nun bir aralık girişmiş olduğu, Prof. Menzel'in üzerinde çalıştığı nüshanın da yayımlanmak üzere *Prusya İlimler Akademisi* tarafından satın alınarak ilk münasip fırsatta bastırılmasının kararlaştırılmış bulunduğu bilinmektedir.

Türk Tarih Kurumu ise, henüz metinleri neşrolunmamış önemli yazma tarihlerimizi, bir tarafta öz kaynağından faydalanmak isteyenler için arap harflerile asıl metinlerini, karşı tarafta da bu metinler üzerinde çalışmak istiyecek genç nesil için gerekli not ve açıklamalarla birlikte Türk harflerile oku-

nuşlarını gösteren bir seri halinde yayımlamayı çalışma programına katmış bulunmaktadır. Bu serinin bir sayısını teşkil eden *Neşri Tarihi*'nin, başlangıçtan Timur'un Anadolu'dan ayrılışına kadar olan kısmının *birinci cildi*, Timur'un Maveraünnehr'e dönmesinen sonra Yıldırım'ın şehzadeleri arasında başlayan taht mücadelelerinden kitabın esas nüshasının Bayezid II.'e sunulmak üzere tamamlandığı H. 898 (M. 1492) tarihine kadar olan kısmı ile bizzat Mehmed Neşri tarafından Bayezid II. ve Mısır fethine kadar Yavuz devri olayları da katılarak Yavuz Sultan Selim'e sunulduğu anlaşılan ikinci şeklindeki (Paris b nüshası) ilâve bahislerin de *ikinci cildi* teşkil etmek üzere eserin metnine tahsisi kararlaştırılmıştır.

Üçüncü cildi de, 1) Müellifin hayatı ve şahsiyeti; 2) Eserin mahiyeti ile elde mevcut nüshalarının özellikleri, birbirlerine benzerlikleri ve yakınlıkları ile eksikliklerine göre metnin esas şeklinin tesbiti; 3) *Neşri Tarihi*'nin, yazanı belli veya anonim ilk devir Osmanlı tarihleri arasındaki yeri ve bunlardan faydalanmak veya bunlara kaynak olmak bakımlarından karşılaştırmalar yapılarak durumunun belirtilmesi için tarafımızdan yapılan çalışma ve incelemeler ;

a) Aydınlatılmaya ve eldeki verilere göre düzeltilmeye ve tamamlanmaya muhtaç görülen konular üzerinde eklenen notlar; b) İzahlı şahıs ve yer adları, istilahlar ve kuruluşlar endeksleriyle eserden pratik olarak faydalanma imkânlarını sağlayacak bir olaylar endeksi ; c) Metinde geçen ve bugünkü Türkçede yaşamayan eski Türkçe söz ve deyimlerle arap ve fars dillerinden Osmanlıca'ya girmiş kelimelerin ve tabirlerin karşılıklarını gösteren bir sözlük ; d) *Neşri Tarihi* üzerindeki çalışmalarla çağdaş Osmanlı Tarihi kaynakları ve bunlarla ilgili çalışmalar hakkında bir bibliyografya teşkil edecektir.

Ancak bu suretle tamamlandıktan sonradır ki, neşrettiğimiz metin, Osmanlı tarihinin ilk devirleri üzerinde çalışacaklara işlenmiş bir malzeme halinde, faydalı olmak imkânını kazandırmaktadır. Yalnız, kitap bu plâna göre tamamlanıncaya kadar müellif ve eser hakkında topluca bilgi edinmek isteyenlerin, Öğretmen Fahriye Arık tarafından yayımlanmış bulunan bir tetkik¹ ile Öğretmen Faik Reşit Unat tarafından *Türk*

Tarih Kurumu'nda verilmiş bulunan bir konferansın² *Bellekten*'de yayımlanan metnine baş vurmaları mümkündür.

Neşrolunan metin, eserin bugün bilinmekte olan on üç nüshasından asılları veya fotoğrafları elde bulunan ön yazma, karşılaştırılmak ve eldekiler arasında istinsah tarihi kesin olarak bilinen Hammer'ın faydalandığı Viyana nüshası, temel tutulmak suretiyle tesis edilmiştir. *Prusya İlimler Akademisi*'nde bulunan Prof. Menzel nüshasının, savaş sırasında alınan emniyet tedbirleri dolayısıyla saklanmış olduğundan, fotoğrafları getirtilememiştir. Prof. Mükrimin Halil Yinanç nüshası, *Türk Tarih Kurumu* nüshasından yakın devirlerde istinsah edilmiş bir nüsha olduğu, *Topkapı Sarayı* müzesi kütüphanesi nüshası (Hazine, No. 1361) ile Süleymaniye Kütüphanesi nüshaları (Esad Efendi, No. 2080; Bağdad'lı Vehbi Efendi, No. 1233) eksik buldukları ve dikkati çeker bir özellik göstermedikleri için ele alınmamışlardır. Birbirinin oldukça yakınlıkla aynı olan ve zamanından epeyce sonra istinsah edilmiş ve Bayezid II. devrinden Kanunî Sultan Süleyman zamanına (1548) kadar olan olaylar da Firdevsi tarafından eklenmiş bulunan Veliyeddin Efendi Kütüphanesi nüshası (kısaltması *V*; İstinsahı: 1655) ile *Türk Tarih Kurumu* nüshası (Kısaltması: *T*; İstinsahı: 1731) ve istinsah tarihi bilinmemekle beraber XVI. yüzyıl sonlarında yazılmış olduğu tahmin edilen ve Mehmed Neşri tarafından az çok ihtisar edilerek ve Mısır fethine kadar olan olaylar da eklenerek Yavuz Sultan Selim'e sunulduğu anlaşılan Paris b nüshasının (kısaltması *Pb*; *Supplément* No. 1183) müşterek kısımları ufak istinsah farkları ile Viyana nüshasının aynı oldukları, yazı ve metin bakımından da fazla bir özellik taşımadıkları için, Paris b nüshasının ilâve kısmının metni ikinci cilde eklenmek suretile üçüncü cildde nüshalar hakkında bilgi verilirken, tavsifleri yapılmak ve özellikleri belirtilmek üzere, kenara bırakılmışlardır. Bununla beraber bu son üç nü-

¹ Fahriye Arık, *Neşri'nin Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1936.

² Faik Reşit Unat, *Neşri Tarihi üzerinde Yapılan Çalışmalara Toplu bir Bakış*. Bellekten: No. 25, Ankara 1943.

hanın metin bakımından bu neşre esas teşkil eden diğer nüshalarla benzerliklerini belirtmek için 160 ıncı sahifeye kadar olan kısımlarda karşılaştırılmaları yapılmış ve farklar sahife altı notlarında gösterilmiştir. Bu duruma göre yayımlanan metnin tesisinde kullanılan nüshalar şunlardır :

Vy = Viyana nüshası İstinsah tarihi H. 966.(M. 1558).

M = Manisa kütüphanesi (No. 1373) nüshası İstinsah tarihi yoktur. XV. yüzyılda yazıldığı tahmin edilmektedir.

A = İstanbul Arkeoloji Müzesi kütüphanesi (No. 479) nüshası İstinsah tarihi H. 969 (M. 1561).

Pa = Paris Millî kütüphanesi (Supplément, No. 253) *a* nüshası İstinsah tarihi yoktur.

F = İstanbul Fatih Millet kütüphanesi (Ali Emrî, No. 220) nüshası İstinsah tarihi yoktur.

Batı ilim âleminde ve son zamanlarda memleketimizde edebî metinler üzerinde tatbik edilen en yeni usullere göre kurmaya çalıştığımız bu metinde, takip ettiğimiz hedef, tabiidir ki, mevcut nüshalara dayanarak müellifin kaleminden çıkan mevhum esas nüshaya mümkün olduğu kadar yaklaşılmıştır. Bu hedefe erişebilmek için, nüshaların en güvenilir görülen Viyana nüshası temel alınmıştır¹. Bununla beraber, sahife altlarındaki varyantlarda da görüleceği gibi, bu nüshaya da tamamen bağlanılmamıştır. Bu nüshanın eksikleri diğer nüshalara dayanılarak tamamlandığı gibi ; bazen öteki nüshalarda birleşilen ve tarafımızdan uygun görülen kelime ve ibareleri metne almakta ve Viyana nüshasındaki ibareyi varyanta nakletmekte tereddüt edilmemiştir.

Nüsha farkları sahife altlarında gösterilirken birinci plânda tarihçilerin istifadesi göz önünde tutulmuştur. Bu sebeple filologların istifade edebilecekleri bir çok teferruat, meselâ bir kelimenin türlü nüshalarda görülen muhtelif yazılış tarzları, - filolojik tetkiklere esas teşkil edebilecek ölçüde - gösterilmemiştir. Hatta her hangi bir nüshada bir veya bir kaç kelimenin eksik oluşunu göstermek bile çok yerde lüzumsuz sayılmıştır.

¹ Varak başları sahife kenarlarında numaralar ile, arap harfleri metin içinde de | şeklinde çizgilerle gösterilmiştir.

Bazı kelimeleri metne mi, yoksa haşiyeye mi almak icabettiği hususunda tereddütlere düştüğümüz de olmuştur. Bu gibi hallerde temel aldığımız Viyana nüshasını tercih ettik. Sağlam bir metin kurmaya kudretimiz dahilinde uğraştığımızı söylerken, bu kurulmuş metinden istifade eden ilim adamlarının daima varyantları da göz önünde tutacaklarına ve böylece bizim zühul veya hatalarımızı şahsen düzeltmeye imkân bulacaklarına şüphe etmiyoruz.

Varyantları gösterme tarzımıza gelince, bu hususta tarih sahasında böyle bir tenkitli neşirle ilk defa karşılaşacak olan okuyucular için bir açıklama yapmayı gerekli görmekteyiz. Haşiyelerdeki rakkamlar, metindeki satır rakkamlarıdır. Esasen metnin satırları da üçer üçer olmak üzere ayrıca rakkamlandırılmıştır. Haşiyelerde rakkamlardan hemen sonra gelen kelime veya ibareler, esas metinde mevcut olan kelime veya ibarelerdir. Bundan sonra bu kelime veya ibarelerin hangi nüshalarda aynen bulunduğu nüshalara ait kısaltmalarla işaretlenmektedir. Üst üste konan iki nokta ile, esas metne alınan kelime ve ibarelere karşılık diğer nüshalarda hangi kelime veya ibareler geçtiği gösterilmektedir. Bazen esas metne aldığımız kelime veya ibareyi diğer nüshalardaki varyantlarıyla bu şekilde gösterirken esas metindeki kelime veya ibare her hangi bir nüshada veya nüshalarda yoksa (—) nakıs işareti ile belirtilmiştir.

Bazen esas metne alınan kelime veya ibare, birkaç nüshada olup da, diğer bir veya birkaç nüshada yoksa, metindeki kelime veya ibare hangi satırda olduğunu gösteren rakkamla birlikte haşiyede kaydedilip, hangi nüshalarda geçtiği gösterilerek üst üste iki noktadan sonra (—)nakıs işareti ve arkasından metinde geçen kelime veya ibarenin bulunmadığı nüshaların remizleri yazılmıştır. Bunun tam aksi vaki olduğu hallerde, yani esas metne almayı uygun bulmadığımız kelime veya ibareleri göstermek için ise, esas metinde bulunan kelime veya ibare, haşiyede tıpkı yukarıda tarif edilen şekilde, gösterildikten sonra üst üste iki noktayı müteakip (+) zait işareti ve bunun arkasından da fazla olan kelime veya ibare, daha sonra da bu fazla ibarenin geçtiği nüshanın remzi konulmuştur. Aynı satır içinde geçen varyantlar | işaretile, ayrı satırlarda geçenler || işaretile birbirinden ayrılmışlar-

dır. Varyantların gösterilmesi tarzı hakkında daha ince teferuat, metin ve haşiyeler tetkik olundukça kendiliğinden anlaşılacaktır.

Yine varyantların dikkatle tetkiki, kullandığımız nüshaların birbirine nazaran müellifin elinden çıkmış mevhum ve ana nüshaya göre münasebetlerini kolaylıkla meydana çıkarmaktadır. Bu hususta gerekli karşılaştırmalar ve münakaşalar, muhtelif nüshaların daha yakından kontrolü imkânını da sağlamak üzere aynı konuya ait varaklarından aldığımız örnek fotokopilerle birlikte üçüncü ciltte özel bir kısım teşkil edecektir.

Arap harfleriyle tesis olunan metin hakkında, okuyucularımıza açıklamayı lüzumlu gördüğümüz bir nokta da şudur: Birçok yazmalarda görülen imlâ bozukluğuna ve itirad-sızlığına Neşrî nüshalarında da, çok tesadüf olunmaktadır. Arap ve Fars aslından olan kelimelerin doğru imlâleriyle yazılması esasına sadık kalınmışsa da, Türkçe sözlerde her kelimenin yazılışını her geçtiği yerde müstensihin yazdığı şekliyle muhafaza etmekte fayda mülâhaza olunmuştur. Hatta bu bakımdan arapça ve farsça kelimelere ve bazı yer isimlerine Türkçe edatlar takılırken, bu nevi kelimelerin de aslı imlâsından farklı olarak almış olduğu şekillerde yazılması ihtiyar edilmiştir. Aslı metinden doğrudan doğruya tarih materyeli olarak istifade edecek uzmanlar için bu şeklin bir mesele teşkil etmeyeceği şüphesizdir. Fakat Arap harfleriyle yazılmış tarih metinleri ve belgeleri üzerinde ilk çalışmaya başlayacaklar için bilhassa yeni bir tip teşkil eden bu basımdan didaktik bir fayda sağlanması imkânı düşünülmüş, bu suretle eski metinde geçen başka başka imlâlar ile yazılmış aynı kelime veya tasrif şekillerinin, karşı sahifelerde gösterilen okunuş şekilleriyle karşılaştırıldıkça, rastlanması muhtemel çeşitli yazılış özellikleri hakkında bilgi ve bunları okumak hususunda alışkanlık verebileceği umulmuştur.

Metnin Türk harfleriyle yazılışına ayrılan sahifelerde tatbik olunan usule gelince, bunda dilimizin bugünkü yazılış ve okunuşundan uzakta kalındığı görülecektir. Dilimizin morfolojisi ve batı Türkçesinde telaffuz vetiresinin geçirdiği tarihf tekâmül safhaları üzerinde henüz esaslı tetkikler yapılmamış olduğu malûmdur. Buna göre XV. yüzyılda yazılmış Manisa ve XVI.

yüzyılda yazılmış Arkeoloji nüshaları gibi bir kısım metinlerde hareketlerle belirtilmiye çalışılmış olan söyleyiş özelliklerini ifade etmiye çalışmanın güçlüğü de meydandadır. Ancak hiç olmazsa, bu ciltte metinlerin okunuşunda yeni nesle dedelerimizin konuştuğu tahmin edilen dil hakkında bir fikir verilmesine çalışmakta fayda mülâhaza edilmiş ve bununla XV. yüzyıl Türk nesrinin güzel bir örneğini bütün özellikleriyle tanıtmak gayesi de göz önünde tutulmuştur. Böyle olmakla beraber ikinci ciltte bu kısım yine didaktik mülâhazalarla bugünkü Türkçemizle yazılacaktır. Türk harfleriyle basılan metinde transkripsiyon sistemine pek dar bir ölçüde baş vurulmuş, yalnız bugünkü imlâmızda *n* harfile karşılanan ^ن leri göstermek üzere *ñ* harfi kullanılmış, arapça kelimelerdeki ع harfi ^ع, hemze de ^ه işaretile gösterilmiştir. Arap harfleriyle olan metinde lüzumsuz olarak bitişik yazılmış bulunan kelime ve edatların Türk harfleriyle yazılışlarında aralarına birer (-) işareti konulması suretile belirtilmeleri de sağlanmıştır. Bugün dilimizde yaşayan veya anlamı değişmiş olan Arapça, Farsça asıllı kelimelerle Türkçe söz ve deyimlerden lûgate bakılmadan manası bilinemeyecek olanları da ilk geçtikleri yerlerde italik harflerle dizilmişlerdir. Bu suretle belirtilen söz ve deyimler için üçüncü cilde özel bir sözlük eklenecektir.

Neşre esas tutulan nüshalardan Arkeoloji nüshası, diğer nüshalardan farklı olarak ekserisi A h m e d î'nin *İskendernâme*'sinden alınmış bulunan bir çok manzum kısımları da ihtiva etmektedir. Metnin tesisi için tesbit edilen prensipleri bozmuş olmamak için müstensihin A h m e d î'den metne kattığı, mevhum esas nüshada da bulunması melhuz, manzum parçaların metne alınmasında bir mahzur görülmemiştir. Bu parçaların hangileri olduğu üçüncü ciltte muhtelif nüshalar hakkında bilgi verilirken ayrıca belirtilecektir.

Osmanlı tarihinin ilk devirlerine ait önemli bir kaynağı genel istifadeye koymak ve bu şeklele eski tarih metinlerimiz üzerinde genç tarihçilere bir okuma kılavuzu da hazırlamak için yaptığımız ve dayandığı esasları yukarıda açıkladığımız bu işin, nasıl uzun zaman ve üstün dikkat isteyen bir güçlük taşıdığını erbabının takdir edeceğinden ve görülecek kusurları

metni hazırlayanların iyi niyetlerine bağlılıyacaklarından şüphe etmemekteyiz.

Neşri Tarihi'nin basımına girişmeden önce eserin neşrinde tatbik ve takip edilecek usul hakkında memleketimizin bu alanda ileri gelen ilim adamlarının fikir ve tavsiyelerinin de öğrenilmesi faydalı görülmüş ve bu maksatla birinci formanın makine provaları Ord. Prof. Fuad Köprülü, Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Ord. Prof. Hamit Ongunsu, Prof. Mükrimin Halil Yınanç, Prof. Reşit Rahmeti Arat ve Prof. Cavit Baysun'a gönderilmiştir. Kendilerinin *Türk Tarih Kurumu*'na vermiş oldukları raporlarda belirttikleri düşünce ve tavsiyeler telif edilerek basım işinde dikkate alınmıştır. Bu değerli ilim adamlarımıza bizi aydınlatan yardımlarından dolayı teşekkür borcumuzu burada da kaydetmeği vazife bilmekteyiz. *Neşri Tarihi*'nin yayımında bize güvenini gösteren *Türk Tarih Kurumu*'na ve onun değerli Başkanı Sayın Ord. Prof. Şemseddin Günaltay'a derin minnet ve şükranımızı sunarız.

F. UNAT

M. KÖYMEN

NEŞRÎ TARİHİ
(Kitâb-ı Cihan-nümâ)

کتاب جهانما

HAZÂ KİTÂBU TARİHİ ÂLİ OSMAN

nüvire merakıduhum

Hamd-i *bî-gāyet* ve şükr-i *bî-nihāyet* ol Hâlik-ı *kirdgāre* ve *şani*¹-i *perverdigāre* ki emr-i kün¹ birle âlem-i *ervāhı* ve *eşbâhı* zuhûra getirüb *ıtbâk-ı eflâki pîrâste* ve *bısât-ı hâki efrâste* kılub nebat ve hayvanatla zemini *zeyn* eyleyüb insanı nutka *muhtass* idüb ve le-ğad kerremnâ benî Âdeme² deyü hitâb kıldı. *Dürûd-i nâ-mâdûd* ve *sitayiş-i nâ-mahdûd* ol *mefhar*-i mevcudat ve *server*-i kâinât Muhammed Mustafa salavat-ullâhi ve selâmuhu aleyhi hazretine ki, cihânı *hâviye-i gavâyetden firdevs*-i selâmete ve *bâdiye-i zalâletden dahi şehristân-ı hidâyete* yetiştirdi. Ve dahi âline ve *eshâbına* ki, *mefâtih-i mesâlik*-i hüdâ ve *mesâbih-i menâhic*-i dücâdurlar, *rızvan-ullâhi aleyhim ecma'in*. Ve ba'du bedâhet-i akl şahiddür ki ilim ve hayat ve vücûd, hayr-ı *mahz*dur. Cehl ve memât ve ³adem, şerr-i *mahz*dur. Eğerçi hayat sebab-i ilimdür. Ammâ ilmi sebab-i hayat kılubdur. Zira hayat-ı bilâ-ilm memâtdan *eşeddür*. Nitekim dimişlerdür :

Beyt

An ne-bâşed mürde k'ôrâ der-tenes ne-bved hayât
Mürde an bâşed ki ôrâ der-dileş ne-bved şûir³.

Lâkin *e'azz*-i ulûm ve *egarr*-i maarif oldur kim, suhuf-i semâvî⁴ ile *müeyyed* ve kütüb-i ilâhî ile *müekked* ola. *Bes* (Pes), suhuf-i semâvî ve kütüb-i ilâhî dahi üç nesneye

¹ Müslüman inancına göre Tanrı'nın dünyayı halk ederken verdiği emir : Ol. (*Kur'an II, 111* ve *III, 42 52*).

² İnsan oğullarını ağırladık (*Kur'an XVII, 72*).

³ Vücudünde hayat bulunmayan, ölü sayılmaz.

Asıl ölü odur ki, benliğinde şuur bulunmaya.

⁴ Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'andan önce bazı Peygamberlere Tanrı tarafından yollandığına inanılan küçük din kitapları.

mütekeffildür : ilm-i tevhdî¹, ilm-i şerâyi²a ve ilm-i tevârih'e. Ve *eşref-i* insan dahi üçdür: *enbiyâ* ve *ümerâ* ve *ulemâ*. Ve enbiyânun şânı tebliğ ü *risâlet*dür ve *ulemânun* şânı ilm ü ibâdetdür ve salâtînün şânı *adl* ü siyâsetdür. Enbiyâ ve *mürselîn meratib-i* selâse-i suhuf-i ilâhiyeyi câmi³lerdür. Ammâ *ulemâ-i fihâm* ve *fuzalâ-i ızâm* eğerçi cümlesine vâkıflardur. Lâkin *tenfiz-i* ahkâmda salâtine muhtâçlardır. Ol sebebden *mütevakkıflar* ve *kasırlardur*. Ammâ *mülûk-i* kirâm ve salâtin-i *ızâm*dan birisi kaçan ilm-i şerâyi²a âlim olub tevârih-i vekayi⁴a vukuf bulub mülûk-i *sâlifenün* ve selâtin-i sâbikanun ahvallerine *muttali*⁴ olsa, merâtib-i selâseyi câmi³ olub *envâr-ı* ilâhî kalbine *lâmi*⁴ olmağın, mazhar-ı ahkâm-ı *nübüvvet* ve *kâşif-i* ahval-i risâlet olur. Zira mürselîn, tebliğ ü risâlet ve bunlar tenfiz ü siyâset iderler. Anun-çün es-Sultan zill ullahi fi'l-arz³ dinilir. Mazhar-ı ahkâm ü siyâset ve mahzen-i *esrâr* ü rişâset bunlardur. Ve nübüvvet ve *şâhî* iki *hâtem* bigidür (gibidir) bir barmakda (parkmakta) ve iki *gevher* bigidür bir *kânda*.

Beyt:

Ne-dânî ki şâhî vü Peygamberî
Dü hâtem büved der-yek engüşteri⁴

Niteki, nûr-i nübüvvet olmasa *zulûmât-ı* dalâletde ve *gayheb-i gavâyet*de akıl *sergerdân* ve *hired* hayrân olub *tarik-ı müstekîme mühtedi* olmazlardı. Ve umûr-ı siyâset dahi olmasa âlemde nizâm olmayub *zuafânun dûd-i tezallümü*, *zalemenün* zulmi âteşinden (dolayı), cihan hanesinün *revzenesinden* taşra çıkardı (1).

¹ Tanrının birliğini kabul ve ispat ilmi, Kelâm ilmi.

² Esası dîne dayanan hukuk kaideleri ilmi.

³ Sultan yer yüzünde Tanrının gölgesidir.

⁴ Bilmez misin ki, Şahlık ve Peygamberlik bir parmakta iki yüzük gibidir.

Pes bu *ma'âni-i zâhireyi tezekkür* idüb *tûl-i ömrümde* ben dahi *sevdâ* itdüm ki, *alâ-tâkat il-beşeriyye* ilm-i tarihten Türkî dilde bir kitab cem^c idem ki, mümkün oldukça *mülûk-i mâzînûn siyerini bi'l-küllüliyye câmi^c* ola. Zira gördüm ki, sâir ulûmda *musannefât-i kesre tasnîf* ü telif olunmuş ki, her biri *şâfi* ü *kâfi*, ammâ ilm-i tevârihde olan *kütübü*, müteferrik ve *gayr-i müctemi^c* buldum ve hiç bir tarih dahi mevkiinde *vâki^c* olmamış. Hususâ Türkî lisanda. Pes ibtidâ-i âlemden, *nakl* müsâade itdükce, *ilâ-yeuminâ hazâ* tesvid idüb *cemî^c-i âleme vukuf* virdüğü-çün **Kitâb-ı Cihan-nümâ** deyü ad virdüm. Bi-hamdi'llahi ve'l-minne ki, sultan-i *a^czam* ve *hâkân-ı mu^cazzam*, mefhar-i *mülûk il-arab ve'l-acem*, *zıl lu'llahi fi'l-âlem*, es-sultan ibn üs-sultan Sultan Me h m e d bin Murad Han Gazi ibn Sultan Me h m e d Han Gazi'nün *eyyâm-ı* devletinde ve *sâye-i ma^cdeletinde* beyaza gelüb kitab-ı *fâhir* ve *bahr-i zâhir* oldı. Andan (sonra) Sultan Bayezid Han Gazi'nün, *ebbedallahu devletehu*, ecdâdı Âl-i Osman'uñ tarihini bu Kitâb-ı Cihan-nümâ'da tâ Oğuz Handan berü anuñ ahvalin ve evlâdın kısm-ı *sâdisde ifrâz* itdüm. Tâki, *sem^c-i şerifle müşerref* olub hatime-i kitâb hayırla *muhtetem* ola, Âmin ya Rabbe'l-Âlemtñ! Ve kısm-ı *sâdis* evlâd-ı Oğuz Han-ı Türkî evlâdın ve ahvâlin *usûliyle* ve *fürâ^cıyla* beyan ider. Ve bu kısım üç tabakaya *münkasemdür*. Tabaka-i *ülâ*, *Ensâb-ı evlâd-ı Oğuz Han beyanındadır*. Tabaka-i *sâniye*, Selâtin-i Selçukıyye-i Rumiyyeyi zikr ider. Tabaka-i *sâlise* Selâtin-i Âl-i Osman Gaziyi beyan ider (2).

TABAKA-İ ÜLÂ

Evlâd-ı Oğuz Han ve Ensâb-ı Oğuz Han beyanındadır

Tevarîh-i muhtarda *eydür* : *Etrâk* ki vardur, *esnâf*-i kestredür. Ba'zısı *eshâb-ı müdün* ve *husûndur* ve ba'zısı *eshâb-ı veberdür*¹: yani derim² evleriyle *rûs-i cibâlde* ve sahralarda *mütemekkin* olurlar. Ve bunlaruñ dahi kimi şemse ve kimi *nâra* ve kimi *saneme* ve kimi *bakare* ve kimi *şecere* ve kimi *hacere* taparlar. Ve ba'zıları dahi var ki, hiç din nedür bilmezler. Ve ba'zıları dahi Yehud'e taklid iderler. Meliklerine Hâkân dirler. *Harîrler* giyüb *tâc-ı müzehheb* urunurlar. Bu *tâife be-gayet bahâdır* olurlar ve bunlaruñ *mecmû'*¹ Bulcas Han bin Yâfes bin Nuh aleyhiselâm evlâdındandır. Ve Bulcas'uñ iki oğlu vardı: Biri Türk ve biri Moğul. Ve bunlaruñ evlâdu ensâbı gayet *kesîr* olub aded-i *rimâl* ve varak-ı *eşcâr* kadar oldı ki, ancak hisâbını Hâlik-ı perverdigâr bilür. Ve bunlaruñ *menazili* Ceyhun ile Çin arasında bilâd-ı Türkistân'dur. Kürtak (1) ve Ortak (2) dağlarınıñ üzerinde kara evlerle yaylayub ve kışın Bursun (3) ve Kakyar (4) ve Karakurum (5) ve Kari (6) ve Sayram (7) nâm yerlerde kışarlardı. Melikleri Hâkân Han'uñ *tahtgâhu* Talas (8) nâm şehirdi.

Bulcas Han *müteveffa* olıcak (olonca), büyük oğlu Zibakoy (9) *kayimmakam* oldı. Atasından bunuñ mülki ve saltanatı ve *şevketi* ve *mahabeti* ve askeri ziyade olub *sulbünden* dört oğlu oldı. Birisi Kara Han ve birisi Orhan ve biri Güz Han ve biri Gür Han ve bunlardan *tevalüd ü tenasül* gayet çok olub

¹ Bütün nüshalarda bu kelime *berr* (ر) şeklinde geçmekte ise de sarîh bir manası görülemediğinden *göçebe* manasına gelen bu kelimenin alınması uygun görülmüştür.

² Derim = Dürüm. Bk. *Ka. Tü.*

nihâyet-i *izdiyadda* oldılar. Andan *Zib-bakoy* bin *Bulcas* bin *Yâfes müteveffa* olub büyük oğlu *Kara Han* bin *Zib-bakoy* kayimmakam oldu. *Kâfir-i bî-dîn* ve cebbârdı. *Türkistân*'dan *bilâd-ı şarkıyyeye* ve *şimalıyyeye müsteveli* olub *Oğuz* nâm bir oğlu oldu. Hak teâlâ anı *tevhîde irşâd* itdi. *Eşrâf-ı etrâkden*, evvel lâ-ilâhe illallah Muhammed ür-Rasûl ül-allah¹ diyen budur. Vaktâ ki *hâlet-i recûliyyete* irişdi, atasınıñ ammûları kızından *tezvîc* (tezevvüç) idüb evlâdı oldu. Ammâ bu *Oğuz Han* bin *Kara Han* bin *Zib-bakoy* bin *Bulcas* bin *Yâfes* bin *Nuh* aleyhisselam, *şâbb-ı cemîl* ve *mehîb* ve *şücâ* ve *kerîm*, *ahsen üş-şekl* ve *mu'tedil ül-kâme* kişiydi. *Nur-i islâm* yüzünde *leme'ân* iderdi². *Etrâk* anuñ *hüsn-i cemâline te'accub* iderlerdi. Ve *etrâkden* kavmini evvel Allahü teâlâyâ davet iden budur. Bu *hudâperest* olub halkı hakka davet itmeğın atasıyla bunuñ arasında *vahşet-i azîme* vaki oldu. Atası bunuñ katline *ihimâm* itmeğın evlâdı ve *ezvâcı* ve *tevâbî*³ ve *levâhikı* birle taraf-ı *kıblî cânibine* kaçtı ki, şimdiki halde añâ *Türkistân* dirler, vardı *arz-ı Yesi*'de (10) *karâr* tutdı. Andan (sonra) *Oğuz*'la atası *Kara Han* arasında yitmiş biş yıl *kitâl-i kesîre* vaki olub *âhir ül-emr* *Kara Han* maktul olub *Oğuz*, atası elinde olan memalike *bi'l-küllıyye* malik olub, *sıyt* u sedası artub şarkdan garbe varınca *rûy-i zemîne müstevelî* oldu. Ve bu *kaziyye* İbrahim Halil aleyhisselam zamanında idi. Añâ iman getürmişdi. *Etrâk* şöyle *zu'um* iderlerdi ki, Hak subhanehu ve teâlâ *Kelâm-ı Kadîminde* zikr itdüğü *İskender-i Zü'l-Karneyn* meğer bu ola dirlerdi ve *Oğuz*'uñ *sulbünden* altı

¹ Tanrıdan başka Tanrı yoktur; Muhammed Tanrının elçisidir.

² Pb, Vr. 3a: yalk ururdu.

oğlı oldı (11): Biri Gün Han ve biri Ay Han ve biri Yıldız Han ve biri Gök Han ve biri Tâk Han ve biri Dingiz Han ve bunların her birinin sulbünden dörder oğlı oldı. Evlâd-ı Gün Han: Kayı, Bayat, Alkaevli, Karaevli. Evlâd-ı Ay Han: Yazır, Düger, Dorduga¹, Yabırlı. Evlâd-ı Yıldız Han: Avşar, Kartık², Biğ-Dili, Karkın. Evlâd-ı Gök Han: Bayundur, Beceneh, Çavundur, Çebni. Evlâd-ı Tâk Han: Salur, Aymur, Alayundlı, Üregir. Evlâd-ı Dingiz Han: İngdir³, Büldür⁴, Yive, Kınık.

Ve bu cem^c-i etrâk-i müvehhidîn ki el'an Bilâd-ı Türkistân'da ve Mâverâünnehir'de ve Horasan'da ve Fars'da ve Irak'da Azerbeycan'da ve Diyarbekir'de ve Ermeniyeye'de ve Rûm'da ve Şam'da ve Mısır'da ve Mağrib'de sâkin olurlar, ebnâ-i Oğuz'un bu yigirmi dört evlâdının zürriyyetindendir ve dahi Oğuz'la Bilâd-ı Türkistan'a kaçan ebnâ-i a^cmamınun neslindedir. Ve anlar ki Oğuz'la *aduv* olub Türkistân'a geldiler, yidi kabtedür (12): Uygur, Kayıklı⁵, Kıpçak, Karluk, Kalac, Ağaceri, Ayferi. Ve şol taifeler ki Oğuz'a mütâba'at itmediler, anlar bilâd-ı şimaliyyeye ve şarkıyyeye kaçub âhir bilâd-ı iklim-i sâbî'de (13) varub mütemekkin oldılar. Şimdiki halde ol mekâna Moğulistân dirler.

Müverrih *eydür*: Vaktâ ki Oğuz bilâd-ı arzı şarkan ve garban ve Çin ve Hıta ve Gûr ve Gazne ve Hind ve Sind ve Türkistân ve Deylem ve Bâbil ve Rûm ve Efrenc ve Rus ve Şam ve Hicaz ve Habeş ve Yemen ve Berber, çün bu kadar illere *müstevli* oldı, yine vatan-ı asliyyesi Ortak ve Kürtak'a rücu^c idüb, evlâdından Gün Han'ı ve Ay Han'ı ve Yıldız Han'ı *meymene* üzerinde kılub Gök Han'ı ve Tâk Han'ı ve

¹ Doğrusu *Dodurga* veya *Tutrka*'dır. Neşri'nin bütün nüshalarında bu şekilde geçen bu kelimeyi ve aşağıda geçecek kelimeleri, müellifin, kendinden önceki zamanlar hakkındaki tarihî bilgisini göstermesi bakımından faydalı bulduğumuz için, -müstensih yanlış saymadığımız has isimleri -ayniyle muhafazayı uygun gördük. ² Doğrusu *Karık*'dir.

³ Doğrusu *İgdir*'dir. (Notların devamı 15 inci sahifede)

Dingiz Han'ı evlâdiyle *meysere* üzerinde kılub ve Oğuz Han kendüsi medîne-i Sayram'da *istikrâr* idüb, nâsa adl ü dâd gösterüb tertib-i saltanate meşgul oldu. Ve evlâdına vasiyyet-i hasene idüb ol dahi vefât itdi. *Veled-i ekberi* Gün Han atası vasiyyetiyle yirine kayımmakam oldu. Bu dahi atası itikadı üzerine idi. Melik-i muvahhid ve âdil ü âkil idi. Bilâd-ı şarkıyeyi ve şimaliyyeyi adl ile 'imâret idüb bunuñ zamanında Türkistân'da ve gayri yerlerde nice şehirler binâ olundu. Ve bu ol melikdür ki, Türkistân'da âyîn-i saltanati ve tertib-i *hîşi* tâyn idüb bakt karındaşlarınıñ orta yerinde tamga (14) *vaz*^c itdi, tâ ki hiç bir emrde (işte) biri buña muhâlefet itmiyeler. Vaktâ ki Gün Han yetmiş yıl padişah oldu, ol dahi *dâr-ı* bakaya *rihlet* itdi. Anuñ dahi *ekber-i* evlâdı Kayı Han (15) atası yerine kayımmakam oldu. Taht-ı Oğuz'a culûs idüb *cemî*^c-i bilâda müstevli olub, atası ve dedesi *tarık*ından *münharif* olmadı ve saltanat bunuñ elinde ve evlâdı elinde *karnen ba*^c*de karnin* ve *batnen ba*^c*de batnin* kalub *âhir*, zamanla meysereden Salur (16) bin Tâk (Dağ) Han bin Oğuz nesline *intikal* idüp bunların ile *ekâsire-i* mülûk-i *Fürs* arasında, Hazret-i Resûl sallallahu aleyhi ve sellem eyyâmında, *câhiliyyet*de muhârebat-i kestre ve *mukatelât-ı* azîme vaki oldu. Soñra *Benî Ümeyye* zamanında dahi müminler de vâki^c oldu. Ve *fi'l-cümle ba*^c*de mürûr-i zamanin* eyyâm-ı Devlet-i Abbâsiyye'de Türk neslinden Salur bin Tâk Han'dan soñra bir kişi melik oldu ki, aña Çanak Han dilerdi ve Kara Han (17) demekle *mülakkabdür*. Mülûk-i Türkten, evvel, islâma gelen, mümin olan oldur. Ve hicretüñ üç yüzünde¹

¹ M. 912 - 913

⁴ Doğrusu *Bügdüz* veya *Bükdüz*'dür. Bu boy adları ve boylar hakkında burada Neşri'de verilen malumatın tarihi ve filolojik bakımlardan diğer bütün kaynaklarla mukayesesi, tahlili ve tamamlanması kitap sonu haşiyelerindedir. ⁵ Doğrusu *Kanlı*'dir.

etrâkden iki bin kişi *hargâhi*yle islâma gelüb mümin ve mütteki oldılar. Andan ötürü buña Türk-i imân dinildi. Lafızda tahfif idüb Türkman didiler. Türkman'ün adı ol vakitden berü konıldı. Ve soñra çünki Çanak Han müteveffa oldu, yirine oğlu Musa bin Çanak Han cülûs itdi. Melik-i sâlih ü âdil idi. Etrafdan işitdüği 'ulemâyı ve fukarayı cem' idüb, mes-cid ve medrese ve *zâviyeler* yapub âhir müteveffa olıcak ammûsi Buğra Han Harun bin Süleyman yirine melik oldu. Kâşgar'a ve Balasağun'a² tâ hudud-ı Hitay'a ve Çin'e varınca (ya kadar) malik idi. Devlet-i Sâmâniyân *inhilâl*inde Buhara'ya kasd idüb hicretün üç yüz seksen tokuzmuñ zilkadesinde¹ Buhara'ya müstevli oldu. Ol dahi müteveffa olub andan soñra Ahmed Han bin Ebû Nasr ibn-i Ali cülûs itdi. Etrâkün küffârına gazay-ı ekber iderdi. Ve bunuñ zamanında etrâkden çok tâife imana geldi. Melik-i *mütedeyyin* ve fâzıl ve *muhîbb-i ilm ü dîn* idi. Hicretün dört yüz altısında² müteveffa olıcak etrâk bilâd-ı şarkıyyeye galib oldılar. Andan karındaşı Arslan Han Ebu'l-Muzaffer Mañşur bin Ali, padişah olub Maveraünnehr'ün küllisine malik olub *Şeref üd-Devle'*yle *mülakkab* olub hicretün dört yüz tokuzında³ müteveffa oldu. Ba'dehu Kadir Han Yusuf bin Buğra Han melik olub bilâd-ı küffârdan çok şehirler feth itdi. Bir hafız kişi gelüb yanında bir 'aşr-ı Kur'an okusa yüz bin akçe 'ata iderdi. "İşitdüm ki, Mahmud-ı Sebüktekin bir *muğanniye* yüz biñ akça bağışlarmış, anuñ rağmına ben-dahi *kâri-i kur'ana* hibe iderim,, dirdi. Âhir hicretün dört

¹ 14 ekim-12 kasım 999

² M. 1015- 1016

³ M. 1018- 1019

yüz yigirmi üçünde¹ müteveffa olub oğlu Kara Han Ömer bin Yusuf yirine cülûs itdi, mukarrer oldı, tâ şũna deġin-kim, karındaşı Mahmud bin Yusuf hicretũn dört yüz otuz tokuzında² anı tutub, habs idüb ikisi bile zehir ile helâk oldılar. Memleketlerũn Semerkand'dan Tamgaç Han Ebû İshak İbrahim bin Nasr İlik Han kasd idüb aldı, müstevli olub ol dahi âhir hicretũn dört yüz altmış ikisinde³ vefât idüb oğlu Şems ül-Mülk bin İlik Han Nasr ibn-i Tamgaç kayımmakam olub Sultan Alp Arslan'ũn kızını tezevvüc idüb Sultan Melikşah dahi bunuñ hemşiresi Türkân Hatun-ı Celâliyye'yi tezevvüc itdi. Âhir müteveffa olub karındaşı Hızır Han bin Tamgaç kayımmakam olub ba'cdehu ol dahi müteveffa olub oğlu Ahmed Han bin Cafer Han yirine cülûs idüb âhir Sultan Melikşah tutub iklimine gönderüb, tâ hicretũn dört yüz seksen sekiz senesinde⁴ askeri "mülhiddür,, deyü *beygine* ikame idüb depeleyince eceli anda *mukadderdi*. Bundan soñra Kadir Han Cebrail bin Yusuf ibn-i Harun padişah oldı, tâ Sultan Sencer bin Melikşah depeleyüb yirine, Mehmed Han bin Süleyman bin Davud bin İbrahim bin Tamgaç ibn-i Nasr İlik Han'ı nasbedince, Mehmed bin Süleyman hicretũn biş yüz on bişinedek⁵ *mukarrer* oldı.

Müverrih eydür : Mülûk-i Haniyye'den ve Selâtn-i Hakaniyye'den bana âhar malûm olan budur ki, bunlaruñ ahbârından bu zikr olunandan gayriye vâkıf olmadum dir (18).

¹ M. 1031 - 1032

² M. 1047 - 1048

³ M. 1069 - 1700

⁴ M. 1095

⁵ M. 1121 - 1122

ملحدر PaTVM : تا هجرتك ٤٣٢ — ٤٨٨ سنهسى اوليجق يكرى آلتى ييل ملك ينه ملحدر
 || Vy — Pb 13 قدر خان TVMVy : قره خان Pb || 14 يوسف بن PbPaMVy : + يوسف
 || PbPaTVM | ملكشاه PbPaTVM : ملكشاهى Vy || 15 طغناج Vy : طغناج خان PbPaTVM
 Pb مورخ TVMVy : بكرى آلتنجى ييل صاحب تاريخ Pb | خانيه دن PaTVMVy : جانبدن Pb

Faide: *Han* ve *Hākān* ki halk içinde zikr olunub dinilür, mülûk-i Türk'e dirler. Niteki Fağfûr mülûk-i Çin'e dirler. Ray mülûk-i Hind'e dirler. Kisrâ mülûk-i Fûrs'e dirler. Kayser mülûk-i Rûm'a dirler. Fir'avn mülûk-i Mısır'a dirler. Tübbac mülûk-i Yemen'e dirler. Necâşi mülûk-i Habeş'e dirler. Afşin mülûk-i Üşrûsene'ye dirler ve Sol mülûk-i Cür-cân'a dirler. İsbekbed mülûk-i Azerbaycân'a dirler. Arslan mülûk-i Taberistan'a dirler. Ahşid mülûk-i Fergana'ya dirler (19).

TABAKA-İ SÂNIYE

Mülûk-i Selçukiyye-i Rûmiyeyyi beyan ider

Müverrih-i *muhtar* eydür: Bi'l-külliyeye saltanat-ı Türk Han, selâtin-i Selçukiyye'ye intikal itdi. Bunlar meyseredendür. Kınık Bin Dingiz Han ibn-i Oğuz neslindendür. İklim-i sâbi^cüñ kefere-i etrâk-i şimalisinden imana gelüb sahib-i rey ü tedbir ve şücâ^c ü *dilir* olurlar. Ol tâifeden evvel, imana gelen budur. Bunun zamanında Beygur(1), küffâr-ı etrâke padişahdı. Dakak'uñ *hüsn-i rey*in görüb etrâkle cenklerinde bununla müşâvere kılub, bunun fikrini *savab* bilüb tedbirin iderdi. Ol müteveffa olıcak Selçuk nâm bir oğlı kaldı. Çünki *recüliyyet* haddine yitişdi, Melik-i Türk, tedbir-i asakirini aña *tafvîz* itdi. Ve andan soñra Selçuk'da *eser-i necâbet* zahir olub *cümü^c mütekessir* olub çoğaldı. Melik-i Türk, bunun *kesir* halkından *havf* idüb katline kasd itdi. Selçuk dahi bu işden haberdar olub, kaçub Melik-i hâniyye Şahâb ü d-Da^cve Kadir Han bin Harun yanuna vardı. Cend'e *nüzul* kılub bilâd-i kefere-i etrâke gaza itmeğe Kadir Han'dan *istimdâd* itdi. Kadir Han dahi buña leşker-i azîm koşub küffârla mukatele idüb yüz yidi yaşında küffâr elinde şehid oldı. İki oğlı kaldı: İsrail ki, Arslan dinilür ve Mikâil atalarunuñ

چنکه Pb || 14 استمداد آدی PaTVMVy : دستورالوب Pb || 16 شهید اولدی PaTVMVy :
+ نظم بردر یکت قوجه شویله که وار اولومه کانتکزای اختیار نه یکت دیر نه قوجه در خرج ایدر
بر طغورر بیو نه خال ایدر Pb

kayimmakamı olub Maverâünnehr'de etrâkden çok kişiler taht-ı hükûmetinde oldılar. Hiç bu ikisinden gayriye kimesne *intisâb* itmezlerdi. *İttifak* Melik-i Hind Sultan Mahmud bin Sebüktekin, Melik-i Maverâünnehr Kara Han muavenetiyle nehr-i Ceyhun'ı geçdi. Arslan Han, Sultan Mahmud'a gelüb Sultan Mahmud dahi anuñ himmetin ve şecâatin ve kendüye *inkıyad* kılışın görüb ta'accüb idüb taleb itdi ki, seferden dönicek bunu halkıyla Horasan'a geçürüb kendü hizmetinde ola. Arslan bu sözi kabul itmedi. Sultan Mahmud dahi *gazab* idüb, tutub bağlatdı, haps itdi, bile alub gitdi. Arslan'nuñ karındaşı Mikâil bu hali göricek halkıyla sultana tabi' oldı. Horasan'a geçüb Horasan ovalarında sâkin oldılar. Çünkü etrâk Horasan'a geçdi, Sultan Mahmud etrâki anda geçürdüğine -eshâb-ı Âl-i Selçuk'dan havf idüb- hayli nâdim oldı. Andan (sonra) Sultan Mahmud ibn-i Selçuk'ı bilâd-ı Hind'de kal'a-i Kâlencâr'a¹ gönderüb anda Arslan mahbusken müteveffa oldı. Ol cihetden Sultan Mahmud'la Âl-i Selçuk arasında *vahşet-i azîme* ve *hurûb-i kesre* vaki oldı. Andan-soñra Sultan Mahmud müteveffa olub oğlu Mes'ud bin Mahmud cülûs idicek, eshâb-ı İbn-i Selçuk için *leşker* cem'idüb, gelüb, uğraşub, bunlar eshâb-ı İbn-i Selçuk'ı sıyub, ba'zısını kırub ve ba'zısını dahi esir itdiler. Andan soñra Mikâil dahi müteveffa olub iki oğlu kaldı: Birisi Ebû Talib Mehmed Tuğrul Beğ ve birisi Davud Cafer² Beğ. Ve Âl-i Selçukıyye-i Etrâk, oğlu Ebû Talib Mehmed Tuğrul Beğ'e *ittibâ'* itdiler.

¹ Kâlinjar, 25 ON 80 35E

² Doğrusu ÇAĞRI'dır.

Soñra Tuğrul Beğ dahi Sultan Mes'ud'la uğraşub, Sultan Mes'ud'u sıyub, *tutsak* kılub ol vilâyeti tamam tutdı. *Mâ-hasal* Horasan'a ve Irak'a tedricle müstevli olub tokuz ayedek tamam-ı İrân'a müstevli olub, yüz altmış dokuz yıl hâkim oldılar. Nitekim kısm-ı hâmis-i *Cihan-nümâ*'da zikr olundu (2).

Ammâ Sultan üs-Selçukiyyeti bi'r-Rûm: Âl-i Selçuk'dan Konya'ya ve Aksaray'a ve Niğde'ye ve Engüriyye'ye ve gayri bilâd-ı *ma'rûfe*-i Rûm'a evvel malik olan, Sultan Rük'n üd Dîn Süleyman bin Kutalmış bin Arslan bin Selçuk ibn-i Dakak'dı ki, Melikşah bin Alp Arslan bin Davud Beğ bin Mikâil bin Selçuk ibn-i Dakak'ıñ eyyâm-ı devletinde anuñ kibelinden *naib* olub, gelüb Rûm'a dahil olub müstevli oldı. Hicretüñ dört yüz yitmiş yidisinde¹. Ve andan soñra Süleyman Antakye'ye varub *nasârâ* elinden alub feth itdi. Andan soñra sahib-i Haleb Müslim bin Kureyş² il-Ukaylî hicretüñ dört yüz yitmiş sekizinde Safer ayınuñ yigirminci günü³ Süleyman'la uğraşub, Süleyman muzaffer olub, Müslim *ma'rekede* maktul olub Süleyman varub Haleb'e malik oldı. Andan (sonra) sahib-i Dimeşk ammüsi oğlu Tutuş bin Alp Arslan ki, Melikşah'ıñ karındaşıdur, gelüb Haleb ilinde uğraşub hicretüñ dört yüz yitmiş tokuzunda⁴ Süleyman *ma'rekede* maktul olub oğlu Kılıç Arslan bin Süleyman kayimmakamı oldı. *Ağlaz-i nâsdi*. Ve bunıñ zamanında küf-fâra bilâd-ı Rûm'dan fütûhat-ı kesîre oldı. Hicretüñ dört yüz toksan tokuzunda⁵ müteveffa olub oğlu Mes'ud bin Kılıç

¹ M. 1084 - 1085

² Metinde Kavs şeklinde yazılmışsa da doğrusu KUREYŞ'dir.

³ 16 haziran 1085   ⁴ M. 1086 - 1087   ⁵ M. 1105 - 1106

اوغليدير ينش بن *PbTV* اوغلي تيش ابن *PaM* | ايلنده *Fb Vy* : التده *V* التنده *TM*
 البنده *Fa* || 17 بن سليمان *PaMVy* : سليمان شاه *Pb TV* || 18 وكفارته بوتك زمانده
TVM : و بوتك زمانده كفار *Vy* وكفاردن بوتك زمانده *Pb* | كشييره *PaMVy* : +
 واقع *TV* || 19 طقوزنده *PaTVMVy* : + يكرى ييل سلطنت سوروت اخر يادشاهنقى *b*

Arslan yirine culûs itdi. Melik-i şücâ^c ve *Kerim* ve sâlih ve kesîr ül-*gazv* ve'l- *cihâd* idi. Havâli-i Amasya'da Simre nâm bir şehir yapub anda *tavattun* itdi. Mescidler, medreseler yapub *hankah*lar bina itdi. Ve bunıñ eyyâm-ı devletinde Türk, İstanbul karşısında Üsküdar'a gelüb melik-i Kostantiniyye'den dahi *cizye* ve *harac* aldılar. Ve Sultan Mes^cud elli bir yıl padişah olub hicretüñ biş yüz elli birinde¹ müteveffa olub oğlu Sultan İzz ü d - Dîn Kılıç Arslan bin Mes^cud kayimmakamı oldu. Ve bunıñ eyyâmında melik-i Sırf (3) ve Alaman Görgo² nâm kâfir ki, *despot* dimekle mülakkabdur, *verâ-i* Kostantiniyye'den yüz kırk bin *çerî-i* müsellağ kâfir *fârisleri* cem^c idüb ve yayanıñ *hod* kıyâsın ancak Allah bilürdi. Bu suretle *hurûc* idüb, varub bilâd-ı Rûmiyye'ye dâhil olub *tamamet-i* Rûm ili'ne müstevli olub, *nehb* ü *gâret* idüb, gelüb Kostantiniyye tekvûr'unu çıkarub kendüye muti^c kılub oğlını ve karındaşını ve *ekâribinden* kırk kişiyle rehn alub, elli kantar (4) altın ve elli kantar gümüş ve *bî-kıyâs libâs-ı atlas* alub İstanbul'da olan gemileri zabt idüb hep Gelibolu boğazına iletirüb deñizi geçüb, Kılıç Arslan memleketine dâhil olub *uc'ta* olan türkmen'lerle kıtal-i azîm idüb otuz üç günde bunları sürerek Konya'ya yakın yitdi. Melik Kılıç Arslan oğlu Kutb ü d - Dîn dahi asakir cem^c idüb, karşılayub, cenkleşüb despot muzaffer olub, Kutb ü d - Dîn'i *münhezim* kılub Konya iline gelüb, şehre hücum idüb, müslimanlardan cemaat-i azîme uğraşub müslimanlardan çok kişi maktul oldu. Ve despot Konya

¹ M. 1156 - 1157.

² III. Haçlı seferine katılan Alman ordusunun başında Anadolu'ya gelen ve 10 temmuz 1190 da Silifke yakınlarında Göksu'da (Kalikadnus) boğulan İmparator Feredrik Barbaros'dan, Neşri bu isimle ve bu şekilde bahsetmektedir.

üzerinde biş gün oturub, âhir, Kılıç Arslan aman dileyüb despot dahi aman virüb, müslimanlar arasında bir kaide koyub, ol şehriñ *ekâbirinden* ve *âyân-ı* saltanatundan yigirmi kişi rehn alub Tarsus yolundan Beyt ül-Mukaddes'e¹ hac itmeğe gidüb bilâd-ı Ersin'den öte Misis'e dâhil olub Nehr-i Ceyhan ki, aña şimdi Cihan suyu dirler, kenarına konub yimek yiyüb, bir saat yatub uyuyub, andan (sonra) uyanub, gönli sovuksuya girmek isteyüb heman ki suya girdi, Hak Teâlâ kudretiyle *mizac-ı habîsine maraz-ı azîm* yitişüb üç gün anda yatub hicretüñ biş yüz altısında² can ısmarladı. Oğlı askerin alub yine iklimlerine rücû^c itdiler. Hicretüñ biş yüz seksen sekizinde³ Sultan Kılıç Arslan müteveffa oldu. Maktul dahi oldu dinildi. Melik-i âkıldı. Bunuñ zamanında çok fütûh oldu. Sahib-i bilâd-ı Sis Liğon'dan⁴ ve bilâd-ı Leşkerî (den)(5), sahib-i Amûriyye'den ve sahib-i bilâd-ı İstanbul Vasileus'dan ve sahib-i bilâd-ı Trabzon Kir Aleksî'den⁵, bunlardan dahi çok nesne fütûhı vardı. Ve bilâd-ı Kılıç Arslan bu mezkûr olan kâfirlerüñ vasatında idi. Ve müddet-i hükûmet-i saltanatı otuz yidi yıl olub soñra on bir oğlı kaldı. Her biri bir memleketüñ meliki idi. Melik Rûkn üd-Dîn Süleyman Şah, sahib-i Tokat'dı. Ve Melik Nâsır üd-Dîn Berkıyaruk Şah, sahib-i Niksar idi. Ve Melik Muğıs üd-Dîn Tuğrul Şah, sahib-i Ablistan'dı. Ve Melik Nur üd-Dîn Sultan Şah, sahib-i Kayseriyye idi. Ve Melik Kutb üd-Dîn Melikşah, sahib-i Sivas'dı. Ve Melik Mu'izz üd-Dîn Kayser Şah, sahib-i Malatya

¹ Kudüs şehri

² M. 1112 - 1113 (Metindeki bu tarih yanlışdır. Hicri beş yüz seksen altı olmak gerekiyor ki M. 1190 demektir).

³ M. 1192

⁴ M. 1185 - 1219 yıllarında Küçük Ermenistan kralı (*Büyük*) Leon II.

⁵ M. 1202 - 1222 yıllarında Trabzon Rum İmparatoru Aleksî I. Komnen.

idi. Ve Melik Şüca^c üd-Dîn Seher¹ Şah, sahib-i Erakliyye (Ereğli) idi. Ve Melik Muzaffer üd-Dîn Arslan Şah, sahib-i Niğde idi. Ve Melik Nizâm üd-Dîn Argun Şah, sahib-i Amasya idi. Ve Melik Muhyid-Dîn Mes^cud Şah, sahib-i Engûriyye idi. Ve Melik Gıyâs üd-Dîn Keyhüsrev, sahib-i Borçlu² idi. Çünkü Kılıç Arslan müteveffa oldu, Gıyâs üd-Dîn Asgar'ı atası *veli^cahd* idinmişti. Ol dahi atası vasiyyetiyle Gıyâs üd-Dîn Keyhüsrev, kayımakamı oldu. Andan karındaşı sahib-i Tokad Rükñ üd-Dîn Süleyman Şah kuvvet tutub, Gıyâs üd-Dîn Keyhüsrev andan münhezim olub, *havass*ıyle ve evlâdıyle bilâd-ı Ermeniyye'ye kaçub sahib-i Sis Liğon³ tekvur aña ikram eyledi. Andan karındaşı sahib-i Ablistan Mugîs üd-Dîn Tuğrul Şah yanına vardı. Ol dahi ikrâm-ı tâm itdi. Andan Malatya'ya varub, andan Şam'a rihlet idüb, andan Amid'e, andan Ahlat'a andan Canit'e ve andan İstanbul'a varub Vasileus yanında ehli ve evlâdı Melik 'Alâ üd-Dîn Keykubad'la ve Melik 'İzz üd-Dîn Keykâvus'la ikamet itdiler, tâ şunadeğın kim, biraderi Rükñ üd-Dîn, atası tahtgâhı Konya'da hicretün biş yüz toksan tokuzı zilkade'sinde⁴ müteveffa olub, müddet-i mülki on bir yıl olub oğlı 'İzz üd-Dîn Kılıç Arslan biş ay padişah olub bunuñ eyyâmında sahib-i Amûriyye, bilâd-ı Leşkeri'den kal'a-i İsparta vilâyetiyle (birlikte) şu ecilden ahz olundu. Andan evlâd-ı Gıyâs⁵ Muzaffer üd-Dîn Mahmud ile Bedr üd-Dîn Yusuf *uc* beğleründen ittifak idüb Zekeriyâ-yı Hacibi bilâd-ı Vasileus'da Gıyâs üd-Dîn Keyhüsrev'e *viribiyüb* yine Rûm'a gelmeğe tahrik idüb kalbini *mutma'in* kıldılar. Hicretün altı

¹ Doğrusu SENCER'dir.

² Borçlu (Borlu = Uluborlu = Apollonya).

³ Selçuk kaynaklarında Lifon şeklinde geçmektedir ki, Leon adının, o devirdeki Türk telâffuzuna göre doğrusu bu olsa gerek. Nitekim Viyana nüshasında da Lifon şeklindedir.

⁴ 12 temmuz - 10 ağustos 1203

⁵ Doğrusu YAĞI - BASAN'dır.

yüzünde¹ Gıyâs üd-Dîn Keyhüsrev bin Kılıç Arslan yine Konya'ya gelüb sâniyen yine taht-ı Konya'ya dâhil olub karındaşı oğlu İzz üd-Dîn'i nevâhi-i Tokat'da mukarrer itdi. Gıyâs üd-Dîn Keyhüsrev melik-i şücâ^c ve kerim ve fazıl ve şairdi. Bunuñ eyyâmında deñiz kenârında medine-i Antalya'yı *firenk* elinden feth itdi. Hicretüñ altı yüz sekizinde² Amuriyye yanında bilâd-ı Leşkeri'de şehid oldı ve *keyfiyyet*-i şehâdeti tabaka-i abbasiyye'de zikr olundu. Saltanat-ı ülâsı bir yıl iki ay oldı ve müddet-i *gurbeti* onbir yıl oldı. Saltanat-ı *uhrâsı* yedi yıl bir ay oldı. Ba'dehu es-Sultan ül-Galib İzz üd-Dîn Keykâvus bin Keyhüsrev atasınuñ yirine kayimmakam olub mukarrer oldı-ğınlayın karındaşı Alâ üd-Dîn Keykubad üzerine varub, tutub Malatya'da habs itdi. İzz üd-Dîn melik-i şücâ^c ve âkıldı. Bunuñ eyyâm-ı devletinde bilâd-ı Canit'den medine-i Sinob yevm-i sebtde cemaziyelahr ayınuñ yirmi altısında ve hicretüñ altı yüz on birinde³ feth olundu. Ve hicretüñ altı yüz on altısında⁴ İzz üd-Dîn, Haleb'ün ahzına kâsd idüb 'azm itdi. Melik ül-Eşref dahi tuyub hiyle idüb İzz üd-Dîn canib-i Konya'ya rücu^c idüb Sivas'a vasıl olıcak ol yılda müteveffa olub yirine kayimmakam biraderi Alâ üd-Dîn Keykubad bin Keyhüsrev cülûs itdi. Melik-i şücâ^c ve melik-i kerîmdi. Celîl ül-kadr ve azîm üş-şân olub emvali artub şevketi ziyâde olub bilâd-ı Ermeniyye-i a'lânuñ küllfsine ve Canit'e ve bilâd-ı Ermeniyye-i *esfele* ve bilâd-ı Leşkeriye ve bilâd-ı vasileus'e tâ *maziyk*-i bahr-i Rûm'a (6) yani

¹ M. 1203 - 1204

² M. 1211 - 1212

³ 2 kasım 1214

⁴ M. 1219 - 1220

ملک... کریمدی *PaTVMVy* : ابتداسی بو یلوک ایچندهدر و ارطغرل باباسی سلجان شاه دخی بو ائشاده رومه کلشدی ارطغرل یکریمی ایکی یاشنده ایدی بو اول ملک کیتباددرکه بانق^ق قونیهدر و هم شجاعت و لطافت و مروت دکرم کانی *Pb* || 17 اموالی ارتب *Vy* : سلطنت و *TV* اجناد و اموالی ارتوب *PaM* اجناد و اولاد و اموالی ارتب *Pb* || 18 جانبته *M* : جانبته *Pa* جانبته *PbTV* جانبته *Vy* || 19 اسفله *PaTVM* : استله *Vy* اسفلی *Pb* | لشکره *Vy* : لشکر *TV* : لشکریده *Pa* | مضیق... یعنی *Pb-M* : *PaMVy* - *PbTV*

İskender boğazına gelince (ye kadar) müstevli oldu. Bunuñ ey-yâmında müslimanlar Sinob'dan Kıpçak tarafına geçüb medine-i Suğdak'ı feth idüb nevâhisine malik oldılar.

Hikâye-i Binâ-i kal'a-i Konya ve Sivas ve fetih-i kal'a-i 'Alâi'yye, Sene 618

Hicretüñ altı yüz on sekizinde ¹ Sultan 'Alâ üd-Dîn, *sûr-i Konya'yı* ve Sivas'ı yapub *elkabında*, en-Nasır li-dîn illâh, es-Sultan ül-A'zam ziyade oldu. Ve dahi bunuñ eyyâmında kala-i Kaloyovrus² ki deñiz kenârında 'Al'âiyye dimekle *marufdur*, feth olundu. Hicretüñ altı yüz yirmi bişinde³ Celâl üd-Dîn Hârizm Şah'la bilâd-ı Ermeniyye'de Yassı Çemen'de uğraşub, Celâl üd-Dîn sınıub Azerbeycan'a kaçtı. Nitekim tabaka-i Abbasiyye'de tafsîl olundu.

Ve dahi sultan 'Alâ üd-Dîn eyyâmında müminler bilâd-ı Gürc'e müstevli olub *kılâ'-ı kesire* feth itdiler. Anlardan *hâh nâ-hâh*, diler dilemez aldılar ve bunlardan gayri otuz kal'a dahi feth itdiler. Andan sultan 'Alâ üd-Dîn *yekşembe* günü şevvâlüñ dördünde *erba'* ve *selâsin* ve *sitte-mie'*de⁴ Arz-ı Rûm'dan Kûbâdiyye⁵ nâm yirde *dâr-ı fenayı* terk idüb *beka sarayına* rihlet itdi. Ve bunuñ âşâr-ı 'adli ve hayratı, *âfâk* içinde meşhurdur. On tokuz pâre şehir yapub nice cami ve medreseler ve hankahlar ve Kârbânsaraylar bina itmişdür. Ve bunuñ eyyâmında memleket-i Rûm'da 'ulemâ ve *sulahâ* ve *etkiyâ* ve evliyâ çoğaldı. Hattâ Mevlânâ Celâl üd-Dîn Rûmî-*kaddese allahu sırrahu ül-aziz*-bunuñ zamanında idi ve etrâf-ı âlemden bunuñ sâye-i saltanatına gelürlerdi. Zirâ Moğul İran'a müstevli

¹ M. 1221 - 1222

² Burasına eskiden KORACESIUM (Korakesion) denirdi. İbn-i Bibi (Kalonaros) diye yazıyor. Daha sonraki kaynaklarda Kandeloros veya Skandeloros şeklinde geçmeğe başlamıştır.

³ M. 1227 - 1228

⁴ 31 Mayıs 1237

⁵ Kubadabad

ایچنده *MVy*: آناری عدلی و خیراتی آفاق ایچنده *PbPaAM* آناری و عدلی و خیراتی آفاق طوتوب عالم ایچنده *TV* || مدرسه لر *PbPaTVAM*: باب *Vy* | کاربان سرایلر *PaAMVy*: + و خانلر *TV* کتیریلر *Pb* || 18 حتی *PbPaTVMVy*: + توریحصارده مزارلری واقع اولان قطب المشایخ مولانا سیدی محمود سبزه واری و قرهجه احمدک شیخی مولانا سیدی نورالدین و قونیهده مزارى ارلان *A* | مولانا *PaTVMVy*: + سلطان العلیماکه مولانا جلالالدین که محمد چلبی دربلیخ بادشاهی اوغلی اولوب بادشاه فوت اولوب قونداشی یریه اتاسنک بادشاه اولوب سلطان العلیما دنیا سلطاننغن قبول امیوب کلوب اولاد و انسابیه قوتیبه کلدی مولانا جلالالدین رومی اول حینده یدی یاشنده ایدی روایت ایدرلر *Pb*

olub âlemde huzur kalmamışdı. *Emn ü âmân* heman Rûm'da vardı. Tatar-ı gaddârla *merrâren* muharebe idüb galib olmuşdı. Çünkü müteveffa oldı, oğlu Gıyâs üd-Dîn Keyhüsrev bin Keykubad kayımmakam oldı. Bunuñ eyyâmında tatar bilâd-ı Rûm'a kasd itdi. Leşkeri, leşker-i Noyan idi. Gıyâs üd-Dîn andan *akbeh-i* hezimetle münhezim oldı. Tatar, Rûm'a dâhil olub halk-ı kesîre katl idüb emvâl-i azîme gâret itdiler. Hicretüñ altı yüz kırk dördinde¹ bu Gıyâs üd-Dîn dahi dünyadan rihlet idüb müddet-i saltanatı on yıl oldı. Bunuñ *mevti*yle *bi'l-hakika* saltanat-ı bilâd-ı Rûm, Âl-i Selçuk'dan münkazi olub devlet-i Âl-i *Selâçika* münkariz oldı. Bundan soñra malik olanlar tataruñ taht-ı tasarrufunda ve hükmünde *makhûr* olub mağlûb olmuşlardı.

Ve bi'l-cümle, çünkü, Gıyâs üd-Dîn müteveffa oldı, iki oğlu kaldı: Biri İzz üd-Dîn Keykâvus ve biri Rûkn üd-Dîn Kılıç Arslan. Bunlar *mütenâzi*^c olub ba'zı asker İzz üd-Dîn'e ve ba'zı asker Rûkn üd-Dîn'e mail olub biribiriyle mukatele idüb İzz üd-Dîn Keykâvus bin Keyhüsrev bin Keykubad Rûm'a müstevli olub, karındaşı Rûkn üd-Dîn kaçub Hûlâgû'ya varub taht-ı hükûmetinde olub itaat gösterdi. Hûlâgû dahi buña asker koşub gelüb İzz üd-Dîn'i Rûm'dan sürüb kal'a-i 'Alâiyye'ye kaçırđı. İzz üd-Dîn dahi 'Alâiyye'den gemiye binüb evlâdiyle ve havassıyla İstanbul'a geçüb Vasileus yanında durđı, tâ şunadeğın ki sahib-i Kıpçak ve Deşt, Berke Han bin Tuşi bin Cengiz Han gelüb Vasileus elinden İstanbul'u alub İzz üd-Dîn

¹ M. 1246 - 1247

Keykâvus'a saltanat-ı Kırım'ı ve Sulhat'ı virdi (7). On sekiz yıl İzz üd-Dîn anda emir oldu. Âhir hicretüñ altı-yüz yitmiş tokuzunda¹ müteveffa oldu. Ve bi'l-cümle çünkü İzz üd-Dîn, Rûm'dan *hârib* oldu, karındaşı Rûkn üd-Dîn Kılıç Arslan bin Keyhüsrev bin Keykubad, Rûm tahtına cülûs itti. Ammâ *nüvvâb*-ı tatar, bilâd-ı Rûm'a müstevli olub Rûkn üd-Dîn Kılıç Arslan'ın heman bir kurı adı vardı. Moğul elinde mağlub kalub âhir hicretüñ altı yüz seksen dört² ve bir *kavilde* dahi seksen altısında³ Mu^cin üd-Dîn Süleyman bin Ali ibin-i Mehmed ki, Pervâne demekle marufdur, Moğul tarafından Rûm'a nâib'di. Rûkn üd-Dîn Kılıç Arslan'ı depeleyüb tahta oğlu Gıyâs üd-Dîn Keyhüsrev bin Kılıç Arslan'ı geçürdi. Gıyâs üd-Dîn Keyhüsrev-i sâni dahi iki buçuk yaşında idi. Pervâne bilâd-ı Rûm'da mütemekkin olub leşker-i Rûm aña itaat gösterüb, şevketi ziyade olub Gıyâs üd-Dîn Keyhüsrev-i sâni, tahtı yedinde idi. Âhir Moğul'da Gâzân Han zamanında hicretüñ yidi yüzünden⁴ soñra müteveffa oldu. Bununı eyyâmında, hicretüñ altı yüz yitmiş bişinde⁵ Sultan-ı Mısır Melik üz-Zâhir Baybars Bundukdârı, oğlu el-Melik ül-Mesud Mehmed'e Seyf üd-Dîn Kalavun'un kızını alvirüb 675 cemaziyelevvel'inün bişinde⁶ düğün itdükden soñra asakir cem^c idüb şevvâlün on yidisinde⁷ Dımeşk'a dâhil olub andan bilâd-ı Rûm'a azm idüb zilkade'nün tokuzuncı günü asakir-i Mısır cibâle *su'üd* idüb Ablustan'e yakın yitdiler. Gördiler ki tatar, askerini cem^c idüb on bir biñ *mukâtil* er *tehiyye* idüb Rûmî'lere itimadı olmamağın bu askeri sırf moğul'dan *ifraz* itmış. Şöyle ki bu

¹ M. 1280 - 1281

² M. 1285 - 1286

³ M. 1287 - 1288

⁴ M. 1300 - 1301

⁵ M. 1276 - 1277

⁶ 15 ekim 1276

⁷ 24 mart 1277

askerüñ içinde Rûmî'lerden bir kimse yoğidi. Sultan-ı Mısır dahi cibâlden inüb bu asker-i tatar'a hücum itdi. Çünkü bu iki asker birbirine mukabil oldu, meysere-i tatar, Sultan-ı Mısır'uñ sancaklarına kasd itdi. Asker-i Sultan dahi bir kezden tatar üzerine hamle idüb kitâl-i 'azm olub Hâk subhanehu ve tealâ müminlere nusret virüb leşker-i tatarı her canibden ihata idüb bî-kıyâs tatar maktul oldu. Ve *mukaddemleri* Tuda ve Toğay (8) maktul olub Pervâne kaçub kendi nefsinı güç ile kurtardı. Sahib-i Mısır Melik üz-Zâhir Baybars Bundukdârî, Kayseriyye'ye dâhil olub zilkade'nün on yidisinde¹ cuma günü hutbe Kayseriyye'de sultan-ı Mısır adına okundu. Bu vakıayı Abaka Han'a haber virdiler. Gayet incinüb, gelüb ma'rekede *katlâ-yı* moğul'u kendi müşahedesine getürdüb ve nâib-i bilâd-ı Rûm Pervâne Mu'f'n üd-Dîn Süleyman bin Ali ibn-i Ahmed'i depelemek buyurdu. Zirâ müslüman olmağın Sultan-ı Mısır Baybars'a meylin anladı. Ve bu Pervâne şücâ^c ü kerîm, cömert kişiydi. Elli yaşından geçmişti. Hicretüñ altı yüz yitmiş altıncı Muharem'inün² 'uşr-i evvelinde² maktul oldu. Ve Sultan-ı Mısır dahi yine *makarr-ı izzetine* rücu^c idüb muharrem'ün yidinci günü³ Dimeşk'a gelüb Meydaneyn-i Ahzareyn arasında canib-i garbde yapılan Kasr-ı Ablak'a nüzül idüb a'cyân ve ümerâ-yı devlet hep yanına cem^c oldu.

İbtidâu zuhûrî Karaman min Etrâki Ermenâk

Rivayet olunur ki, Moğul gelüb İran'a müstevli olıcak, etrâkden bir tâyife Moğul'dan kaçub Ermenâk civarında mütemekkin olub kefer-e Varsağ ile *müdârâ* idüb "şol aracukda turalum. Her ne eküb biçersevüz, ondasın ve nüzulün ve her

¹ 22 nisan 1277.

² Haziran 1277 ortaları.

³ 10 haziran 1277.

olmadı. Zira Kefere-i Varsağ, Sultan 'Alâ üd-Dîn'e dahi *zebuğa* dimezlerdi. Ol sebebden 'Alâ üd-Dîn dahi kefere-i Varsağ'a bu iş oldığına safâ sürüb mukayyed olmadı. Ve eydürler ki Nûre Sofı gördi ki, Karaman bunuñ gibi küstahlık idüp kal-
 sa-i Ermenâk'i feth itdi. Sultan 'Alâ üd-Dîn işidüb incine deyü Ka-
 raman'ın elin eline alub uydurub Sultan 'Alâ üd-Dîn'e ge-
 türdi ve eytdi: "Karaman, Sultanımuñ kuldur. Sehiv ile bir iş itdi.
 İşte getürdüm. Sultanum gerek öldürsün, gerek azâd itsün," didi.
 Sultan 'Alâ üd-Dîn dahi Karaman'a nesne dimeyüb azâd
 idüb kılıç kuşatdı. Ammâ *asahhı* oldur kim, işidüb iğmâzı 'ayn itdi.
 İttifak az geçmedeyin Sultan 'Alâ üd-Dîn müteveffa oldı. Âlem
feterâtdan hâli olmamağın Karaman dahi yuvasında *muhtefi*
 olub şevket bulmadılar. Âhir Karaman müteveffa olub oğlı
 Mehmed Beğ atası yerine Ermenâk'de cülûs idüb karar itdi.
 Tâ şunadeğın ki, Gıyâs üd-Dîn Keyhüsrev bin Kılıç
 Arslan zamanında hicretün altı yüz yitmiş altısında ¹ Rûm'da
 feterât olub Sultan-ı Mısır gelüb Tuda'yı ve Toğay'yı depele-
 yüb Pervâne'yi Abaka Han depeletmişdi. Ol sebepten taht-ı
 Konya'yı hâli bulub Cimri-i Hâricî vezir idinüb gelüb Kon-
 ya'ya müstevli oldı. Ve dirler ki, Gıyâs üd-Dîn, Loras(9)tağında
 yaylakda idi. Kovub Sahibni Karahisar'a bıraktı. Andan, es-
 Sâhib üs-Sâ'id Şems üd-Dîn Cüveynî, Sultan Gıyâs üd-
 Dîn'le gelüb Karaman oğlı Mehmed Beğ, Cimri-i
 Hâricî'yi uydurub Konya'dan kaçdı. Sultan Gıyâs üd-Dîn
 Keyhüsrev bin Kılıç Arslan bin Keyhüsrev ibni
 Sultan 'Alâ üd-Dîn Keykubad, Mehmed Beğ'i iki
 karındaşıyle tutub depeledi. Cimri-i Hâricî'yi dahi hicretün

¹ M. 1277 - 1278.

از یکمدی Pa سلطان علاءالدین از زمانک ایچنده TV || 11 ارمنناکه TVVy : ارمنناکه PaAM
 ایرمنکه Pb || 13 اسلندا توداوتوقای Pa : تودانی وتوغای Vy توداوتوقای M نوراوتوقای A
 توداوتوقالی V توداوتوقالی T || 14 جبری AM : چبری PaVy جدی TV جبری Pa | ایذب PbPaTVMVy
 ایذب A || 15 لورس PbPaAM : لورش Vy کورس TV || 16 السعید PaAMVy : التسعید
 TV العبد Pb | اسلندا جوی M : جوی PaTVAVy جوی Pb || 17 قرمان PaAMVy : قرمان Pb
 قرمانی A | جبری جاربی Vy جبری AM : جدی خاربی وزری TV : چبری Pa جبر خاربی Pb
 18 غیاثالدین PbPaAMVy : + بن TV || 18-19 بن کیخسرو... کیقباد PbPaAVy : TV—

altı-yüz yitmiş yidi muharrem'inün on yidisinde *penc-şenbeh* günü¹ öldürdi. Andan soñra heman Devlet-i Karaman inkıraza yüz tutdı. Zirâ Mehmed Beğ'ün hemân Mahmud Bedr üd-Dîn nâmında beşikde bir oğlı kaldı. Yirine cülûs ider kimse bulunmadı, tâ ki Mahmud recûliyyete irüb Kayım-makam olmayınca. Çünkü Bedr üd-Dîn recûliyyete irişüb Eermenâk tahtına cülûs itdi, Devlet-i Karaman yine kıyam gösterdi. Devletlerinün ibtidası gûyâ Mahmud'dan oldu. Andan ötürü *tevkî*lerinde *Âl-i Bedrî* yazarlardı. Soñra Osman Gazi eyyâm-ı devletünde, hicretün yidi yüz yidisinde² Bedr üd-Dîn bin Mehmed Beğ bin Karaman Eermenâk'da müteveffa olub iki oğlı kaldı: Biri Yahşi Beğ, biri Süleyman Beğ. Yahşi Beğ atası yirine cülûs itdi. Hicretün yidi yüz on yidisinde³ Yahşi Beğ dahi Ermenâk'de Hak emrine varub karındaşı Süleyman Beğ bin Bedr üd-Dîn kayımmakamı oldu. Bu *kelimat*, *sıyakat*-ı kelâmla sevk olundu. Hicretün altı-yüz yitmiş tokuzunda⁴ Mes'ud bin Keykâvus bin Keyhüsrev ibn-i Keykubad *ta'allukatı* ve evlâdiyle gemiye binüb bilâd-ı Hârizm'e Kırım'dan kaçub andan dahi Sinob'a gelüb andan Melik üt-tatar A ba қа Han bin Hülâgû Han yanına vardı. A ba қа Han dahi Mes'ud'ı Sultan-ı Ermeniyye ve Sivas ve Malatya ve Harpurt ve Amid ve Canit kıldı. Ammâ bunlardan kendüye hiç (bir) veçhile *nef'ü* faide yoğidi. Heman saltanat adından gayri nesneye mâlik değildi. Her moğul gelüb andan *cihai* taleb iderdi. *Ma'ahazâ* cemi'î *ummâl* ve nüvvâb tatar elinde idi. Sultan Mes'ud *seb'a-mie'*-den⁵ soñra müteveffa olıcak hizmet tatarda şöyle *müflis* kaldı. Ammâ baz'ılar eydürler-ki, kesret-i *mutalebe* ve *zyk*-i halden *müte-ezzî* olub Mehmed Hudâbende Ölcaytu Han bin Argûn

¹ 10 haziran 1278.

² M. 1307 - 1308

³ M. 1317 - 1318

⁴ M. 1280 - 1281

⁵ M. 1300 - 1301

Pb حانیت PaMVy | TV— MVy : هیج وجهه : هیج A هیج بوجهه Pb، TV— || 16 جهات
 ... || 17-18 تاتار... مع القصة TV مع PbPaM، A— || 17 مع هذا Vy : مع القصة TV مع PbPaM، A— || 17-18 تاتار...
 خدمت PbPaVVy : تاتار انده ایدی T، AM— || 19 اولجاتیو Vy : + خان PbPaTVAM

zamanında kendü nefsin depeledi. Andan soñra Devlet, Âli Selçukdan münkati^c olub rûy-i zeminde bunlaruñ-çün hutbe ve sikke kalmadı. Andan ehl-i Rûm fırkası *müteferriķ* olub her fırkaya bir melik ve bir sikke ve her bir medîneye bir *emîr* ve bir hutbe oldu. Bu sebebden sevâhil-i Rûm *mütegallibe* elinde kaldı. Aydın iline ve ol vilâyette kışlayan Türklere tamâm Aydın oğlı mutasarrıf oldu. Mentеше ve Hamidki, selâtn-i Selçukıyyenüñ beğleri oğlanlarıdur, ol memlekete dahi tamam anlar müstevli oldılar. Tekeki, Eğridir kethudası oğlıdur ve Saruhan ve Karasiki, Sultan Mes^cud *nöker*lerindendür, tolanub Kastamoni'ye ve Bolı'ya gelince her biri bir memlekete müstevli oldu ve İsfendiyar'uñ atası Kötürüm Bayezid dahi ol araları tutdı. Ve Karaman oğlanları ehl-i Şam muavenetiyle Lârende'yi aldılar. Ammâ sikke ve hutbe melik-i Şam adına idi. Ammâ Osman Gazibin Ertuğrul, Gâzân Han zamanında hicretüñ altı yüz toksan tokuzında¹ *Kıflur-Rûm Kal'a-i Bilecük'i* ve Hısn us-Şafşaf'ı - yani Söğüd'dür - ve yidi kal'asını feth itdi. Ammâ evâilde Harûnur-Reşid dahi *tis'in* ve mie'de² feth itmişdi. Lâkin yine kâfir eline düşmüşdi. Anlaruñ elinde kaldı, tâ Gazi Osman Han feth idince. Hicretüñ yidi yüzünde³ Hulefâ-i Abbâsiyye neslinden Mısır'da Halife el-Hâkim Bi-emri'llâh idi. Sultan-ı Mısır ve Şam ve Haleb el-Melik ün-Nâsır Mehmed bin Kılavun idi ve Sultan-ı Malatya ve Sivas ve Harpür Gıyâs üd-Dîn Mes^cud bin Keykâvus idi ve bilâd-ı Konya ve Sevâhil ve Engûriyye'ye Sultan Mes^cud'üñ karındaşı oğlı Keykubad bin Ferâmürz bin Keykâvus padişâh idi. Ve Osman Gazi bunlaruñ zamanında Sultan Alâ üd-Dîn Keykubad bin Ferâmürz'den kılıç kuşanub

¹ M. 1299 - 1300² M. 805 - 806³ M. 1300 - 1301

Pa—: *TVAMVy* الحاکم بامرالله 15 || *PaAM* روم : *PbTVVy* 13 کافر || *Vy* اول ایله 16 || *Pb* 16 قلاون : *PaAMVy* قلاون *TV* قلاون : *Pb* 16 خربت : *PaVy* خربت : *M* خربت خربت *TV* خربت || *Pb* 18—19 || *Pb* خربت : *PaTVAMVy* 18 پادشاهدی + که علاءالدین ثانی دیرلر || *Pb* 18—19 بن کیکاوس... فرامرز : *PaVy* *TVM*—

atası Ertuğrul tariki üzerine gazâya *nasb*-ı nefis idüb ve niyyet-i hayr olub, “mahzâ etmeği gazâdan çıkarayın ve hiç bir melike ihtiyaç göstermiyeyin; hem dünya ve hem âhîret elüme girsün,, dirdi. Ve bunıñ zamanında olan salâtn-i ‘ızâm ve mülük-i kirâm cümlesi gördiler ki Osman Gazi’nüñ sıdk-ı niyyeti ve *hulûs-i taviyyeti* var. Ol sebebdan Bilecük’i feth idicek aña mani‘ olmayub belki “kâfirlerden her ne feth iderse aña halâl olsun,, dirdiler. Ol vakıt anuñ-çün Osman’a ve evlâdına Gazi dinildi. Zirâ bunlaruñ *bünyâdı* sâir mülük ve salâtn gibi bilâd-i mümine *tagallüble* olmayub heman mahzâ gazâ vü cihadle olmağın hakikaten gazilik adına bunlaruñ *istihkak*-i zâtisi olub ismi *müsemmâya* mutabık oldı. Ve bu mezkûrden zâhir oldı-ki Osman Gazi-nüñ Âl-i Selçuk’dan idrâk itdüğü Mes‘ud bin Keykubad bin Ferâmürz ibn-i Keykâvus’dur. Buña dahi Sultan ‘Alâ üd-Dîn dinilür. Ammâ bu Sultan ‘Alâ üd-Dîn-i sâni’dür. Ve Sultan ‘Âlâ üd-Dîn Keykubad bin Keyhüsrevki, bâni-i Konya’dur, Sultan ‘Alâ üd-Dîn-i evvel budur. Ammâ Sultan ‘Alâ üd-Dîn Keykubad bin Ferâmürz dahi *‘alemde* ve lakabda Sultan ‘Alâ üd-Dîn-i evvel’eki, Sultan ‘Alâ üd-Dîn Keykubad bin Keyhüsrev’dür, isimde *müşârik* olmağın, Osman Gazi, Sultan ‘Alâ üd-Dîn Keykubad bin Keyhüsrev-i evvel’e yitişdi sanılır, ammâ yitişmedi. İştirâk-i lafızdan *galata* varılır. Ve bu Sultan ‘Alâ üd-Dîn-i evvel’e Ertuğrul Gazi yitişmişdür ve anuñ zamanında nice işler itmişdür ve Osman Gazi yitişdüğü Sultan ‘Alâ üd-Dîn-i sâni’dür (10).

TABAKA-İ SÂLİSE

Sultân-i Rûm Âli-i Osman Gazi'yi Beyan İder

Bu tabaka, ba^cde Rasûl üllah sall'allahü aleyhi ve sellem ve Hülefâ'ür - Râşidîn afzal ül-guzzât ve'l-mücâhidîndür: Eğerçi bunlar *zamânen* ve *zikren mua'hhardür*, ammâ *rütbeten* ve *kadren* mukaddemdür. *tea'hhür-i zamânı tekaddüm-i rütbeste münâfi* değildür. Nitekim Hazret-i Muhammed Rasûl üllah salavât üllahi ^caleyhi ve selâmuhu *hâtem ün-nebiyyîn* ve *seyyidü imâm il-mürselîndür*.

**Zikrü ensâbı Âli Osman ve keyfiyyetü
nüzülihîm ile'r-Rum**

Mühendisân-i ahbâr-i mebâni-i siyer ve müzekkirân-i esrâr-i ma^câni-i eser şöyle rivayet itdiler ki, bu *neseb-i büzürgvâr* Oğuz bin Kara Han'a yitişür ki Bulcas bin Yafes ibn-i Nuh aleyhi's-selâm evlâdındandur. İşbu *nesak* üzerine: 1] Ertuğrul bin 2] Süleyman Şah bin 3] Kaya Alp bin 4] Kızıl buğa bin 5] Bay-temür bin 6] Ay-Kutluğ bin 7] Tuğra bin 8] Karay-tu bin 9] Sakur bin 10] Bulgay bin 11] Sunkur bin 12] Tok-temür bin 13] Yasak bin 14] Çemendur bin 15] Ay-ğutluğ bin 16] Turak bin 17] Kaz Han bin 18] Yasuv bin 19] Yalvac bin 20] Bay-beg bin 21] Tuğra bin 22] Toğmuş bin 23] Güc-beg bin 24] Artuk bin 25] Kara-ğay bin 26] Cemkeymür bin 27] Tûrac bin 28] Kızıl-buğa bin 29] Yamağ bin 30] Başbuğa bin 31] Cumûr-mîr bin 32] Bay-sûy bin 33] Tuğra bin 34] Sevinc bin 35] Çar-buğa bin 36] Kurtulmuş bin 37] Korğav bin 38] Balcuk bin 39]

: *PbTVAMVy* ازرنه | *Pb* نسب : *FPaTVAMVy* نسق | *Pa* نسلندندر : *FTVAMVy*
+ : *PbPaTVMVy* قراى توبن | *TV* قراى *A* قره آى : *MVy* قراى تو 11 || *Pa* كذا ذكر اولنور || *Pa*
TVMVy قاز خان | *M* قاتق *A* قوتق : *PbPa* قاتق : *TVVy* قوتق | *A* قور 13 || *A* قور
FPbPa : قاره خان *A* | *Pa* سو : *FPaTVAMVy* : *Vy* ياسر | *Pb* باى بك : *FPaTVAMVy* : باى لك
| *Pb* 14 || *PaAM* اوتوق : *FPbTVVy* | قره طاي *A* : قره تاري *FPaTVMVy* قارتارير | *Pb*
: *PbM* جيمكور : *Vy* جيمكيمور *A* چمكيمور : *FPaTV* 15 || *FPaTVAMVy* : *FPaTVAMVy*
: *FAM* سوغ : *Vy* سوغ *V* سوغ *T* سوغ | *Pa* قور حاو *Vy* : *FPaTVAMVy* : *Pb*
قور جاو

Komas bin ^{40]} Kara-oğlan bin ^{41]} Süleyman Şah bin ^{42]} Korğulu bin ^{43]} Boz-luğan bin ^{44]} Bay temür bin ^{45]} Tortumış bin ^{46]} Gök Alp bin ^{47]} Oğuz bin ^{48]} Kara Han bin ^{49]} Zib-bakoy bin ^{50]} Bulcas bin ^{51]} Yâfes ibn-i ^{52]} Nuh Aleyh'is-selâm. Ve Kara Han'dan murâd 'İyş'dur. Ve Oğuz Han, 'lyş bin İshak bin İbrahim aleyh'is-selâm oğlıdur didiler; hatâ itdiler. Zirâ 'İys, Rûm-ı Asgar atasıdur ki, Rûm-ı sâniyedür, Erfahşad bin Sam neslindendür. Oğuz ve Türk ve Rûm-i ûlâ gibi evlâd-ı Yâfes'den idüğü kütüb-i tevârihde mezkûr ve tevârih-i muhtârda *menkul*dür. Ve anda zikr olan üzerine sıhhatle *sâbıkâ* bu **Kitâb-ı Cihan-nümâ'**da kısım-ı evvelüñ tabaka-i sâniyesinde ensâb-ı evlâd-ı Nuh aleyh'is-selâm kemâliyle *istifâ* itdüğü yirde *mastûr*dur. Ve Selacika dahi İbrahim Halil ur-Rahmân'a müntehi olur dimek nitekim ba'zı tevârih-i acem'de zikr olunur, ammâ *a'âcimuñ ta'assubât-ı seni'*asındandır (1).

Hikâyet

Şol vakıt -ki Sultan Mahmud bin Sebüktekin, Âl-i Selçuk'ı yüz biñ mıkdarı etrâkle Horasan'a geçürdi idi, Âl-i Selçuk'a *müntesib* olan etrâkden Gök Alp Han evlâdından tavarlû ve *rızklû* bir tâife bilâd-ı Ermeniyye'den nevâhi-i *belde-i* Ahlat'a nüzûl idüb yüz yitmiş yıl mıkdarı tâ Cingiz Han hurûcinedek anda kaldılar. Cingiz Han hicretüñ altı yüz on - altısında ¹ şarkdan hurûc idüb Belhe'dek gelüb,

Beyt:

Kâfir-i bi-rahm idi Cengiz Han,
Lâkin oldu devleti böyle 'ayân.

¹ M. 1219 - 1220

Saltanatdur *irte- gice'*endişesi¹,
Hem riyâset, hem kiyâset *pîşesi*.

Zâlim ü bed-sîyret ü *hûn-hârdı*,
Hiyle-engîz idi vü *mekkârdı*.

‘Âbid ü âlim cihanda kalmadı,
Kim kılıcından olaruñ ölmedi.

Çok azizi kıldılar anlar *zelil*,
İtdiler çok *gûheri hâk-i sebîl*.

Çün yoğidi hakdan anda *ters* ü *bâ(k)*,
Şatta salub kıldı kamusun helâk.

Şeyh ü dânişmend ü seyyidler kamu,
Kılıcından öldiler heb ey ‘amû.

Kanda irdilerse gâret itdiler,
Halka çok dürlü *hasâret* itdiler

İtdiler halka olar *bt-had kahr*,
Komadılar yıkmaduk ilile şehr.

Kankı şehre k’uğradılar² yaktılar,
Nireye kim irdilerse yaktılar.

İtdiler evvel Semerkand’i harab,
Kıldılar Horzum’i dahi hem *yebâb*.

Pes yürüyüben Irak’a geldiler,
İl ü şehr anda ne-kim var aldılar.

‘Akıbet kası itdiler Bağdad’a hem,
Aldılar anı dahi ehl-i *sitem* (2).

Andan Cebe ve Sebütay Bahadır’ı İran’a musallat idüb bilâd-ı ‘Acem’de *huzur* kalmadığı ecilden göçer evli etrâkûñ cümlesi elli biñ hâne reisleri Süleyman Şah bin Kaya Alp’a uyub gelüb Rûm’a döküldiler. Ol vakit Sultan ‘Alâ üd-Dîn bin Keyhüsrev ki Sultan ‘Alâ üd-Dîn-i evvel’-dür ve *bâni*-i Konya’dur, Rûm’da padişah olduğumuñ ibtidasıydı. Bu elli bin göçer ev Ezurumd’da ve Erzincan’da bir kaç yıl yazın yaylayub kışın kışlayub ol etrâfuñ kâfirlerinden kapub kazub yürürlerdi. Âhir muzâyaka-i *emkineden* tavarları

¹ Aslında «gice endişesi» ise de vezin icabı böyle yazılmıştır.

² Aslında «ki uğradılar» ise de vezin icabı böyle yazılmıştır.

kenarda : FPbTVAMVy | یوروردی | FTV — ، Pb : PaAMVy قازب
+ başka yazı ile | ارزنجانندن روم ولایتنه کم امامیه طرفی رومیلردر اول طرفده چوق غزالر ایتدیلر
روم ولایتندن خییلی ولایتلر الدیلر | Pa : TVAVy | امکنندن : + ، FPAm —

niş yokuş çekmekden incinüb vilâyet - i Acem'de dahi vaki'anuñ olacağı olub Süleyman Şah dahi yine vatan-ı asliyyesine mütevecih olub Haleb diyarından gitmek kasd idüb varub Ca'ber kalası iline çıkdılar. Anda Fırat ırmağı yollarına gelüb, geçmek istediler. Süleyman Şah geçit taleb idüb atın suya depti. İttifak yarımış, at sürçüb Süleyman Şah atıyla suya düşdi. Eceli anda mukaddermiş. Allâh emrine varub Ca'ber kalası altında *defn* itdiler. Şimdiki *hinde* ol yire **Mezâr-ı Türk** dirler ve ol etrâkden bir tâife anda mütemekkin oldılar. *El'an* Ca'ber kalesine ol etrâküñ neslinden hüküm iderler. Andan, ol etrâk, müteferrik olub kimi Berriyye'ye gitdi ki şimdi anlara Şam Türkman'ı dirler; kimi yine Rûm'a geldi. Şimdi Rûm'da olan göçer evler anlaruñ neslindendür (3).

El-kışşa : Çünki Süleyman Şah müteveffa oldu, dört oğlu kaldı. biri Sunkur Tekin ve biri Gün Toğdı ve biri Ertuğrul Gazi ve biri Tundar (Dündar). Etrâk'den bazı bu dört karındaşa uyub yine Rûm'a düşüb Fırat başında Pasin ovasına ve Sürmeli çukurına vardılar. Ertuğrul, Tundar'la anda dört yüz mıkdarı göçer evle kalub ol iki karındaşları yine vatan-ı asliyyelerine rücû' itdiler. Ertuğrul, bir nice eyyâm anda turub yaylayub kışladıkdan - soñra yine Rûm'a azm itdiler. Gelüb Engûriyye'ye *karib* Karaca - Tağ'a nüzül itdiler. Andan Sultan - Öyüğü'ne rihlet itdiler. Ve bazı *sıkâtdan* işitdüm ki, hattâ *kıdvet ül-müttekin* Merhum Mev-iânâ Ayas eytdi: Ben Orhan'uñ irkib-dâr (*rikâbdâr*) 'unu

: *FPbPaTVAM* 15 || *Pb* اوہ سندن *AM* اواسندہ : *FPaTVVy* 14 اواسنه و *Vy* ۱۴ اواسنه و *Vy* ۱۶ اصلیه لرینه *PbTVAM* : اصلیه سنه *Vy* اصلیه لرینه *Pa* اصلیه لرینه *F* | طورب
 : *FPbTVAM* | *Vy* ۱۷ انکوریه : انقره *A* انقره *PbPaM* انقریه *FTV* ۱۹ قنوده ... ایس *PbPaAVy*
 ، *FTV* | ارکب دارنه *PbAVy* : ارکب دارنه *F* رکابدارنه *PaTV*

buluşdum ; pîr kişiydi. Eytdi: atamdan ve dedemden işitdüm ki, eytdiler, ol vakit ki Ertuğrul dört yüze yakın erle Rûm'a azm itdiler, Sultan 'Alâ üd-Dîn-i evvel dahi ba'zi a'dâsiyle cenk *sadedinde* idi. Bunlar dahi *göçmel* gelüb ittifâk Sultan 'Alâ üd-Dîn'ün şol haline yitişürler ki tatar, Sultan 'Alâ üd-Dîn'i buñaldub *siyayürür*. Ertuğrul'ün yanında bir kac yüz yarar yoldaş varidi. Ertuğrul eytdi: "Hey yârenler, cenge *tuş* (düş) geldük. Yanımızda kılıç götürürüz. Avret gibi geçüb gitmek erlik değıldür. Elbette şunlaruñ birine mu'âvenet itmek gerek. Gâlibe mi mu'âvenet idelüm, yoksa mağluba mı?„. Eyt-diler: "Mağluba mu'âvenet *asîrdür*. Âdemimüz azdur ve hem *yeğine* kuvvet dimişlerdür,, didiler. Ertuğrul eytdi: "Bu söz *merdâneler* kelâmı değıldür. Erlik oldır-kim mağluba yardım idevüz. Hızır gibi *buñ* deminde bîçârelere medet yitişe. *Dest-gir* olavuz,, didi.

Beyt :

Biñ hac iderse bulmıya kes¹ ol savabı kim,
Vaktında çâresüzden ide def'-i iztirâb.

Pes heman Ertuğrul etbâ'ıyle el kılıca urub bir taraf-dan ki Sultan 'Alâ üd-Dîn'ün mukabelesinde idi. Tataru kılıç koydılar. Şahin kargaya girer gibi girüb *fi'l-hâl* 'aduvvı münhezim kıldılar. Sultan 'Alâ üd-Dîn anı görüb Ertuğrul'a istikbal gösterdi. Ertuğrul dahi etbâ'ıyle inüb Sultan 'Alâ üd-Dîn'ün elin öpdi. Sultan 'Alâ üd-Dîn dahi Ertuğrul'a *hil'at-i fâhir* giyürüb tevâbî'ine ve *le-vâhikine* 'atâ vü ihsanlar eyledi. Andan Söğüt nâm yiri halkını

¹ Ashında «kişi» isede vezin icabı kes olmalıdır.

10 || مغلوبه : PbPaAMVy : زبونه FTV || 10-11 || حضر... اولوز : PaVy : حضر... يتشوز
A حضر بيكي بوك دمنده بچاره لره مدد يتشوز 'M—FPbTV || 12-13 || بيت... اضطرار (اضطراب TV)
15 || مقابله سنده ايدي AVy : مقابله سنه يتوب TV مقابله سنه ايدي
19 || عطار : PbTVAM عطا : fPbVy | خلقته FPaTVAM — PbVy 'P'u

kışla(k) ve Tomanic'i ve Ermeni tağlarını *aylak* viridi. Osman Gazi'nün zuhûri Söğüt'den olmasına hikmet budur. Ve ol vakit Karaca-Hisar feth olunmamışdı. Ammâ Karaca-Hisar'la Bilecik Sultan 'Alâ üd-Dîn'e itaat iderlerdi. Ol taraflar uc idi. Mâ-hasal, Sultan 'Alâ üd-Dîn, Ertuğrul'un şecâ'atin ve merdâneliğın gördi. Çehresinde *âsâr-i necâbet* ve alnında envâr-i sa'adet müşahede idüb ol uc'ı aña viridi. Ol vakit Ertuğrul henüz *nev-civândı*. Ammâ *mehâbetünden* Sam ü Neriman kan kaşanurdi ve Efrâsyâb-ı zaman koşunurdi.

Beyt:

Neveivân, merd ü dilîr ü pehlevân,
Dâşt gâyet kuvvet ü tâb ü tevân¹.

Andan Ertuğrul Söğüd'i makam idindi. Ol zamanda Sahibi'n Kara-Hisar'da Germiyân babası Ali-şîr vardı. Çavdar nâm bir tatarla *gâh gâh* gelüb Karaca-Hisar'ı incidürlerdi. Ertuğrul Söğüt'de *mutavattın* olmağla ol vilâyet emin oldılar. Bunun üzerine bir kaç yıl geçti, Söğüd'i kışlayub Tomanic'i yayladılar(4).

Feth-i Karaca-Hisar

Dirler ki, bir kaç yıldan soñra Karaca-Hisar'ın küffârı Ertuğrul'a huzur virmez olub *izhar-ı 'adâvete* başladı. Ertuğrul dahi Sultan 'Alâ üd-Dîn'e varub gazâyâ tahrik idüp Rûm leşkeriyle Sultan 'Alâ üd-Dîn gelüb Karaca-Hisar'ın üzerine düşdi. Ol vakit dahi vilâyet-i Kütahya, kal'asiyle *kefere*

¹ Genç, er, yiğit ve pehlevan (olan o), son derece güçlü, kuvvetli, kudretli idi.

elinde idi. Sultan 'Alâ ü d - D î n canib-i cenubın Ertuğrul'a *tefvîz* idüb, ittifak ol taraftan hayli cenk olub kâfir buñalub Sultandan sulh taleb itdiler. Sultan Alâ ü d - D î n, Ertuğrul'a gayet *mu^ctekid* oldu.

Beyt:

Anda Ertuğrul çok itdi *kâr-zâr*
Lâ - *cerem* oldu cihanda nâmdâr.

Urdu bi-had il, aldı *genc* ü mâl
İtdi leşker dâr-ı küfri *pây mâl*.

Andan Sultan sulhı kabul itmeyüb elbette kal'ayı virün dirken haber geldi ki, B a y ı n c a r tatar nakz-ı 'ahd idüb gelüb Ereğli'yi gâret itdi. Sultan 'Alâ ü d - D î n *fi'l-hal* göçüb ba'zı askerle Ertuğrul'ı kal'a üzerinde koyub: "sâ'y it. Feth ideydün, olamı?," diyüb gidüb tatar dahi gelüb karşılayub Boğa-Öyüğü'nde uğraşub tatarı bir vechile kırdı - ki hisaba gelmez.

Latife: dirler ki Sultan 'Alâ ü d - D î n *kakıduğundan* buyurdu. Tatarlaruñ *hayaların* kesüb derilerini birbirine diküb bir *sâye bân* itdiler. Şimdiki halde dahi ol sahraya Taşak-Yuzusu dirler.

Nazm:

Virdi ol etrafa Ertuğrul Şah
Ki ide def'in ehl-i küfrün sâl *be-mâh*.

Bu kadar feth oluben *rûzî* aña,
Döndi gitdi girü Konya'dan *yaña*.

Uydı anda çok kişi Ertuğrul'a,
Oldur iş kim danışıla Tuğrul'a.

Ol gelenlerle gönül berkitdi ol,
Kıhırcıya ol burayı aldı ol.

Ve bu tarafda Ertuğrul *ikdam*-i beliğ idüb Hak Teâlâ fırsat virüb kal'ayı feth idüb tekvur'ını tutub kal'ayı yağma idüb *humsın* ihrâc idüb bakî mal-i ganîmeti *guzzâta kısmet* itdi. Andan *humsın beşâretle* Sultan 'Alâ üd-Dîn'e gönderdi. Andan Ertuğrul Gazi *leylen* ve *nehâren* iki yıl üç ay dört gün gazâyâ meşgul olub andan Sultan 'Alâ üd-Dîn müteveffa oldu. Ne vakıt müteveffa olduğu yukarıda dinilmişdür. Bunda añılduğundan murad Ertuğrul'la olan kaziyeleri *i'âm* olunmağdı. Sultan 'Alâ üd-Dîn müteveffa olıcak, oğlı Gıyâs üd-Dîn Konya tahtına cülüs itdi. Anuñ zamanında melik-i tatar Balçur' Rûm'a gelüb Gıyâs üd-Dîn münhezim oldu. Tatar, Rûm'u müstevli oldu. Çünkü tatar, Rûm'a hâkim oldu, mülûk-i selâci-ka'nuñ heman bir adı kaldı. Ertuğrul, Söğüt'de sükût idüb mütekaid olub ol diyarı yurd idinüb küffârile müdârâ idüb *zindegânîyle* meşgul oldu, tâ 'Alâ üd-Dîn Keykubad bin Ferâmürz ibn-i Keykâvus zamanınadek kaldı ki Sultan 'Alâ üd-Dîn-i sâni'dür. Ve Bilecük fethiyle Karaca-Hisar'un feth-i evveli arasında yitmiş yıla karfı geçti. Zirâ Sultan 'Alâ üd-Dîn-i evvel'ün vefatiyle Karaca-Hisar girü müminler elinden çıkmışdı. Niçün, anuñ-çun-kim, Sultan 'Alâ üd-Dîn yine tekvur'ını içinde ibka idüb haraca kesmişdi (5).

¹ Doğrusu BAYCU' dur.

İbtidâ üd - Devlet il - Osmaniyye

hullide mülkühüm

Çunki Ertuğrul Söğüt'de ili, boy'ıyle mutavattın olub *sâl-hâ* anda kaldı, devlet-i Âl-i Selçuk ayağa düşmeğin *humûlî* ihtiyar itmişdi. Ve Ertuğrul'un üç oğlu varidi: Biri Osman ve biri Gündüz ve biri Saru-yatı. Ve evlâd-ı Ertuğrul'dan Osman bahâdır oldı. Ol sebebden Osman'a halkı *'izzet* idüb avda kuşda etrakûn yiğidi *yiğili* anun yanına cem^c olurlardı. Ol vakit padişah-ı a'zam Gâzân Han bin Argun Rûm'a müstevli olub Âl-i Selçuk'dan Mes'ud bin Keykâvus'la Keykubad bin Feramürz ibn-i Keykâvus'ı taht-ı hükûmetinde kılub yine Rûm'da mukarrer idüb memâlik-i Rûm'ı Mes'ud'la Kaykubad'a *niyâbeten* virdi. Bunlar Rûm'a Gâzân Han *kibelinden* mutasarrıf olub Amid'e ve Malatya'ya ve Sivas'a ve Harput'a Gıyâs üd-Dîn Mes'ud bin Keykâvus mutasarrıf oldı. Konya'ya ve Sevâhil-i Rûm'a Sultan 'Alâ üd-Dîn Keykubad bin Feramürz mutasarrıf olub Rûm'un mahsûlatını bunlar cem^c idüb Gâzân Han'n gönderürlerdi. Ol zamanda Ertuğrul gâyet pîr olmuşdı. Ann ve evlâdına ol yirûn kâfiri ve müslimanı *'izzet* iderdı. Ve Ertuğrul'un bu Sultan 'Alâ üd-Dîn Keykubad bin Feramürz'le dahi münâsebet-i tammesi var idi. *Ahyânen* evlâdından bu Sultan 'Alâ üd-Dîn-i sâni'ye *pîş-keş*leriyle varub gelürlerdi. Ve Sultan 'Alâ üd-Dîn-i evvel vefatından soñra Âl-i Selçuk'dan Rûm'n kim melik olsa, Ertuğrul'a nazar-ı himâyetin *dirig* itmecdi.

بارى روم ولايتنده وجوده كلكشدى ارطغرول عثمانه كوچك ايكن جفت سوردردى دولت خود
 عثمانه باشنده ادى A || 16 || TVA, | Vy — : 6 عثمان AVy + : غازى زياده FTV | خلق
 FTVAMVy : خلق Pa — Pb || 7 يكيلى Vy : يكيلى FTV — FPbPaAM | وقت
 PaAMVy : PaAMVy || 8 غازان FPaTVAM : غازان Vy | ارغون FPaAVy : اغوز
 PaAM | ارغون Vy : + خان FPaPaAM || 12 بن كيسكوس PbPaAMVy — : FTV || 13
 سلطان علاءالدين PbPaAMVy — : FTV | كيقباد FPaPaTVAVy — : M || 14 غازان
 PaAMVy : PaAMVy || 15 بير FTVVy + : متبرك PbPaAM || 16 ايدردى Vy :
 PaAMVy | علاءالدين FPaAMVy + : بن TV | كيقباد بن FPaTVVy — :
 PaAM | PaAMVy — : PbA || 17 ثانيه FPaTVAMVy — : Vy || 18
 PaAM | PaAMVy — : Vy | وفاتندن FTVVy : زمانندن PaAM

Ve Ertuğrul dahi gâyet dindâr ve nâmdar ve şecâ'atile ma'rûf kişiydi. *Zühd ü takvâda* ve *salahda* ol zamanuñ *meşâhîr* rindendi. Ve bi'l-cümle Ertuğrul pîr-i *fânî* olub oğlu Osman karındaşlarıyla kendü boyları içinde hâkim olub tamamet-i göçer evli etrâk, anuñ mahkûmı oldı. Ol vakıt Sultan 'Alâ ü d-Dîni sâni'nüñ Sultan - Öyüğü'nüñ Eskişehirinde ve İn-Öñi'nde nâibleri varidi. Osman Gazi bunlaruñ yirine varub gelüb dostluk iderdi. Ammâ İn-Öñi Beğiyle ittihadı yârenlerdi. *Dâim* bilesine 'ıys ü 'işrete meşguldi.

Haslet-i Osman Gazi

Ve Osman Gazi gâyet *salih*, müsliman ve dindâr kişiydi. Ve âdetiydi-kim üç günde bir *ta'am* bişirdüb fukarayı ve *sulehâyı* cem' idüb it'âm iderdi ve hem *yalınca*kları giyürüb tonadurdu ve tul (dul) 'avretlere dâim sadaka virirdi (6).

Hikâyet

Rivâyet olunur ki, bir gice bir köyde imam evinde Osman Gazi *konuk* olub oturırdı. Ardında bir pencere vardı. Meğer anda bir Mushaf-ı *şerif* komışlardı. Sahib-i hâne, Osman Gazi'ye eytdi: "küstahlık olmasun. Keremüñden, eğil, arduñda nesne var, alayum,, didi. Osman Gazi eytdi: "ne nesne var?,,. Sahib-i hane eytdi: "nebîmüz, âhir zaman peygamberi Muhammed resûl'ullah sall'allahu aleyhi ve sellem inen *Kelâmullah* var,, didi. Osman Gazi dahi hiç tınmadı. Tâ sahib-i hane uyku ya varınca *ebsem* oldı. Soñra turub gusl idüb *arı* abdest alub

(زاکندن Pa) ويردى FPaAMVy : و طول عورتلره صدقه ايدر ايدي TV-Pb ، + و ايتامه
 دخی الامان اسكك اتمزدي A || 12 حكايه PaAMVy : + عثمان غازي Pb عثمان غازيشك كلام الله
 رهايتيدر FTV || 13 كه TAMVy : + اتفاق FPaV | امام اونده FPbVy : امام قريه
 اونده PaAM كوي امامتك خانهسنده TV | قفق FPbPaAMVy : مسافر TV || 15 قومشاردي
 Vy : قومشار ايش PaFTVA و اردي M و ارمش Pb || 15-16 كرمكندن... اردكده PaAMVy :
 اطف ايلك ارديكزده بر FTV || 16 الايم PbVy : الاين M-FPaTVA | نسنهوار PaMVy :
 اسنهدر FPbTVA || 16-17 صاحبخانه FPaTVAM : ايعام PbVy || 17 نبيمز PbPaAVy :
 بزم بيفرمز TV بزم نبيمز M - F | محمد PaAMVy : + مصطقي FTV || 18 اينن AMVy :
 FPbPa : نازل اولن TV | وار ديدي FPaMVy : و اردي A در ديدي PaTV در Pb ددي
 F || 19 ابسم A : ابسم PaMVy سكن TV سكوت اوزره F-Pb

Mushafdan yaña müteveccih olub *huşû*^c ve *huzû*^ala tâ sabahadek el kavşurub *uru-turdi*. Ev *ıssı* uyanacak vakit olunca, “benüm bu hâlime muttali^c olmasun,, deyü uyur gibi oldı. Yine Mushafdan yaña müteveccih idi. Bu aralıkda uyhu göze galib gelüb imızgandı. Âlem-i rü'yâda gördi ki, Hak celle ve ‘alâ kıbelinden buña dinildi ki: “Ey Osman, çün sen benüm kelâmıma hürmet ü ta‘zım idüb ‘izzet ü ikrâm eyledüñ, ben-dahi seni ve senüñ evlâdını ve etba‘ını, eşyâ‘ını âlemde ebedî *mu‘azzez* ü mükerrem ü muhterem kıldum,,.

Hikâyet

Rivâyet iderler - kim, *âvân-ı şebâbda* Osman Gazi Eski - Hisar’a giderken İt - Burnı nâm *kariyyede* Mâl Hatun nâm bir *mer’e* yâni ‘avret görüb muhabbet itdi. Atası Ertuğrul’dan *uğrılaysın* âdem gönderüb anı helâlliğe taleb itdi. Mâl Hatun, “biz *kandan*, sizüñ gibi ‘âlf cenâb kandan. Aramızda *kifâet* yok,, deyü rıza virmemüş. Zirâ eytmışler kim *maksûdı* heman bir kaç gün *musâhabetdür* dimişler. Sonra Eski - Hisar beği meclisinde Osman Gazi, beğüñ huzûrında ol Hatun’a *ta‘aşşuk* idüb taleb eyleyüb ol dahi kabul itmeyüb gelmedüğünü nakl itmiş ve anuñ hüsn-i cemâlından, pek *mestûreliğinden* ve *evsâf-ı cemîlesinden* haber virmiş ve ol beğ dahi eğerçi *zâhiren* Osman’a *tezvîç* itmek gösterdi; ammâ gönîlinden kendü nefsiyçün almasın dahi mülâhaza kıldı. Osman dahi ol beğüñ hareketinden *firâset* ve *karâinle zamîrine* vâkıf olub fi’l-hâl meclisden kalkub âdem

ر مورت كورد *FPbPaTVM* || 11 طلب اتدی *PaMVy* : دلیوب *A* طلب قلدی *PbTV* |
 ناکون *Vy* : + دخی *FPbPaTVA* ایندی *M* || 12 بن *Vy* : ب *FPbPaTVAM* | ارازمده...
 د *PbPaAMVy* : *FTV* — || 14 تعشق *PbPaTVMVy* : تقس *A* || 15 طلب ایلیب *Vy* :
 طالب اولب *TVA* || 16 بك *Vy* : و پاک (+ و *PaM*) *FPaTVAM* (*Pb* || 17 ظاهرآ
TVVy : ظاهرا *FPaM* ظاهر *A* ظاهرده *Pb* | اما *PbPaAMVy* : و لكن *TV* لكن
 || 18-19 حرکتندن (فراستندن *A*)... (ضمیرنه *Pb*) *PbPaAMVy* : *FTV* —

gönderüb ol hatun'ı kendü *müte'allıkâtına* getirüb bir emn yirde kodılar. Kendü İn-Öñi'ne gelüb bir kaç gün İn-Öñi beğiyle *sayda* ve 'ışrete meşgul oldılar. Bu yañadan Sultan Öyüği beği, İt-Burnı köyine âdem gönderüb, varub ahvâle vakıf olub, gelüb Eski-Şehir beğine haber virdiler. Gâyet *gazab-nâk* olub, Osman Gazi'yi İn-Öñi beğinden taleb idüb, *iltimâsın* kabul itmediler. Ol gazabla Sultan - Öyüği beği askerin cem' idüb gelüb İn-Öñin'de, İn-Hisarı ilinde harâbe hisar yirleri vardur ki, ol vakıt İn-Öñi beğlerinüñ tevâbi'yle ve levâhikiyle sarayları ve evleriydi, anı muhasara idüb Osman'ı taleb itdi. İn-Öñi beği yanında olan a'yândan ve kethüdalardan ba'zı Osman'ı virelüm ve ba'zı virmiyelüm diyüb muharebeyi vech görüb karşı turdılar. Osman Beğ bunlaruñ ihtilâfların görüb karındaşı Gündüz'le ve yârenleri ile çıkub bu muhasara iden cemâ'atla cenk idüb üzerinden def' idüb Söğüd'e müteveccih oldılar. Bunlar Osman'uñ ardına düşdiler. 'Akabince gelenlerle Osman dahi cenk iderek, hay diyince Osman'uñ yanına haylı yiğit cem' olub dönüb Eski-Şehir beğiniñ halkını münhezim kılub Harman-Kaya kâfirlerinüñ tekvir'ı Köse Mihal'i tutdılar. Andan Osman Beğ, Köse Mihal'i — bahadır olmağın — öldürmeğe kıyamayub günahın 'afv idüb azad itdi. Köse Mihal dahi heman can ü *dilden* Osman Beğ'e etbâ'yle nöker olub gerçek muhibbi oldı. Ol Harman-Kaya'yı dahi Köse Mihal'üñ şimdi oğlu oğlanları mâlikâne mutasarrıflardur.

tekvur'ı kabul itdi. Ammâ şol şartla ki esbâbı hatun kişiler getürüb kal'aya koyalar; *hergiz* erkek etrâkden ahad gelmiye. Pes yağlar ve peynirler ve kalılar armağan iledüb hatunlar esbâb-ı etrâki Bilecük kal'asına getürdiler. Dâim yıl on iki ay bu tarîk üzerine yürüdiler. Osman' uñ ve atası Ertuğrul' uñ Bilecük tekvur'ıyle aralarında dâim dostlık vardı. Birbirine i'timâdi derlerdi. Ammâ Osman' ile İne-Göl tekvur'ı arasında 'adâvet varidi. Biribirinden muhterizlerdi. Bir gün Osman Beğ diledi-ki yitmiş kişiyle Ermeni *derbend*inden geçüb gelüb İne-Göl'i yakub yıka. Aya Nikola' n uñ casusu varidi. Gelüb tenbih idüb pusuya bî-kıyâs er kodılar. Osman' uñ bir *martolos*'ı varidi. *Bil* (bel) dükendüği yirde kâfir pusuya er kodı deyü i'fâm itdi. Osman Gazi dahi Hak Teâlâ'ya tevekkül idüb toğru pusunuñ üzerine sürüb kâfirlerle buluşdılar. Osmanlılar cümlesi yayağidi. Kâfir dahi çoğidi. Ceng-i 'azim olub Osman' uñ biraderi Saru-yatı oğlu Bay Hvâce anda şehid olub Ermeni-Bil'i dükendüği yirde Hamza - Beğ köyinüñ nevâhisinde defn olundu. Şimdi mezarı civarında bir *kârbân*-saray viranesi vardır. Andan Osman Gazi gelüb yaylağa çıkıdı.

Hvâb - dîden - i Osman Gazi

rahmetu'llâhi ('aleyhi)

Meğer Osman' uñ halkı arasında bir şeyh-i 'azîz varidi. Edebâli dirlerdi. Gâyet sâhib-i kemâllerden idi. Velâyeti, kerâmeti zahir olmışdı. Halkuñ *mu'tekaddi*

FTV || 11-12 cümlesi ... چوغدی PaAMVy : ایله جمله-ی یاییدی کافک دخی چوغی یایا
 اءه Ph-، FTV || 12 برادری Vy : قونداشی PbPaAM | باتی PaAM : باتی TVVy
 Ph باتی F || 13 کویشك PbPaAM : کونكك Vy کویشده FTV || 16 خواب... غازی FTVAVy :
 Ph | غازی FTVAVy : PaM- || 17 رحمة الله TVVy : FAM- || 18 مکر FTVPhVy :
 مکره PaAM | شیخ عزیز Vy : عزیز شیخ FPbPaAM || 19 غایت معتقدی A- : FPbPaTVMVy

idi. Tamâm illerde meşhur olmuşdı. İlm-i rü'yâyı *hûb* bilür idi. Dün-yası bî-nihâye idi. Ammâ derviş siyretin tutardı. Hattâ derviş deyü lakab iderlerdi. Bir zâviye yapub *âyende* vü *revendeye* hîz-met iderdi. Gâh gâh Osman dahi anuñ zâviyesinde müsâfir olurdu. Bir gice Osman Gazi siyerinde görür ki bu şeyhuñ koynından bir ay çıkub geldi kendünuñ koynına girdi. He-manden göbegünden bir ağac bitüb 'âlemi tutub ve anuñ gölgesinde tağlar var. Ol tağlaruñ dibinden piñarlar çıkub revâne olub akar. Kimi bağın suvarur, kimi çeşmeler akıdur. *Yarındası* Osman Gazi bu düşüni gelüb ol 'azize nakl itdi. Şeyh eytdi: "yâ Osman! müjdegânî olsun. Saña ve senüñ evlâdıña kim Hak teâlâ saltanat virdi. Ve mecmû^c-ı âlem evlâdı-ñuñ zıll-ı himâyetinde ola. Ve hem kızum Mal-hûn Hatun saña halâl oldu,, diyüb kızını Osman Gazi'ye tezvîc itdi. Çünkü Şeyh, Osman Gazi'nüñ düşüni ta'bir itdi. Derviş Turvud (Turgud) adlu şeyhuñ bir müridi varidi. Anda hazırdu. Eytdi: "yâ Osman! saña padişahlık virildi. Bize şükrâne ne virürsün,,. Eytdi: "saña bir şehir vireyin,,. Derviş eytdi: "şu köycüğüze dahi razıyam kim baña bir mektub vir,, didi. Osman Gazi eytdi: "ben yazu yazmak bilmezem. İşte bir maşraba ve bir kılıcum var, saña vireyüm tâ ki nişân olub anları benüm evlâdım senüñ oğlanlaruñ elinde görüb ibka ideler,,. Ol maşraba ve kılıc anlaruñ elinde kaldı. Ve şimdi dahi padişah olanları görüb ziyaret idüb ol dervişüñ evlâdına in'âmılar ve ihsanlar iderler.

12 || *PbVy*—: *FPaAM* خون | *F* بالآ | *AMVy* مال 10 || *AM*—: *Pa* ك | *FPbVy* ك
 طورود | *FPaAMVy* طورر | *Pb* شو | *Vy* شول | *FPaAM* كوليجه كويجه | *Pb* 16 || بلزم
 : *FPbAM* | *Pb* وار | *AMVy* : بلم | *Pa* بيلمزين | *FPb* مشربه | *FPaMVy* : مشرم | *A* مشرم | *Pb* : وار
 : *FPbPaTVAM* (*FPb* اولا) | *FPbPa* : ويرهين | *Vy* : ويرهين | *PaVy* :
 17 || *Vy* : سنك | *FPb PaAM* — : *Vy* | *FPb PaAM* : اوغلنلارك النده | *PbPaAMVy* : الوكده
 18 || *Pb* دى | *FPbPaMVy* : + آل عثماندن *A*

Bu Edebâli didüğümüz şeyh yüz yigirmi yaşında vefât itdi. Ömrinde iki hatun aldı: birin civanlıkda, birin pfrlıkde. Evvelki hatununun kızın Osman Gazi'ye viridi. Soñrağı hatunı, Tac üd-Dîn Kürd kıızıydı. Hayr üd-Dîn Paşa ile bacanak oldılar. Ve bu menâkıb Edebâli oğlu Mehmed Paşa'dan nakl olundu.

Güftâr ender zıkr-i Kulaca ve ihrâk-ı o ve feth-i Karaca - Hisar bâr-i düvüm

Çünkü Edebâli, Osman Gazi'nün düşüni ta'bir eyledi, hemân Osman Gazi dahi himmet kılıcın biline muhkem bağla-yub bir gice yârenleriyle sürüb İne-Göl'e gelüb, yanında Kulaca nâm kal'ayı oda urub, kâfirini kırdı. Sabah olıcak, ol ilün kâfirleri cem' olub Karaca-Hisar tekvur'ına âdem gönderüb eytdiler: "bu türkler ki gelüb bunda tavattun itdiler, etrâfa el uzatmağa başladılar. Hic tınmazsañuz, bu ilde ne sizi kor ve ne bizi kor. İmdi lâbüddür, bunları bu ilden sürüb çıkaravuz. Son pişimanlık fâide itmez. Şimdiden bunlara bir çâre gerek,, didiler. Pes Karaca-Hisar'ın tekvur'ı karındaşı Kalonoz'a leşker koşub İne-Göl'e muavin gönderdi. Osman Gazi dahi bu kazıyyeyi tuyub guzzâtı cem' idüb İkizce'ye gelüb Tomanic bilin aşduk yirde küffârile bulışub cengi-i 'azım itdiler Osman'ın biraderi Sarı-yatı'yı anda şehid itdiler. Ol yirde bir çam ağacı vardır, kandillü çam dirler. Zirâ gâh-gâh anda bir şu'le görünür. Saru-yatı anuñ dibinde şehid oldı. Ve ol Kalonoz kâfir dahi anda düşüb Osman Gazi buyurdı, karnını yarub ve yiri bir mıkdar işub it gibi

:FPbPaMVy 13 || كرك Vy :شمدی :FPbPaAM | PbA امی :FPaMVy | فائده | M
15 || A — :FPbPaMVy | قطنوزه :FPbPaMVy | ادوك A | قطنوزه :FPbPaMVy
طوبوب :FPaMVy | كوروب ، A — ، Pb :FPaMVy | طومانیج :FPaMVy :طومالیج Pb || 16 جنك عظیم
:PbMVy : عظیم جنك PbA | باقی PaAM : باقی Vy : باقی Pb — ، F || 19 نازی :PbMVy
M | فائده | FPaA | اشوب M : دخی ایت کبی FPbPaA ایت کبی طبرغی اشوب

gömdiler. Ol sebebden şimdi ol yire İt-işini dirler. Andan Saru-yatı'yı götürüb atası Ertuğrul yanında defn itdiler, rahmetu'llâhi teâlâ. Çünki Sultan 'Alâ üd-Dîn-i sâni, Sarı-yatı'nun şehid olduğın bilüb tafsile vâkıf oldı, eytdi: "malum oldı-ki Karaca-Hisar tekvur'ı bize yağı olmış. Germiyan oğlu ol garibleri sevmezdi. Bu kâfirler ol sebebden guzzâtı incidür,, deyü Eski-Şehir'i Osman'a virdi. Dahı destür virdi kim Karaca-Hisar'ı varub yağma ve talan ide. Pes Osman dahi ol yirde olan müminleri Sultan 'Alâ üd-Dîn-i sâni işaretiyle cem' idüb gelüb Karaca-Hisar'ı feth idüb kâfirlerini kırub tekvur'ını tutub malın gazilere kısmet idüb, humsını ihrâc idüb *tuhfe ve teberrükâtiyle* karındaşı oğlu Ak-temür'i, Sultan 'Alâ üd-Dîn-i sâni'ye gönderdi. Ol zamanda Osman Gazi otuz biş yaşında idi. Dirler ki, bu feth, hicretün altı-yüz seksen yidisinde vaki' oldı.

Hikâyet

Rivâyet iderler ki, çün Osman Gazi Karaca-Hisar'ı feth idüb Eski-Şehir'i mâlik oldı, karındaşı Gündüz'e eytdi: "ne tedbir idelüm, ne vechile küffâr'a hurûc eyliyelüm. Böyle 'abes turmakdan ne fâide,, didi. Gündüz eytdi: "İmdi *dâiremüzde* olan nevâhi-i vilâyeti uralum,, didi. Osman Gazi eytdi: "bu re'y savab değıldür. Zirâ Karaca-Hisar, çevre vilâyetiyle (birlikde) ma'murdur. Şimdi ilini urıcak, şehir harâb olub, şehriün şenliği iliyle olur. Kendü elimüzle kendü şehrimüzi yıkmak revâ değıldür. Belki savâb oldur ki, çevre koñşularımızla müdârâ idevüz.

¹ M. 1288

—: *FPaAMVy* حکایت 12 || *Pb* وقت *FPaAM* وقتین || 10 زمانده *Vy* || *FPbPaAM* || 13 روایت *A—:FPbPaMVy* | چون *FPaVy* : چونکه *PbA—M* || 14 شهری *Vy* : شهره *FPbPaAM* | اولدی *FPbPaMVy* : + اول برده اوج بی اولوب غزالی ائمه بشلدی || 16 ولایتی *FPaAMVy* : *Pb—* | اورام *FPbPaVy* : وردهم *AM* || 16-17 غاز ... کادر *FPaAMVy* : وجه کورمدی *Pb* || 17 دکدر *FVy* : + دیدی *PaAM* | چوره *M* : بو *FPaAVy* || 18 ایلیله اولور *PaMVy* : ایلیله در *A* ، *Pb—* | شهرک ... اولور (در *A*) || 18-19 کندو ... قوکشورلرمله *FPaAMVy* : *Pb—* || 19 مدارا *FPbPaMVy* : مدا *A*

Nitekim Bilecük tekvur'ıyla iderüz,,. Ve bi'l-cümle çevre yanındaki kefare ile müdârâ iderdi. Ammâ Cermiyan oğhıyla muhkem 'adâvetleri varidi. Küffâr Osman Gazi 'nüñ, Germiyan oğhıyla 'adâvetünden safâlar sürüb şükr iderleridi. Zirâ ol sebebden ki kendüler emn olmuşlardı. Ve Osman Gazi, Eski-Şehir'de Ilıca yöresinde pazar *turgurub* etrafuñ kâfirleri hafta pazarına gelüb maslahatların görüb giderlerdi. Gâh gâh Germiyan halkından dahi kimesneler gelürdi. İttifâk bir gün Bilecük'den pazara kâfirler gelüb yükle bardak getürmişlerdi. Ve hem Germiyanlû dahi gelmişdi. Ve bu Germiyanlû'nuñ birisi bunlaruñ bir bardağın alub hakkın vermeyüb, ol kâfir dahi gelüb Osman'a şikâyet itdi. Osman Gazi ol Germiyan Türkinî getürdüb, muhkem *let* idüb kâfirleruñ hakkını alıvirdi. Ve dahi yasak idüb çağırtdikim kimesne Bilecük keferesine zulm itmiye. Şol kadar 'adl gösterdi-ki hattâ Bilecük keferesinuñ 'avretleri dahi pazara gelüb pazarlığın kendüler idüb giderlerdi. Osman Gazi'ye i'timad-ı külli itmeğın emn ü âmân içinde olmuşlardı.

Hikâyet-i gâret - kerden-i vilâyet-i Göynük ve Tarakçı-Yiñicesi ez-dest-i Osman Gazi

Rametu'llâhî 'aleyhi rahmeten vâsi'aten

Rivâyet iderler ki Köse Mihâl dâim Osman Gazi'yle bilece olurdu. Ve gazileruñ dahi ekser hizmetın Harman-Kaya kâfirleri iderlerdi. Bir gün Osman Gazi,

K ö s e M i h a l'e eytdi: "Tarakcı - Yiñicesi'ne seğirdim itmek isterüm. Sen dahi revâ görürmisin?," didi. K ö s e M i h a l eytdi: "revâdur. Ammâ Sorkun üzerinden ve Saru-Kaya'dan ve Biş-Taş'dan geçelüm ki, Sakarya suyunı geçmeğe âsân ola. Ve hem etraftan gaziler gelmeğe mülâyimdür. Ve andan Mudurnı vilâyetini urmağa kolaydur. Ve hem S a m s a Ç a v u ş dahi ol araya yakındur. Aña dahi hali i'fâm idelüm. Tecessüs idüb fırsat vaktını gözedüb bize tenbih itsün," didi. S a m s a Ç a v u ş didüğümüz ol kişilerdendür ki, E r t u ğ r u l'la bile gelmişlerdi. İne-Göl kâfirerinün ezâsından kaçub varub Mudurnı vilâyetinde mütemekkin olub keferesiyle müdârâ iderlerdi. Ve S ü l e m i ş nâm bir karındaşı dahi vardı. Ve hem cemâ'atleri dahi çoğidi. Bahadırlar, yoldaşlığa yarar kişilerdi.

El-kıssa, O s m a n G a z i, K ö s e M i h a l' u ñ bu *evceh* tedbirin *istisvâb* idüb guzzâtı cem' idüb gelüb Biş-Taş zâviyesine konub şeyhından Sakarya suyunun geçidin sordılar. Şeyh eytdi: "Allâh 'avniyle, her yir gazilere geçitdür,". Pes bunlar ol-gice at yemleyüb at yemin kesdüğınleyin at üzerine gelüb su kenarına yitişüb S a m s a Ç a v u ş'ı anda hazır buldılar. Çavuş bunları Sorkun üzerine ilettdi. Ol yirün kâfirleri S a m s a Ç a v u ş'l'a âşinâ olmuşlardı. Hemin bunları göricek, eri ve 'avreti ita'at idüb istikbâl itdiler. Aralarında bir uluca kâfir varidi. O s m a n G a z i anı yanına okıyub 'ahd ü *peymân* itdiler ki, S a m s a Ç a v u ş her ne dirse, anı kabul ideler. Pes heman ol aradan seğirdim idüb Göynük

13-14 || *FPbAM* شیخنه : *Vy* شیخندن 12 || *Pb* بکنوب *FPaAM* (*F* بلوب) *Vy* صواب کوروب (*F* بلوب)
 19 || *Pb* | *Pb* بنوب : *PaAMVy* کلوب ..²آت 14 || *F* — : *PaAMVy* کلوب ..
Pb اهد : *AVy* صلوب | *PaAMVy* کلوب : *F* کوینی *Pb* کوینی

vilâyetini urub ve Tarakçı-Yiñicesi'ni *talân* idüb andan Gül Kalonoz'a çıkdılar. Andan Harman-Kaya'ya gelüb Karaca-Hisar'a irişdiler. Köse Mihâl öñlerince kılavuz'idi. Mübâlağa mal ellerine girüb *toyum* oldılar. Ammâ esir almadılar. Vilâyet halkı ita'at itmeğe ihtimâl virüb ürkmesünler deyü. Ve bi'l-cümle çün-kim Osman Gazi bunun gibi gazaya başladı etrâfuñ kâfirleri Osman'dan ihtiraz idüb üşenür oldılar. Ammâ Osman, Bilecük kâfirlerine ziyâde itibâr u ihtirâm iderdi. Sordılar: "bunlara ne 'aceb iczâz idersin,, didiler. Eytdi: "biz bu ile garib geldükde bizi hoşca tutub koñşılık itdiler. Biz dahi hakk-ı *civârîye* ri'âyet idüb onlara mümkün oldıkda iyilük iderüz,, didi.

Zikr-i vâkı'a-i Köpri-Hisar

Eydürler ki Yeni-Şehir civarındaki Köpri-Hisar kâfiri ve tekvur'ı, Bilecük tekvur'ınun üzerine hurûc idüb Bilecük tekvur'ı dahi Osman Gazi'den istimdad idüb yoldaşlık taleb itdi. Osman Gazi dahi 'ammûsı Tundar'ı kethuda idinüb gazileri alub, varub Bilecük tekvur'ına mu'avenet idüb Köpri-Hisar tekvur'ını sıyub kırub hisara bırakdılar. Andan Osman Gazi ikdâmiyle varub Köpri-Hisar'ı muhasara idüb feth kılub tekvur'ını depeleyüb Bilecük tekvur'ı şâd olub geçüb mukabelesinde İncir-Pınar'ı nâm Köyiñ pınarı üzerinde Osman'a 'azim ziyafet idüb fâhir hil'at giyürüb gazilere dahi in'amlar idüb

elin öpdürdi. Osman Gazi Bilecük tekvur'ınun beğlenüb kendünin elin öpdürdüğine rencide olub diledi-ki heman-dem *karvayub* tekvur'ı tuta. 'Ammûsı Tundar'la müşavere itdi. Tundar eytdi: "öte tarafda Germiyan oğlu 'aduv ve bu etrafuñ kâfirleri heb bize düşman. Bunı dahi düşman idicek, bize turacak yir kalmaz,, didi. Tundar'ın bu sözi Osman'a güc geldi. Kendünin hurûcına men'c anlayub okla Tundar'ı urub öldürdi. Anda yol kenarında yapma mezarı vardır. Köpri-Hisar'dan Çakır - Pınar'ına gider yol üzerinde yatur. Dirler ki tekvur bu hale vâkıf olmayub gelüb Bilecük civarında Kaldırayık deresindeki pınarda sohbet idüb Osman'ı yine da'vet itmiş. Ve Bilecük kal'asına tekvur'ın ekser halkı varub,, tekvur bu gice gelmez,, didiler. Osman ol-gice tekvur'a zafer bulub *varca* halkıyla kırub kendüler anlaruñ vaz'ında gelüb kal'aya girüb bu vechile feth itdiler. Ammâ asah ve azhar oldur ki Tundar'ın ölmesi feth-i kal'aya mâni'c olub soñra feth olundu. Niteki zikr olunsa gerek.

Hikâyet

Dirler ki Köse Mihâl kasd itdi-ki düğün idüb kızını Gül-Kalnoz ilinüñ beğine vire. Mübalağa düğün yarağın görüb etrafuñ tekvurlarını düğüne okıyub, okıyucu bir *be-nâm* kâfir gönderüb eytdi: "düğüne gelün. Ve hem Osman'la bilişüñ ki size âkıbet anuñla aşınalukdan fâide vardır. Ve bu cem'iyet anuñla bilişmeğe sebebdür.

Türkûn sahib-i hurûcıdur. Anuñ şerrinden size emîn olmağa tarikdur,, didi.

Pes cümle tekvur'lar düğüne gelüb mübalağa saçular getürdiler. Ammâ Osman'ın saçısı cümlesine galib idi. Kalılar ve kilimler ve yağlar ve sürüyile koyunlar getürdi. Kefere anı gördi; ta'accüb idüb birbirine eytdiler: "bu Osman *tutumundan* şöyle gösterir ki az zamanda bunda birimizi komıya. Tedbir oldur ki bunu karvayub heman tizcek öldürevüz,,. Tekvur'lar bu re'yi savab görüb Osman'ın emrini Bilecük tekvur'ına tefvîz itdiler. Zirâ gayet *muhîl* kâfirdi. Hem içlerinde andan büyük tekvur yoğidi. Osman, Bilecük tekvur'ına sûret-i mu'âmele envâ'ile ihtiram idüb tevâzu' ve *meskenet* gösterdi. Bilecük tekvur'ı dahi eytdi: "yakında biz dahi düğün iderüz. *Kadem rencîde* kılasuz. Müşerref olavuz,, didi. Osman dahi el başa urub "hoş ola,, didi. Ammâ tekvur'ın *garazı* düğün bahânesine getürdüb tutub helâk itmekdi.

Hikâyet -i fetâh -i Bilecük

Eydürler ki, Bilecük tekvur'ı Yar-Hisar tekvur'ının kızın alsa gerekidi. Cümle tekvur'ları düğüne okıyub esbâb-ı, *arusı* tehiyye idüb ittifak itdiler ki Osman Gazi'yi dahi düğüne okıyalar. Heman geldüginleyin tutub helâk ideler. Andan Köse Mihâl'i okıdub *tanışuk* idüb esbâbın *müheyâ* idüb dilediler ki Osman'a *yörücülüğe* göndereler. Osman, Bilecük tekvur'ının düğün ideceğün işidüb okıyucu *varmadın* süriyle koyunlar gönderüb eytdi: "tekvur biraderüm bu

:FPaVy 14 | ایدرلرکه | ایدرلرکه :FPaAMVy + :FPaAMVy بلجوك | قلعة A | بلجوك :FPaAMVy + :FPaAMVy 15 || مہیا M عیبا A | عثمان غازی Vy : عثمانی
AM 16 || دخ... کلدوکتلین :FPaAMVy : کلجک Pb || 17 اوقدب :FPaAMVy : چغروب
Pb 18 || عثمانه :FMVy : عثمان A عثمان غازی Pb | یوریجک :FPaVy : یوری بلجک F + کسه M

koyunları düğüne hizmete gelenlere yidirsün. İnşa-allâh ben dahi vardığıum vakit, saçuyı ile dem. Anlara lâıyk hod nemüz ola. Am-mâ dervişâne varavuz, hizmet idevüz,, didi. Andan soñra Bilecük tek vur'ı koyunları alub Köse Mihal'i Osman'a okıyıcılığa gönderüb hayli altun ve gümüş *avadanlık* bile gönderdi. Köse Mihal dahi gelüb Osman Gazi'yi düğüne okıyub ve hem *mahfice* kâfirlerün ittifakların îlâm idüb, "*hazerünle* olmak gereksin,, didi. Andan Osman Gazi, Mihal'e okıyıcılık çok nesne vir di. Halk içinde eytdi: "Mihal Beğ karındaşum, tek vur'e benden selâm idüb eyt; her yıl zahmetimiz çeke-gelmişlerdür. Ger mi yan oğhyle 'adâvetimiz kendülere hod malumdur. Bu yıl dahi zahmetimizi çeksünler. Anamuñ ve benüm *rahtçöğüz*lerimizi yine kal'aya gönderelüm. Yakında yaylağa gitmelüyiz. *Hemîşe hâfız*ımız anlardır. Yine esbâbımız anlaruñ *harîm*-i emânetinde olsun, tâki biz dahi bu tarafda düşmandan emîn olub düğüne hizmet idevüz. Ve hem Kayın-anam ve hatunum tek vur'ın anasıyle bulışmak ve bilişmek isterler. Eğer buyururlarsa anları dahi düğüne bile ile delüm,, didi. Pek Köse Mihal bu sözleri gelüb Bilecük tek vur'ına îlâm idicek, *vay - ki* sevindi; gâyet *ferahnâk* oldu. Eytdi: "Türk cemî-i avretı, oğlanı, malı, rızkıyle gelüb *kabzuma* gireyürür. Heman bunun ve bu işün ardınca olmak gerekdür,, diyüb heman Köse Mihal'i Osman'a gönderüb "fülân vakıtta düğündür; lutf idüb teşrif buyurasız,, deyü düğünüñ vaktın ve Osman'ın göçiyle geleceğın îlâm itdiler. Andan Osman Gazi, Köse Mihal'e

eytdi : “ bizüm halkımız sahraya öğrenmişlerdür. Bilecük tar yirdür. Düğünü anda itmesünler bir *gînce* yirde itsünler,, didi. Tekvur bu sözleri heb kabul idüb düğünü Çakır-pınar'ı dirlerdi anda itdi. *Meo'id* vaktında Osman Gazi dahi bir nice öküzlere keçelerle *mehâreler* idüb içleri raht deyü âdemler koyub sürdiler. Ve hem 'âdetiydi ki rahti dâim öküzlere yükledüb hatunlar kal'aya koyarlardı. Yine ol minvâl üzere bu mehhâreleri öküz katarlariyle gice karañulığında hisara *givürdüler*. Bir yirde kodılar. Çünkü bunlar bu hiyle ile kal'aya girdiler, fi'l-hal ol gice yüklerinden yalın kılıç ellerinde, cümle müsellağ yire dökilüb kapuya seğirdişüb *derbân*ları depelediler. Hisarda adem hod az kalmışdı. Cümle düğüne gitmişlerdi. Bunlar hisarı feth itdiler. Bu taraftan Osman Gazi dahi bir nice *dilâverleri* 'avret tonına koyub tekvur'a gönderüb eytdi: “lutf u kerem idüb biraderüm tekvur bu hatunları bir iyüce yirde kondıra, tâ ki andağı tekvur'ları görüb utanmıyalar,,. Bilecük tekvur'ı ferah olub eytdi: “Türküñ eri ve 'avreti ve insanı ve esbâbı âsânlığla iyü elüme girdi,, didi “ve cümlesini kendi eliyle gönderdi,, didi. Çün Osman Gazi bu hatun sûretine girenlerle aħşam vaktında geldi, zirâ kal'aya girenlerle şöyle kavlı olunmuşdı ki, anlar kal'aya varduktan soñra kendü dahi tekvur'la bulışa. Çün aħşam yakın oldu, tekvur'a haber oldıki, Osman Gazi hatunlarile geleyörür. Tekvur eytdi, aħşam geldiğine sır ; yani 'avretleri kimse görmesün

+ : *FPbPaVy* اوتتیار 13 || *FPaM* اروجہ | *PbAVy* اوجہ | *F* — *PbPaAM*
 | *Pa* يقين + : *FPbAMVy* قلعيه 17 || *PbM* — : *FPaAVy* اسانغله 14 || *M* ديدى
Pb — *Pa* سرى *FAM* سر : *Vy* سير 19 || *FPb* — *PaAM* عېان : *Vy* كندو

deyü sandı. Bir iyüce yir ihzar idüb karşılayub tâ'zimle kondurdu. Henüz dahi tekvur odasına varmadın, O s m a n G a z i at üzerine geldi. K ö s e M i h a l dahi bile bindi. O s m a n G a z i kaçır gibi olub gitdi. Tekvur'a haber oldı-ki O s m a n kaçdı. Tekvur bir pâre serhoşdı. Hemandem at arkasına gelüb Türkün ardına düşdi; Kaldırayuk dirler, Bilecüğe yakın yirde bir dere vardur, anda O s m a n G a z i'ye yitişüb O s m a n G a z i dahi Tekvur'un geleceğın bilüb, Tekvur gelince, anda tevakkuf gösterdi. Çünkü tekvur yitişdi, O s m a n G a z i'yle bulışdı. Ve bu 'avret sûretine giren erler, dilâverler dahi ardın kездiler. Andan tekvur, boğazı, O s m a n G a z i'nün eline virdi. Heman-dem başını kesüb ol gice Yar-Hisar'a inüb 'ale's-sabah tekvur'ını tutub ve düğüne gelen kâfirleri bile tutub halkun ekserini esir idüb andan T u r g u d A l p'i tizcek İne-Göle saldılar. T u r g u d A l p dahi İne-Göl tekvur'ı Aya-Nikola işidüb kaçır deyü tiz yıldırım gibi yitişüb İne-Göl'ü muhasara itdi. O s m a n G a z i dahi cümle aldıklarını Bilecük hisarına getürüb hisar mesâlihini görüb İne-Göl'e gelüb fi'l-hal yağma buyurdu. Gaziler dahi *tarfat ul-^cayn* içinde hisar'a girüb tekvur'ını pâre pâre idüb erkeğini kırub dişisini esir itdiler. Zirâ bunlarun ucından çok müs-lümanlar şehid olmuşlardı.

Hikâyet

Rivâyet iderler ki, ol gelin-ki Yar-Hisar tekvur'ınınun kızıydı, adı L ü l ü f e r (N i l ü f e r) hatundı.

Osman Gazi, anı oğlu Orhan'a virdi. Ol vakıt Orhan yiğit olmışdı. Bir oğlu dahi varidi. Anı göçer ev üzerine müekkel komışdı.

Ve bi'l-cümle çünki Osman Gazi bu dört pâre hisar'ı feth itdi, vilâyetlerine 'adl ü dâd gösterüb cemf'-i köyler yirli yirine gelüb mütemekkin olub vakıtları kâfir zamanından dahi yeğ oldı. Hattâ Osman Gazi iklimünde emn ü âmân ziyâde olmağın, kalan yirün kâfirleri dahi anuñ iklimüne gelüb şenlik oldı.

El-kıssa, çünki Osman düğün idüb Nilüfer Hatun'ı oğlu Orhan'a virdi. Bu ol Nilüfer Hatun'dur ki Bursa'da Kabluca (Kaplıca) kapusına yakın yirde, hisar dibinde tekyesi vardır. Nilüfer köprisin dahi ol yapdurdı. Ol suya Nilüfer dimeğe *vech-i tesmiye* ol köprüdür. Ve hem Sultan Murad Gazi'nün ve Süleyman Paşa'nun anasıdır. Ol hatun'ı âhirete intikal idicek Bursa hisarında Manastır'da Orhan ile bile defn itdiler. Bu fethün tarihi hicretün altı yüz toksan tokızında vaki' oldı.¹

Güftâr ender zıkr-i istiklâl-i Osman Gazi

nevver'Allâhü merkadehu

Çünki Osman Gazi, Bilecüg'i ve Yar-Hisarı ve İnegöl'i ve Yiñi-şehir'i tevâbi'yle ve levâhikiyle feth itdi, andan soñra ikdâm idüb varub İznik üzerine *seğirdim* idüb İznik'un yolların kesüb şehre taşradan nesne girmez oldı. *Kızluk* olub şehir halkı buñalub gölden, *uğrıluyın*, İstanbul'a *mededci* gönderüb istimdât itdiler. İstanbul'dan yardım gönderdiler. Osman, Gazilere eytdi : „ İstanbul'dan bî-kıyâs

¹ M. 1299-1300 = Bilecik, Yarhisar, İnegöl ve Yenişehir'in fetholün-
dnkları tarih.

ا.ت.ب.ولدن *MVy* : قسطنطينيه دن *FPbPaA* | غازيله ايتدی *PbPaAMVy* : غازى عسكرينه
حاسوس ياشوب *F*

leşker geleyörür. Eğer ayrılırsavuz, üzerimize hücum idüb etraf Rum'ınun kâfirleri bize *şîr-gîr* olurlar. Bu gelen kâfirlerün sınmasına bir çare olsa,, didi. Gaziler eytdiler : “ bizüm âdemimiz azdur. Biz dahi Sultan ‘Alâ üd-Dîn-i sâni'den istimdât idelüm,, diyüb fi'l-hâl Konya'ya âdem gönderdiler. Fetihlerin bildirüb olacak *ihdası i'lâm* itdiler. Sultan ‘Alâ üd-Dîn-i sâni bu haberleri işidüb şâd olub *cûşe gelüb tabl*, ‘alem, kılıç ve at ve hil'at virüb buyurdı ki “Sahibün Kara-Hisar'dan¹ bir nice biñ halk muavenete varalar,, Sultan'a giden âdem dahi gelmedin, İstanbul'dan kâfir gelüb Dil'den² geçmeğe başladı. Kâfirler Türki kaçdı deyü gaflet ile oturırken Osman Gazi Yalak-Hisar'undan³ *dil* alub kâfirlerün gafletin bilüb Dil'den geçenlerün üzerin urub *dün* baskunun idüb basub ba'zın kılıcdan geçürüb ve ba'zın deñize gark idüb ve geçmiyenleri dönüb İstanbul'a gidüb gaziler ganâimle *muğtenim* olub İznik fethine mukayyed olmayub heman cemâ'atlerine beşâret haberin gönderüb makarr-ı izzete irişmeğe niyyet idüb göçüb gitdi. Validesi ve müte'allikatı Osman Gazi'ye bir-iki göc istikbâl idüb gelüb buluşdular. İttifak, ol esnâda ikindü vaktında Sultan ‘Alâ üd-Dîn-i sâni'den tabl ve ‘alem ve bir at ve bir kılıç ve hil'at-i şâhâne yitişdi. *Hemandem* erbâb-i divân ve erkân-ı *a'yân*'ı *ârâste* idüb divân-ı sultânî'yi müretteb kılub, Osman Gazi izzet-içün anası ayağın *durgurub* nevbet urulunca ayağın turub *ber-kuide-i şâhâne* ve kanun-ı emfrane *nevbet-i osmanî* uruldu. Ol zamandan tâ Sultan Mehmed bin Murad Han Gazi

¹ Afyon Karahisarı.

² Dil iskelesi.

³ Yalova.

کوجب کتدی | *Vy* : کوجدی || *FPbPaA* متعلقاتی 14 || *FPbPaVy* : تعلقاتی | *A* | استقبالی
: *PbVy* امیرانه 18 || *A* بولشدیلر || قرشو کلب بولشدیلر | *FPaVy* : بولشدیلر (*Vy* بولشدیلر) ...
میرانه *FPa*

zamanına - deĝin resm-i osmanî bunuñ üzerine idi. Her *bâr* ki sefere hurûc itmeĝe nevbet urulur olsa, padişahfâr ayaĝ üzre gelüb *gûyâ ibham* iderlerdi ki vakt-ı hurûc oldu. Şimden girü oturmak *revâ* deĝildir. Dahi *mâ-dâme-ki* seferde olalar, sabah ve akşam ki nevbet urula padişah ve erkân-ı devlet nevbet tamam olunca ayaĝın tururlardı. Sultan Mehmed'den soñra nevbet'e ayaĝın turmak kesildi. Zirâ, Sultan Mehmed bir bölük *müfside* turmak ne lâzımdur deyü ayaĝın durmayub *feragat* itdi. Ammâ nevbet-i şâhî kesilmedi. Ol kanun üzere kaldı.

Ve bi'l-cümle çünki Osman'a tabî ve 'alem geldi, ol dahi mâl-i ganîmetden humsın çıkarub tuhfe-i bi-hadd ve hedâyâ -yı bilâ-nihâye birle kasd itdi ki Konya'ya varub sultan Alâ ü d-Dîn-i sâni'ye buluşub *safâ-yı himmetin* alub veli'ahdi ola. Zirâ bu Sultan 'Alâ ü d-Dîn Keykubad bin Ferâmürz'üñ oĝlı yoĝidi. Osman'ı heman oĝlı yirine görüb tabî ve 'alem ve kılıc göndermişdi. Osman Gazi dahi Sultan 'Alâ ü d-Dîn zamanında eĝerçi nev'â istiklâl bulmuşdı; lâkin edebe ri'âyet *idüben*, hutbeyi ve sikkeyi yine Sultan Alü ü d-Dîn adına kılmıştı. Çün-kim Osman esbâbın *tehiyye* itdi ki, Sultan'a gide, ol esnâda haber geldi-ki Sultan Alâ ü d-Dîn âhirete intikal itdi. Oĝlı kalmaduĝı *ecilden* yirine veziri Sahib¹ geçti, Osman anı işidüb el-hükümü lillâh il-'aliyy il-kebir² diyüb hemandem buyurdu: Karaca-Hisar'a Tursun Fakih'i hem kadı ve hem hatib itdiler. Zirâ bu Tursun Fakih bir aziz kişiydi. Halka *imâmet* iderdi, Edebâli'yle dahi âşinâ idi. Ve Karaca-Hisar'a dahi Germiyan³dan

¹ Alâ ü d-Dîn Sahib.

² Hüküm, yüce ve ulu Tanrınıdır.

ve gayriden hayli müslimanlar gelüb şenlenmişdi. Evvel hutbe Osman Gazi adına ki okındı, Karaca-Hisar'da okındı. Ba'zılar eydür : Sultan 'Alâ ud-Dîn'den tabl ve 'alem gelmesi Bilecük fethinden nice yıllar mukaddemdür. Karaca-Hisar alındığı vakıt Ak-Temür'le gönderdi didiler.

Zikr-i kanun-ı Osmanî

Çünkü hutbe ve sikke Osman Gazi adına mukarrer olub kadı ve *su-başı* dikildi, Germiyan vilâyetünden bir kişi Osman Gazi'ye gelüb eytdi : “bu pazaruñ *bacını* baña satuñ „. Osman Gazi eytdi : “bac ne olur?„. Eytdi : “pazara her kim yük getürse, andan akça alayın„. Osman Gazi eytdi : “bire kişi, bu pazar'a gelenlerde *almuñ*-mı var ki bunlardan akça alursun„. Ol-kişi eytdi : “bu 'âdetdür. Her vilâyetde vardur ki padişah- için her yükden akça alurlar„. Osman eytdi : “bu Tañrı buyruğı ve peygamber kavli midür, yoksa bunı her ilün padişahı kendü-mi ihdâs ider? „ didi. Ol kişi eytdi : “evvelden (beri) *türe*-i sultânıdır„. Osman Gazi gazaba gelüb eytdi : “yöri, *ayruk* bu arada turma-ki saña ziyânım tokınur. Bir kişi ki, malını kendü eliyle *kesb* itmiş ola, baña ne borcu var ki *rây-gân* akça vire „. Bu sözi Osman Gazi'den *halâyık* işidecek eytdiler. “Ey-Hân size dahi gerekmezse, bu pazarı bekleyenlere 'âdetdür kim bir nesecük virürler, tâ ki bunlaruñ dahi emekleri *zayıp* olmya „. Eytdi : “çünkü öyle dirsiz, her kişi ki bir yüki sata, iki akça virsün. Eğer satmya, hiç nesne virmesün. Ve dahi her kime kim bir timar virem, biri anuñ elinden ol timarı bilâ-sebeb

almıyalar. Ol-kişi ölicecek oğluna virsünler. Eğer oğlan *kiçirek* olursa hizmetkârları sefer vaktında sefere varalar, tâ oğlan sefere yarayınca. Eğer bu kanunı her kim bozsa, ya benüm neslüme bir gayri kanun öğretse, Allahü teâlâ anuñ dinin ve dünyasın bozsun,, didi.

Hikâyetü i'tâ'il-menâşıb li'l-eshâb

Rivâyet iderler ki, Karaca-Hisar sancağını oğlı Orhan Gazi'ye virdi. Su-başı'hđını kendü biraderi Gündüz'e virdi. Ve Yar-Hisar'ı, Hasan Alp'e virdi. Bu dahi yarar bahadır yoldağ idi. Kendüyle bile gelmiğdi. İne-Göl'i Turgud Alp'e virdi. Şimdi dahi ol ile Turgud-İli' dirler. Ve Kayın-atası Edebâl'ye Bilecük *hâsılını*, tımar buyurdi. Ve hem hatunını anasıyle Bilecük'de bile kodı. Kendü Yiñi-Şehir'e varub tahtgâh idindi. Yanında olan Gazilere evler buyurdi. Ma'mûr itdi. Andan ötüri aña Yiñi-Şehir dinildi. Ve bir oğlı 'Alâ üd-Din Paşa'yı kendü yanında kodı. Gâh gâh oğlı Orhan'ile dört yaña seğirdürlerdi. Ve İznık'a dahi inerlerdi. Ve Köpri-Hisar'a nice kerre seğirdim idüb soñra yağma ile feth idüb andan Marmara dolayına varub kâfirleri gelüb ita'at itdiler. Osman Gazi dahi anlara 'adl idüb yirlerinde mukarrer itdi. Andan Yiñi-Şehir'e gelüb bir kaç gün at diñlendirüb andan yine İznık vilâyetine seğirdiler. Şehrüñ kapusını *yapdurdılar*. Bir nice kerre 'azim cenk idüb hisaruñ üzerine asker koyub vilâyetini 'adlile ita'ate getürdiler. Tapan ili tımar erlerine tevzi' idüb

أولر ... اتدی Vy : بیوردی که اولری معمور ایدهلر F بیورد اولر معمور اتدلر Pa بیوردی اولر
یاپوب معمور ایتدیلر Pb || 15 مرمره FPbPaA : مرمر Vy || 16 اتدی Vy : قلدی FPbPaA
|| 17 قاج FPbPaVy : نچه A || 18 اوزرنه FPbPaA : اوزرنده Vy

yine Yîni-Şehir'e geldiler. Anda bir zaman karar itdiler.

Hikâyet-i ictimâ^c ül-küffâr ve muharebe-i Osman Gazi bâ-işân

Rivâyet iderler ki, Bursa tekver'ı bir gün tekver-
ları bir yire cem^c idüb ittifâk itdiler kim, “ şol Türk
şurada gelüb yurd tutub etrâfı yıkub yakub yirine Türk
üründü oldu. Bakub turub hiç tınmazsız; eğer buña hiç tın-
mazsa, az zamanda bu cümlemüzi bizüm kahr ider. Anı bu
aradan götürmeğe şimdi sa^cy idelüm,, diyüb bî-kıyâs asker cem^c
idüb yürüdiler. Osman Gazi dahi kâfirün bu hâlin işidüb
Allâhü teâlâ'ya sığınub guzzâtı cem^c idüb küffârı karşıladı.
Koyun-Hisar'ı adlu yirde gelüb küffâr'a buluşub cenk iderek
Dinboz'a geldiler. Şimdi ol yire Dinboz dirlir. Anda küf-
fâr *zebûn* olub tağa arka virüb cenk idüb 'azim *kırgun* olub
Osman Gazi'nün karındaşı Gündüz'ün oğlu Aytoğdı
anda şehid oldu. Dinboz'dan Koyun-Hisar'ına giderken yolda
yatur. Mezarına taş çevirüb-dururlar. Ol vilâyetde ne kadar
at sanculansa, iledüb kabrini *tavâf* itdürürler. Ol yirde Hak
teâlâ şifâ virür.

Ve bi'l-cümle küffârı Hak 'avniyle sıyub Adranos tek-
ver'ı kaçub Kestel tekver'ı maktul olub Bursa tekver'ı dahi
hisarına girüb Kite tekver'ı, Osman Gazi'nün mukabilinde idi.
Kaçub Osman Gazi anuñ ardına düşüb Ulubad'a değin
kovub köpri'yi öte geçdi. Osman Gazi Köpri'nün
berü başında turub Ulubad tekver'ına haber gönderdi ki
zebûnımı vir. Ve *illâ* göl başından tolanub vilâyetüni

harâba virürüm,, didi. Ulubad tekvur'ı eytdi: “‘ahd idüñ ki sen ve senüñ neslünden bir *ahad* bu köprüyü berü geçmiye zebûnuñı vireyüm,, didi. Osman Gazi dahi bu kavli kabul idüb razı oldu. Tekvur dahi Kite¹ tekvur'ını gönderdi. Ol zamandan bu zamanedek Âli Osman ol ‘ahdi *sıymayub* Ulubad köprüsünden geçmeyüb sudan kayığile geçerler. Andan Osman Gazi Kite tekvur'ını götürüb Kite-Hisar'ına karşı pâre pâre eylediler. Andan hisar'ı dahi feth idüb içine er koyub ol vilâyeti zabt itdiler. Ve ol eyyâmda def‘ât ile ‘acâib gazalar oldu.

Andan Bursa hisar'ına gelüb bir kapu tarafına bayıra konub bir gün cenk itdiler. Kal‘a sarp olmağın, nesne başarılmadı. Çok gaziler şehid oldu. Ol tarafda olan *burgaz*'da iki *çiğre* atar kâfir varidi. Erlikde biribiri yanında turub hayli gaziler helâk itdiler. Bir gice bir Gazi kal'a dibine varub gizlenüb bunlar yine *çiğre* atmağa meşgulken ol Gazi aşığadan birer okla ikisin bile depeleyüb kuşağundan birer eline alub Osman Gazi'ye getirürken kal‘adan ol Gazi'yi *pırankayla* urub şehid itdiler.

Hikâyetü binâ il-havâleteyn fî cânibeyni Bursa

Osman Gazi gördi-ki Bursa hisarı sarpdur. Cengile alınmaz. Buña sabır gerekdür deyü varub *tarafeynine havâle* yapıdurmağa kasd idüb Kapluca² tarafına bir hisar yapub içine karındaşı oğlu Ak - Temür'i kodı. Zirâ gâyet bahâdır erdi. Ve bir hisar dahi tağ tarafına yapıdurub içine karındaşı kulu

¹ Kite = Kete, Katoheya.

² Çekirge kaplıcaları.

Balabancık bahâdır'ı kodı. Ve bu iki hisar bir yılda temâm oldu. Bunlar(ın) içine girüb Bursa'nun *nevâhisini* zabt idüb 'adlile ma'mûr idüb Bursa hisarundan taşra kâfirün barmağını çıkartmayub taşra dahi bakmağa komaz oldılar. Bir nice yıl bunun üzerine geçti. Osman Gazi, Yiñi-Şehir'de mütemekkin olub Gaziler kuvvet tutub bu alınan vilâyetleri guzzâta taksim idüb her birini *mertebelü* mertebesünce *ri'ayet* itdiler.

Güftâr ender-feth-i Mekece ve Ak-Hisar ve Geyve ve Lelebici-Hisarı ve Çadırlü

Gaziler gördiler ki, her nereye vardılarsa muzaffer ve *mansûr* oldılar, Osman Gazi'ye eytdiler: "Ey Gazi Han, el-hamdü li'llâh ve'l-minne kâfir mağlûb oldu. Şimden sonra vakti zâyî' idüb ebsem oturmak size revâ değıldür. Gazıya meşgul olmak gerek,,. Osman Gazi eytdi: "hoş ola. Amma evvel Köse Mihal'ı okıyalum. Gelsün. İslâma da'vet idelüm. Eğer müsliman olursa, hoş, her nereye dirsenüz varalum. Eğer olmazsa, evvel anın vilâyetini, Harman-Kaya'yı *cevâ-nibiyle* talan idelüm,, didi. Zirâ bu Köse Mihal, Harman-Kaya kâfirlerinün *tekvur'* idi. Gayet bahadır idi. Andan heman saat Köse Mihal'e âdem gönderüb eytdiler: "tizerk gelesün. 'Azim seferimüz vardır. Cemî'-i esbâbı müheyyâ olmuşdur. Heman anca(k) saña muntazıruz,, didiler Köse Mihal heman ki bu haberi işidüb esbâbın tehiyye idüb *'ale't-ta'cîl* gelüb Osman Gazi huzurunda hazır olub el

öbdüğinleyin ‘*an-samîm il-kalb* Osman Gazi’ye eytdi: “baña imân ‘arz it, müsliman olayum,, didi. Köse Mihal, Osman Gazi önünde islâma gelüb beğler ve paşalar ceml‘ *şâd* oldılar. Andan Osman Gazi, Köse Mihal’e bir ‘alemlî *tırâz-ı i‘zâzı eği-nine* virüb hil‘at geyürdi. Andan oğlı Orhan’a bile yoldaş koşub Karaca-Hisar’a gönderdi. Ve dahi Saltuk-Alp dirlerdi, anı dahi bile koşdı; tâ ki Karaca-Hisar’ı Germiyân-oğlından hıfz ideler. Ve bir oğlını dahi anasiyle Bilecük’de koyub kendü Hakka *tevekkül* idüb Leblebici-Hisar’ına varub tekvur’ı karşı gelüb aña ita‘at idüb yine yirinde mukarrer kılub ol tekvur’uñ bir oğlı varidi. Anı bile alub andan Lefke’ye varub Lefke tekvur’iyle Çadırlu tekvur’ı dahi istikbal idüb ita‘at idüb memleketlerin teslim idüb kendü Osman Gazi’ye *has nöker* olub Samsa Çavuş anlaruñ memleketin taleb idüb eytdi: “bu vilâyeti baña sadaka eyle,,. Osman eytdi: “bunları mahrum idüb heb saña virmek *kaçan* olur. Ammâ saña dahi hisse vir-eyüm,, diyüb Lefke’nüñ yanında dere ağzında Yiñi-Şehir suyu-nuñ kenarında bir hisarcuk vardur. Anı Samsa Çavuş’a virdi. Şimdi dahi ol aranuñ adına Çavuşlar köyi dirler. Andan Mekece’ye vardılar. Anuñ dahi tekvur’ı ita‘at idüb Ak-Hisar’a bile geldi. Ak-Hisar tekvur’ı ita‘at itmeyüb leşker ceml‘ idüb karşılayub ‘azîm cenk idüb âhir sınıb kal‘aya girmeyüb yabana kaçdı. Gaziler hisarı yağma itdiler. Tekvur’ı kaçarak varub Kara-Çepiş hisarına girdi. Ve ol hisar

|| Vy بو : FPAA بر | Vy پادشاهلر : FPbPaA 3 || A بورندن نور اسلام لمعان ایدردی | PaAVy 4 هاملی : علم ایلہ بر نچہ بیک غزات ویردی | F برعلم | PaVy اغزازی ashında | PbA — : FPAVy اغر | FPbA

Sakarya kenarında bir dere içinde haylıca sarpça hisardur. Gaziler birkaç gün yürüyüb dönüb Geyve'ye geldiler. Gördiler ki Geyve kâfirleri hisarı boş komış gitmiş. Andan Osman'a haber oldu ki Kuru-Deresi yani Kara-Su derbendi didükleri yirde kâfir *bicene* olub oturur deyü. Osman Gazi dahi yürüyüş idüb bicenede olan küffâr-ı bulub fi'l-hal tekvur'un turub tutub ganâimle muğtenim oldılar. Andan Osman ol vilâyette bir aydan *artuk* durub ol vilâyete emn ü âmân gösterüb köylerini Gazilere timar virüb halkını mukarrer kıldı.

Hikâyetü vâki'ai Orhan ma'a-Çavdar tatar

Çünkü Osman Lefke gazasına gitdi, Germiyan'dan Çavdar tatar(ı) gelüb Karaca-Hisar'uñ pazarına seğirdim itdi. Orhan, Eski-Hisar'da at na'lladı -yürürdi. Çavdar kaziyyesin i'lâm itdiler. Fi'l-hal at arkasına gelüb işiden Orhan'uñ yanına derilüb göz açdırmayub Oynaş-Hisarı dirler, tağ arasında bir virâne hisar vardur, anda Çavdar tatarı yitişüb aldığın *bitemâmihi* bıraktırub tatardan kimini tutub, kimini kılıçdan geçirüb Çavdar tatar'uñ oğlını tutub Osman Gazi gelince(ye kadar) habs itdiler. Çünkü Osman Gazi, gazadan geldi, Orhan bu kaziyyeyi arz itdi. Osman eytdi: "bu zalimler müslimanlardur. Öldürmek olmaz,, diyüb and virüb *azad* idüb iklimine gönderdi. Ol zamandan tâ Yıldırım Han zamanınadek aslâ adâvet itmediler. Ve şimdi dahi ol nesilden vardur. Anlara Çavdarlı'lar dirler.

Hikâyet

Çünkü Osman Gazi, Çavdar tatar'ın oğluna and virüb atasına mu'ahede vechile yine gönderdi. Soñra oğlu Orhan'a eytdi: "oğul, eğerçi bu tatar'ile 'ahd idüb and virüb gönderdük, ammâ tatar and bekler tâife olmaz. Ben bunda oturayın. Bu kerre var, sen gazâ it. Ümiddür ki Hak teâlâ zafer vire,, diyüb Akça - koca'yı ve Koñur - Alpı ve Gazi Abdurrahmân'ı ve Köse Mihâl'i bile koşub Kara - Çepiş'e ve Kara-Tikin'e gönderdi. Orhan'ın, yalunuz ibtidâ seferi budur. Pes Orhan du'â kılıcını beline muhkem bağlayub atasından safâ-yi himmet alub toğru Kara - Çepiş'e vardı. Çünkü bir konak yir kaldı hisara, Orhan, Gazileri üç bölük idüb bir bölüğüyle kendü hisar üzerine düşüb bir bölüğün giceyile hisarın ardına kodı. Ve bir bölüğünü de hisarın yanında bir derede kodı. Orhan Gazi, hisarda bir kaç gün cenk ider gibi oldu, ammâ zebunluk sûretin gösterdi. Bir gün *sıngun* sûretinde çekilüb kaçdı. Kâfirler bunu görüb kal'adan çıkub ordu yirine gelüb bir Türk bulub tekvur'a iletdiler. Tekvur dahi aña sordı-kim "hiç dahi Türk var mıdır?,,. Ol kişi eytdi: "bunda dahi Türk neylesün. Göziñüz öninde işte kaçub *nâ-bedîd* oldılar,, didi. Tekvur bu söze gâyet ferah olub eytdi: "Türk gâyet zebündür. Ardına düşüb anları dereden çıkarmamak gerek,, diyüb, tekvur *heman-dem* binüb Orhan'ın ardına düşdiler. Hisar yanında pusuda olan Gaziler, hisarın kapusını aldılar.

Ve hisar dibinde olan Gaziler dahi hurûc idüb tek-
 vur'a göründiler. Tekvur, bunları göricek eytdi: "vâ-
 veylâ, dahi Türk varimiş,, diyüb hemen kuyruğu göte kısüb,
 istedi-ki gelüb hisara gire. Hisar õnindeki gazileri görüb *çâr ü*
nâ-çâr kendüyi anlara urub boğazı bu Gazilerün eline virüb,
 tutub hisarı feth itdiler. Malını Gazilere kısmet itdiler ve
 anuñ aşığa yanında Ap-Suyı dirlerdi, bir hisarcuk dahi
 varidi. Aña gelüb ahd ü âmânla anı dahi aldılar. Bu iki
 hisara er koyub muhkem *berkittiler*. Kara-Çepiş'i Koñur
 Alp'e virub Ap-Suyı'nı Akça Koca'ya viridi. Ve Orhan
 Gazi dahi ol tekvur'ı sipâhisiyle Ak-Hisar'a getürdi. Halka
 emn ü âmân gösterdi. Amma Koñur Alp gâh gâh çıkub
 Ak-Yazı'ya seğirdürdi. Ve Akça Koca dahi Ayan gölinün
 suyu akduğı Biş-Köpri'de bir boğazcuk varidi. Anda turakla-
 nub, ol arada Orhan, arasında olan ile seğirdürdi.

Ve bi'lcümlle ol ucu Orhan berkidüb bu *dutsak*'ları, kâfir-
 leri atası Osman'a gönderdi. Ve kendüsi gelüb, Kara-Tikin
 hisarı üzerine düşüb, tekvur'ına âdem gönderüb didi-ki "hi-
 sarı baña vir. Yine seni hisaruñda ibka ideyin. Hemin ad be-
 nüm olsun. Benüm garazum İznık'dur,, didi. Kâfir bu sözi işidi-
 cek, hayli güc geldi. Kal'ayı virmedi. Orhan dahi heman saat
 kal'aya yağma buyurdi. Gaziler, heman-dem yağma idüb Kal'a-
 nuñ kapısını yıkub, tekvur'ını tutup öldürdiler. Kızını maliyle,
 Orhan, atasına gönderdi. Ve bu alınan esirleri Orhan yine

gazilerden satun alub 'ahd ü âmânla yine hisarda kodı. Samsa Çavuş'ı dahi hisarda koyub, kendü Yiñi-Şehir'de yine atası Osman yanına geldi. Andan Kara-Çepiş'de Koñur Alp'e ve Kara-Tikin'de Samsa Çavuş'a âdem gönderdiler, tâ ki İznik'a havale gibi olalar. Gâh gâh varub, İznik'un bağçelerin harâb iderlerdi.

El-kıssa, *vardukça*, İznik'a râhatlık virmez oldılar. Ve bu tarafdand Koñur Alp dahi Ak-Yazı'ya ve bir tarafdand dahi Akça Koca, İznikmid'e meşgul olub bu uclar be-gâyet aşılır olmuşdı; şöyle-ki *rûz u şeb* gaziler at arkasından inmeyüb *feth-i fütûh*'a duruşurlardı. Koñur Alp, Ak-Yazı'da Tuz-Pazar'ını alub Uzunca-Bil'de kâfirlerle buluşub iki gün iki gece duruşub kâfiri dönderüb yine Tuz-Pazar'ına geldi. Akça-Koca dahi Ak-Temür'le Ak-Ova'ya seğirdür oldılar. Ve Gazi Abdur-Rahman dahi İstanbul tarafındağı ile seğirdürdi. Pen İstanbul'dan kâfir seçüb gönderürlerdi. Gazi Abdur-Rahman dahi İstanbul'dan geçen kâfiri kırardı, kovardı. Her vakıt bu halile duruşurlardı, uruşurlardı. İslâm için can ve baş oynarlardı.

Hikâyet-i Feth-i Bursa

Rivaet iderler ki, Osman Gazi çünkü Bursa kal'asının iki tarafında iki kal'a yapub Bursa'ya havâle idüb gitmişdi. Bu havâle'de olanlar dahi Bursa kâfirlerini bir mertebede Artı itdiler ki, hattâ bir gün Osman Gâzi'ye haber geldi-ki, Bursa hisarının kâfirleri acılıktan gâyet buñaldılar. *Behâne isterlerki*

hisarı vireler. Ammâ padişahdan kimseye virmeğe gayret dahi iderler deyü. Osman Gazi bu haberi işidicek oğlu Orhan'a eytdi : " gel, evvel Edrenos'a¹ var ; ol kâfirün atası Dina-noz (dinboz) gazâsında Bay Hvâce'müñ şehid düşmesine sebeb olmuşdur,, didi. Orhan dahi yir öpüb ita'at gösterdi. Ve yine Köse Mihal'i ve Turgud Alp'ı Orhan'a yoldaş koşdı. Ve anda bir 'azîz vardı, aña Şeyh Mahmud dirlerdi. Anuñla Edebâli didükleri 'azfzün bir biraderi varıdı, Ahi Şems üd-Dîn dirlerdi. Anuñ oğlu Ahi Hasan'ı Orhan atasından isteyüb Osman dahi virüb bilesince gönderdi. Ammâ Osman'un ayağında *nıkrıs* zahmeti vardı. Ol sebebden Edrenos'a *bile* varımadı. Ve bunlaruñ Edrenos'dan Bursa'ya gelmesine *tevakkuf* gösterüb, ol dahi göçdi.

Bi'l-cümle, bunlar toğru Edrenos'a çıkdılar. Tekvur'ı, Türk, üzerine geldiğün işidüb hisarı boş koyub Alita tağına çıkdı. Heman Orhan dahi gazilerle piyade olub sürüb tağa çıkdılar. Bu kaçan kâfirler, gördiler ki kaçmağile kurtuluş yok, zarûr olub karşı gelüb tapub ita'at itdiler. Ammâ tekvur'ı kaçub giderken bir kayadan uçub pâre pâre olmuş *meytin* buldılar. Andan gelüb Edrenoz'un kal'asının bozdılar. Halkına aman virüb yirlü yirinde mukarrer kıldılar. Andan Orhan, Bursa'ya gelüb Osman Gazi dahi geldi. Pınar-Baş'ında suyuñ ardını konuldılar. Derhal Bursa'nuñ tekvur'ına ki Beres tekvur dirler, Köse Mihal'i gönderüb hisarı istedi. Tekvur eytdi : " Ahl idün-ki bizi kimse incitmeye. Ve kimsenün bize zararı

¹ Adranos = Bugün : ORHANELİ.

dokunmaya,, Köse Mihal gelüb bu kazıyeyi Orhan'a îlâm itdi. Orhan Gazi dahi kabul idüb Köse Mihal'i tekrar gönderdi. Beres tekvir eytdi: "bâ nâ bir kac yarar âdem gönderün, bu hisar'dan çıkan kâfirleri Türkler incitmeyeler,, didi. Köse Mihal, eytdi: "hoş ammâ, ol sizi hıfz idecek kimesnelere *nesnecük* virmek gerekdür,, didi. Tekvir Beres eytdi: "her ne kim maslahat görürsen, ben vireyin,, didi. Mâ-hasal, otuz biñ *filori*'ye sulh itdiler. Beres tekvir bu sözi kabul idüb otuz biñ *nakid filori* gönderdi. Ve bi'l-cümle çünkim tekvir kal'adan çıktı, heman müslümanlar *tekbîr ü tehîl* getürüb kal'aya koyuldılar. "*Mu'cizât Muhammed*'üñdür,, deyü gür gür *salavât* getürdiler. Evvel kal'aya dahi Ahi Hasan çıktı. Burc üzerinde muhkem turdı. Andan soñra bakî müslümanlar koyuldular. Andan tekvir'ün yarar âdemler koşdılar. İstîcâle kal'adan çıkardılar; şöyle ki malınıñ *rub*'in bile almadı. Ândan Gemlik'e iledüb, andan İstanbul'a geçdi. Andan soñra bunda hisar'üñ halkına aman virüb kimsenün bir çöpini aldurmadılar. Ammâ Beres tekvir'ün koyub gitdüğü maldan çok malı bulundu. Cemf-i hazinesin Orhan, gazilere kısmet itdi. Cümle Gaziler gani oldılar. Beres tekvir'ün bir veziri varidi. Adına Sarûz dirlerdi. Ol gitmedi. Zirâ hisar'ün virülmesine *ekser bâ'is* ol olmuştı. Mubalağa malı var idi. Kendü ihtiyariyle Orhan'a mubâlağa mal getürdi. Anı-dahi gazilere kısmet itdiler. Ammâ kal'ade küffârdan hayli kırılmış âdem buldılar. Orhan ol vezire sordı-ki "bu kal'ayi virmeğe sebeb

ne oldu ve neden buñaldunuz?, didi. S a r û z vezir eytdi: bu kal' a-
 yi virmeğe bir nice sebep vardur. Evvel, sebep bu kim gördük ki,
 sizün devletünüz *yeomen fe-yeomen* mütezayid olub ve bizüm şum
 bahtumuz *mün'akis* olub ve ikinci bu kim, babañ üzerümuze h a -
 v â l e yapub gitdi. Etrafımızdaki il elden çıkdı. Şehrün devleti iliy-
 ledür. Vilâyetimüz *münkâd* olub bize ita'at itmez oldılar. Üçüncü
 bu kim, size ita'at idenler rahatlıkda. Biz dahi rahatlığa heves
 itdük. Dördüncü bu kim, tekvur'umuz gerçi çok mal cem' itdi,
 ammâ vaktiyle kal'aya *arak* görmeğe mala kıyamadı. Şol va-
 kit-kim zarûri olub mala kıydı, alacak *arak* bulunmadı. Beşini
 bu kim, hisar bize mahbes olub açlıktan buñalduk. Ve
 bi'l-cümle fikr itdük-ki *tebeddülât* ve *tegayyürât*, âlemde eksük
 olmaz. Bir gün bize dahi olub, Türk elinde cebren helâk olma-
 danise amanla virüb halâs olmağı yeğ gördük,, didi. Orhan
 eytdi: "ya bu kırgun kâfirler nedür? didi. S a r û z eytdi: "bun-
 lar hep açlıktan ölmüşdür,, didi.

Bu fethün tarihi hicretün yidi-yüz yiğirmi ikisinde¹ vaki
 oldu. Bursa'nun fethi bu tarihten idüğine hiç niza' yokdur. Ve
 kal' a feth olub müslimanlar *yir yirin* mütemekkin olmağa buş-
 ayıcak, İ l - e r i H v â c e dirlerdi, bir kimesne varidi, Orhan
 Beğ'ün *mahrem*lerinden idi. Kal' a yi bile feth itmişdi. Bu İ l - e r i
 H v a c e 'nün Hacı Ahmed adlu bir oğlu varidi. Kendüyle
 bile gelmişdi. Ol Hacı Ahmed heman Beğ Sarayı yanında
 bir mescid bina itdi. İ l - e r i H v â c e - oğlu mescidi dirler. Bursa
 kal'asında evvel binâ olan mescid budur. Soñra Ahi Ha-
 san bu mescidün *kurbında* kendüye bir zâviye binâ itdi.

¹. M. 1322. Bu tarih için bk. Necip Asım - Mehmet Arif Osmanlı
 Tarihi, C. I, s. 627.

Ammâ niza^c anda Kaldı-ki hfn-i fetihde O s m a n G a z i hayatda mıydı deġül miydi meşhur ve asah budur kim, hayatda idi. Zirâ-kim, oġlını ol sefere O s m a n kendü göndermişdi. Ve kendü gelmedüġine bir nice *vech* vardır. Biri bu ki, O s m a n' uñ ayaġında nıkris zahmeti vardı. Ve dahi bunu kasd itdi-kim oġlı O r h a n kendü zamanında şevket tutub nâmdâr ola ki, kendüden soñra halk aña ita^cat göstereler. El-hasıl beġliġi O r h a n 'a teslim idüb kendü *pîr* olub mütekâ'id olmuşdı. Nitekim M u r a d H a n dahi Sultan M e h m e d' i tahta geçürüb kendü Ma^cnisa'da mütekâ'id oldı. Gâyeti, bu soñra pişiman oldı. Ol olmadı.

Hikâyet

Rivayet iderler kim , K o ñ u r A l p, Ak-Yazı'yı ve K o ñ u r p a¹ ilini ve Mudurnı'yı temamet *müşahhar* idüb ili kendüye döndürdi. Girü Kara-Çepiş'e ve Ap-Su'ya gelüb G a z i A b d u r - R a h m â ñ 'ı anda koyub kendü gitdi. Ve bu taraftan dahi A k ç a K o c a, Kandıra'yı ve Ermeniyye'yi² müşahhar idüb içlerine er koydı. Andan Samandıra'ya varmaġa kasd itdi. Ve bi'l-cümle bu gaziler leyl ü nehâr küffârle gâh cenk ve gâh müdârâ iderlerdi. Bu halde iken bir gün Samandıra tekvur'unun oġlı fevt olub bu kâfirler anuñ *meyyitine* cem^c olub gaziler hod bunuñ bigi fırsat isteyüb bulmazlardı. Pes fırsat bulub kâfirler hisar ilinde iken gâfilen *basak* düşdiler. Tekvur'ı tutub hisarı feth itdiler. Tekvur'ı Aydos hisarına iledüb, eytdiler: “gelün, bu tekvur'ı alñ. *ıvaz* (olarak) bize kal'anuzı virün „. Anlar eytdiler: “varuñ, başını kesün. Etini pişirün

¹ Düzce'nin eski adı. Konrapa ve Koukerpeh şeklinde okuyanlar görülmüştür.

² Armaşa, Ermeşe (Ermeni Pazarı) = Bugün: AKMEŞE.

yyiñ „ didiler. Bu tekvur eytdi: “beni İstanbul'a satuñ „. Orhan'a haber gönderdiler. “Bu tekvur'ı satalum-mı, yoksa öldürelüm-mi? „ didiler. Orhan, “satuñ. Gazilere harçlık olsun „ didi. Andan İstanbul'a haber gönderüb “bu tekvur'ı size satarız „ didiler. İstanbul kâfiri eytdi: “biz ne âdem sataruz ve ne âdem satın alruz „ didiler. Andan cem^c olub hazır olan askeriyile kefere-i Kostantaniyye dahi cem^c olub guzzâtla buluşub azım cenk itdiler. Âhir Allahü Teâlâ müminlere nusret virüb, kâfirleri sıyub kırub kovdılar. Andan soñra Samandıra tekvur'ını İznikmid tekvur'ı satın aldı. Andan Akça Koca bu kerre Samandıra'yı hisar idindi. İstanbul kâfirleriyle ve Aydos tekvur'iyile dâima cenk iderlerdi. Ve her vakit Akça Koca ile gaziler at arkasından inmezlerdi. Zirâ İstanbul Tekvur'ınuñ cengi eksük olmazdı. Anuñ-çunki Türki Aydos hisarı üzerinden sürmek isterlerdi. Ammâ Akça Koca etrâfuñ köylerini adl ü âmânla mukarrer itmişdi.

Hikâyet-i feth-i Aydos

Rivâyet iderler ki, Aydos tekvur'ınuñ bir *mahbube* kızı varidi. Be-ğayet güzellerden idi. Bir gice *düşinde* görür ki, bir çukura düşmüş, çıkamaz. Karşidan bir hûb suretli yiğit gelür. Çukurdan kendüyi çıkarur. Dahi kendünuñ *cvvelki* libasını soyub bedenini *yuyub* harîr libaslar geyürür, kız heman bil-külliyeye uyanub ta^caccub ider. Ammâ bu düşinde gördüğü yiğidüñ hayali gözünden hic gitmez. Dâim bu fikirde olur. Kendü kendüye eydür: “zâhir budur ki, bu benim

halüm *tağyîr* olunacaktır. Ve hem bu makamdan gideceğin,, diyüb, dâim bu ahvâli fikr iderken, bir gün hisar üzerine Türk gelüb muhasara idüb cenge başladılar. Aşağadan yukarıdan bir nice gün cenk oldu. Bir gün bu kız, burc kenârına gelür ; tâ ki Türkler nice cenk iderler, temaşa kıla. İttifak, aşağı nazar idüb, gözi Abdur-Rahman Gazi'ye tokınub görür, düşde görduği yiğit budur. Hal nidüğün bilüb derhal varub Rumca bir mektub yazub bir taşa bağlayub aşağı bırağur. İttifak Abdur-Rahman'ın önüne düşer. Görür ki ol taşda bağlı bir mektub var; alub Akça-Koca'ya götürdi. Ol mektubu bir Rumca bilür kişiye okutdılar. Yazılmış - kim hisar üzerinden göçüb gidün, filan gicede filan yirde bir nice itimad itdügünüz kişileri gönderün. Size kal'ayı alıvereyin demiş. Çünkü *Mazmûn*-ı mektuba vakıf oldılar, itimad itdiler. Heman Akça-Koca eytdi: "kimdür bu işe ol-gice *mübaşeret* iden?,,. Abdur-Rahman Gazi eytdi: "ben başımı bu yoldan komuşam,, dir. Konür Alp eytdi. "imdi gitmeğe bir hile itmek gerek,,. Fi'l-hal hisarı *oda* urub kalkdılar. O dahi hisara ziyan etmedi. Andan Aydos kâfirleri bu hâle *şâdmân* olub yimeğe içmeğe başladılar. Çünkü mev'it vakti oldu, Abdur-Rahman dahi bir nice yarar Gazilerle *nısf ul-leylde* kız vâde itdüğü mevzi'e vardılar. Kız, bunları gözedürdi, bunlara muntazırdı. Çünkü kız, Gazi Abdur-Rahman'ı gördi. Tizecek kemendi bedene berkidüb aşağı bıraktı. Gazi Abdur-Rahman dahi Allâhü Teâlâ'ya tevekkül idüb fi'l-hal kemendün ucunna yapışub *ankebûtovâr* tarafat ül'yan

içinde hisara çıkub *nigârile* buluşub hisaruñ kapusuna gelüb kapucıyı öldürüb, kapuyı açub Gaziler içerü girdiler. Toğru Tekvur'uñ sarayına gelüb gördiler. Tekvur sarhoş yaturken boğazzın aldılar. Andan sabah olıcak, Akca-Koca dahi Gazilerle yitişdi; hisarı alınmış gördi. Kal'ayı muhkem idüb *mesâlihini* bî-kusur gördiler.

Hikâyet

Çünkü hisar fetholundu, tekvur'î ve ol kızı cümle esbâbiyle Gazi Abdur-Rahman'a virüb Orhan'a gönderdiler. Abdur-Rahman Gazi dahi Yiñi-Şehir'de Orhan'a gelüb beşaret haberin virüb ganâimi ve tekvur'î kızıyle teslim itdi. Orhan dahi kızı Abdur-Rahman Gazi'ye virüb ganâimden dahi mübalağa nesne virdi. Ol iki âşık birbirine vâsıl olub murada irdiler. Ve bu zamanda dahi anuñ neslünden vardur. Kara Rahman dirler. İstanbul üzerinde ol dahi çok erlükler itmişlerdür. Hattâ anuñ zamanında İstanbul kâfir iken oğlancuk ağlasa kâfirler, "Kara Rahman geldi," deyü oğlancukların korkudurlardı. Ağlamaz olurdu Ve *Hüve â'lem.*

Hikâyet-i vefat-ı Osman Gazi

Rahmetü'llâhi Teâlâ

Rivâyet iderler kim, evvel Osman'uñ Kaynatası Edebâli vefât idüb bir aydan soñra kızı Mâl-hun Hatun-ki Osman'un hatunı ve Orhan'uñ anasıdur, vefat

idüb Osman kendü eliyle ikisin dahi Bilecük hisarında defn itdi. Andan üç aydan soñra Osman Gazi dahi Söğüd'de dünyâ-yı *fânîden* âhîret-i *bâkîye* rihlet itdi. Dirler ki *emânete* kodılar. Ol vakit Orhan Gazi Bursa'da idi. İşidüb Osman'ı vasiyyeti mücebince Manastır'da kubbenüñ altında defn itdiler. Ammâ asahh-ı nakil ba'zı sikâtdan olunur ki eydur, Bursa hisarına düşüldükde Osman bile idi. Ammâ nıkris marazı müstevli olub kal'ayı muhasara iderken Osman Gazi Allâh emrine vardı. Kal'a üzerinden göçüb ordudan bir kul kaçub Bursa tekvur'ına gelüb "Türk'ün beği ölüb, göçüb kaçdılar,, deyü haber virdi. Fi'l-hal tekvur dahi kal'adan çıkub Müslimanlaruñ ardına düşdi. Orhan dahi Osman Gazi'nün meytin ilerü gönderüb kendü pusuya girmişdi. Gafletle kâfire koyulub tekvur'ı dahi tutub kal'ayı feth idüb Osman'un meytini getirüb Manastır'da defn itdiler. Altmış tokuz yıl ömri olub yigirmi yidi yıl padişah oldı.

Vasiyyet-i Osman Gazi

Osman Gazi, oğlu Orhan'a vasiyyet itdi-kim, "ben vefât idicek, beni Bursa'da şol Gümüşlü kubbenüñ altında koyasın,, didi. Ol vakit kâfirler manastırı yini örtmüşlerdi. Gümüş-gibi *yalabırdı*. *Irakdan* gören gümüş şanırdı. "Ve dahi bir nasihatim budur ki, bir kimesne saña Hak teâlâ buyurmadığı sözleri *işrâb* itse, sen kabul itmiyesin. Tañrı buyruğundan gayri iş işlemiyessin. Bilmedüğini 'ulemâ-i şerî'atden sorub *istifsâr* idessin. *Tahkik* bilmeyince, bir işe *mübaşir* olmyasın.

Ve dahi saña *mutî*^c olanları hoş tutasın. Ve dahi nökerüñe in-
‘amı, ihsanı eksük itmeyesin ki, el-insân ‘abtd ül-ihsân’dur’ (7).

Hikâyetü İstiklâli Orhan Gazi fî milki Osman Gazi

Rivâyet olundu-ki çün Osman’ı Manastır’da defn itdiler.

Nazım :

Ol ölicecek aldı yirin Orhan	k’ aña didi ehl-i keramet urhan’
Çün-ki hak Orhan’ı itti padişah	Oldı ol dîn ehline <i>püşt ü penah</i>
Oldı âli <i>cavidan - ârâ-yı dîn</i>	Oldı zâhir ta ebed <i>âsâr - ı¹ dîn</i>
<i>Munsif</i> idi Orhan - ı <i>dâd - ger</i>	Unuduldu anuñ - ile ahd-ı <i>Ömer²</i>
Meseid ü mihrab bünyâd eyledi	Nice dar - ı hayr <i>âbdul eyledi</i>

Orhan ve karındaşı ‘Alâ üd-Dîn Paşa bir araya geldiler. Ol vakit Ahi Hasan varidi-kim, Bursa hisarında Beg Saru-
yına yakın yirde zâviyesi vardur. Didi. Dahi anda hazır olan
‘azizler cem^c oldılar, tâ-kim Osman’uñ malını oğlanlarına
kısmet idüb *mîras* ideler. Hiç hazînesi bulunmadı. Heman
bu feth olunan memâlikden gayri. Altun ve akça yağdı.
Soñuna Osman Gazi’nüñ heman bir yîñice *sırtak tekelesi*,
dahi bir *yancuğu*, ve bir *tuzluğu* ve *kaşıklığı* ve bir *sokman edüğü*
kaldı. Ve sırtık tekele dahi Toñuzlu⁴ bezinden olurdu. Arkasını
‘alemlü iderlerdi. Ve Ala-Şehir *roladı*sundan kızıl sancukları
olurdu. Ammâ birkaç *tavile* iyü atları ve birkaç sürü ko-
yunları varidi. Şimdi Bursa nevahisünde yürüyen beğlik

¹ İnsanlar. (gördükleri) ihsanın kuludur.

² Bu iki mısradaki vezin bozuktur.

³ Kafiye bozuktur.

⁴ Denizli.

koyunlarını *tamuzluğu* ol koyunlardandır. Ve dahi Sultan-Öyüğü'nde bir kaç *öğrek yundları* ve bir nice çift eyer *depin-güsi* kaldı. Bu *mezkûrattan* gayri nesne bulunmadı. Orhan karındaşına eytdi: “ne buyurursun?”, „. ‘Alâ üd-Dîn Paşa eytdi: “bu vilâyete çobanluk itmeğe padişah gerekdür kim cemi^c-i *re‘âyayı* ve sipâhîyi görüb gözede. Bu atlar ve yundlar ve koyunlar cümlesi anuñ ola. Zira heb bunlar *esbab-ı şâhl*-dür. Babam gazâ için saklamışdur. Bizüm mîras idecek ne-nemüz yokdur,, didi. Andan, Orhan Gazi, ‘Alâ üd-Dîn Paşa'ya eytdi: “gel, imdi ey karındaş! ol çoban sen ol!.. ‘Alâ üd-Dîn Paşa eytdi: “atam hal-i hayatında beğlüği saña tefvîz kılmışdur. Sen tururken baña ne iş düşer. Sen heman benüm atam yirine ulu karındaşum-sun,, didi. Bu cemi olan ‘azizler bunuñ sözine *tahsîn* itdiler. Andan Orhan eytdi: “gel imdi baña vezir ol,,. Anı dahi kabul itmeyüb eytdi. Kite ovasında Fature¹ dirler bir köy var, anı baña vir. Ol baña yeter,, didi. Orhan, ol köyi aña virdi. ‘Alâ üd-Dîn Paşa dahi Bursa'da Kükürdlü'de bir tekye yaptı ve Kaplucun kapusın girdik yirde kal'a içinde bir mescid ve kapudan yukaru dahi bir mescid yapub yanında evler yapub kendü dahi anda sâkin oldı. Tâ bu zamânedek anuñ evlâdından vardır.

Hikâyet-i feth-i İznikmid

Rivayet iderler ki, Orhan, karındaşına virdüğü köyi mukarrer itdüğünden soñra, Akca Koca dahi ahirete nakl itdi. Kandri nevâhisinde bir tag

¹ Bursa merkez ilçisine bağlı Fodra köyü.

arasında yatur. Andan soñra Koñur Alp dahi dünyasını değşürdi. Orhan Gazi ol ucuñ sancağını Kicci oğlı Murad Gazi'ye virdi. Andan asker cem' idüb İznikmid'e azm itdi. Zira 'Abdur-Rahman geldüğinde, kazıyyeyi tafsihiyle İlan idüb, İznikmid ne vechile alınacağın dimişdi. Evvel Yiñi -Şehir'e gelüb, andan Geyve'ye varub oğlı Süleyman Paşa'yı Ap-Suyı'nda bulub 'Ayan göli kenarında ve Aydos'da olan gaziler dahi anda gelüb Orhan'a yoldaş olub İznikmid'e vardılar. Ol vakit İznikmid'ün sahibesi bir hatundu. İstanbul Tekvur'ına 'alâkası varidi. Yalak-Ova'da turduğı hisarda bir kafir varidi, Yelekonye¹ dirlerdi, Yalak-Ova'nun sahibiydi ve sırtında bir hisar dahi vardur ki şimdi aña Koyun-Hisarı dirler. Yelekonye'nün bir harındaşı varidi, adına Kileyon² dirlerdi. Ol hisarcuk anuñdı. Ve bi'l-cümle çünki, bu hisarların üzerlerine düşüb cenge başladılar, Yelekonye'nün göksine ok tokınub ol mel'un eğlenmeyüb öldi. Ol esnâda Orhan dahi gelüb İznikmid üzerine düşdi. Ol hatun dahi yanındagileri cem idüb eytdi: "ben bu Türkile çıkışamazın. Zira bizden ölürse, zayidür, yabana gider. Eğer anlardan ölürse, bizümle kan dışmanı olurlar. Ebedi üzerümden Türk gitmese gerekdür. Çareni kal'ayı amanle virmekdür," didi. Ve ol cem' idüb danışduğı kimesneler dahi bu işi savab gördiler. Andan ol hatun bir han âdemisini Orhan'a gönderüb eytdi: "Bizümle âhd idün ki, biz zıyanıñ(uz)değmiye. Kal'ayı size teslim idüb biz İstanbul'a gideliş.

¹ Ahmet Refik Altınay, bu kelimeyi بآقونده şeklinde okumuş ve Princess Marika Raleologos olduğunu belirtmiştir (bk. *Bisano harri-sind Türkler* s. 88).

² Kaloani (bk. aynı eser). = Kaloyani.

“didi. Orhan dahi kabul idüb razı oldu, ve ol-Hatun eytdi: “Gice çıkarın. Baña âdem koşun, tâki Türkten kimse bize el uzatmaya,,. Pes Orhan âdem seçüb eytdi: „ olmaya - ki bir kimse bu kâfirün bir puluna *yokuya!* „. Bu vechile yasak idüb buyurdı-kim ihtiyariyle anda turan tura, giden gide. Kimse kimseye zarar itmeye. Ol Hatun gemiler hazır itdirüb iskeleye inüb mâl ve esbâbın *muradınca* yükledüb İstanbul'a gitti. Gaziler, Kal'aya koyulub, Aydos'da olan gaziler dahi anda gelüb mesken tutdılar. Orhan dahi oğlu Süleyman Paşa'yı İznikmid'de koyup kilisaları mescidler idüb, bir *âli* kilisayı medrese itdi. el'an dahi medresedür. Ve ol zamanda Kara Mürsel dirlerdi, bir bahadır varidi, ol kenarı ol ere virdi. Ol yire Kara - Mürseller dirler. Şimdi dahi ol yirde köyler vardır ve dahi Yalak - Ova'yı tımar erlerine *üleşdirüb* buyurdı - ki, ol kenarı hıfz ideler, tâki İstanbul'dan *gemi* gelüb *urmuşa*. Ve dahi Akca Koca ile olan gazileri ol vilâyete cem' itdiler. Ermeni-Pazarı'nı Ya hşılû'ya ve Kandı vilâyetini Akbaşa'a virdiler. Ve buñlaruñ neslinden şimdi dahi vardır. Fazl ul - İlâh Kadı ki Kekyi - Vize'de tekyesi vardır, Akca Koca neslindendür. Koca-İli'nün ve Koñurpa'nun ve Bolı vilâyetinün fethinün aslı budur.

Hikâyet

Rivâyet olunur ki, bir gün Orhan Gazi'ye karındağı Ali Paşa eytdi: “ey karındaş! el-hamdü li'llâh ki pādığın olduñ. Yevmen fe - yevmen askerün ziyâde olmağa bağlandı.

¹ Gebze.

İmdi, sen dahi kendü askeründe bir nişan it-kim sair askerden *mümtaz* olub, *tâ rûz-ı kıyamete* değin anuñla añılasın,, didi. Orhan eytdi: “sen ne buyurursan, ben anu kabul ideyim,,. Ali Paşa eytdi: “etrafdaki beğlerün *börkleri* kızıldur. Senün has bendelerünün *börkleri* ak olsun,,. Orhan Gazi bu sözi kabul idüb buyurdı. Bilecük’de ak *börkleri* bükdürüb, âdem gönderüb, Amasya’da Hacı Bektaş Horasânî’den *icazet* alub, evvel kendü giyüb, andan *tevâbi’i* giydiler. Andan, Orhan Gazi diledi-ki, askeri ziyade olub, ammâ ol asker dahi kendü vilâyetinden ola. Bu işi, karındaşına tanışdı. Karındaşı eytdi: “anı kadıya tanışmak gerek,,. Ol zamanda Çandarlı Hayr üd-Dîn Paşa Bilecük kadısı idi. Kadılığı ana Osman kendü virmişdi. Orhan soñra anı İznik’a kadı kıldı. Andan Bursa’ya kadı oldu. Orhan’dan soñra Gazi Hünkâr anı *kadı-ı asker* idindi. Andan vezir olub beğlerbeği dahi oldu. Ve bunuñ tafstli *inşaallah* aşağıda zikr olunsâ gerek. Ve hem Edebâli’nün hısımydı. Aña danışdılar. Ol eytdi: “Sultanum, meğer ilden *yaya* yazub çıkaravuz,, didi. Reâya bu haberi işidicek, “Padişah hizmetinde olalum,, deyü *yaya* yazılmağa bir mertebede *rağbet* gösterdiler ki, *dimelü* değül. Pes *yaya* yazılmağa başlayıcak, çok kişiler kadıya *rüşvetler* virüb yalvardılar: “beni yazl,, didiler. Zira ol zamanda anlara hayli *rağbet* varidi. Hünkâr’un *hasları* olub, ak-*börk* giyüb-yürürlerdi. Hattâ *yaya* temâm oldıktan soñra gelenler dahi yalvarub “bizi bari

yamak yazuñ! Sefere bir yıl anlar ve bir yıl biz varalum,, didiler.

Lâtife : Eydürler ki, yayaya *enük* yaya didüklerine sebab oldur ki, Sultan Mehmed oğlu Sultan Murad zamanında bir yaya, bir kimsenüñ bir it enüğin *uğrılmuş*, ıssı(sı) bulub eytmış: “enüğimi sen mi toğurdıñ ki uğrılarsun, enük yayal,, *deyüben* söğmüş. Anda hayli gavga olmuş. Sonra yayalar bir araya gelüb bu söze hayli gücenmişler. İl bunların gücendüklerin tuyub ol sebebden enük yaya deyü ad koymışlar.

Ve dahi *burma mu'akkad dülbend* Orhan zamanında hâdis olmuşdur. *Divâna* gelicek, beğlerün *burma dülbendi* olmasa *teşni* iderlerdi. El-hâsıl, âdetleri *divânda* *burma dülbend* ve seferde ak börk giyerlerdi, ve börk altına *şevkele* giyerlerdi. *Şevkele* bir *takyedür* ki öñi kısa, ardı uzun, içine deri kaplanmış. Ve dahi sakal *kırmak*, ol zamanda yoğidi. Beğlerde, vezirlerde, sipâhilerde güzel, uzun sakallar olurdu. Padişah gayet *hışım* itdüğü kişinüñ hürmetin düşürmeğiçün sakalın keserdi. Sonra sakal *kırmak* âdetini bu yirlere frenk gelmeğe başlayıcak, andan aldılar. Mâ-hasal, o ilde türe ve erkân şimdikiye muhalif idi. Arabiyye: li-küllü zamanin devletün ve ricâlün ve ft külli a'sârin âdetün ve hisâlün¹.

Hikâyet-i feth-i İznik

Rivayet olunur ki, evvel Kara - Tikin'i feth idüb andan İznik'a havâle komışlardı. Hattâ İznik'a kapu açdurmayub *teng ü târ* içinde kalmışlardı. Etrafındaki köylerini emn ü âmân'la timar erlerine üleşdirüb, bu köylerün

¹ Her devrin kendine göre devleti ve adamları olduğu gibi, her asrın da adetleri ve hasletleri vardır.

keferesine adâlet gösterüb hoşnud kılmışlardı. Ol sebebden kal'aya *zâd ü zevâd* iletmezlerdi. Hattâ gelüb il kâfiri kal'a halkına çağırırıldardı ki: "ey miskinler! gelün, Türke ita'at idün, aclıktan kurtılun, emâ ü âmân içinde olun,, dilerdi. Ve İznik'un iki tarafına iki havâle yapub zikr olunan sûretle bir nice yıllar *eğirttiler*. Gâh gâh kâfirün atlısı kal'adan çıkub gazilerle cenk iderlerdi. Gaziler dahi kimini kırub ve kimisi yine kaçub kal'aya girerlerdi. Orhan Gazi dahi kal'a kâfirleri buñaldüğün bilüb İznik üzerine düşdi. Andan İznik'un Tekvur'ı bir itimad itdüğü kâfiri Orhan Gazi'ye gönderüb eytdi: "eğer bizümle 'ahd idüb bizi incitmeyüb, gidenimüz gidüb, turanımız turub, bu *kavli* kabul idersenüz, kal'ayı virelüm,, didi. Orhan Gazi dahi 'ahdi kabul idüb Tekvur'ı İstanbul kapusından çıkup halkıyla İstanbul'a gitdi. Ammâ ekser, sipâhi gitmeyüb şehir halkıyla Orhan'a karşı çıkub *istikbal* idüb Yini-Şehir kapusından şehre girdirüb kapunun iç yanında *Abakulus* adlu bahçeye kondurdılar. Andan *hüb-rû* hatunlar geldiler. Orhan sordı-kim "bu hatun(lar) nedür?,, eytdiler: "sultanım, bunlarun erleri kimi aclıktan, kimi cenkde kırılmışdur. Âll evlerde hâlf kalmışlardır,, didiler. Orhan dahi gazilere buyurdu-kim, bunları *nikâh-ı şer'*ile tezevvüc ideler. Pes bu hatunları gaziler tezevvüc idüb; hazır ev, hazır avrat bulub geçüb saray gibi evlerde oturu-vardılar. Ve bu fetih hicretün yidi yüz otuz dördünde¹ vaki' oldu.

¹ M. 1333 / 1334.

Nazım:

Bir bahadır serveridi Orhan
 Atduğı okdan *uşanardı* kader
Kilci anuñ bir *musavver merkidi*
Gürzin aldukda ele ol nâmdâr
 Mümine rahmetdi, âfet kâfire,
Mihri-idi mümine anuñ şifa,
 Lâz'a ² düşmüş idi andan velvele
 Kâfir üzre akdılar *a'van*-ı din,
 Kâfiri karşı yirinden sürdürdiler
 Nirede kim var idi âsâr-ı *şirk*
 Ol zamandan farz ⁴ kim oldı gazâ
 Her yaña kim viribidi ol ⁵ çeri,
 Avret oğlan bulduğın itdi esîr,
 Toğrı geldi her ne ⁶ eyelâdiyse ol
 Geldi her yirden aña çok *sîm* ü zer
 Rayet-i küfr oldı, anda *sernügün*
 Az zamanın arasında ol bölük
 Çun-ki nusret buldı hakdan nâmdar
 Yıkuben anda kilise bile *deyr*
 Vardur hem şimdi hayr ol dârd (a)
 İzink'i dahi çeküb *renc* ü *ta'ab*
 Aldı anı, kâfirin kıldı helâk
 Gör-ki nice dar-ı islâm aldı ol

K'aña dirlerdi Neriman-ı zaman
 Ejdeha, *rumhından* iderdi hazer
 Sanduñ ol yâd u cânlar *berkidi*
 Düşeridi korkıya Sâm-ı ¹ suvar
 Salmışidi biñ mehâbet kâfire.
 Kahri idi kâfire ölmek şifa
 Öngürüs'ün ³ illerine zelzele
 Andan itdiler gaza adın akın
 Küfri yire sokıben yitirdiler
 Yudu tevhîd anı vu komadı *çirk*.
 Bâri anlar gibi kim kıldı gazâ.
 Yıkuben yakdılar oda kâfiri.
 Kırdılar bâki ne var, *berna* vü pîr
 Yirine yitdi ve başladıyım ol
 Kul, *karavuş*-ı latîf ü *sîm* - *ber*
 Kâfirün beglerin itdiler zebûn
 Yoksuliken cümlesi oldı mülûk
 Bursa'yı aldı idüben (ol) himar
 Mescid eyledi bina-ı dar-ı hayr
 Toludur nimet *der* ü *divarda*
 Aldı çün fethin eyelâdi taleb
 Şimdi mümin yiridür ol *ab-u hâk*
 Gör nice şilm ehliyle teldi ol

¹ Eski İnan esatir kahramanlarından.

² Sırpılar.

³ Macaristan.

⁴ Ashında farize.

⁵ Ashında bu kelimedden sonra « bir » kelimesi varsa da vazo uymamaktadır.

⁶ Ashında bundan sonra , « ki » kelimesi varsa da vazo uymamaktadır.

Hikâyet

Rivayet iderler ki, çünkü İznik'i feth itdiler, içinde bir ulu kilisayi *cuma mescidi* idüb ve bir manastırı medrese kılub Yiñi-Şehir kapusın çıkduk yirde bir *‘imaret* yapub, Hacı Hasan dilerdi, bir kişi varidi, Osman Gazi'nün kayınatası Edebâli'nün müridlerinden idi. *‘Imaretün meşihatın* Orhan anâ virdi. Ve şimdi dahi meşihat anuñ evlâdı elindedür ve *‘imaret* yürüdği vaktin evvel ta'amın Orhan kendü eliyle üleşdirüb *çırağın* dahi gice kendü eliyle *uyardı*. Ve medresenün müderrisliğin Mevlânâ Davud Kayserî dilerdi, ana virdi. Andan sonra Mevlânâ Tâc üd-Dîn Kürd'e virdi ki Konya'da Mevlânâ Sirâc üd-Dîn Konevî'nün şâkirdi idi. *Hitabeti* Kara Hvâce'ye¹ virüb nice zaman İznik'i *taht* idindi. Ve dahi *‘Aşık Paşa* didükleri aziz anın zamanında idi.

Hikâyet

Rivâyet iderler ki Orhan, İznikmid'i oğlu Süleyman Paşa'ya virmişdi. Yiñice'ye ve Göynük'e ve Mudurnı'ya havâle itmişdi. İznik alınıcak, Bursa'yı bir oğlu Murad Gazi'ye virdi. Adını Beğ-Sancağı kodı (8). Şimdi Bursa sancağına Beğ-Sancağı didüklerine sebep budur, didiler. Ve Karaca-Hisarı amması oğlu Gündüz'e virdi. Andan Süleyman Paşa'yı Tarakçı-Yiñicesi'ne gönderüb varduğunlayın, hisarı ahd ü amânla, cenk itmeyüb virdiler. Göynük'i ve Mudurnı'yı dahi *hem-çüdü*.

¹ Alâettin Esved (ölm. 1397).

Ve Süleyman Paşa ol vilâyetde ol-kadar adl ü dâd itdi-kim, nice köyler, Türkün âyin ü erkânın görüb, gelüb müslimanlar oldılar ve ol vilâyetde ne kadar mülkler varise, cemî Süleyman Paşa virdüğü karar üzerine şimdi dahi mukarrerdür.

Hikâyet-i feth-i vilâyet-i Karasi

Rivâyet iderler ki, ol zamanda Karasi oğlu 'Aclân Beğ, Karasi vilâyetine hâkimdi. Vefât idüb iki oğlu kaldı, biri Orhan Gazi'nün yanına gelmişdi ki adına Tursun Beğ dirlerdi. Ve biri atası yanında idi. Atası ölice, Karasi halkı oğlanı beğlüğe kabul itmeyüb Orhan Gazi yanunda olan Tursun Beğ'e haber gönderdiler. Ve Tursun Beğ'ün bir veziri varidi, Hacı İl-Beği dirlerdi, Karasi iline bile gelmişlerdi. Çün ol vilâyetün a'yanlarının hâlin bildi, gelüb Tursun Beğ'e ol dahi *mâcerâyı* didi. Ve bi'l-cümle çünki Tursun Beğ kaziyeye vakıf olub, hali Orhan Gazi'ye i'lâm itdi, eytdi: "Ey-han, gel, varalum, vilâyeti zabt idelüm. Bal-Kesri'yi ve Bergama'yı ve Edremid'i cemî nevâhisiyle kime sadaka iderseñ it. Baña heman Kızılcıca-Tuzla ve Mahrem (?) tarafı yeter., didi. Orhan dahi Ulubud'ı feth idicek, tek vur'ını yine yirinde mukarrer kılmışdı. Ol sebebden toğru Göl-Başından yürüyüp Bal-Yoz'ı ve Abol-yond'ı alub Kirmastı'ya çıkdı. Ol hisaruñ sahibesi ol vakkıt bir avret idi. Rumca, adına Klemastorye dirlerdi. Bu karındaşı dahi varidi, Mihalçı dirlerdi. Orhan ol vilâyetre azm idicek, bu Klemastorye karındaşı Mihalçı ile

Orhan'a istikbal idüb, mübalağa piş-keş çekdiler ve *teva-zu* itdiler. Orhan dahi bunları hoş görüb, yine yirlerinde mukarrer itdi. Andan soñra Ulubad tekvurı'nuñ hiyanetin tıyub işin temâm itdi.

Hikâyet

Rivâyet iderler ki, Orhan çün Bali-Kesri'ye vardı, andan olan Karasi-oğlı kaçub Bergama'nuñ hisarına girdi. Heman bunlar dahi toğrı üzerine vardılar. Orhan yanında olan karındaşını kal'a altına iletiler ki karındaşıyle söyleşe. Gafilen kal'adan bir ok atub urub öldürdiler. Orhan Gazi'ye bunlaruñ *bi-tekellüf* böyle itdükleri hoş gelmeyüb, fi'l-hal çağırttıkim, il vilâyet 'ahd ü âmânla şimden girü Orhan Gazi'nüñdür. Her kim ita'at itmeye, kılıçdan geçirürüz didiler. Halk bunu işidüb, gelüb ita'at idüb ıklımı Orhan'a teslim itdiler. Ve bu fetih hicretüñ yidi yüz otuz bişinde ¹ vaki' oldı ve hüve a'lem.

Hikâyet

Rivâyet olunur ki, çünki Karasi vilâyeti Orhan Gazi'ye *müsellem* oldı, Karasi-oğlını² dahi hisardan âmânla çıkarub, Bursa'ya gönderdiler. İki yıl diri olub, âhir *tâ'undan* vefat itdi. Andan Orhan Gazi ulu oğlı Süleyman Paşn'yı getürdüb Karasi ilini aña *mansıb* virüb kendü yine Bursa'ya geldi.

Hikâyet-i Geyikli Baba

Rivâyet iderler ki, çünki Orhan Gazi Bursa'ya geldi,

¹ M. 1334-1335.

² Demirhan Bey.

Bursa'da bir 'imaret yapıdırub dervişleri teftiş itmeğe başladı. İne-Göl yöresinde Keşiş-Tağı¹ yanında bir nice dervişler gelüb karar tutmuşlardı. Ammâ içlerinde bir derviş varidi, tağda geyicüklerle yürürdi. Turgud Alp anâ muhabbet itmişdi. Dâim anuñla musahabet iderdi. Turgud Alp ol vakit gayet pîr olmuşdi. Orhan Gazi'nün dervişleri teftiş itdüğin işidüb âdem gönderüb eytdi: "benüm köylerüm dâiresinde bir nice dervişler gelüb tevattun itmişlerdür. İçlerinde bir derviş vardır. Geyicüklerle musahabet ider, hiç geyicüklerden biri andan kaçmazlar, hayli mübarek kişidür,, didi. Orhan Gazi işidüb kimün müridlerindendür, sorun deyü yine kendüden istifsar itdiler. Devriş eytdi: "Baba İlyas müridiyem ve Seyyid Elvan tarıkındayım,, dedi. Gelüb Orhan Gazi'ye didiler. "Varuñ. devrişi bunda götürün,, didi. Derviş davet itdiler. Gelmedi. Ve dahi eytdi: "zinhar Orhan Gazi dahi bunda gelüb, beni günaha koymasun,, didi. Bu haberi Orhan Gazi'ye didiler. Yine âdem gönderüb eytdi: "bizüm devriş hazretiyle bulışmak elbette maksûdımızdur. Niçün gelmez veya bizi anda varmağa niçün komaz?,, didi. Derviş yine cevap virdi-kim, dervişler gözci olub dua vaktin gözedüb varurlar. İnşâ-allah vaktunda Beğ hazretine varub dua idevüz diyüb bunuñ üzerine bir kaç-gün geçüb bir gün ol devriş bir kavak ağacın alub omuzına götürüb Bursa hisarında Beğ-Sarayı havlısınuñ kapusınuñ ic yanında bu kavağı dikmeğe

¹ Uludağ.

başladı. Tiz Orhan'a haber verdiler kim, ol devriş gelüb bir kavak ağacın getürmüş, dike-yürür. Orhan dahi gelüb gördi-kim ağacı temâm dikmiş. Orhan Gazi dahi sormadın, devriş haber verdi-kim: "bu bizüm *teberrükümüz* oldık-çadur ammâ, devrişlerün duası saña ve senün neslüne makböldür,, diyüb, hemân-dem duâ itdi ve turmayub yine dönüb gitdi. Ol kavak ağacınun şimdi dahi âsârı vardır. Saray kapı-sunun ic yanındadır. Gâyet *yoğun* ve büyük ağac olmuştur. Padişahlar ol ağaca *timar* idüb daima kurusın giderürler. Soñra Orhan dahi ol devriş'ün mekânına varub eytdi: "bu İne-Göl'ün yöresi dede senün olsun,, didi. Derviş, eytdi: "ey-han bu mülki ve malı Hudâ, ehline virür. Biz bunların ehli değilüz; mülki Hudâ sizün gibi Padişah'lara ve malı dahi muamele ehline virür,, didi. Orhan Gazi *ibrâm* idüb eytdi: "devriş, sözimi kabûl eyle,, didi. Derviş eytdi: "Padişahum, senün sözün sınımasun. Şol karşuda turan depecükden berü yirceğüz, dervişlerün havlısı olsun,, didi. Orhan Gazi kabul idüb, dervişün yine duasın alub gitdi. Soñra ol devriş vefât idicek, Orhan Gazi üzerine türbe yabub yanında bir tekke ve bir cami' dahi yabdı. Şimdiki halde anda biş vakıt namaz edâ olunub ihya olunmuştur. Geyikli-Baba zaiyesi dirlir.

Hikâyetü mürûrı Süleyman Paşa ilâ Rûm-III

Rivâyet olunur ki, Orhan Gazi *sâfi-siyret* ve *küşâde-dest*

ve sâhib-i mürüvvet ve ehl-i şecâ'at Padişah'dı. Cenk güninde kazâ tîrinden ve merk şimşîrinden *sebak* alurdu. Müminlere rahmet, kâfirlere zahmet idi ve anuñ sıyt u sadâsı temâmet-i Öngürüs vilâyetine yitişmişdi. Dâim fikr ü firâseti keferעי kam^c ve müslimîni cem^c itmekdi. Bir gün hatırına *hutûr* idüb, kalbine bir sevdâ düşdi-kim, kim olaydı, öte yakaya geçüb, İslâma *urınaydı*. Bu fikirde iken, ittifak büyük oğlu Süleyman Paşa çıka-geldi. Bu fikrini aña *takrîr* idüb, Süleyman Paşa eytdi: "eğer ben *kemîne* kuliña buyurursan, Allâhü teâlâ 'inâyetiyle ve peygamber mu'cizatiyle, ve senün devletüñle geçeyin. Ben ol diyardan *zulmet-i küfri* götürüb nûr-ı islamile *münevver* kılayın,, didi. Orhan Gazi bunuñ hüsn-i reyine ve 'aklı *kiyâsetine* mu'telid olmağın, *destur* virüb, asker cem^c idüb Karasi lli'ne 'azım itdi. Karasi vilâyeti timârı idi. Hemân feth olunduğı gibi, Orhan Gazi aña virmişdi.

El-kıssa, çünkü Süleyman Paşa Karesi lli'ne vardı. Bir gün seyr iderken. Aydincik'uñ¹ temaşalığına varup^c temâşın idüb, tefekkür *bahrine* gark olub endişe deryasına talup, hic kimseye söylemedi. Ece-Beğ dilerdi, bir Bahadır er varıdı. Eytdi: "Sultanum, bir fikriñüz var ola-mı? tefekkürdesiz ancak,, didi. Süleyman Paşa eytdi: "bu deryayı öte geçmeğe imkân ola-mı deyü fikr iderin. Geçüb temaşâ idüb, kâfir duymasa dirin,, didi. Ece-Beğ ve Gazi Fazıl eytdiler: "eğer buyurursan, biz ikimüz geçelüm,,. Süleyman Paşa eytdi: "nereden geçersiz?,,. Eytdiler: "Hân'um, yir vardır ki,

¹ Edincik.

öte yakaya yakındır. Andan geçerüz,, didiler. Andan sürüb, Viranca-Hisar dirlerdi, Güğercinlik'¹ den aşağı Cimbeni² hisarınınuñ *mukabelesindedür*. Anda vardılar. Tizcek, Ece-Beg'le Gazi Fazıl ağaçdan bir sal düzüb üzerine binüb ol Cimbeni hisarınınuñ giceyle nevâhisine çıkdılar. Bağlarınıñ arasında bir kâfir ele girüb sala koyub yine beri yakaya geçüb kâfiri Süleyman Paşa'ya getürdiler. Süleyman Paşa bu kâfiri hil'atledi ve çok nesne virüb, *gani* kılub eytdi : "sizüñ hisarınızuza girmeğe yer var mıdur?,, didi : "İki küffâr tuymadın, hisarını içine girevüz,,. Bu kâfir eytdi : "gelün, sizi bir vechile iledeyüm - ki bir kimsenün haberi olmasun. Heman-dem bir kac salları dahi bağladılar. Süleyman Paşa seksen nefer Gazi seçüb, şunlarıñ gibi gazileri ki, iş başa düşecek, dönüb kaçmya. Biri öldüğü yerde kalını dahi ölünce çalışa. Andan ol sallara binüb, giceyle öte yakaya geçüb, bu kâfir toğrı bunları Cimbeni hisarınınuñ bir *tern* dökecek yiri varidi. Anda götürüb, bu gaziler Süleyman Paşay'le Allâhü teâlâ'ya sığınub, ol terslükden hisarı koyuldılar. Ol hinde kâfirlerün ekseri taşra bağlarında ve harmanlarında idi. Zira ol vakit bağ, harman vaktiydi.

El-kıssa, hisarı aldılar. Sancak ve *tabl-hâne* çıkarub, nevbet çaldılar. Ammâ ol vakit sancak ve *nakkare* yoğıdı. Kendüler bezden sancak idüb ve dıvanda yemek yidükleri bakırdan taslarıñ dibin delüb nakkareler itdiler. Ammâ kâfirlerini incitmeyüb, belki nice ihsan idüb, her birine nesnelere adadılar. Andan birkaç bellüce kâfirleri ol

¹ Cüreci (?) [*Aşıkpaşazade*, neş. Giese, s. 44, Görece].

² Zimpé = Tzypé.

hisaruñ limanında olan gemilere koyub karşuda oturan askere iletdiler. Mâ-hasal, ol-gün iki yüz neferden ziyâde âdem geçürdiler. Ece - Beğ hisaruñ atlarına binüb, Bolayır yanında Akça - Liman'da olan gemileri yakub yine hisara geldi. Ammâ Cimbeni'nüñ limanında olan gemileri *hıfz* itdiler. Ol gemilerle turmadan, âdem geçürdiler.

El-kıssa, askerüñ ekserini yanlarına geçürdiler. Geçen asker iki biñden ziyade idi. Nâçâr olub, Cimbeni hisarının kâfirleri bu gazilerle müttelik olub, bile yürüdiler. Bir gice Ayaşılunye dirlerdi, bir hisar dahi varidi. Anı dahi Hak teâlâ fırsat virüb, feth itdiler. Ehl-i islâm elinde öte yakada hisar iki oldu. Dirler ki, feth olan iki hisar Odgüklük'le Eksamiye¹'ydi. Beher hal bu iki hisarı berkitdiler. Ve haylı âdem dahi Aydın-cuk'dan gemiyle geldiler. Süleyman Paşa buyurdi, bu hisarlarda olan sipâhi kâfirlerüñ evlerin Karesi vilâyetine geçürdiler, tâ ki bunlardan bir mazarrat *mütevehhim* olunmya. Ve Anadolu'den gönli olan yiğitleri turmayub geçürdi. Bir gün Geliboli² nuñ kâfirleri cem^c olub bunlaruñ üzerine gelmeğe kasd itdiler. Bunlar gelmedin, gaziler karşılayub, muhkem cenk olub yine Hak teâlâ fırsat virüb kâfirleri sıyub hisaruñ kapusını yapırdılar. Andan Ya^ckub Ece'ye Gazi Fazıl'ı yoldaş koşub bunları bir nice gazilerle Geliboli'ye havâle kılub kâfirün huzûrın giderüb iskelesine âdem çıkartmaz oldılar. Bolayır'da sâkin olub Geliboli ucını muhkem beklerlerdi. Ve bu fetihun tarihi hicretüñ yidi yüz elli sekizinde² vakî^c oldu.

¹ Ekzamil = Hexamil. Bu günkü adı: Ortaköy.

² M. 1357.

Nazm :

Pâk dîndi Ö r h a n pâk itikad,
 Her yañadan ilm ehli yetdiler,
 Geldi kâtînâ S i n a n-kim ol fakîr,
 Diriken «El-fakr-u kâd-e en yekûn»¹
 İlm adınâ itd'anı Pâşâ S i n â n
 Bahşîşî vâridi lâkin H â t e m î,²
 Ulu oğlıydı Sü l e y m a n P â ş a
 nâm
 Hem şecâ'at, hem kerâmet ehli ol,
 Hüb evsâf-ile ol ma'rûf idi,
 Dâyimâ iderdî ol, cehd-ü cihâd,
 Fikre düşdükdê ol âsâf-rây idi,
 Nê fazîletdür gazâ bilür idi,
 Şîr-gîr-îdî vü hem şemşîr-zen,
 Virb-id' esrê kîçey'ânı Ö r h a n,
 Kim yürüyê leşker-il' ol nâmd-âr,
 Tâ ki kâfirde ne bûlursâ yıka,
 Da'vet-ilê gelmeyênî öldüre,
 Tañrı emrî vü atâsı râyile,
 Dîn-içün itdî orâdâ çok gazâ,
 Nireyê-kim vardı galib oldu ol,
 Ol arâdâ ol-kadar eylêdi ceng,
 Kande kim irdî-yisê ol nâm-dâr,
 Her murâdı k'istediysê buldı ol,
 Kal'alar virdiler ânâ mâl ü bâc,

İlm ehli buldılar andan murad.
 Din nedürür, şer'î takdîr itdiler.
 Olmışîdî fakîr êlindê esîr.
 Baht oldu' ânâ gınâdâ reh-nümün
 Buldı andan mâl ü câh ü nâm ü nan.
 Gûşîşî varîdî lâkin R ü s t e m î³.

Anda îdî şart-ı serverlik temâm.
 Hem siyâset, hem riyâset ehli ol.
 Şöyle kim eltâf-ilê ma'rûf idi.
 Kim ölinecê din yolınd' idê cihâd.
 Cenge girdüğünde saff-ârây-idi.
 Hak yolındâ terk-i can kılur idi.
 Hasm-bend-îdî vü hem leşker-giken.
 Kim gazâ idê orâdâ bir zamân.
 Memleket feth ide vü şehr-ü diyâr.
 Hân mânlârın kamû ôdâ yakn.
 Leşker-i islâmı galib oldura.
 Vardı kâfir îline leşker bile.
 Oldı gazî olmağâ âdî nezâ.
 Çok diyâr ü şehr ü kal'n aldı ol.
 K'andan ûşânurdı Magribdê Fireng.
 Feth idüb iller aldı vü diyâr.
 Lâ-cerem bir ûlu sultân oldu ol.
 Aldı kâfir beglerinden çok hatâr.

¹ كاد الفقر ان يكون كفراً, *Hadis*: Fakrın bir derecesi vardır ki, insanında akıl ve iz'an bırakmaz. İsyana sevk ederek küfrü intaceder.

² Araplarca zenginliği ve eli açıklığı mesel olmuş bir insan.

³ İran efsane kahramanlarından.

Kande kim buldı kilisâ yıkdı ol,	<i>Nâkus-û zünnârı</i> ödâ yakdı ol.
Yîre sôkub, eyledî küfrî <i>nihân</i> ,	Lâ-ilâh illâ'llâhı kıldı <i>ayan</i> .
Çok kilisâ yıkdı, meşid yapıdı ol,	İkilik yôğ-îdi birê tapdı ol.
Nîce kez eyledî andâ ol kıtâl,	Nîce küfr ehlîni itdi pây-mâl.
Vîze vü Mîgalkarâ vü İpsala,	Feth oldı aña Buci (?) bile.
Anda kâfir leşkerî oldı zebûn,	<i>Râyet-î</i> küfr anda düşdi ser-nüğün.
Az zamandan çünki geedi ay u yıl,	Toldı <i>Allâh ekber</i> ile şehr ü il.
İ si tâpuldüğü yirdê ol zamân,	Şimdi ânılan M u h a m m e d'dür hemân

Hikâyet

Çünkü Süleyman Paşa Rum-İli'ne geçti, evvel atamı Orhan Gazi'ye haber gönderdi kim “*devletlû* Sultanımın himmetiyle Rum-İli'ni feth itmeğe sebep olundu. Küffârın gâyetde zebunluğu vardır,, didi. “Ve bu tarafda feth olan hisarlarda komağa çok âdem gerek. Lûtf idüb yarar yolduğ gönderesiz,, didi. Orhan Gazi dahi bu sözi işidüb ferahnak oldı. Karasi vilâyetinde göçer Arab olurdu. Göçer evlerle gelmişlerdi. Anda olurlardı. Anları Orhan Gazi sürüb, Rum-İli'ne geçürdi. Bir zaman Gelibolu nevâhisinde sâkin oldılar. Andan Süleyman Paşa dahi Tekvur tağı'na varub bulduğı hisarları kimin müdârâ ile ve kimin yağma ile feth idüb Köklük hisarını uc idüdü. Andan Hayre-Bolu vilâyetine yörüdiler. Yevmen fe-yevmen turmadın feth içinde

oldılar. Ve bu taraftan Karasi vilâyetinün halkı dahi gelüb oldılar ve gelenler yurd tutub gazâyâ meşgul oldılar. Ve bi'l-cümle ehl-i islâm Hak teâlâ 'inâyetiyle şevket tutub, her ne tarafa ikdam iderlerse, küffâr önlerine turamaz oldu, hüve a'lem

Hikâyet-i feth-i Koñur-Hisar

Rivayet olunur ki, bu Koñur - Hisar'ınun tekvur'ına Kala - Konya dirlerdi. Ol me'f'un bahadırdı. Türk, Rum-
li'ne geçdükten sonra ol kâfir hiç at arkasından inemedi. Bu tarafta kim Ya'kub Ece, Gelibolu'yı hisar idüb eğridürdi. Bu Kale - Konye didükleri me'f'un bunlara haylı teşviş virürdi. Gâfilen, gâh gâh âdem dahi alurdu. Bir gün bunu Süleyman Paşa bir kaç martoloslara custeledüb hisardan çıkub Gelibolu dâiresinden âdem almağa kasd idince Süleyman Paşa'ya haber virdiler. Ol dahi gazilere tenbih idüb hisarı gelüb kuşatdılar, tâki kâfir yine dönüb hisarına kaçacak, kâfiri avlayalar ve bir nice yirde pusu dahi kodılar. Vardı, bu kâfir yine Türk'den âdem alub girü döndi-kim hisarına gire. Çarlı Fazıl bu kâfir âdem alduğun tuyub kovar gibi olub, bu kâfirün ardına düşdi. Kâfir dahi kaçarak geldi - kim hisarına gire. Boğazı ele virüb bilesince olan kâfirleri kırub tekvuru tutub hisarına karşı getürdiler. Hisarda hod tekvur'un kimsesi yoğimiş, heman tekvur'un başın kendiler. Hisar halkı aman dileyüb kal'ayı Süleyman Paşa'ya

verdiler . Padişah için biraz esbâb alub , kalannın gazilere kısmet itdiler ve hisarda İlbeği'yi ¹ kodılar . Ve dirler ki Gelibolu tekvur'ı gördi-kim her tarafı Türk aldı , kendü dahi kalayı verdi . Ammâ zâhir budur ki bâzı sikâtdan menkul olan üzerene Gelibolu kal'asını Süleyman Paşa almadın , vefât itdi . Ammâ Ece-Ovası'nı gaziler dahi tutmuşdı . Ve bi'l-cümle mezkû:atun fethi tamâm bir yılda oldu ve Ya'kub Ece'ye ol vilâyeti timar verdi . Ol yirlere Ece - Ovası didüklerine sebep budur ve ol vilâyet temâm müslimanluk oldu . Ve Gazi Fazıl Ece - Ovası'nuñ beri ucında yatur . Mezarı ma'lumdur . Ve Ya'kub Ece'nün dahi mezarı andadur .

Vefât-ı Süleyman Paşa ve Orhan Gazi

rahimehüma'llâh

Rivâyet iderler ki , çünkü Koñur-Hisarı Hacı İlbeği'ye virüb Gazi Evrenoz'ı aña yarar yoldaş itdiler . Vilâyet-i Dimetoka'yı ve gayri vilâyetleri çalub çarpmaga kodılar . Bunlar ol vilâyetleri urub , yine Koñur-Hisarı nevâhisine gelürlerdi . Ve Süleyman Paşa dahi Hayre-Bolu ve Çorlu vilâyetini kapub kazub yine Gelibolu'ya gelürdi . Ve bu ol Süleyman Paşa'dur ki Bursa'da kal'a içinde Kaplucu - Kapusu'na yakın yirde mescid ve Bolayır'da bir 'imaret yapmışdur . *Sahib ül-hayr ve'l-hasenâtdı* . Dünya-sever kimse degüldi . İttifak bir gün Bolayır birle Seydi-Kavağı arasında bir kaza toğan atub kendü ardınca seğirdüb giderken at kendüyle bile

¹ Hacı İlbeği.

yıkılıb , kaza yitişüb Allâh rahmetine kavuşdı . Ve bu vaki'anuñ tarihi hicretün yidi yüz altmışında¹ vâki' oldu. Ba'zılar katında Orhan Gazi dahi heman ol *eyyâmda* vefât itdi dir, ammâ esahh oldur ki, Orhan Gazi dahi heman ol tarihte vefât itdi. Lâkin oğlı Süleyman Paşa iki ay kendüden *öñdin* vefât itmüşdür.

Âsâr ve haslet-i Orhan Gazi

Rahimehü'llâh

Rivâyetdür ki, Orhan Gazi iki 'imâret yapdurdı: biri Bursa'da ve biri İznik'da ve Manastır Bursa'da, bu medrese itdürdi. Ve dahi muhabbet itdüğü dervişlere zâviyeler yapdurdı. Nitekim Geyikli Baba üzerinde yapdurdı. Evsâfın sabikâ zıkr itdük ve her yirleri 'imâret itmek severdi. *İnsu* yirleri ma'mur idüb, müslimanları urındurdı. Ve Bursa'da yapdurdığı 'imâret yiri bir ıssuz yiridi-kim, ikindüden sonra âdem varmağa *vehm* iderdi. Zira Gök-Dere suyu ol *eyyâmda* Balık-Pazarı'nda akardı. Ol sebebden dereyi öte yakaya geçmeğe *vehm* iderlerdi. Soñradan derenüñ çaydan yaña tarafına At-Pazarı olıcak, hisardan yaña biraz emîn oldu. Şimdi ol At-Pazarı'nuñ yiri Sultan-Han'ı olmuşdur. Andan-sonra ehl-i ilmi ve *huffâzı* severdi. Huffâza ve ehl-i ilme *ulüfeyi* bu ta'yin itdi. Hattâ *kuzzâta* dahi 'ulüfe ta'yin itdi, tâ-kim kimseden nesne almayalar. Ve bi'l-cümle Orhan zamanında 'ulemâ ve *fukarâ müreffeh ül-hâl* oldılar. Hattâ zekât virecek kimesne bulunmaz oldu. Anuñ zamanında ve Mevlânâ Sinan *'atebe-i Orhan'a* gelüb Orhan

¹ M. 1359.

Gazi aña şol kadar nesne vir-di-kim, Sinan Paşa dimekle ma^cruf oldı. Ve Tac üd-Dîn Kürd dahi anuñ zamanında idi. Otuz dört yıl padişah olub seksen yaşında âhireti ihtiyâr idüb *huld-ı berini hümâ-yı* ruhi âşiyân idindi.

Nazm :

Taîrî'dan va^cdê irûben Ô r h a n,
 Dûtuben ôtüz dört yıl tâc ü taht,
 aldı anuñ yirini Gazî M u r â d,
 Pâdişâh-ı *kâmil-ü dâna*-yidi,
 Göñli *pest* ü himmetiyidi bülend,
 Kaygusu dâh' olsa Ol *şadân*-idi,
 Her k'anâ irsê fakîr ü yâ garîb,
 Bunca düşmanlâra oldı dest-gîr,
 Niçelêrûn bâşını götürdü ol,
Bi-nevâlıkdan koyûben çend eri,
 Bû kamûsıyla ki 'ilmî âz idi,
 Gurbet-î hâlin ü fakrın bildi Ol,
 'Âkıbet mülkê anı kıldı vezîr,
 Şâh olanuñ pes işi böyle gerek,
 Pâdşâhâ şöyle gêrekdür nazar,
 Şahda gerek k'ola *yümn-i hümây*,
 Çünkü ol G a z î Murâd'â irdi taht,
 Nezr itdi kim idê dâyim gazâ,
 Vardı andâ kuvvet ü tâb ü tüvân,
 Ol bahâdîrlıkda ki ma^crûf idi,

Oldı bundan huld bağînâ revân.
 Cennetûn *gül-zârınâ* ilette *raht*.
 Kim cihan du^câci-yıydı'ânâ murâd.
 Sâhib-î tedbîr ü ehl-i rây-idi.
 Nef'î çöğ-ü yög-idi andâ *gezend*.
hâr içindê gül gibî *handân* idi.
 ni^cmetinden bülur idi çok namıb.
 Niçelêri itdi, yoksul-ken emîr.
 Yirde iken göklerê yiytürdi ol.
 Katınâ geldi H a l î l-î Çendert.
 Her hünerdê 'âlimü *nâ-sâz* idi.
 Lüt-îl'ânı ehl-i mansıb kıldı Ol.
 Ne vizâret k'oldu bir ülu emîr.
 K'olmayâ *levh-i keremlê* âdı hak.
 Kim katınd'ôla berâber hâk ü zer.
 Kim melik ôla irürs'ânâ *geday*.
 Buldı ârâyış anuñla tâc ü taht.
 Ânı idê kâfirê k'oldur *resâ*.
 nev-cüvân idi vü hem nev-pehlüvân.
 Hem gazâyâ himmeti *muarîf* idi

Oldılar yâğı aña kardaşları,	Kamunuñ bitdi elindê işleri.
Kılıcından oldılar cümlê <i>tebâh</i>	Olmış-îdi aña Hak lütfi penâh.
Evvel oliydi ki Rum'â sundı el,	<i>Kaysar'</i> â eydürdi çok dürlü zelel.
Aldı Engüriyye'yi ol harb-ile	Tutdı Sultan-yükini ¹ Ol <i>darb</i> -ile.

Cülûs-ı Gazi Murad Han

Rahimehü'llâh

Rivâyet iderler ki, çünkü Sultan Gazi hicretüñ yidi yüz altmışında ¹ *serîr*-i saltanata oturub, Karasi iline temâm müstevlî oldı, Hayr ü d-Dîn Paşa ol vakıt Bursa'ya Kadı idi, anı Kadı-ı 'Asker (kazasker) idindi. Leşker cem^c idüb, diledi-kim Rüm-llî'ne geçüb gazalar ide. Bu etrafñ mülûki Bursaya kasd itdiler. Sultan Murad Gazi anı işidüb 'ulemâyı cem^c idüb *istiftâ* idüb, eytdi: "iş-bu leşkeri kâfir niyyetine cem^c idüb müteveccih oldum-kim, Gelibolı'dan geçüb küffâr'a gaza idem. Bu taraftan mülûk-i zaleme, *müslimîn* üzere kasd itdiler. Küffâr niyyetine cem^c olan leşkerle bunlaruñ muharebesi caiz olub, gazâ niyyetin *tehîr* itmek revâ olur mı? „ didi. Ulemâ eytdiler: "küffâra gaza *nefir-i 'âm* olmasa, *farz-ı kifâyedür*. Ammâ müminlerden *mezâlimi def^c* itmek *farz-ı 'ayndur*„ didiler Pes Sultan Murad Gazi dahi gazâyı tehîr idüb, dönüb, *serhadd*-i Rûma, Kal'a-i Selâsil'e geldi-ki şimdi aña Engüri dinilür. Ol diyârüñ müfsidlerin kam^c itdi. Dirler ki ol vakit kal'a-i Engüriyye *Ahiler* elinde idi.

¹ Sultan Öyüğü.

Sultan Murad Gazi yakın gelicek, Ahiler istikbâl idüb, kal'ayı teslim itdiler. Çünkü Sultan Murad Gazi şehre girdi, üzerine akçalar *nisâr* itdiler. Kullar ol akçayı yağmalaşdılar. Sultan Murad Gazi eline çomağın alub, eyledi: "bire hey devletsizler, hiç akçacük gördüğünüz yok mıdur ki, böyle kırılışursuz?," didi. Ve bi'l-cümle, ol diyârûn işin temâm idüb, Sultan-Öyüğü'ne gelüb, etrafı feth idüb müfsidlerini ita tında kılub, yine Bursa'ya gelüb, hicretûn yidi yüz altmış ikisinde¹ Lala Şâhin'i bile alub Rum-İli'ne geçüb Gelibolu'yı feth idüb, andan toğrı Bentuz hisarına gelüb kâfirleri cenk itmeyüb, heman hisarı teslim itdiler. Murad Gazi dahi kâfirlerin yine mekânlarında mukarrer kıldı. Ve dirler ki, Gelibolu'yı Süleyman Paşa feth itdi. Ammâ asabih rivâyet budur ki, Sultan Murad feth itdi. Andan Çorlu hisarına varub kâfirleri haylı cenk itdi. Âhir, Tekvur'ınun gözine ok tokınub, zebun oldılar. Gaziler dahi *def'i* hisara koyuldılar. Mübalağa *doymuluklar* oldu. Hisarı dahi yıkdılar. Andan Hisini² hisarına vardılar. Anun tekvuru Sultan Murad Gazi'ye karşı varub pış-keşler çekdi. Murad Han Gazi dahi cem'in gazilere kismet itdi. Andan göçüb Bergoz'a vardılar. Kâfirleri hisarı koyub, kaçmışlar. Gaziler dahi hisarı yakub yıkıb oda urub yire beraber itdiler.

Hikâyet

Rivâyet iderler ki, Hacı İl-Beği Mertç kenarında bir küçücük bergosçuk alub,

¹ M. 1360—1361.

² a) *Aşıkpaşazâde* (Nşr. Giese) s. 41: Misini, b) *Aşıkpaşazâde*, (Nşr. İstanbul) s. 52: Silivri

gündüz hisara girüb yaturdı ve gece sabah olunca, ol etrafuñ kâfirlerini rahat itmezdi, incidürdi. Meğer bir gece Dimetoka tekvur'ı hisarından çıkmış ki, gafilken Hacı İI-Begî *karvaya*, Hacı İI-Begî hod tekvur'uñ bu *fâsîd* fi'lin tuylub kanda idüğün casuslatmış, tekvur'ı *mağrur* idüb boğazın aldı. Çünkü kâfiri tutdı, heman hisar'a yürüdi. Hisar halkı tekvur tutulduğın bilüb aman dileyüb, mu'âhede itdiler ki, kimesneyi öldürmeyüb oğlıyle kızıyle ve cemi^c maliyle ve esbâbiyle salı-vireler. Her ne yire dilerse gideler. Bu mu'âhede üzerine hisarı virüb, kendüler çıkub, gidüb ve hem tekvur'ı dahi azad itdiler. Dimetoka bu tarikle feth olındı. Ve bu taraftan Gazi Evrenoz dahi Keşan hisarını almışdı ve Ipsala'yı döğüb yürürdi.

Hikâyet-i feth-i Edirne

Rivayet olunur ki, çünkü Murad Han Gazi Bergoz'dan Eski'ye geldi, Eski'nüñ dahi hisarını boş bulub yıkdılar. Ve bu kal'anuñ kâfirleri Edirne'ye cem^c oldılar. Murad Han Gazi, Şahin Lala'ya asker koşub Edirne'ye gönderdi. Her mandem Şahin Lala'yı kâfirler mübalağa askerle kurguldılar. Gazilerle buluşub, 'azım cenk itdiler. Hak tebârek ve teâlâ gazilere fırsat virüb, kâfiri *münhezim* kıldılar. Kaçub Edirne'ye girdiler. Murad Han Gazi'ye dahi bir nice küffârdan baş gönderdiler. Pes, Hacı İI-Begî ve Evrenoz, Murad Han Gazi'nüñ önüne düşüb, Edirne'ye getürdiler. (1) hinde Meriç gayetde taşmışdı. Edirne tekvur'ı

giceyle bir kayığa binüb, kaçub Enez'e gitdi. *'Ale's-sabah* hali tuydılar. Şehrün kapuların açub, Murad Han Gazi'ye teslim itdiler. Sultan Murad Han Gazi elinde bu fetih hicretün yidi yüz altmış ikisinde¹ vâkı^c oldı.

Hikâyet

Rivâyetdür ki, çünki Murad Han Gazi, Edirne talâtına geçüb oturdu. Lalası Şahin'e Zağra ve Filibe tarafına akın virdi. Ve Evrenoz Gazi dahi Ipsala'yı feth idüb, bunlar yirlü yirinde uc-beğleri oldılar. Bir gün Kara Rüstem dirlerdi, Karaman vilâyetinden bir *dânişmend* geldi. Ve bu ol Kara Rüstem'dür ki, zâmanla Gelibolu iskelesin tutmuştur. Ve Bursa'da türbesi vardur ki, Mevlânâ Rüstem türbesi dirler. Ve Hayr üd-Din Paşa ol vakıt Kadı-ı asker idi. Kara Rüstem eytdi: "Efendi, bunca *sultanluk* malı niçün zâyî^c idersiz?,,. Kadı-ı asker eytdi: "Nice mal zâyî itdüm?,, didi. Kara Rüstem eytdi: "İş-bu gaziler ki, gazâdan esir çıkarurlar, Tangrı buyruğıyle beşde biri hunkar'undur,, didi. Kadı-ı asker bunu Sultan Murad Gazi'ye bildirüb, Murad Han Gazi dahi eytdi: "Eğer Tangrı buyruğıyâ şimden-girü aluñ,, didi. Pes Kadı-ı asker, Kara Rüstem'i okuyub getirdüb eytdi: "Hunkâr buyurdı-kim, Tangrı buyruğıyâ aluñ,, didi. Andan-sonra Kara Rüstem kendü oturub, her gelüb boğazı geçen esirden yigirmi beş akça aldı. Bu ihdası evvel dânişmend Karamanlû Kara Rüstem itdi. Amma bu akçayı ol vakıt humsı deydü alurlardı. Şimdi humsı esir alunduğı yıldı

¹ M. 1360 - 1361

aldukdan soñra yine her esirden geçit akçası deyü *âlem-beri* akça alurlar ve iskelede esir için akça aldıkların bilicek iskeleye esir getirmeyüb her biri bir tarafda gizler oldılar. Andan soñra Gazi Evrenoz'a ve Lala Şahin'e ısmarladılar ki, akından çıkan esirden biş başda birin, Padişah için alalar. Eğer esir biş olmazsa, her esirden yiğirmi biş akça alalar. Pes anlar dahi bu tertib üzerine birer kadı tayin idüb, akıncı kadıları deyü ad koyub bu tarik üzre hayli oğlanlar cemi^c idüb Murad Han Gazi'ye getürdiler. Çandarlu Hayr-üd-Din Paşa eytdi:,, bunları Türke virelüm. Hem müslüman olsunlar, hem Türkçe öğrensünler. Sonra getürelüm, Yiñiçeri olsunlar,, didi. Pes öyle idüb, yevmen feyvenen yiñiçeri ziyade oldı. Evvel Türke virüb bir nice yıl kullanur, hem türki öğrenüb, hem müslüman olur. Andan kapuya getürüb ak-börk giyürüb adını yiñiçeri kodılar. Pes yiñiçeri ve *solaklar* Murad Han zamanında ihdas oldı. Ve solaklar dahi *dikâk* börkler giyüb ve tuğlar sokınub ok ve yayla hunkârũ öñince yürürlerdi.

Hikâyet

Rivâyet iderler ki, Sultan Murad Gazi bir zaman Edirne'de oturub, andan Bursa'ya *müteveccih* olub, evvel Lala Şahin'e Rum-ili'nün *beğler-beği*'liğin virüb, Evrenoz'ın uclaruñ beğliğin virdi. Ol vakit Hacı İl-Begi dahi Allah emrine vardı. Andan Murad Han Gazi devletle Geliboli'ya gelicek, Hayr-üd-Din Paşa

kadı-ı askerlükden ʿazl olub vezir oldu. Geliboli'yi geçüb Biga tarafına gelicek Murad Han Gazi eytdi: "Hak teâlâ kemal-i kereminden ümiddür ki, bu hisarı dahi bize vire,, didi. Andan Bursa'ya gelüb, ol kış Bursa'da kışladı. Lala Şahin ol kış Zağra ilini ve Eski'yi feth itdi. Ve bu taraftan Evrenoz dahi Gümölcine'yi feth itdi.

Hikâyet-i feth-i Biga

Rivâyet olunur ki, bir gün Murad Han Gazi'ye haber geldi-kim Sırf kâfirleri cemʿ olub, Edirne'ye gelmek isterlermiş. Murad Han Gazi dahi fi'l-hal asker cemʿ idüb, Biga tarafına yürüdi. Biga tarafına gelicek, Murad Han Gazi eytdi: "hey gaziler, himmet idün-ki iş-bu geli-turan kâfiri Allâh virirse, çak şuradan kamʿ idüb, sıyub, andan gidelüm ve ümiddür ki, kâfir dahi Edirne'ye gelmedin, feth idevüz,, didi. Pes buyurdu Geliboli'da ve Aydınçık'da ne kadar gemi varise, tonadub, Biga'ya yürüdiler. Murad Han Gazi dahi Biga hisarını yugma diyü çağırdub, kurudan yürüdi. Heman hücum idüb, tarfet ül-ʿayn içinde hisarı feth idüb, horyadını kırub ʿavretin oğlunun esir itdiler. Gaziler ganîmete müstağrak oldılar. Andan hisaruñ mesalihini görüb, kilisalarını mescid itdiler ve hâlt kalan evlerin müslimanlar mesken idindiler ve içlerine girüb rahat oldılar. Ve bu fethün tarihi hicretin yidi yüz altmış altısında ¹ vâkiʿ oldu. Ve bu hisara giren Müslimanlar hıyılı zaman turub, zindegânî itdiler. Bir gice nâgâh kâfirler Biga'ya

¹ M. 1364-1365.

uğrıylaub, haylı hâdise itdiler. Âhir, Biga'yı harâb idüb şimdiki Biga'yı anuñ yirine ma'mur itdiler.

Hikâyet

Rivâyetdür ki, Sırf kâfirleri ki cem' olmuşlardı, sürüb toğrı Edirne'ye yakın geldiler. Şahin Lala dahi hazır olan gazilerle küffârı karşulayub, akşam karañusunda *tabl-baz* kakub, Allahü teâlâ'ya sığınub, tekbir getürüb, Şahin Lala, gazilerle şahin kargaya girer gibi kâfirün üzerine uğradı. Kâfir konub otururdu. Heman-ki tabl-bâz avazın kâfirler işitdi, biribirine tokundu. Atları ürküb, küffâr biribirini kırdı. Meriç kenârunda idi. Kâfirün ekseri suya döküldi, kırıldı. Ol-kâfirlerden *sehl* kâfir kurtuldu. Kalanı heb kırıldı. Ba'zınuñ ardınca varub yolda kırdılar. Şimdi ol yirün adına Sırf-Sınduğı¹ dirler. Çünkü hakkuñ 'avniyle küffâr helâk olub gitdi. Bu taraftan Murad Han Gazi işitdi-kim, kâfir münhezim olmuş, devletle dönüb yine Bursa'ya gelüb oğulların *sünnet* idüb, andan Yüni-Şehir'de bir 'imâret yapub, bir derviş ki aña Pustın-puş dirlerdi, aña dahi bir zâviye yapı-virdi. Ve Bilecük'de bir cuma' mescidi yapub ve kendüye Bursa hisarunda sarayda kupa dibinde bir cami' yaptı. Ve Kapluca'da dahi bir 'imâret yapub üzerine medrese yaptı.

Hikâyet

Rivâyet iderler ki, Germiyan-oğlı gördi-ki gâyetde pîr oldu, oğlu

¹ Sırp Sındığı, Edirne'nin kuzeyinde bugün, merkezi Saraypınar köyü olan bir bucak, bu adı taşımaktadır.

Ya'kub Beğ'i okuyub, eytdi: "oğul, dilerseñ -ki bu vilâyet senüñ elünde kala, Osman-oğlıyle birliğe bitüb, kızımıñ birini anuñ oğlı Yıldırım Bayezid'e vir,, diyüb heman buyurdi, İshak Fakih'i ilçiliğe gönderdiler. İshak Fakih dahi Sultan Murad Gazi'ye gelüb iyü atlar, piş-keşler getürdi. Ol zamanda Anadolu'da altun gümüş az olurdu. Mu'teber olan Toñuzlı'da çalemlı ak bezler olurdu. Bir kimseye hil'at giyürse-ler, ol bezden sırtak tekele diküb, Ala-Şehr'ün Kızıl ıvıladısmıdan *zincef* idüb anı giyürürlerdi. İshak Fakih ol Toñuzlı'nun bezlerinden dahi mübalağa piş-keş getürmişdi. Andan eytdi: "kızımı Sultanum, oğlı Bayezid'e revâ görürse karavuşluğa alı-virsün ve bir kac hisar dahi cihazına *tuta* bile virelum. Kütahya'yı ve Simav'ı ve Eğri-göz'i ve Tavşanlı'yı,, didi. Murad Han Gazi dahi kabul idüb, kavlı kararı muhkem berkitdiler.

Hikâyet

Rivâyet iderler ki, Germiyan-oğlı'nuñ kızı Sultan Hatun'ı Yıldırım Bayezid'e *yavuk* idüb düğün esbâbın tehiyye idüb, Sultan Murad Gazi dahi etrafuñ beğlerine *okuyucılar* gönderüb, Karaman-oğlı'nı ve Hamid-oğlı'nı ve Menteşe-oğlı'nı ve Saruhan-oğlı'nı ve Aydın ve Teke-oğlı'nı ve Kastamonı'de İsfendiyar'ı ve Mısır Sultanını düğüne okudılar. Ve kendü vilâyetinde olan sancak beğlerin dahi temamet okudılar. Evrenoz Gazi'ye dahi "gel,, didiler. Andan nonra düğüne başladılar. Etrafuñ beğlerinden ilçilerle suçular

ve *tuhfeler* gelmeğe başladı. İyü atlar ve katarla develer ve dürlü dürlü âcâyib ve garâyib tuhfeler getürdiler ki, kıyasın Allâh bilür. Ve her bir beğe bunlar dahi mertebelü mertebesince *sadırlar* düzüb iclâs idüb, Mısır'ın ilçisini cümlesinin üzerine *tasdir* itdiler. Çünkü *cemi*^c beğler mertebelü mertebesince oturdılar, âhir Evrenoz Gazi dahi piş-keş getürdü. Sâir esbâbdan gayri yüz *mahbûb* oğlan, yüz kız-oğlan cariye cümlesi *murassa*^llarla ârâste ve yine her oğlanın elinde altundan ve gümüşden tebsiler ve altun tebsinin içinde gümüşden *istevret* tolu ve gümüş tebsinin içinde kızıl filori tolu. Bi'l-cümle bir vechile saçu getürdi-ki etrafın beğleri *mütehayyir* kaldılar. Andan Murad Han Gazi dahi bunun getürdüğünü etraftan gelen beğlere ve ilçilere üleşdirdi. Ve bu ilçiler getürdüğü *yahşi* atlardan Evrenoz gazi'ye virdi. Ve bi'l-cümle ulemâya ve fukarâya ve sulehâya şol-kadar nesne virdi-ki, ol-gün düğüne gelen dervişler cümle gani olub gittiler.

Hikâyet

Rivâyet iderler ki, gelin almağa gidenler Bursa kadını Koca Efendi ve kapu kullarından *Emîr-i 'alem Ak-Sunkur Ağa*-kim, anın evladundan şimdi dahi vardur, Çavuş-başı Süle Çavuş-oğlu Temür-Han'ı ve kapu halkından biñ yarar sipahi bile gönderdiler. Ve hatunlardan dahi Koca Efendi hatunı ve Bayezid Han'ın dadısı Dadı Hatun ve Ak-Sunkur Hatunı ve dahi bunların emsâli bir nice yüz hatun dahi vardı. El-hâsıl iki, üç biñ mıkdarı er ve avret varub ve Germiyan-

oğlı dahi bunlara istikbâl idüb, kondurub *kemâ-hüve hak-kuhü* ziyafetler idüb, her birine mıkdarlu mıkdarınca 'atulu eyleyüb, kızı, Ak-Sunkur Ağ'a'nun hatuniyle Bayezid Han'nuñ dadısına teslim idüb, kendünün *Çaşni-gır başı Paşacık Ağ'a'yı* gelinün atın *yedmeğe* bile koşub ve hatunun *yenge* idüb gönderdi. Ve ol *va'de* olunan hisarlarun içine kendü âdemlerin koyub, gelini Bursa'ya getürdiler. Soñra Paşacık Ağ'a'yı Bayezid Han kayın-atasından *dilek* idüb, koyu-irmedi. Çaşni-gır başı idinüb, soñra oğlı Elvan Beg dalı Çaşni-gır başı olub, anuñ oğlanları dahi Çaşni-gır başı olub, Osman kapusunda mukarrer oldılar. Bu düğün ve Kütahya'nun ve Simav'un fütühi hicretün yidi yüz seksen üçünde¹ vaki oldı.

Hikâyet-i feth-i vilâyet-i Hamid

Rivâyet iderler ki, bu düğüne ki Hamid-oğlı'nun ilçısı gelmişdi, anuñla *va'de* olunmuşdi kim, Hamid-oğlı Hüseyin Beg vilâyetini Murad Han Gazi'ye sataydı. İmdi heman ol ahdün üzerine olub, Murad Han Gazi yürüyub Kütahya'ya çıkdı. Hamid-oğlı *yakînen* bildi-kim, kenduye gelür. Âdem gönderüb eytdi: "ben ol 'ahdün üzerine tururın,, didi. Pes Ak-Şehir'i ve Beğ-Şehri'ni ve Seydi-Şehri'ni ve Yalvac'ı ve Kara-Ağac'ı ve İsparda'yı, bu altı päre şehri şer'î mektupla satu-pazar itdiler. Murad Han Gazi âdem gönderüb, ol satun alduğı vilâyetleri zabt idüb hisarlarına kendü kulların kodı. Ve bu fetih hicretun

¹ M. 1381 - 1382.

yüzlü yüz seksen üçüyle dördü¹ arasında vâkî² oldu.

Hikâyet-i Feth-i kılâ-i Rum-İli

Rivâyet olunur ki, Sultan Murad Han Gazi asker cem idüb, defa^c-i sâniye Bayezid Çelebi'yi Kara Temür-taş'ile Anatoli'da koyub, kendü sürüb Gelibolu'dan geçüb, Migalkara'ya varub, Gazi Evrenoz ve Şahin Lala dahi Rum-İli'nün tamam askerinin cem^c idüb, gelüb buluşdılar. Andan Evrenoz Gazi'yi Şahin Lala'ya koşdılar. Yürütüb Ferecik üzerine varub, def^f Ferecük'i feth itdiler. Bu taraftan Murad Han Gazi dahi Sırf-iline vardı. Umardı-ki Laz² gelüb, uğraşa. Zira cem^ciyetin işitdi. On dört gün oturdu. Hiç ^cadüvv zahir olmadı.

Hikâyet-i feth-i Niş

Rivâyetdür ki, Sultan Murad Gazi vüzerayile müşavere itdi. Eytdiler: "bu vilâyetün kilidi ve hazinesi kalâ-i Niş'dür. Anuñ üzerine düşmek gerek,, didiler. Hunkâr dahi ol re'yi savab görüb, gelüb, Niş'ün üzerine düşüb, muhasara itdiler. Andan Sultan Murad Gazi, Kara Temür-taş oğlu Yahşi Beğ'e eytdi: "bu hisaruñ alınmasına bir tedarük it,, didi. Yahşi Beğ-dahi kal'anuñ etrafını *gast* idüb eytdi: "Sultanum, devletinde ok irür yirleri vardır. *Tir-bârân* kılmağile ümiddür ki, feth oluna,, itdi. *Pen* gaziler ok yağdırub, yürüyüş idüb, kal'ayı feth kılub, küffârün *hazâinine* müstevli oldılar. Andan Laz

¹ M. 1381 - 1382.

² Sırpılar. Eski Osmanlı tarihlerinde, Sırp kiralı *Lazar* ve *Ladilas*'in kısaltılmış şekli.

işidüb, eytdi, “andan *muhkem* hisarum yoğidi. Anı feth idicek, kalanna ne itibar,, diyüb, havf idüb Türk’le biz çıkışamazuz deyu ilçi gönderüb, yılda biñ *cebeli* ve elli biñ *vukıyye* gümüüş virecek oldu. Hunkâr’a *tazarru*^c idüb, *nâliş* eyleyüb, Hunkâr dahi andan kalkub, Çatalca üzerine düşmüşdi. İlçi gelüb, Sultan Murad Gazi dahi bu maslahata *kâil* olub, andan Şahin Lala’ya haber gönderüb, gelüb, Hunkâr’a kavuşdı. Andan Hunkâr tolanub gelüb, anda İncegiz’ün üzerinde Polonya dirlerdi, bir hisar varidi, şimdi aña Tañrı - Yıkduğı dirler, Murad Han anun üzerine varub, ol vilâyetün halkı kaçub, aña girmişdi. Bir nice gün hisar idüb, hayli cenk olunub, alınamayub, âhir üzerinden göçüb, eytdi, “bu hisarı meğer Tañrı yıka,, didi. Andan yünyüb gelüb, Devletlü-Kaba-Ağaç didükleri yire kondılar. Murad Han Gazi, arkasın ol Kaba-Ağaç’a virüb oturdı. Bir lâhza dan soñra âdem gelüb eytdi, “Hak teâla kudretiyle ol hisar yıkıldı,, didi. Murad Han Gazi anı işidüb, Şahin Lala’ya gönderdi. Varub mübalağa mal getürdi. Ve Sipahiler ol kalada altun taslar bulub, başlarına giydiler. *Üsküf* ol vakıtdan betu hâdis oldi. Andan halkına *istimâlet* idüb, aman virdi. Andan Murad Han Gazi eytdi: “bu ağaç Devletlü - Kaba - Ağaç’ dur ki bunda bunuñ - gibi hayır haber geldi,, didi. Ol ağaca Murad Han Gazi’nün sözi vech-i *tesmiye* oldi. ağaç şimdi ki hinde dahi vardur, ammâ kütük olmuşdur. Dibinde bir kuyusu dahi vardur.

¹ Apolonya, Sozopolis = Süzebolu.

Hikâyet

Rivayet iderler kim, çünkü Hunkâr ol aradan gidüb, Edirne'ye geldi. Hayr-üd-Din Paşa'ya emr itdi ki, varub Evrenoz'la ol vilâyetleri feth ide. Evrenoz dahi, ol hıfde Gümülcine'yi uc idinüb, oturub Borı'yı ve İskete'yi ve Marul-ye²yi feth itmişdi. Ve haracını dâim Hunkâr'a götürürdi ve gayri yirlere dahi seğirdim iderdi. Ve Delü Balaban'ı Siroz'ün üzerinde komuşdı. Hayr-üd-Din Paşa dahi vardı, Kavala'yı ve Dırama'yı ve Zihne'yi ve Siroz'ü 'ale'l-infirad' ahdle alub, kanun-ı şâhî neyse yirine getürdiler. Andan Kara-Feriye'ye varub, cem^c nevâhisiyle feth itdiler. Timar erlenub üleşdirüb, kâfirlere haracın tâyin idüb, yine mansûr ve muzaffer Murad Han Gazi'ye gelüb Evrenoz'a Siroz'ü uc virdiler. Bu feth hicretün yidi yüz seksen yidisinde vâkî oldı.³

Hikâyet-i ibtidâ-i 'adâvet-i Karaman

Rivâyet olunur ki, çünkü Sultan Murad Han Gazi, Niş'i ve etrafında olan kılâ'ı feth idüb, Lâz harâca ita'at idüb, sulh olunub, yine Edirne'ye dönicek, haber geldi-kim Karaman oğlu Alâ-üd-Din Beğ bin İbrahim bin Mahmud bin Mehmed bin Karaman *bağî* olub, gelüb, it urdı didiler. Gazi Murad Han işidüb, *gam-gin* olub, a'cân-ı devleti ve erkân-ı saltanatı cem^c idüb eytdi: "Yol ahmak zâlmün itdüği işleri görün; ben Allâhü te'âlâ yolunda din gayretine çalışub, iklimümü koyub, bu aylık yol kâfir içine girüb, gece ve gündüz ömrümü

¹ İskeçe.

² Avrethisar.

³ M. 1385.

gazâya sarf itmeğe niyyet kılub, ʿıyş u ʿışreti terk idüb, bela vü *mihnet* ihtiyar idem; dahi ol gele bir bölük mazlûm Müslimanlaruñ üzerine düşe, gâret ide, incide! Ey, gaziler! bu zâlimleri nice ideyin, beni gazâdan menʿ idüb, müslimanlar üzerine kılıc salmağa *irtikâb* itdürür. Ve eğer ferağat idüb cihâd ve gazâ'ya meşgul olursam Müslimanlar zâlim elinde giriftâr olurlar. Ve eğer üzerine varırsam, gazâ kılan gazileruñ kılıcın *mü'minler* üzerine döndürmek lâzım gelür,, deyü hayli tereddüd çekdi. Âhir ül-emr nâcâr olub Hayr-üd-Din Paşa'yı Rum-İli'nde koyub, guzzâta reis kılub, Rum-İli'ni temâmet añâ ısmarladı. Ve Hayr-üd-Din Paşa'nun oğlu Ali Paşa ol vakıt nev-cüvan'dı. Anı vezu idinüb, yine Anadolu'ya geçüb, Bursa'ya geldi.

Kudüm-ı resûl-ı Sultan-ı Mısır

Rivâyetdür ki, çünki Sultan Murad Gazi Bursa'ya geldi, Mısır sultanından¹ azîm *belekleri*yle bir ulu ilçî gelub, Murad Han Gazi dahi gâyet itibâr edüb, âzîm ziyafetler itdi. Ve ilçî'nün haberi buydı-kim, "Sultan ul-guzzât ve'l-*mülcahidîn* Hünkâr hazretinün duacısıyam. Beni oğullığa kabul idine. Hiç bir vechile beni oğlu Bayezid'den fark itmeye. Egerçi surretâ anlardan ırağım, ammâ *kurb-ı ma'nevî* vardır. Ve anlara muhabbetüm ve *iştihakum* bir haddedür ki, eğer elimden gelür, varub anlaruñla gazâda, bile hazır olurdum, dimiş. Ve bunlardan gayri dahi nice tenezzülât idüb, iştihak arz itmişdi. Murad Han Gazi envâ-ı *telettufât* ve *tevâzu'ât* gösterub,

¹ Ez - Zahir Seyf üd - Din Berkuk.

iştihak-nâme gönderdi. Ve ilçisine dahi bî-kıyâs *in'amât* itdi. Ve bi'l-cümle Sultan-ı Mısır gönderdüğü beleklerüñ birine yüz 'ıvez idüb, İlçi'yle gönderdi.

İrtihal-i Sultan Murad Gazi ilâ Karaman

Rivayet olunur ki, çünkü Sultan Murad Han Gazi Mısır ilçisini gönderdi, kendüsi ol kış Bursa'da kışlayub, bahar olıcak hicretüñ yidi yüz seksen sekizinde¹ asker-i azım cem^c idüb, Karaman üzerine kasd itdi. Karaman-oğlu dahi işidüb, Tatar ve Türkman ve Varsak ve Turgud ve Bayburd çerisin bî-kıyas cem^c itdi. Ve Ulus-ı Tatar beği Teberruk ve Samagar-oğlu Hızır Beğ ve Barambay ve Çaygan-
zan ve Suğa (?) ve Tosbağa cümlesi Karaman-oğlu Alâ'ü d-Din Beğ yanına cem^c oldılar. Karaman-oğlu dahi Hünkâr'a ilçî gönderüb, eytdi: "Leşkerüm, leşkerünce vardır. Eğer barışursañ barışurun, eğer uruşursañ, uruşurun; derdune derd, merküne merk virürüm,, didi. Sultan Murad Han Gazi dahi cevap virdi ki "bire hey müdbir ve müfsid ve zâlim, benüm kasdum ve işüm gice ve gündüz gazaya duruşmekdür. Benüm gazama mani^c olub, Müslimanları ben gazâda iken incidürsün. Ahd ü aman bilür âdem değilsin. Seni kam itmeyince, ben huzur ile gaza idemezsin. Nice barışmak kı mânî^c-i gazâyâ gazâ, gazây-ı ekberdür. Hazır ol vaktuña, işte vardum,, didi. Andan Karaman-oğlu bu habett işidüb, baş baş beğlerini katına okuyub, istimaletledi. Evvel Samagar-oğlu Hızır Beğ'i, andan Ulusulu Teberrük Beğ'i, andan Bâbuk-oğlu Ali Beğ'i andan Dilenci-oğlu

¹ M. 1386.

Pîr Ali Beğ'i. Bunları istimâletledüğinden soñra bunları dahi Karaman oğlı önünde yir öpüb, her biri yüz döndürmemeye 'ahd idüb, and içdiler.

Hikâyet

Rivâyet itdiler ki, Murad Han Gazi veziri Hayr-ü d-Din Paşa'yı ki Rum-İli'nde zabt-ı gazâyiçün koyub gitmişdi, müteveffâ oldığın işidüb, oğlı Ali Paşa'yı gönderdi ki varub babasınıñ sonıñ ide. Eğlenüb gelmemişdi. Sultan Murad Han Gazi dahi Kütahya'ya çıkub, haber gönderdi. Tâ ki gelüb tedbîrde hazır ola. Zira Sultan Murad Han Gazi, Ali Paşa'yı gayet severdi. Ve hüsn-i re'y ve tedbîrine mu'tekıd ve mu'temid idi.

Hikâyet-i kudûm-ı resûl-i Karaman ilâ Murad Han Gazi li-ecl is-sulh ve gazab üs-Sultan Gazi Murad Han

Rivâyetdür ki, çünkim Murad Han Gazi, Kütahya'ya çıkdı, Karaman-oğlı yine ilçî gönderüb, tenezzül ulub, barışmak taleb itdi. Sultan Murad Gazi eytdi: "bu re'yı evveldenmiş-se vechi varidi. Ammâ çünki leşker cem ulüb, bu araya geldüm, elbette iş bir yaña olmayınca olmaz,, dıdı. Ve hem Karaman-oğlı benümle nice kerre ahd ü aman idüb, âhir yine nakz-i 'ahd idüb, gelüb, ben gaza'ya me'gulken il urub, Müslimanları incitmişdi. Ben anun gibi varub, ilden at ve eşek sürmezsin. Gelsün, uğrayalım. Hiç arada yoksul incitmesün!,, dıdı. İlçî dahi eytdi.

“Sultan’a malûm olsun ki Karaman-oğlı’nın yanında dahi bir vechile leşker vardur ki, Sultan leşkerinden kalmaz,, didi. Ve barışalum didüğümüzden gazez aralıkda at âdem hasâret olmasun, dimekdür. Yoksa bizüm leşkerimüz sizden aşğa değıldür. Barışmayıcak turuşmağa ve uruşmağa biz dahi durmuşuz,, didi. Hunkâr, İlçi’nün sözine incinüb, eytdi: “bire hey çipil *küftor*, herze vü hezeyan söyleme; var, ol hâin Karaman-oğlına di! var kuvvetin bazusına getürüb, her ne sözi ve ne hüneri varise idüb, er olsun, erlük göstereün. İşi bir yunu idelüm,, didi. “Bañ her yıl gaza‘ya man‘i olmağa kasd ider, Ma‘ni-i gazâya gazâ gazây-ı ekberdür. Bu yıl kâfirle gazâdan kalduk. Bâri anuñ şerrini def‘ idelüm,, diyüb ilçisini kovub, irtesi göçüb, üç göçde asakir-i mansûre Kara-Hisar’a gelüb, anda bir kaç gün oturdılar. Ali Paşa dahi gelüb, anda Hunkâr’a kavuşdı. Hunkâr, Ali Paşa’nın kudümına ferah oldu. Bu tarafdın Karaman-oğlı’nuñ ilçisi dahi gelüb, Hunkâr’uñ haberin ve kendüye gazab idüb Karaman-oğlı’na tana ve buzağu kovmakdan artuk elinden iş gelmez didüğün ve kasdı kendüyi kam‘ idüb, Konya’yı ve Lârende’yi almak istedüğün haber virüb, Karaman-oğlı’nu *kakıdı*. Andan Turgud’a ve Tatar’a ve Türkman’a ve Varsag’a eytdi: “Beğler, anuñ kasdı bizüm Lârende’mizdür. Biz de *cehd* idelüm-ki anuñ Bursa’sına mâlik olavuz,, deyü şañına lâyük *mithmelât* söyleyüb, lâf ü *güzâf* kıldı. Andan ilçiy’e eytdi: “ne mıkdar eri var ola?,, ilçiy eytdi: “Hunkâr’uñ kendü ağzından işitdüm, yitmiş biñ erdür; ammâ cümlest *hüner-ver*, dil-âverdür,, didi. Andan Karaman-oğlı

ferah-nak olub, eytdi: "benüm leşkerüm andan ziyadedür,, didi. "Ve dahi Osman-oğlı bunda gelüb, bizümle uğraşmağa çaresi yokdur. Eğer gelürse, bizüm hakkımuza dahi yeğ. Yolumuz yakın oldı diyüb, kuyruğun kabardub, *germ* oldı. Andan Hunkâr; bu tarafda leşkerine istimâlet idüb, herbirine va'de-i hasene idüb, cümlesine *hoş-dil* virüb, gaziler dahi ikdâm-ı *beliğ* gösterüb, Hunkâr'a *itikad* virdiler. Murad Han Gazi dahi eşkerine itimad-ı külli idüb Karaman-oğlı üzerine hücüm itdi.

El-kıssa, Hunkâr *göc be-göc* sürüb Firenk Yazu'sına varub, kondılar. Karaman-oğlı dahi bir göc beri göçüb aralarında bir konak mıkdarı yir kaldı. Ol gice iki çeriden karavula çıkub uyumayub, sabahı gözetdiler.

Beyt:

Gece geçti vü çünki oldı sabah

Cihan *sadrı* buldı yine *inşirah*

Tertib-i asakir-i Sultan Murad Han Gazi

Andan Hunkâr buyurdı, çeri at arkasına gelüb, safları düzüb, *bâr u büngâhı berkidüb*, meymene vü meysere ârâste kılub, ve *cenâh peyveste* oldı. Murad Han Gazi dahi kendü havassıyla kalbe turub yayayı önüne, atlûyı girüye kodı. Bu-yük oğlu Bayezid Çelebi'yi sola koyub, Firuz Beg'le Hâce Beg'i Kastamonı çerisiyle sol cenâh idinüb ve Laz'dan gelen kâfir askerinin meysere ucında kodı. Sağ kola *kiçi oğlu* Yakub Çelebi'yi koyub, Karesi beği Eyne Beg Subaşıyı ve Eğirdir subaşısını Kutlu Beg'le sağ cenâh

rdıub harac-güzar Sarac ile Köstendil¹i meymene ucın kıldı. *Leşker-keş* Kara Temür-taş¹, Germiyan çerisiyle göğüse koyub, Ahmed Çavuş¹la Sivri-hisar subaşı Temür-taş¹ çerinin ardına kodı. Yaya başları Saruca Paşa ve İncecük Balaban ve Torica Balaban ve İlyas Beğ ve Müntecâb subaşı, bunları cümle sağa sola kodı. Ve bi'l-cümle leşkere tertib virüb, esbâb ve âlâtı müretteb ve müheyyâ kılub, yürüdi.

Tertîb-i cüyûş-ı Karamaniyân

Bu yaña Karaman leşkerinden dahi Tatar ve Türkmen ve Varsak ve Turgud ve Bayburd dahi *koşun koşun* olub, at arkasına geldiler. Karaman-oğlı 'Alâ üd-Din Beğ kalbe turub, Samagar ve Çaygazan ve Barambay ve Tüle sola turub, Türk meysereye cenâh oldu. Ahi Teberük Beğ¹le, Savacı Ağa sağa turub, Varsak meymeneye cenâh oldu. Ve bi'l-cümle Karaman-oğlı dahi leşkerine istimallet idüb, safların *bezeyüb*, meymene ve meysere berkidub, *koşun koşun* olub, yürüdi. İki taraftan sancaklar çözüleb, *kürü* harbilere döğülüb, nefir ü nakkâreler ceng-i harbi çalınub, yürüyüş olub, iki çeri bir birine mukabil olub, Allahü ekber *kebiren*, tarafeynden at kişnemesinden ve âdem galebesinden ve *kürü* nefir gürüldüsünden niceler can virüb, evvel emirden *halis* oldu. Andan, evvel, Karaman tarafından Samagar depüdü Temür-taş aña mukabele kılub, Teberük dahi sağ koldan hareket idüb, Tatar ve Varsak ok yağdırmağa başladılar.

دېندن : FPaA 18 || Pb - F غلغله سندن : FPaVy | PbA 1 FPaVv
Pb Vv

¹ Konstantin Joannes Dragaş.

Bayezid Çelebi bunı görüb inüb, Hunkâr öninde yu
opüb eytdi: "Sultanum, baña destur virsün ki, sabrum kal-
madı. Karamanîlerün kanın Allah buyurursa, yire karam., dıdı

Beyl :

Berâberlük çekişürmüş bizimiyle Karamânî

Hüda fırsat virürise karam yire Karaman'ı

Hunkâr dahi destür virüb, Sultan Bayezid heman
arслан gibi *ögürüb*, ejderha gibi *gışgırub* yıldırım gibi yeti-
şüb, sanki Karaman leşkeri bir mişe idi, ateş düşüb, yanmağa
başladı. Anı görüb, Firuz Beğ ve Hâce Beğ ve Kul-
luca Beğ ve Eyne Beğ subaşı heman sağdan hücum
itdiler. Sadırdan dahi Temür-taş Paşa, kafadan dahi
Çavuş Ahmed Beğ ve Temür-taş-ı Sivri-Hisar'ı cümle
hamle kıldılar. Saruca Paşa ve İlyas Beğ ve Müste-
câb Subaşı dahi at depüb, Allâhü ekber kebîten
iki asker karışdılar, uruşdılar. Sanasın, iki derya birbirine
koyulub, *telâtum-ı emvâcuñ temevvücâtîyle* Bahr-i Ahzeri *hün*
ile *Kulzum-ı Ahmer* oldu. Nice başlar ol-günde kan denizunde
galtân ve bağarsakları *perrân* olub, *güyâ hât u hayye, mür u*
mâhi, Bahr-i Ahmer'de *ke-mâ-hiyeydi*.

Nazım :

İtdi hânîyle Kareman Şahı ceng
Her yañadan istedi 'avn ü meded
Her bahdır kim tatârda varidi
Varsak ü Turgud Türk ü Rûm-ı Şam
Çün işitdi bûni Gâzi Murâd
İstemâdi kimesnadan ol meded
Berk idi vü irişübten urdı zarb
Cidler sındı üşendî tîg-i tîz
Hem tatar hem Türk olıgânın telef

Liken oldu yir yüzi gözüne *teug*
Bu penah itdi k' ana oldu *Samed*
Kamu ana leşker ü hem *yâr ulı*
Anun iyle bileyîdi anda *teman*
Germ yürîdi idem diyü bir ad
Fêth virdi ana *tevekkülüycüm Samed*
Düşmeniyîle eyîledi *şirâne harb*
Sânayîdün kopdı rûz-ı *rûsthtle*
Kılıcına oldılar ânin *telef*

12 || *FPbVy* — : *APa* (*Pa* جمله می جمله 10 || *Pb* — *PaAVy*) *F* ... *AVy* ...
... نظم 16 || *Pb* — *Vy* وحیه و *FPaA* حوت وحیه || *FPa* ... *AVy* ...
FPbPaVy ...

Kaçdı önünden Kareman Şâhı anuñ	Oldı mihriyle <i>sipîhr</i> ü mâh anuñ
Raht ü büngâhı kamû terk itdiler	Can aziz olur alûben gıtdiler
Çün Karamanlû'da bilirsüz ne var	Var dâhî anda oldı tar ü mar
Nice beğler anda oldılar helâk	Nice yîğitler düşüben oldı hâk

Ve bi'l-cümle Karamânî'leri kırub, kovub, döndürdiler. Sa-
magar ve Tüle ve Barambay ve Çaygazan ve Suğuş
ve Teberrük ve Kazan ve Tosbağa cümle yüz döndür-
diler. Buñ deminde kaçmak dahi erlikdendür diyüb, baş
kurtarmağa cehd itdiler. Tatar ve Varsak *dirnek*'i çünki da-
ğıldı, Karaman-oğlı *bi-çâre* yalñuz kaldı. Temür-taş
Paşa anuñ mukabelesinde idi, hücum idince üzerine, şahin-
den karga kaçır gibi kaçub, başın dahi gücile kurtardı. Ve
ordusını yağma idüb, Karamânî'leri *uryân* idüb, koyı-virdiler.
Mâ-hasal Karaman-oğlı bir vechile sındı-ki, andan sonra
ayruk Osmânî'lere mukavemet ihtimali kalmadı. Heman *ol-dem-*
den-berü burnı *uvalub*, yüzi yire sürülüb, ayruk davranmağa
mecâl-i kalmadı. Ve bi'l-cümle çünki Karaman-oğlı sinub,
kaçdı, esbâbın ve *emvâlin* hep-Hunkâr önüne getürdiler,
Sultan Bayezid ve Ya'kub Çelebi ve Temür-taş
Paşa dilâverlerle gelüb, Hunkâr'un elin öpdiler. Hunkâr dahi
Hak teâlâ'ya şükür idüb, *kıvanub*, buyurdu. Baş baş beğlere
ve *sipâhilere* in'amlar itdiler. Ve Karaman-oğlı'nun es-
bâbın ve *âlâtın* bil-küllüyye Temür-taş Paşa'ya bağısladı.

Hikâyet-i Muhasara-i Konya

Andan Karaman-oğlı, çünki sinub, kaçub Konya'ya
girdi. Murad Gazi dahi vardı. Konya'yı *muhasara* kıldı. Amma
yasak itdi-ki, bir ahad bir kişinüñ bir *habbesine* *mitte dero*
itmeye. Meğer Laz leşkerinden bir kaç kâfirler Müslimanlara

mütearız olmuşlar. Gazi Murad buyurdi, *siyâsetle* depelediler. *El-hâsıl* Murad Han gazi on iki-gün Konya üzerinde oturub, hiç *ceng* itmedi. Karaman-oğlı zebun olub, aman dileyüb, ilçi gönderüb, tenezzül itdi. Kabul itmediler. İlçisini kovdılar.

İstişfa^c-ı Sultan Hatun mines-Sultan

Ol vakit Murad Han Gazi'nüñ Kızı bu Karaman-oğlı Alâ üd-Din Beğ hatunı idi. Alâ üd-Din Beğ gördi-ki, Sultan Murad'uñ gazabı var. Aman virmeyüb, kendüyi ele getürmek ister. Sultan Hatun'a haber gönderüb, eytdi. "eğer beni babañdan dilek itmezsen, Konya'yı alur ve beni *helâk* eyler. Lûtf idüb, baña *yarlık* idüb, Hünkâr'un elin öpüb, beni dilek idesin, günahı-mı afv itdüresin,, didi. Andan Sultan Hatun dahi varub, pederi Gazi Murad'un ayağına düşüb, yalvarub, Hünkâr'dan dilek idüb, "bu kerre dahi günahından geç, ayruk böyle itmeye,, diyüb, *hezâr dürlü zûr* u *zârla* cürmini afv itdirüb, Hünkâr eytdi: "gelsün, elim öpsün; tenezzül eylesün, iklimini girü kendüye vireyim,, dıdı Sultan Hatun dahi *halâlı* Alâ üd-Din Beğ'e âdem gönderüb, eytdi: "sabah gel, Hünkâr'uñ elin öp,, didi. Karaman-oğlı işidüb, sevindi, *subh* olunca, canı az kaldı. Sabah Konya'dan çıkub, gelüb, Hünkâr'uñ elin öpüb, ayağında bağ koyub, biñ-dürlü özür(^c*uzr*)ler itdi. Gazi Murad bunun itdüğü yaramazlıklara kalmayub, yine iklimini kendüye bağılayub, Karaman-oğlı'na lûtfu kerem itdi. Andan,

Heman-dem göçüb o, Beğ-Şehri üzerine varub, bir kaç günde anı-dahi feth itdi. Ve anda Sultan Murad Gazi'ye Teke-oğlı yağıdır deyü haber virdiler. Hunkâr eytdi: "bir fakirdür. Elinde iki kasabası var, birü Antalye, biri İstanoz¹. Anuñ ne *mıkdarı* var ki baña yağı ola. Şimdi, anuñ üzerine varmak bize 'ardur Şahine sivri-siñek kovmak yaraşmaz diyüb yine Bursa'ya 'azm itdi. Kütahye'ye gelicek, leşkere destur virüb, devletle kendü Bursa'ya geldi. Etrafda yağı kalmayub, Hunkâr'a itaat gösterdiler ve Teke-oğlı dahi Hunkâr'a hisarların virüb, yalvarub, barışdı.

Hikâyet-i İsyân-ı Laz

Rivayet itdiler ki, işitdük - ki Laz'dan Karaman cengiude leşker varidi. Anda yasak olıcak, Laz kâfirleri Müslimanlara müte'arız olub, Hunkâr anlara siyaset itmişdi. Çünkü leşkere destur oldı, Laz'ın *voyvadası* varub, Laz²'a eytdi: "ne revâdur ki Türk'e zebuğa diyüb, bizi *mu'avin* gönderirsin. Siyaseti bize idüb, ve yağıda bizi öñe tutub, dürlü cefayı bize kıla. Andan senüñ neñ eksük, *hususâ* ki anuñ yağısında dahi yüz ağardan, iş başaran bizüz. Niçün Türk'e bizi *basın-cak* idersin. Türk'ün nihayet leşkери elli biñ ola; yüz biñ tut; eğer sen Türk'ün leşkerince leşker cem ider-señ on o kadar olur. Hususâ din gayretine ve *Meah* izzetine etrafuñ mülûki dahi saña mu'avenet iderler,, diyüb,

¹ İstanoz = Bugünkü adı : Korkudeli.

² Kral L a z a r .

Laz tekvurını başdan çıkarub, âsî kılıb, andan Bosna tekvurına ¹ âdem gönderüb, Türk'ün ahvalini ilâm eyledi. Bosna tekvuru eytdi: “evvelden dahi benüm sözüm tutsañ, işin böyle olmazdı. Türk'e çeri ve haraç virüb, adımız yine depdün. Eğer senün leşkerün Türk'e mukabele itmezse, benim ider. Hususâ ki, din gayretine ve Mesih izzetine etrafın beğleri dahi saña arka olurlardı. Hele olan oldu. Şimdiyi görmek gerek. İşte benüm esbabum müheyya. Senünle bu olub, Türk'e kılıç uralum,, deyüb, bu iki mel'un ittifak itdiler.

Hikâyet-i Tekvur-ı kal'a-ı İskenderiyye

Rivayet olunur ki, Bosna ucında İskenderiyye ² nâm bu kal'a vardı. Tekvur ³'ı Hunkâr'a mutî idi ve haraç virürdü. Bu gün ol tekvur Hunkâr'a gelüb, Bosna ahvâlin ʿarz idüb, ve tekvurunuñ isyânın iflâm idüb, eytdi: “eğer Hunkâr ben kulına bir bahadır kulın koşa, varayın, Bosna vilâyetin tamam alı-vireyin. Müslimanları *ganî* kılayın,, didi. Bu söz Hunkâr'a hoş gelüb, İskenderiyye tekvurını hil'atledi ve Lala Şahin'i aña koşub, akına gönderdi.

Hikâyet-i ʿarûsi-i Sultan, tezevvüc-i o bint-i Tekvur-ı Kostantiniyye

Rivâyet iderler ki, çünkü Sultan Murad Gazi Şahin Lala'yı akına gönderdi, ol sene içinde kendüsi Yiñi - Şehir'e gelüb, ʿazim düğün idub,

¹ Stefan = Tvrtko.

² İškodra.

³ George Kastoriota.

İstanbul tekvurunuñ kızın alub, ve iki kızın dahi iki oğlun alı-virdi. Ve büyük oğlu Bayezid'ün üç oğlun sünnet itdi ve Yazıcı-oğlı'n Mısır'a ilçilikle göndermişdi. Ol dahi ol esnada gelüb, Sultan-ı Mısır'dan çok armağanlar getürdi.

Hikâyet-i hezîmet-i Şahin Lala fî Bosna

Rivâyetdür ki, çünki Şahin Lala İskenderiyye tekvurına uyub, Bosna vilâyetine girüb, akın idüb, mübalâğa toyum olub yine döndiler, Şahin Lala biñ kişiyle girüde turmuşdı. Ansızın otuz biñ gök demürlü kâfir belürdi. Gaziler Şahin Lala'yla tanışdılar. Şahin Lala eytdi: "giceyedek su'y idüb, bunlara görünmemek gerekdür,,. Ammâ çerîde bir kaç 'azab varidi. Anlar "hücûm idüb, elbetde şimdi buluşuruz, ne olursa olsun,, didiler. Şahin Lala men' idüb eytdi: "leşkeri şimdi tamam bizümle değıldür ve müteferrikdür. Yanımızda heman biñ er var. Bu otuz biñ ere mukavemet *mutasavver* değıldür. Hususâkim yirimiz dahi sarpdur, kaçmağa kımıldanmağa *mecâl* yokdur. Bunda *vitozlık* hemân divanelikdür,, deyü men' ide-gördi. Çâre olmadı, âhir kâfirle buluşub, akşama-değün *kovuşub*, cenk itdiler. Soñra kâfirler galib olub, mü'minleri *zebûn* bulub, anda turanı kırub, akından geleni bir bir ele getürdiler. Andan Şahin Lala yalıñuz kalub, gördi-ki mukabele mütesavver değıl. Heman baş kurtarmak ardınca oldı. Mâ-hasal, akına varan yigirmi biñ erden artuğidi, biş biñ kurtulmadı. İskenderiyye

tekvurı, mel'un Laz'ile ve Bosna ile *muvazâ* idüb gelmiş imiş. İttifâk idüb, Müslimanlara bu işi kıldılar. Hunkâr bunlaruñ hiylesin işidüb, ve Laz'un isyânın bilüb, gayet incinüb, eytdi : “*zehî mel'un!*” diyüb te'accüb itdi. Gazabından gözler kan tolub, *yemen'i 'akik'e* dönüb, fi'l-hâl veziri Ali Paşa'ya buyurdi, etrâfa âdemleri gönderüb, leşker cem' itmeğe başladılar. Hunkâr şöyle kasd itdi-kim, kışa ve yaza bakmayub, Laz'ı yaza çıkmğa komıyub Andan Karaman'a ve Teke'ye ve Aydın'a ve Mentese'ye ve Saruhan'a ve cem' mülük-i *mücavirîn'e* bu hali i'flâm itdiler; ve cem'i kabul idüb, gazaya bil bağladılar. Ve bi'l-cümle etrâf-ı *memalikden* ve memleket-i Osmâni'den hass u 'Am cem'i beğler ve yeğler Hunkâr yanında cem' oldılar. Andan oğlı Sultan Bayezid'e dahi haber gönderüb, “gazay-ı ekber iderim; yarağın görüb, gelsün” didi. Ol-dahi veziri Şahin Lala'yla leşkerin cem' idüb, heman Hunkâr'un hizmetine erişdi. Ol vakıt Bayezid Han Kütahya'yı ve Humid-İli sancağın yirdi. Andan Hunkâr buyurdi; *Harac-gülzâr* kâfirler ki anlar dahi yaraklariyle hazır olalar. Köstendil¹ ve Sarac ile cümlesi hazır oldılar. Ammâ iki kâfir âst olub, gelmedi: biri kim Aleksanderos oğlı Sosmanoz¹ ki oğlına Laz tekvurınuñ kızın almışdı; ve biri Dobruca-oğlı². Bu iki mel'un Hunkâr'a âst olub, leşkere gelmediler. Hunkâr eytdi : “hele bu işi bitirelüm, anlaruñ işi soñra *âsândur*” dildi. Ve dirler ki, ol esnada Şahin Lala *fevt* olub, beğlerbeğliği Kara Temür-taş'a virüb, buyurdi ki varub, Saruhan ilinde

¹ Bulgar çarı İvan Aleksandr Asen'in küçük oğlu İvan Şişman III. (ölm. 3 haziran 1395).

² Dobrotiç.

göçer - evler varidi, sürüb, Siroz'a geçüre. Kara Temür-tağ dahi öyle kılub, varub, Selânik vilâyetin tâ Karluca ilindek gâret idüb, gelüb, girü Hunkâr'a kavuşdı.

Hikâyet-i isyan-ı Sosmanoz bin (Alek) Sanderos ve irsal-i Murad Han Gazi Ali Paşa ileyhi

Rivâyet olunur ki, Hunkâr veziri Ali Paşa'ya buyurub, eytdi: "otuz biñ erle diñizi geçüb, Susmanuz vilâyetini yıkub, yakub, talan idüb, kolay düşerse hisarını dahi muhasara it. Ammâ şunlar ki kendü ayağıyle gele anı yağıyle bir tutma. Ve bizüm halimüze dahi göz kulak tuta-dur. *Menzil be-menell* nereye irdüğüm *tedârük* eyle,, didi. Ali Paşa dahi Hunkâr'ın elin öpüb, duâ kılub, eytdi: "Canımı Sultanum yolunda fedâ düb, elümden gelenin hiç *taksîr* itmeyüb, *makdûrum* oldukçn *idd ü cehd* idem,, didi. Hunkâr dahi Anadolu'da heman eğlenmeyüb, Rum-İli'ne geçüb, Edirne'de *mütemekkin* olub, Rum-İli'nden leşker cem^c olunca, karar tutdı. Andan Temür-tağ oğlu Yahşi Beğ ve Rum-İli'nün *yayabaşısı* Ulu Beğ subaşı ki Saruca Paşa dimekle ma'rufdur ve Kara Mukbil ve Pazarlı Toğan ve İncecük Balaban ki *yayabaşısı* ve *Sekban-başı* Müstecab ve Papas oğlu Şahin ve Kutluca ve Lala Şahin ve Paşa Yiğit, bunlar askerlerin *derüb*, cümlesi paşa yanına cem^c oldılar. Yancu Beğ'le Kutlu Boğ'a'ya dahi ki uc beğleridür, Adem gönderüb leşkerle paşa yanına gelmeğe emr oldı. Ve bil-cümle bunlar on sancak ve otuz biñ mıkdarı erle Ali Paşa yanına cem^colub, Susmanuz iline 'azım itdiler.

Hikâyet-i ahz-i Paşa Kılâ-ı Sosmanoz ve garet-i Pazarlı - Toğan be - Kos - Ova

Rivâyet olunur kim, Paşa Şumnı'da bir kaç gün oturduktan soñra, kalkub, Dobrica'ya gelüb, küffâr kilidin kaşu getürdiler. Andan göçüb, Girpiçe'ye gelüb, anı dahi feth itdi. Andan Kös-ova tekvuru'na âdem gönderüb, ita'atin taleb itdi. Ol mel'un Paşa'nun sözine *mukayyed* olmayub, eytdi: "biz beğimize 'asf olub, Türk'e ita'at itmezüz,, didi. Paşa dahi Pazarlı- Toğan Beğ'i biñ kişiyle viribiyüb, eytdi: "var, Kös-Ova'yı urub, yık, yak ve gâret idüb, 'avretin, oğlanın estri eyle,, didi. Ve Pazarlı-Toğan dahi gelüb, Kös-Ova'yı vurub, 'avretin ve oğlanın esir itdi. Andan küffâr gelüb Paşa'ya eytdiler: "Alınan esirleri, yine Türk'den bize al-vir. Kös-Ova hisarun virelüm,, didiler. Paşa dahi alınan esirleri Türk'den yine devşirüb, kâfire virüb, hisarı alub, zabt-itduktan soñra, esirleri yine sahiplü sahibine buyurdi. Gaziler ferah olub, kâfir elinden yine esirlerin aldılar. Çünkü paşa Kös-Ova hisarun dahi zabt itdi, andan göçüb, Sosmanoz'un *tahtı* Tırnava üzerine gelüb, konub, kâfir dahi anın kilidin getürdiler. Andan Çernoz'a gelüb, anı dahi aldı. Andan Nukent ve Kirişdaviçe'ye gelüb anları dahi alub, anda Yürük-Ova'nun kilidin getürdiler. Andan Tuna kenarına yürüyüb, Burguz ve hisar nekim varise alub, içine er koydi. Andan Zışt-Ova tekvuru'na âdem gönderüb, ol- dahi ita'at itmeyüb, kal'ayı bekidüb, cenge ikdâm itdi, bir kaç gün cenk idüb, Ahb

Kâfir'ün yarağı dükenüb, buñalub, kapu açub, gelüb, zarûrl olub, ita'it idiler. Andan Paşa yürüdi. Tuna kenarında Eflâk'a geçüb, alduğı burgazları heb alub, halkını esir idüb, andan sürüb, Niğbolı'nuñ üzerine düşdi. So s m a n o z kaçub, anda girmişdi. Bundan iyü şehri ve bundan muhkem kal'ası yoğdı. Tuna kenarında idi. Tuna suyu dıvarın çarpardı. Çünki Paşa bunuñ dahi alınmasına ikdâm itdi, So s m a n o z korkub, çıkub kefeni boğazına takub, oğlın uydurub, gelüb, Paşa'nuñ ayağını düşdi. Paşa dahi lûtfından yine cürmin 'afv idüb, Hunkâr'a kavışmağa *cidd-i belîğ* idüb, talib-i *visâl* oldu.

Vusûl-i Sultan Tavuslı ve Kudûm-i Ali Paşa İleyhi

Rivâyet iderler ki, S u l t a n M u r a d G a z i dahi Yanbolı'da birkaç gün oturub, andan sürüb Tavuslu'ya gelüb, anda karar tutmuşdı. Paşa hazreti dahi gelüb anda Hunkâr'a kavuşub, elin öpüb, kazıyye-i fethi i'lâm idüb, Hunkâr şâd oldu.

Vusûl-i Evrenoz Gazi min'el-Hicaz

Rivâyet iderler ki, S u l t a n M u r a d G a z i'nün E v r e n o z adlı bir su-başı varidi. Gayet bahâdır ve *verfirâz* Gazi kişiydi. Nice vilâyetler feth itmişdi. S u l t a n M u r a d'ün gayet toğrusı idi. Hicaz'a gitmişdi. Varub, Ka'be-i *müşerrefeyi şerrefeha'llâhü te'alâ* tavâf idüb, ol esnâda yine gelüb, Hunkâr'a yitişdi. Hunkâr dahi buna gıtağ gibi 'izzet idüb, bir 'âlî timar emr itdi. Şimdi E v r e n o z

: *FVy* غازی | *AM* آمدن : *PaVy* وصول || *Vy* فتح : *PaAM* فتحی || *FPaAM* 12 || *FPaAM* من الحجاز : *FPaVy* از حجاز *AM* || 51 سلطان . . . ادلو : *Vy* اورنز ادلو
اطال . . . : *FPaAM* 17 || مشرفه : *PaVy* -- : *AM* -- || 19 شیمدی اورنز : *FPaMVy* —

oğlanları kim vardır, anuñ neslindendür. Evrenozlı dimege hikmet budur. Andan Sultan Murad Gazi, Rum-ili askerine Ali Paşa'yı baş diküb, Lâz iline gönderdi. Ali Paşa dahi Filibe'ye gelüb, iki ay anda mütemekkin oldu. Zira Meriç ırmağı taşgundi. Bahardı. Geçit virmezdi.

İrsâl-i Resûl be-Ya'kub Çelebi ve vusûlîhi

Şöyle rivayet olunur ki, bundan öñdin işitdük - kim Sultan Murad Han Gazi'nün büyük oğlu Bayezid' Çelebi, Sultan Murad Gazi'nüñ akabince geçmişdi. Amma kiçi oğlu Ya'kub Çelebi Anadolu'da kalmışdı. Ol vakit Karesi sancağın yirdi, Gazi Murad aña dahi Adem gönderüb, "Tiz yarağun gör. Bu gazâda benümle bile ol," deyü emr itdi. Andan Ya'kub Çelebi dahi Hunkâr'un Ademi geldüğü gibi yarağun görüb, Gelibolu'ya geçüb *şitâbla* Hunkâr'ın kavuşdı. Ve Gazi Murad Han dahi bir vechile leşker cem' itdi-ki andan evvel dahi Rum'da ol vechile leşker cem' olunmuş değildi. Yalñuz *ordı-pazar* halkı on biñ mikdarı varidi. Ve bu kesretiyle ordı bir vechile ucuzluğidi-ki ete, etmege, balık ve yağa ve dürlü dürlü ni'mete kim bakardı. Ve *germü germü* gül vaktiydi. Süd ve yogurd be-gâyet çoğidi.

Hikâyet-i Cem'iyet-i Küffâr

Rivâyet iderler ki, çünki Hunkâr Filibe ovasına *müctemî'* oldu. Laz Tekvur'ı anı işidüb, içine od düşüb, eytdi : " *ey diriğ* , kaplanı *belliledüb*

15 || *Vy* — : *FPaAM* مقدارى 14 || *FPaAM* بيزجك : *Vy* نیزجک | *FPaAM* سوت 16 || *Vy* سوت : *FPaAM* یوغرد | *FPaAM* بوغرت : *Vy* چوغدی | *FPaAM* بولدی : *FPaAM* جمع : *PaMVy* جمع 18 || *Vy* — : *FPaAM* جمعیت | *FPaAM* 17 || *Vy* اولدی | *FPaAM* اولدی || *FPaAM*

arslanı uyarub, uyur yılanuñ kuyruğın basub, kurda taş atub, belâyı başuma satun aldum. Ammâ kim, son peşimânluk *ası* itdüğü yokdur. Nitmek gerek. Şimdengirü ölünce(yedek), çalışmadan gayri çâre kalmadı., diyüb kendü taht-ı hükümetinde olan kâfirleri mümkün oldukça cem' itdükten soñra çevre yanında olan *ulu banlara* ve tekvurlara ilçiler gönderüb, eytdi: "Türk üzerüme *usâ-kir-i* âzımıyle hurûc itdi. *Fürû-mande* vü *der-mande* kaldum. Eğer baña mu'âvenet itmezseñüz, Türk ne beni, ve ne sizi kor., didi. Ondan *güyegüsi* Vulk¹ ve Yund oğlu Dimitri² ve Bosna tekvuru Saruca Giom³ cümle cem' oldılar. El-hamül Lâz⁴ *temamet-i* kefereye âdem gönderüb, mu'âvenet taleb idüb, Eflak'den ve Ungurus'den ve Çih'den ve Sırf'dan ve Arnavud'dan ve Ulgar'dan ve Frenk'den mu'avin gelüb, bir vechile küffâr cem' oldılar ki ol vechile ictimâ' ol zamandan berû olmadı. Dirler ki biş yüz biñ mıkdarı er kâfirlerden cem' oldı. Lâz ilinde iki su vardur, birine Ulu Morava, birine Kiçi Morava dirler. Kiçisi berû, ulusu ötedür ve *tağ* duğı vakıt uçar kuş dahi geçmez ve ikisinüñ dahi aralığı *gorga* ata iki günlük yoldur. Lâz ve gelen kâfir leşkeri öte Moravn'-nuñ kenârına cem' oldılar.

Vâkı'a-i Şehir - Köyi

Rivâyetdür, şol vakıt - ki Ali Paşa, *Sosmannoz* ilin aldı, Şehir - Köyi⁴ dirlerdi, Laz sınırında *Sosmannoz* z' uñ bir 'âlî, muhkem hisarı varidi. Aralı

¹ Vuk Brankoviç.

² Demetrius.

³ O tarihte Bosna kıralı Tvartko olduğuna göre Bosna prenslerinden bir başkası olabilir.

⁴ Lazar Grebliyanoviç.

⁵ Pirot.

yamaca, öñi sazdi. Anı-dahi Paşa-yi *âli-alem*, ve *valâ-himem* almışdı. Lâz, Y und oğlu Dimitri'ye leşker koşub, buyurdu ki varub, Şehir-Köy'i Türk'den ala. Bu Dimitri, bir bahadır, yavuz mel'undi. Dirler, ki yalñuz kendû on biñ ere mukavemet idetdi. Andan Dimitri aygırına binüp biraz kâfirlerle Şehir-Köy'üne gelüb, içinde olan kâfirlerle ittifak idüb, Şehir-Köyü Dimitri'ye virdiler. Padişah işidüb, Yahşi Beğ'e, Eyne Beğ subağına ve Saruca Paşa'ya on biñ er koşub, Şehir-Köy'üne gönderdi. Gelüb, etrafını vurub, yakub, yıkdılar. Lâz bunu işidüb, yiğeni yigirmi biñ erle gönderüb, eytdi: "var, Şehir-Köy'ün ve ilinün kâfirlerini bunda getür. Türk'e buñ olmasun,, ddi. Hunkâr dahi anı işidüb, Temürtaş oğlu Yahşi Beğ'i yigirmi biñ erle veribiyüb eytdi: "var Şehir - Köy'i yak, kâfirini sür. Eğer kâfir leşkerine tuş olursañ, uğras. Cehel il ki kâfirden tiz yitişesin,, dedi. Yahşi Beğ il-hâl on biñ eri sürüb, Şehir-Köy'üne yakın geldi, Lâz yiğeni bundan *öñürdi* gelmişdi. İştidi-ki Yahşi Beğ irişdi. Fil-hâl Şehir-Köy'ün hisarin boşaldub, hisarı yakub, ve şehri harab idüb, kâfirini sürüb, *becit* kaçdı. Yahşi Beğ dahi Hunkâr'a haber gönderüb, ahvâli i'lâm idüb, "kâfir kaçdı, ardınca varayın mı, ne buyurursız?,, ddi. Hunkâr dahi ardınca varmasını câiz görmeyüb, gel, gel deyü emr itdi. Yahşi Beğ dahi dönüb, yine Hunkâr'a kavıydı.

Müşaveret-i Lâz li'l-muharebe

Rivayet olunur ki, Lâz çünki cemî^c küffarı cem^c idüb, Türk'le iltimâh

gerekdür „ deyü müşavere kıldı. Kimi “ uğraşalum „ kimi “ baruşalum „ didi ve kimi göçüp, Türk'e *tenkin* virmeyüb, üzerine varalum,, didi. Ve kimi “bunda turalum,, didi. “Barışalum,, diyeni *tebs* idüb, eytdiler: “bu kadar leşkeri cem^c olduktan soñra Türk'e zebuğa dimek gayet *herze* sözdür,, deyü cenge ittifak ittiler. İçlerinden bir akıllısı eyteli: “savab olur ki te'hîr itmeyüb, uğraşmağa şitâb edevüz,, didi. “Zira, Türk'ün eğlendükce şevketi ziyade olur. Bizüm leşkerimiz turdukca eksilür. Ve hem Türk hile ehlidür. Cenk kolayın gayet iyü bilür. İmdi bizüm dahi esbâbımız ve âlâtımız musaid-ken bir yaña olmak gerekdür,, didi. “Evvel bir ilçi gönderelüm, varub, Murad'ün muradın teccüsüs itsün. Ve leşkerinün *evzâ*ın ve *etvâr*ın bilsün; andan gelsün bize haber vürsün. Uğraşalum. Ve andan soñra Türk'i Derbend'e çekelüm. Yolları bağlayub, bir dil çıkartmayub, kıralum,, didi. İ.â.z dahi bu tedbiri savab görüb, göçüb, Ulu Morava'nun berü yanına konub, Hunkâr'a ilçi veribidi.

İrtihâl-i Sultan Murad Gazi min Filibe ilâ İhtiman

Rivâyet iderler, Hunkâr dahi Filibe'den göçüb, üçüncü gün İhtiman ovasına kondı. Anda üç gün oturdu. Sarac tekvur anda leşkeriyle gelüb, Murad Han'a kavuşdı. Anda yol iki oldu. Bir yol sağ kola gidüb, Sofya'ya varub, Niş'e uğrayub, Şehir - Köyi'ne çıkar, bir yol dahi sol kola gidüb, İnce'ya uğrayub, çok sular geçer. Hunkâr Sarac kafirlerinden

Der beyân-ı vilâyet-i Sosmanoz ve esmâ-i kılâ'ihî

Rivâyet iderler ki, kim Aleksenderos oğlu Sosmanoz'uñ iklimi Tuna ırmağı'nuñ kenarında Edirne tarafına düşmüşdi. Eflâk mukabelesinde Tuna'nuñ öte tarafı kenârı Eflâk ve beri tarafı kenarı Susmanuz iliydi. Gâyetde şen vilâyet idi. Bal ve yağ ve koyun âleme andan giderdi. Ve bi'l-cumle cemf-i ni'am anda sâir vilâyetden ziyade idi. Ve muhkem kal'alari otuzdan artuğidi. Ve ol kal'alaruñ Ulgarca (bulgarcen) adları budur ¹: Çenge ve Pıravadi, Madara, Vefçen, Dobriç, Meçka, Eflêkâ, Gözke, Krapçene, Kirastavça, Eski İstanbulluk Şumnu, Çernoz, Migloc, Eymenoz, Kos-Ova, Yürük-Ova, Tirnavi ki, Sosmanoz'uñ tahtgâhiydi, Nikâ-bolu, Ton-Birgoz, Zıst-Ova, Nükesri, Tıraka, Silistire ki bu hisarlaruñ ekseri Tuna kenarına düşmüşdür.

Hikâyet-i kudûm-ı Ali Paşa ilâ kurb-ı kal'a-i Pıravadi

Rivayetdür ki, çünki Ali Paşa bu leşker-i *ma'hub* cem' itdi, Edirne'den göçüb, Aydos'a geldi. Pıravadı su-buğunu Hüseyin Beğ adlu kişi *eğerci* kâfirdi, ammâ keremle ma'rufdi, Paşa'yı karşuladı. İstikbal itdi. Andan irtesi Paşa Kamcı suyun geçüb, Çeneke hisarına geldi; ol-gün anda *ardm* idüb, irtesi Pıravadı kurbına nüzûl itdi. Fi'l-hal Temür-tağ oğlu Yahşi Beğ'le biş biñ er seçüb, Pıravadi'ye gönderüb eytdi: "cehd it-ki Pıravadi'yi bir hiyle idüb, alaydun, ola mi?", didi. Yahşi Beğ dahi fi'l-hal göçüb, Pıravadi'ye

¹ Hammer, bu şehirlerden ilk onunun malûm olduğunu kaydederek yirmisinin yazılışlarını şöyle belirtmektedir: Parawadi, Schoumna, Nikaholi, Diridijasa, Tirnova, Kossova, Sistova, Silistra, Tschenké, Eski-Istanbulluk (Marcionopolis), Madera, Wefdjen, Mitschka Eflêka, Yurgova, Mighloç, Eïmenos, Tschernov, Goeské, Kerpидjé (*Histoire de L'Empire Ottoman* Hammer, t. I, p. 417-*Devlet-i Osmaniye Tarihi*, Mehmet 'Ata c. I, s. 343).

Bunlardan bugün Bulgaristan'da mevcut olanlar adlarının ahvâli şekillerine göre şunlardır :

Çenge, Madara, Dobriç (Hacıoğlu Pazarcığı), Meçka, Krapçene, Eski İstanbulluk (Preslav), Kosova (Vidin'e bağlı, Timok nehri üstünde) Tirnova, Nikopol Suiştov.

‘azm itdiler. Gelüb iline konmak istediler. Kış günüydü. Kar yağardı. Hüseyin Beğ atları sovuaktan esirgeyüb, niçün geldiklerin bilmeyüb, Taş-hisar’a koydı. Bunlar dahi Taş-hisar’u giricek, gice ile kal’anuñ kulesin uğrılayub, kal’ayi feth idüb, Paşa’ya Murad nâm kimseyle *beşaret* haberin gönderdiler. İrtesi Paşa dahi göçüb, Pıravadi’ye gelüb, kal’aya girüb, kal’anun içine er koyub, *müezzinler* ezan okuyub, namaz kıldılar. Ve Paşa hisaruñ esbabın görüb, andan göçüb, Vençene kondı. Kal’a halkı dahi Paşa’nuñ geldüğin göricek, kal’anun kilidin getürdiler. Andan irtesi Madara’nuñ ve Şumnı’nuñ dahi kilidin getürdiler. İrtesi Paşa, varub, Şumnı kal’asına girüb, hisarları berkitti.

Kıssa-i Hunkâr ve Muhafazat ül-Bahr

Rivayet iderler ki, Sultan Murad Han Gazi dahi cemî-i esbâbın *tehiyye* idüb, bahar olıcak, niyyet-i gazâ diyüb, Geliboli’dan geçmeğe ‘azm idüb, Anadolu’da biş mu’temed bahadır er beğ kodı. Biri Temür-taş Paşa ki Uşaklı (?) ve Sanduklı ve Kütahye vilâyetine emr idi. İkinci Firuz Beğ ki Engüri sancağın yirdi. Üçünci, Temür-taş subaşı ki Sivri-hisar’a ve Sakarya kenarına hakimdi. Dördüncü Kutlu Beğ-kim Eğridir subaşı idi. Beşinci, Hâce Beğ ki Ak-şehir’e subaşıydı. Bu biş emîre Anadolu’yı ısmarlayub, eytdi : “ il ıssuz olub, *haramzâdeler* fesâd itmenün „ didi. Ve Yayabaşı İlyas Beğ’i dahi Anadolu’da kodı. Ve bi’l-cümle Anadolu’yı berkidüb, Geliboli’ya geldi.

İttifak ol esnâda *katı* sovak olub, *muhâlif* yeller esüb, Hunkâr bir kaç gün oturub, âhir Gelibolı beği Yence-Beğ gemileri ihzar idüb, Hunkâr dahi leşker-i azîmle *merre-i sâlisede* yine Rum-ili'ne geçüb, Yence Beğ'e eytdi: "sen gemiyi bekle, *Azablarla* bunda otur. Tâ ki kâfir gemiyle gelüb, bir fessâd itmesün, *key* ihtiyat eyle,, didi. Ol esnada Bayezid Han dahi gelüb, Gelibolı'dan geçüb, Hunkâr'a kavuşdı. Andan Hunkâr göçüb, Edirne tarafına yürüdi.

Tenbihü Ali Paşa min kudûm is-Sultan

Andan Ali Paşa, Hunkâr'uñ geçdüğün işidüb, Şumnu hisarundan çıkub, *وحنه* yakın yirde kondı. Ol gice anda *katı* itdiler. Çeriden iki kişi *وحنه* azık almağa vardılar. *وحنه* kâfirleri bu iki kişinüñ birini öldürdi. Biri kaçub, Paşa'ya gelüb, ka ziyeyi ilâm eyledi. Paşa dahi gazab eyleyüb, fi'l-hal buyurdı. Asker, halkı *çokub*, Vencen'e kal'asın yıkub, yakub, halkın esîr idüb, sarmaz köfte *bihter* didi.

Hile-i küffâr-ı Varna be-Yahşi Beğ

Rivayet olunur ki, Tobrice-oğlı'nuñ Varna nâm bir muhkem hisarı varidi ki anı taht idinmişdi. Bir gün *na-ğah* iki kâfir Ali Paşa'ya gelüb eytdi: "Varna uluları ittifak idüb, and içdiler ki tekvurını tutub, hisarı paşaya vireler. Paşa bu söze gayet ferah olub, Temür-taş oğlı Yahşi Beğ'e eytdi: "var, gör. Eğer gerçeğise, kal'ayı *al* *ihkâm* it, gel. Yine baña kavuş,, didi. Yahşi Beğ

dahi bazı askerle ol iki kâfire uyub, Varna'ya yakın yirde konub, ol iki kâfiri gönderüb, eytdi: "varuñ. Hayır, şer, bize toğru bir haber getiruñ. Eğer gerçegiseñüz size hil'at u ni-met virem,, didi. Ol kâfirler gidüb, ayruk gelmediler. Yahşi Beğ dahi *riş-handelik*ların bilüb, dönüb, yine gelüb, Paşa'ya kavuşdı. Paşa dahi göçüb, Hunkâr'a irişmeğe şitAb itdi. Hunkâr dahi Yanbolı'ya geldi. Dahi şehre girmedin, Paşa gelüb, Hunkârıñ elin öpüb, makarr-ı 'izzete geçti. Hunkâr dahi Ali Paşa'yı *nevaht* idüb *ahbârdan* istifaaR itdi. Paşa dahi olan fütûhı ve mâcerâyı haber virdi.

Hikâyetü kudûm-ı Sosmanoz ile-Sultan

Rivâyetdür ki Sosmanoz gördi-ki vilâyeti elinden çıkar, erkân-ı devletin cem^c idüb, müşavere itdi. Cümlesi varub, Hunkâr'a ita'at göstermeği vech gördiler. Pes kefen boğuzına takub, Yan-bolı'da gelüb, Hunkâr'uñ atı ayağına düşüb, enva-i *tazarr'ât* ve *tenezzülât* idüb, eytdi: "Silistiri'den iyü hisarum ve şehrüm yokdur. Sultanuma vireyin ve ben-dahi ebedi kulı oluyın. Tek benüm günahumdan geçüb, Sultan'ımuñ hiç gönüli bana perîşan olmasun,, didi. Hunkâr dahi cürmini 'afv idüb, hil'atleyüb, 'izzet idüb, yine iklimüne viribidi. Andan Ali Paşa'ya eytdi: "yüri! var! Silistire hisarını zabt idüb, içine Adem koyub, Temür-taş oğlu Yahşi Beğ'i anda kol,, didi. Andan Paşa dahi leşkerle Şumrı hisarına gelüb, Sosmanoz'a âdem gönderüb, "kal'a-i Silistire'yi teslim itsün,, didi. Ol *la tu*

kal'asını virmeğe ikdam idemeyüb, yine asf olub, ah'dinden rücu^c idüb, kal'ayı perkidüb, fariğ oldu. Gelüb, Paşa'ya haberi virdiler. Paşa gayet incinüb, eytdi: "zehî mel'un-ki Hunkâr'a varur, dilkü gibi yaltaklanur, bunda iline gelicek, it gibi kılınur. Hele inşâallâh anuñ fırsatın bulam diyüb, Şumrı'da bir kaç gün mütemekkin oldılar.

Hikâyet-i hîle-i küffâr-ı Tarak

Rivâyet olunur ki, ol esnâda Tarak'dan bir kaç kâfir Paşa'ya gelüb, eytdiler: "Tarak hisarın virelüm, âdem gönderrün,, didiler. Paşa dahi Pıravadi'yi muştılayan Yahşi Beğ kulu Bolozlı Murad'ı bir kaç yüz kişiyle gönderüb, eytdi "var, Tarak kal'asını zabt idüb, içine gir, otur. İnşâallah Hunkâr gazâdan dönicek, seni muhkem ri'âyet idevüz,, didi. Murad dahi Tarak'a vardı. Kâfirleri yine peşîman olub, kal'ayı virmediler. Murad dahi kal'anuñ etrafın çalub çurpub, yine dönüb, Paşa'anuñ hizmetine geldi. Paşa eytdi: "ne tiz geldün; varduğun işi nitdün,, didi. Murad kazıyye'yi iflâm itdi. İrtesi ol kâfirler yine Paşa'ya gelüb, yüz yire urdılar. Paşa eytdi: "bire mel'unlar bunda gelüb, "kal'ayı virelüm deyü bizüm sakalımuza gülersiz, yine gidersiz he mi? İnşâallah sizün hakkıñuzdan gelem,, deyü yanular yandı. Bu kâfirleri dahi Paşanuñ bu sözlerin işidicek, Hırıstos'a ve İncil'e and içüb, inandırub, Paşa yine eski Bolozlı Murad'ı gönderüb, Murad dahi Tarak'a gelüb, Kal'aya girüb mütemekkin olub, hıfzına meşgul oldu.

okuyub, eytdi: bu yirleriñ kolayın siz yeğ bilürsüz. Kangı yola gitmek *âsândur*, didi. Cümlesi “sol kola gitmek revâdur ve kolaydur. Sağ kol *tolamac*’dur didiler. Hep ol yolları görenler dahi öyle *şehâdet* ildiler. Hunkâr anı işidüb, ihtiyar idüb, göçüb, üçünci gün Alâ üd-Din Ovasına¹ konub, iki gün anda karar idüb, yarındası gün Köstendil dahi leşkeriyle gelüb, Hunkâr’a yitişdi. Sultan Murad’ın gayet toğrusiydi. Anı leşkere kulavuz kıldı. Andan Sultan Murad bir kaç gün içinde Ilıca’ya geldiler. Köstendil, Hunkâr kendü iline ugrayacağıın bilürdi. *Nüzül-i bi-hadd* ve *m’met-i bi-yu’add* ihzar itmişdi. Balı, yağı, ni’meti orduya ırmak gibi akıtdı. Ve Ilıca’da ne kadar *illük* tekvur varise, gelüb, Hunkâr’a kavuşdı. Andan göçüb Hunkâr Ulu-Ova’ya konub, Ali Paşa’ya eytdi: “bize bir kişi gerek-ki önce gidüb, varub, kafirden dil alub, haber bileyüz,,.

Azm-i Evrenoz Gazi li-ahzi’l-lisan

Rivâyetdür, çünki Hünkâr dil almağa, âdem istedi, Hacı Evrenoz Gazi, Hünkâr önünde yir öpüb, eytdi: “ben kuluña buyurursañ, varayın; Hak ‘avniyle ol işi bitüreylin,, didi. Hünkâr dahi eytdi: “uclaruñ kolayın sen yeğ bilürsün, var,, didi. Andan Evrenoz Gazi kırk kişiyle Üsküb hıkmına yürüyüb, gafletle gelüb, andan bir kaç esir alub, Hunkâr’a getürdi. Hünkâr Evrenoz Gazi’ye *tahsîn ü âferin* itdi.

یورب : Vy یورب 18 || F تمجیل + : PaAMVy اسکب | FPaM . . . | AVy
FPa + : AMVy اسکب | FPaM

¹ Orhan Gazi’nin kardeşi Alâüddin Paşa, Kayseri Kanakuzinos’un Sırplar’a karşı yaptığı savaşta askeri kuvvetiyle yardım için geldiğinde ordusunun konduğu yer.

**Nüzûl-i Sultan ilâ Kara-tonlı, Ci't-i
Resûl-i Lâz fi-h**

Rivâyetdür ki, çünkü Hunkâr Ulu-Ova'dan göçdi. Kara-tonlı¹ nam yirde bir zaman karar itdi. Anda Lâz'dan ilç gelüb, *muhassal-i* haberi buydı : “Üşde ben hazırım. Üç aydan berü eğer ki *kañlı* dahi olsa, *gelmelü* olaydı. Eğer er ber gelsün, uğraşalum ; ve eğer gelmezse, hazır olsun, ben varırım. Her gün turmayub, ava, şikâra meşğul olub, heman korı, *üş* vardum deyü ihmâl idüb bize *imhâl* ider,, didi. Hunkâr bu sözi işidüb, ilçiyeye gazab idüb, eytdi : “eğer ilçiyeye ölüm olsaydı, fil’hal seni depelerdüm,,. Ol mef’un bunun gibi lâf u güzâf urşa, ‘acebmi ki islâm kılıcın görmemişdür. Kimse tabancasın yimeyen, kendü tabancasın demürden sanur. Ve kedi *karañu* evde kendüyi arslan *tevehhüm* ider. İnşâallah ana Türk erliğin gösterem,, deyü buyurdi. Cümle leşker *cebe ve cevşen* giyüb, âlât-ü esbâb ü silâh, mükemmel yarağla at arkasına gelüb, ilçiyeye *cebe* gösterdiler, bir vechile ki, kâfirün yureği yağı eriyüb havfinden içine *lerze* düşüb, *berk-i hazân* gibi ditredi. Amma gayret idüb, önün devşirüb, eytdi : “ey şahî eğerci bañâ bu vechile leşker ârz itdün, ammâ bizüm leşkerimiz on sizün leşkerinüzce vardır. Ol biş-yüz bin *müsellah*, giyimlü ve geçimlü gök demürden erimiz vardır. Her bu erimiz biñ Türk’e *tıpdur*,, didi. Hunkâr hemen ilçiyeye gazab idüb, eytdi : “ey *nañs-i* mef’un, cehennem iti *pelid* ! Eğer cihanuñ leşkeri dahi sizünle olursa, Allah ‘inâyetiyle, Muhammed mu‘cizâtiyle cümlesinin

دیدی + : AVy ایدر 11 || FAM تفهم : PaVy توهم | FM : PaAVy ۱۰ |
: PaAVy جمله | M دیدی FPaA دیوب : Vy دیو | PaAM تورکاک : FVy ترک | FPaM
: FPaAM سزوک | M ولی 16 || M : FPaAVy | اما FPaMA : Vy لشکر 15 || FM
: Vy لشکر و اردر : Vy عسکر و نیزجه و اردر FAM لشکر کدن زیاده در Pa و اردر Vy
: PaAM | FPaAM یکملو : Vy + کوم FPa || 17 طپدر PaAVy : طاپدر F جواب ایدر
F جنیس : Vy جنیس 18 || F خستکارک همین ایچنه اود دوشوب : PaAMVy | M

¹ Kratova.

ikdam idüb, birbirinden ayrılıcak, savaşması gayet âsândur. Kuluñ bildügi, bu kadardur. Kalanını Sultanım yeğ bilür,, didi. Hunkâr dahi “*Bârek'allahü fî-ke*,, diyüb, benüm dahi fikrüm bunun üzerinedür,, didi. Andan oğlı Bayezid'e nazar kılub, eytdi: “ey cân-ı peder, senün dahi bu babda fikrün nedür?,,. Bayezid Han eytdi: “söz Sultanımuñ gönlündeki ve Evrenoz Beğ didügidür,, didi. Andan Hunkâr Ali Paşa'ya nazar idüb, eytdi. “Sen ne dirsün?,, Ali Paşa eytdi: “heman benüm dahi fikrüm oldur,, didi. Muhassal, cemi'-i ârâ ve efkâr, Gazi Evrenoz didüğine *müncer* oldu.

İrsâl-i Evrenoz Gazi mukaddime

Andan Hunkâr eytdi: “sabah olcık leşker göçsün. Ammañ Gazi Evrenoz, Paşa Yiğid'le öñürdi gidüb, Derbend'i geçüb, gazilere yol itsün,, didi. Ol gice geçdi, subh olcık, Hacı Evrenoz, Paşa Yiğid'le bir kaç dilâver alub *karavul vaz'*ında önce yürüyüb, Derbend'e irdiler. Gâyet kısık yirdi. Atlı bir bir geçerdı. Çünkü Gazi Evrenoz yoldaşlariyle Derbend'e girdi, Lâz dahi ol hinde Derbend'e otuz bahadır kâfir gönderüb, Türk'den dil almağa emr itmişdi. Gaziler, bundan *bî-haber* idi. Bu kâfirler bir tarafa turmuşdı. Gazileri görüb, anısızın üzerlerine at saldılar. Bir *mübâriz* kâfir komusından *öñürdü* süğü eline alub, Evrenoz Beğ üzerine hücum edüb, Evrenoz Beğ aña mukabil olub, kâfir süğü havâle kıldı. Gazi Evrenoz dahi süğüsini def idüb. *tirkeşinden* bir ok çıkarub, ol

kâfiri göğsünden urup arkasından çıkub yıkıldı. Biri dahi irdi. Evrenoz Beğ anı dahi helâk itdi.

El-kıssa, bu kâfirlerün bişin onun öldürüb, sekizin diru tutub, Hunkâr'a getürdiler. Hunkâr şâd olub, Kara - Tonlı'dan göçüb, Derbend'i geçüb, Kiçi Morava ırmağına varub, anı geçüb, konmağa reva gördiler.

Kudûm-ı Resul-i Lâz fih

Rivayetdür ki, Lâz ilçisi ki Hunkâr'a gelmişdi, Hunkâr'un evzâ'n ve etvârın görüb, gelüb, Lâz'a eytdi: "*Gospodar*, Türk'ün leşkeri didüklerince değül, *yatın* ve *yarağın* gördüm. *Havf itmelü* değül. Bizim leşker üç ol-kadar vardır,, didi. Ve andan Hunkâr'a karşı söyledüğün ve Hunkâr'un anı gazabın, cümle mâcerâyı haber virüb, kâfiri germ idüb, ol mel'un dahi kuyruğın kabardub, *lâf urub*, köpürmeğe başladı. Lâz yanında olan tekvurlar dahi çok herze vü *hezeyân* söylediler. Vulk oğlu eytdi: "Evvel yalnız ben, Türk'e yeterin. Gayri kimesne lâzım değül,, didi. Venedik frengi ve Elâk, muhassal her biri mest olub mühmelât söylediler.

Nüzul-i Sultan ilâ Gümüş-Hisarı

Rivâyet iderler ki, Hunkâr dahi devletle Kiçi Morava'dan göçüb, biñ-mikdarı 'alem ve sancaklar çözüb, tabıl ve nakkateler çalub, saflar tutub, alaylar düzüb, *erenler* ve *bahadırılar* ve *yegâneler* ve *gaziler* müsellâh pür yarağla yürüyüb, her birinin

14 وندیک || *FPa* مجموع *AM* مجموعی *Vy* جمله 11 || *Vy-F* خنکار : *PaAM* ۱۱
 16 || *FPaAM* سرخوش : *Vy* مست 15 || *F* — : *PaAMVy* الاق . . . (*PaAM* ۱۱)
 17 دولته || *M-A* حصار به کومش : *FPaVy* (*Pa* امری)
F a *m* : مورہ *AVy* | *F* a | *PaAMVy*

gözine Rüstem-i *dâsitân* sivri-siñekçe görünmezdi. Andan vevel Ali Paşa, arduca Çelebi Sultan Bayezid, anun arduca Eyne Beğ subaşı, andan Ya'kub Çelebi, andan Saruca Paşa, dahi ardınca Hunkâr devletle, 'azemetle gelüb, Gümüş-Hisarı¹ önünde kondılar. Ol-gün anda karar idüb, irtesi göçüb, giderken kâfirden dil alub, Hunkâr'a iki kâfir getürdiler. Hunkâr anlara: "kâfir leşkeri *kandadır?* Yokan bizi işidüb Lâz kaçdı mı?," deyü sordı. Bu kâfirler eytdi: "Sizden Lâz kaçır mı? Ol-dahi sizün gelmeñüze *montazirdur.* Üşde şol arada oturur," didiler. Hunkâr buyurdı, ikisinin de boynın urdılar. Andan öyle vakti oldı, bir hoş yire irdiler; dağ, taş ve kaya yoğidi. Hunkâr buyurdı, kondılar.

Nazım:

Kâh ü sahrayı büridi haymeler   Kondı arâm eyledi *mtr ü vezir*
Kondi anda dağlar dağ üstüne   Toldı askerle kamu *bâlâ vü str*

Asker-i islâm bir bahr-i *mevvac-ı bî-girana* benzerdi. Çandırılar *cezireler* ve ulu *bâdbanlar* gibi göründi. *Aceb* dey-yaydı-ki içine giren, selamet taşında kalan havf ü *hasıyyette* idi. Bir 'umman-ı bî - giran idi. İçinde bir adum yir yokdı. *İllâ mâhiler* gibi *zirh-pûş âdem nihenkleriyle* toluydı.

Rü'yet-i Evrenoz Gazi asker ül-küffâr ve ibsâruh us - Sultan

Rivâyet iderler-kim, çünkü Hunkâr anda kondı, Evrenoz Beğ kâfir askerin görüb, gelüb, Hunkâr'a haber virdi. Hunkâr dahi eytdi: "hemen turışmak gerek,". Evrenoz Beğ eytdi: "Sultanum, şimdi gün kızgundur ve leşker yorgundur ve *adile* nızgundur. Bugün ârâm idelüm. İrte gün Allaha tevekkül idüb tekbtü

¹ Gümüş Hisar = Alaca Hisar = Krusevaç.

... 16 || *FPaMVy* ... السلطان (+ يعجز اورنر کافر عسکری کورب و سلطانه
... *FPaVy* (*Pa* ... دین اورنر عسکری کافر *A - M* || 17 خنکار ...
... *PaAMy* ... و نیکار امریله قوندیلر آندن || 18 *F* | *FVy* - *PaAM* | 17 خنکار ...
... *AM* || 19 و اشهر *Vy* : چری *PaAM* || 20 آژغوندر *FVy* : یاوز یرده یوز
... *M* ... و بر و صوتدر *A* یازی یردر صوتدر *Pa*

şöyle gelür ki, nice yıldur ki kâfirle cenk iderüz, hiç önümuze deve tutmaduk, şimdi dahi tutmazız. Kâfiriñ leşkeri ne denlü çoğise 'inâyet-i Hak islâmladur. Eğer Hak te'âlâ'dan 'inâyet olursa, yalñuz ben kuluñ bu kâfirün işin tamam iderüm. Zira devlet ve akıl-ki bir kişiyile yâr ola, zâhir budur ki Hakkun 'inâyeti anuñladur. Şimdiyedek her cengde mansûr ve muzaffer olduk. Şimdiden girü dahi gam yime. Yine *nusret*, Hak 'avniyle kim, senüñdür. Hele ben hiç *teşviş* çekmezem. Eğer öldürürsevüz *sa'îd*, ger ölürsevüz, şehid oluruz,, didi. Andan Sultan Murad Gazi dahi Bayezid Han'ın hüsn-i re'yine tahsîn ve Afrân idüb, sözini kabul itdi. Zirâ bu Bayezid Han sâhib-i şecâ'at ve ehl-i tedbîr ve 'âlf-himmet kişiydi. Andan Hunkâr dönüb Ali Paşa'ya nazar kılub eytdi: "Öñimüzde deve tutmaktan *nef* u zarar nedür?,,. Ali Paşa eytdi: "Ey sa'âdet ıssı devletlü Padışah, kâfirün azından çoğından *kayurmak* revâ degıldür. Nitekim Hak te'âlâ *Kelâm-i kadîm*'inde buyurur. *Âyet-i kerîme-i kelâm-i meclid*:

*Kem min fi'etin kalîletin galebet fi'eten kesireten bi-iznillah
vallahu ma'a's-sâbirîn*¹

İş Allâhuñ 'inâyetine *menûtdur*. Aza ve çoğa itibâr yoktu ve dahi *hadîs i sahîh*'de bu *mastûr*dur ki, kaçan islam leşkeri kâfire gazâ itseler *ferişteler* Hakka niyâz idüb eydürler ki, "Yârab, bu ortada olan *hicâbları* aradan gider, tâ ki biz dahi görelüm kim, islâm leşkeri 'asker-i küffâra ne kılur,, diüer. Çünkü *melâik* Hakdan bizüm halimüze vâkıf olmağıçur

¹ *Kuran* II (Bakare Suresi), 250:

Azın bi-iznillah çoğa galebe çaldığı çoktur ve Allahu azimülgam nusretini sabredenlere ihsan eder. *Nurul-ül-Beyan* C. I, s. 78.

ref-i hicâb taleb ider, biz öñümüze hicâb getürmek reva değıldür. Zira gazaya hicâb sığmaz ve hem *resûl* hazreti *'aleyhi efzal us - salavât* buyurmuşdur ki, her kimiñ burnına *ğarza* tozu gire, ol kişi cehennemün *râyihasın* ve *buhârın* görmeye,, dimişdür. “İmdi devletlû Hunkâr gazâda hemân Hak te‘âlâya sığınmak gerek. Şükür Hudâya ki, tül-t ‘ömrümüzde mansûr ve muzaffer ola geldük, umiddür ki yine nusret bizüm ola. Hâşâ Hak te‘âlâ’nıñ kemâl-i keremünden ki bu kâfir iklimünde bunca ehl-i İslam helâk ide,, didi. Hunkâr dahi Ali Paşa’nın bu sözün işidüb, beğendi. Andan dönüb Evrenoz Beğ’e *teveccüh* idüb eytdi : “ Evrenoz Beğ, senün dahi bu *babda* fikrün nedür ? ,, didi. Evrenoz Beğ eytdi : “ Fikir sultanımuñdur. Bizüm gibi kişinün fikri ne ola ? Ammâ küstahluk idüb ben-dahi bir söz söyleyeyim ,, didi : “ Söyle ,, didiler Evrenoz Beğ eytdi : “ Eğerçi öne deve tutmağı Hunkâr hazreti iyü fikir itdi. Zirâ kâfirün atı deveye girmez. Deve bize penâh olub kal’a gibi olur. Anıma deve dahi *beliñleyüb* ürkicek Tangrı savsun, katı ürker. Eger kâfir leşkerinün gürüdiyle geldügin görüb ürkerse, biz evvel sıyan ol olur. İşitmediñüz mi ? İskender-i Zül-Karneyn, Hindistan Padişahı Fur-i Hind’ile cenk idicek, Fur-i Hind öñine filler *turgurub* kendüve kal’a kıldı. İskender Şah dahi bir tasnif idüb, bir nice arabalara toplar yükledüb, içine güherçile koydurub, filleri ürküdüb, döndürüb, yine Hind leşkerin fillere helâk itdirdi. Bunda dahi nağah deve ürküb, bir kezden leşker içine uğrarsa, bizüm sınımamıza ol la tı

¹ Porus.

olur,, didi ; Çünkü Hunkar bu fikirleri *istima* itdi can u gönülden kabul kılub, deve tedbîrinden vaz geldi, Andan Murad Han Gazi eytdi : “Pes, savab oldur ki, evvel *tîr-endâz*ları öñe tutub, sağa ve sola ok yağ dıralar. Andan Gaziler dahi bir kezden tekbiir idüb, küffâra hüçûm ideler. Bu gazâda ya taht ola ya baht ola ve tûl-i ömrimde bunca gazâlar ki itdüm, gayeti bu gazâda şehid olub, iyü adla âlemden göçem ve her dirlüğün âhiri ölmek oldukdan soñra ne teşviş çekmek gerek,, dedi. Pes heman bu söz üzerine gönül berkidüb, evvel kara vula er seçüb, leşker önüne penâh idüb, ol gice emîu ve sâkin oldılar.

Tazzarru^c-ı Sultan Murad Gazi fî zulumâtil-leyl

Rivâyetdür, çünkü gice oldı, leşkeri *zulumât* basub, gayet karañu olub, *ifrâtile* tuman oldı. Ve hem yil esüb, ‘âlemi toz öyle tutdi-ki âdemden at seçilmezdi. Murad Han Gazi dalı il yatınca(yadek) *tahammül* idüb, il yatduktan soñra, turub, au abdest alub, iki rek’at hâcet namâzın kılub, yüzün toprak üzerine koyub, *irtegedek* Hak te’âlâ hazretine can u gönülden ol karañu gicenün içinde nâliş ve tazzarru^c idüb, eytdi : “İlahî, *Seyyidî, Mevlâyî* bunca kerre hazretünde du’âmı kabul idüb beni mahrum itmedüñ. Yine benüm du’âmı kabul eyle. Bir yağmur virüb, bu zulumâtı ve *gubârı* del’ idüb, ‘âlemi *nurânî* kıl, tâki kâfir leşkerini *mu’âyene* gürub, *müvacehe* ceng idevüz. Yâ İlâhî, mülk ve kul senündür.

Sen kime isterseñ, virirsin. Ben -dahi bir nâçiz kulunam. Benüm fikrimi ve esrârımı sen bilürsin. Mülk ve mâl benüm maksudım değıldür. Bu araya kul *karavaş* için gelmedüm. Hemân hâlis ve muhlis senün rızânı isterem. Yârab, beni bu müslüman-ara kurban eyle. Tek bu mü'minleri küffâr elinde mağlûb idub, helâk eyleme. Yâ İlâhî bunca nüfûsuñ katline beni sebep eyleme! Bunları mansûr ve muzaffer eyle! Bunlaruñçün ben canımı kurban iderem. Tek sen kabul eyle. Asâkir-i islam için teslim-i rûhu râzıyam. Tek bu mü'minlerün ölümün bana gösterme. İlâhî beni *civâruñda mihmân* idüb, mü'minler rûhına benüm rûhum fedâ kıl! Evvel beni gazi kıldıñ, âhir *şehâdet rûzi* kıl, dedi. Çünkü Sultan Murad Gazi bu resmile baş açub, yüz yırtı koyub, el götürüb du'â kıldı, Hak sübhânehu te'âlâ da'âsın *müsteceb* kıldı. Hemân âsumanı bulud ihata idüb, yağmur rûyu zemini rahmete gark itdi ve tuman dahi leşker-i islâmı üzerinden kalkub, kâfir üzerine çökdi.

Zikr-i Ahvâl ül-küffâr fi hazîhi'l-leyle

Rivâyet olunur ki, ol-gice kâfirlerden *süci* içüb, *şayş* u işret idüb birbirine Türk alub-satmak hayâl iderlerdi. Kâfir var ki on Türklük süci içdi. Her bir me'fun serhoş olub, laf ururlardı. Lâz, bunlaruñ lâfını işidüb, "‘aceb bu gice Türke *dîn* baskını kılmağı revâ görür müsiz ? „ didi. Cümlesi "revadur, didiler. Yu v a ñ a¹ adlû bir kâfir varidi: "Hey Gospodar, bu Türkçeğüzleri ne ürküdürsin, bu kadar Türke dahi ne itibar ki

¹ bk. A. Gegaj, *Albanie et l'Invasion Turque au XVe Siècle*, p. 37: Jean Castriota.

17 || Vy — : FPaAM s. 16 || Pa شراب : FAMVy سوج | آ | ن | FPaAM
FVy چله : PaAM چله سی 18 || Vy کوردمین : FPaAM

Şebhûn idersin. Ko, bunları sabah her birini dirice tutalum. Kimin esîr idüb, satalum ve kimin öldürüb, kanın kara yine katalum,, deyû, ol *la'în* mest olub, 'âlemi *karapulna* saymayub, Türki gözine göstermedi. Cümle küffâr anuñ söziñe uyub, ferâgat itdiler.

Sıfat-ı Subh fî yevm il-harb ve tezeyyün is-safâf

Şöyle rivayet iderler ki, çünkü sabah oldu, yine âfitâb-i 'âlem-tâb *Kaf* kulesinden baş kaldırub, 'âlem-i *zulmânî* yine nûrânî olub, *vuhûş u tuyûr* rızk talebine meşgul oldılar. An dan Sultan Murad Han Gazi buyurdu ki, kûs-i harbtî çalınub, her taraftan zurna ve nefîr ve nakkâre avazını 'ayyuka çıkardılar. Ol heybetden nîceler can virdi. Ve erenler dahi at arkasına gelüb, çavuşlar çağrışub eytdiler: "Hey *merdâne*ler, hey Gaziler, bu gün ol-gündür ki, kâfirûñ bağrını hun, kanını Ceyhûn idüb, bağırsakların perrân ve başlarını tob gibi gultân idevüz. Ey Gaziler, bugün ol-gündür ki, gayret *demidür* ki ve *hamiyyet* eyyamidür. Bunca yıldur, Han'ıñ *nân ü nemek*-in yirüz. Her gün ata binüb, kılnc kuşanurız; ve bunca ruzgârı 'ayş u 'işret *şâdî* vü sohbet birle geçürdügümüz heman bu dem içündür.

Nâzm:

Demidür bugün gösterasiz hüner
Sipâhî ki Sultan'dan etmek yiya

Görelar anâdan nice lûğar er
Yirinde gerekdür ki can ü lûğ
oyutya

ve bi'l-cümle erenler âlât-i harble müretteb ve esbâb-ı cengle müzeyyen ve silâh-i *âheninle* müsellağ olub, temâm at arkasına gelüb, alaylar bağlayub ve saflar düzüb, kalb ve cenâb,

17 سپاهی || Vy کوستر ساین F کوستره لر : PaAM 16 کوستراسز || FPaAM : 17
|| AM القصة : FPaVy بالجمله : 18 || FPa MVy—: A جان و Vy : FPaAM
F دوزلوب Pa دوزدب AM دوزدب : Vy 10

bâr u büngâh, meymene ve meysere ârâste kılub, kimi önc ve kimi kafaya turmağa başladılar. Andan Şehinşâh-ı â'zam ve Sultan-ı mu'azzam, *kutb-ı dâire-i zemân* ve *iftihâr-i Al-ı Osmân*, Gazi Murad Han b. Orhan dahi kalbde *sedde-i İskender* gibi turub, *mülûk-i kirâm* ve *selâtîn-i 'izâm dâiresine hemçû hâle-i müstedir* oldılar; ve Kapu kulları dahi Hâna canların fedâ kılmağışün *tulb* tulb olub alında turdılar. Büyük oğlu Bayezid Han ki heybetinden Sâ m ü Nerîmân ve Rûn tem-i destân can virürdi. Ol dahi alayı bağlayub, sağ kola turub, ve kiçi oğlu Ya^ckub Çelebi dahi sol kola turub, ve Gazi Evrenoz sağa cenâh olub, ve Eyne-Beg su başı sola cenâh oldı. Saruhan ve Aydın çerisi dahi ki Saruca Paşa ki *yayabaş*ıdur, anuñla meyserede turdılar ve *'azab ağası* Kurd meymenede turdı ve İncecük Balaban'la Tovuca Balaban ve Sırf Hamza, bunlar dahi sağa ve sola durdılar. Ve Tobcı Haydar *sadra* turdı-ki tob atmakta üstâd-i kâmilidi. Ve *ağruğ*'ı ve yüki, *yapı* ve ordı-pazar halkını *kafaya* kodılar. Zirâ, kafa mahall-i vehm değöldi. Bu vecihle baş baş beğler ve subaşılar saf saf, tulb tulb, koşun koşun, alay alay olub, turdılar. Sultan Murad Gazi ve Bayezid Han dahi leşker halkına istimalet idüb, *'in'âmât-i cille* ve *ih-sânât-i cemile* ile va^cde-i *hasene* kıldılar. Andan *düstür-i dev-rân*, ve *âsaf-ı zamân* Ali Paşa-yı *kâmrân*, subh namazın kılub, kelâm-i kadîm ve kur[']ân-i *'azîmle* istimdâd idüb, *mushaf* eline alub, ihlâsile du[']â kılub, kur[']ân talim açdı ve

15 | F — : PaAMVy 2 ای 2 . . 14 - 15 صف || F واریسه | PaAMVy 16
AM چری : Vy لشکر 16 || A خان + : FPaMVy مراد | M PaAVy 16
: Vy زمان | FPaAM الدوران : Vy دوران 17 || AM — : FPaVy 16 | FPa
FPaAM اوقیب : Vy اب 19 || FPaAM

satırların sayub falında bu âyet geldi-ki Âyet-i kerîme :

*Yâ eyyühe'n-nebiyyü câhidil-küffâre ve'l-münâfıkîn*¹

Ali Paşa bunu görüb, şad oldu. Mushafı öpüb, başına kodı. Heman ata binüb, gelüb, Hunkâr'a haber virdi. Hunkâr dahi şad oldu.

Tertib-i cüyûş-i küffâr-ı la'în

Rivâyetdür ki, Lâz-ı azgun ve sek-i mel'un dahi buyundu, leşker-i küffâr at arkasına geldiler. Sâir leşkerden gayri üç yüz biñ çukallı atı, geçimlû eri vardı. Her yüz bin erden biñ er seçüb, öñine tutub, kendü ortaya turub, yayasını kâfir âdetince ardına kodı. Andan güyeğüsü Vulk-oğlı'yle yığanın sağa koyub, Yund-oğlı'yle Bosna'yı sola kodı. Freng'i ve Eflak'i ve Arnavud'ı ve Ungurun'ı ve Çeh'i ve Ulgar'ı cenâhler idüb, safların araste kıldı. Seherden her biri bir kaç hadeh çeküb, nîm-mest olmuşlardı. Biribirine nasihat idüb, eydürlerdi ki "ele giren Türkü diriyle tutuñ. Freng'e satalum. Akçaların, şaraba virelüm,,. Ve her bir kâfir belünde bir urgan götürmüşdi. Kimi eydür: "benüm urganum otuz arşundur,,. Kimi eydür: benim dahi ziyadedür hemân cehd idüñ - ki Türkü dirice tutub, bir bir urgana dizelüm,,. Kimi eydür: "Türk yavuzdur. Urgan tutmaz. Benüm zincirüm var. Türkü ben zincire dizerüm,, diyüb, *ver-i hoşla* ne herze söyledüklerin bilmezlerdi. Bunların aralarında bir *mashara* kâfir varidi. Bunlaruñ urganların ve zincirlerini görüb, güldi. Bunlara *gayret gelüb*, eytdiler: "Bire hey mashara küfte - hor ne gülersin?,, didiler. Ol *mashara kâfir*

¹ Ey resul, kâfirler ve munafıklarla cihad et. (*Kuran*, IX, 14).

eytdi: "Size gülerüm, zirâ hiç *omren* görmedüm ki Türki kâfir zincire veya ipe dize. Ammâ hemfşe Türk gelür, kâfirleri ipe ve zincire dizüb alur, gider. Ve andan-ki sonra Türk hergiz kâfir olmaz, ammâ dâim kâfirleri gelür alur gider; müslüman ider. Korkarum ki, yine ol Türkler sizi kendi zincirlerünñuze ve iplerinñuze dizüb, alub, gide,,. Kâfirler incinüb, eytdiler: „ Hey mashara, mel'un, bunuñ - gibi sözi ko. Nâgâh tekvur tuyar, seni harab ider,, didiler. Ol-mashara eytdi: "benüm didüğüm, olacığıdur. Tuyarsa *merg-i mârâ*,, didi.

İbtidâ ül - harb min'er - Râmıyyîn

Rivayet olunur ki, çünkü iki leşker mukabil olub, safları *bezenüb*, alaylar düzüldi. Andan Sultan Murad buyurdi ki, bin okçı sağ kola turdı ki, reisleri Hamid-oğlı'nun *malkoç*ıydı; ve biñ okçı dahi sol kola turdı ki reisleri Hamid-oğlı'nun oğlu Mustafa Çelebi idi. Sağ ve sola bu *tir-enda*zları ko-dılar. Buların her biri ok atmakta sanki Sa'd-i Vakka'dı. Bu alay-ı cihan - *peymâ* nihâyet bulduğı yirde 'adü'nun bög-rinden girüb, ciğerin hün itmek için Hacı Evronoz Beğ ve Mihâl oğlu İskender Beğ ki ol yurduñ koca kurduları ve ol *pişelerin* eski *şirleri* idi, hezâr kerreler ol kenarlarında küffârile *hengâme-i, gîr-ü-dârî* kurmuşlardur, bazar-ı kâzânı tur-gurmuşlardı, küffârınñ yürüyüşin ve turuşin tekrar *sinamışları, de-ğişin tokışin kerrât*le deñemişler idi. Ve andan Hacı Evronov, Hudâvendgâr'un nazarına gelüb, eytdi: "eğeri kâfirle

uğraşurken, *kaçarlanursam*, devletlû Hunkâr, bizi göricek, gerçek kaçır sanub, *ta'iyib* itmesün. Zirâ kâfir cenginün hiylesi vardın. Ve hem Hazret-i resûl aleyhi's-salât ve sellem, *el-harbu hud-atun*¹ deyü buyurmuşdur. Bu kâfirler gök demürler giyub, ellerinde meç tutub, azılı toñuz gibi togrulub gelicek önine kimse turmak ihtimali olmaz. Kime irseler, çalub, iki bölöter. Aslâ ayrılmak, dönme bilmezler. Alayla uğrayıcak, yolundan ayrılıb, ardından gelüb, *bozdağanla depre depre*, ura ura depelemek gerek. Zirâ demürlüdür. Ayruk gerü dönmeğe mecâl olmaz didi. Andan Hunkâr eytdi: "Evrenoz, kâfir ahvâlin sen çok tecrübe idüb - durursın. Kolayn sen yeğ - bilirsin ve savaşıda kovub kaçmak 'ayb değıldür," didi. Andan kâfirler hemân *bi-muhâbâ* 'asker-i islâmî bir *sâ'ika-nevâ* ve *ra'd-âver* topla karşıladılar. 'Avn-i ilâhî'yle kimesneye ziyân itmeyüb, derûn-i 'askere girmedî. Ol tir-i belâ nişan eyledükleri yire iramedî. Geldi, geldi saff-ı evveldeki 'asker-i mansûrî'un atları ayağına düşdü.

Nazm :

Güyâ kasdumda mecbûrem deyü özrin diler
Ehl-i islâmın gelüb düşdi atı ayağına

Andan Hunkâr hazretleri topçılara eytdi. Heman bi'âmîl-lah diyüb, kâfirleri topa tutuñ. Şöyle alayla kütüz olub turmasun. Bulay-ki toñuz gibi biribiri ardına *şıygışalar*.

Elkıssa, heman topçılar kâfirler üzerine bir nice *saf-ytken* ve *seng-efken*, *kaza-nevâzil*, *kader-şemâil* toplar irsâl eylediler. *Çarha-zenler* gibi döne döne gitdi. Nâgâh *sâ'ika* gibi içlerine

¹ Harp bir aldatmacadır.

uğrayub, Cem'iyet-i *müşrikîne* temâm derecede *tezeltül* ve iztirâb virüb, bir zaman alaylarını *kârubân* içine *ulak*, *ruğ* arasına şahin girmiş gibi allak bullak eyledi. Heman bu acı ile ok yimüş *hanâzîr* gibi *tâğî*leriyle tolu Kara-Tağ alayı çoknaşub, *guh-i âhenîn mânend* tururken toplar atılınca harekete başladı. Hunkâr tîrendâzlara eytdi: "hemân bi'smi'llah diyüb, niyyet-i gaza, kâfire ok *sepün* ki, şöyle alayları *kütüz* olub turmasun. Bulay-ki toñuz gibi birbiri ardına sıygışalar,, dudu ve bi'l-cümle hemân tîrendâzlar başladılar tarafeyden ok atub, küffâr dahi çoknaşub *guh-i ahenîn manendi* tururken tîr-bârân olıcak, harekete gele-başladı. Sanasun-ki Karademiz-üñ bîñarın deşdük, yâ saruca arunuñ inin eşdük, güm güm gümledi ve deñizgibi çağlayub, Kulzum-ı *Ahzar* gibi meve ırmığa başladı. Hemân soldağı tîrendâzlaruñ üzerine hücum idub, onları dönderüb, gökse uğradı. Safları yara yara geçüb, arıdığı ordı - pazar halkını kıra-bırakdılar.

Leşkerüñ ardı mişe idi. *Küştelerle* toldı. Ammâ bal ve yağ ve birinc yiri gani kıldı. Katırlar ve atlar ve yukleri biri birine tolaşub, sed oldu. Kaçmadılar, kırıldılar, şehid oldılar. Kâfirler dahi sol kolı tamam sındırub, tururlardı; ve tarafeynden kûs-i harbî, zurna ve nakkâre avazından ve ut kişnemesinden ve âdem *gerdişinden zehreler* çâk olub, neceler can virdi. Muhassal, iki derya birbirine karışub, kılıçlar *berk-ı hâtîf* gibi *şehâb-i lâmiç*, olub, sügülerden yıl olan

esmezdi; ve at ayağından sil olsa geçmezdi; ve ok yire gökden tolu gibi yağardı; ve *fiğan* u feryâd yirden göğe *duhan* gibi *ağardı*. Kılıc kılca vesüğü süğüye ve çomak çomağa irişüb, çuka çak, çata çat, *hây-ı huy* nefirinden tağdağı canavarlar can virüb, ve *felek*lerdeki melekler *tesbîh*lerin *ferâmuş* itdiler. Andan vardukça küffârûn şevketi ziyade olub, çünki *germiyyet*leri nihâyetde oldu. Bayezid Han sağ kolda *gûh-mânend* ayıl mayub, *vekar*le sâkindi. Gördi-ki iş *ayruksı* oldu, az kaldı ki leşker-i islâm münhezim ola. Heman *bozavunc*lar çağırmağa başladılar ki, “hay gaziler, ne turursız. Kâfir sındı, kaçdı,, di diler. Ol vakıt, kaba avazlû kişiler beğlikden ‘ulûfe iderlerdi. Gaziler kâfirlerle mukabil olıcak, ol kişiler, gazileri kıvandımağıçün “kâfir sındı; kaçdı,, deyü ‘askerûn her tarafında çağırurlardı. Anlara bozünciler dilerdi. Andan heman Bayezid Han şevketle kâfire yıldırım gibi yitişüb, kurd koyuna, şahin kargaya girer gibi tekbîr getirüb, “Yâ Allâh,, diyüb, *Hamza-vâr* na‘ra urub, tokundı; ve fi‘l-hâl kâfir ‘askerın taırtmağa başladı. Anı görüb, Ali Paşa dahi *Ali-vâr* kendü-yi kâfir ‘askerine urdı. Andan Evrenoz Beğ ve Yahya Beğ ve Şahin Beğ ve İsâ Beğ ve Saruca Paşa ve Eylene Beğ subaşı ve Kara Mukbil ve İncecük Balaban ve Torıca Balaban ve yaya Şîr-merd ve bu zikr itduğumuz gazilerûn her biri itdüğün eğer tafsil idersem, her biri bu *meccelle* kitab olur. İttifak, ol esnada Bayezid Han’un adı çok itmekden sürcüb, düşdi. Yedek hazırđı. Fi‘l-hâl çekdiler.

İki yirden kolañ çekilmişdi. Bayezid Han dahi berk-ı hatıl gibi sıçrayub, Ata süvâr oldu. Kâfiri kırmağa başladı, Ol dönen asker dahi gördi-ki kâfire ehl-i islâm galebe gösterdiler, Yürüklenüb, yine dönüb, kâfire kılıc urmağa başladılar. Allahü ekber kebîrâ dahi kâfiri ele alub, bir vechile kırdılar ki Âdem zamanındanberû bu vechile cenk olub, kırğun olmamışdı; ve hûn-i kâfir, Rûm'dan çağlayub, Nîl-vâr Ceyhûn ve Fırat'a galebe idüb, yakın kaldı-kı kandan *tufân* olub, 'âlem kana gark ola. Henüz dahi gün *zevâle* irmemişdi ki kâfir, askeri *zevâle* irdi. Küşteler, *püşte* püşte olub, başlar çakıl taşları gibi yığıldı.

Nazım :

Kopdı bir cenk arada kim rûzigâr	İtdi tarihini anuñ yâdıgâr
Baş idi her yaña kim itseñ nazar	Gövde idi nireye kılann gazer
Yir tolu baş u tenidi kat kat	Küşteler üstünde yurırdı at
Kana gark olmuşdı toprağ ile taş	<i>La'l</i> renk olmuş idi her kum yağ
Darbdan ol harbde olub zebûn	Kaçdılar küffâr öradan merügün

Lâtife: Hikâyet iderler ki, bir Gazi bir kâfiri depre çalub, iki pâre eyleyüb, depeledi. Bir kâfir anuñ karşısına geçüb, kas kas güldi. Bu gazi eytdi: bire mel'un baña mı gülersin?.. dedi. Ol kâfir eytdi: „Yok, şol çaldıgün kâfire gülerem. Zira bu kâfir dün Lâz öñinde yidi türklük suçi içdi. Bugün kendü can virdi. Dün Türk kanın dökem dirdi, bu-gün kendü kanı, henüz birin dahi ödemedin döküldi,, dedi.

Şehîd şüden-i Hudâvendigâr Gazi Murad Han

rahmetü'llahi 'aleyh

Şöyle rivâyet olunur ki, çünkü küffâr leşkери snub, bî-kiyâs kâfir kılıçdan geçdi; ve kurtılan kaçdı. Gaziler küffârı kıra kova gittiler.

Murad Han Gazi dahi kendü şehîd olmasına *cezmi* itmişdi. Çünkü kâfir sındı. Hic kendüye eser-i şehâdet belürmedi; te'accüb idüb, bir kac *hasekilerle* bu *har-püşte* olan küşteleri seyr iderken bir kâfir varidi. Miloş-Kopile¹ dirlerdi. Gayet ceri ve bahâdır mel'ûndı. "Meğer Lâz'un sohbetinde ben varayın. Türkün beğüni öldüreyin," deyu da'vâ idüb, kendüzinde bir hancer saklamışdı. Bu kasidle gelürken ittifak bu kâfir gazilere tuş gelüb, buni mecruh iderler. Bu kâfir mecruh ve *hün-âlûde* olub, küşteler içinde kendüyi *pin-hân* idüb, çünkü Gazi Murad Han bu kâfirün üzerine gelür. Kâfir dahi *üftân* u *hîzân* turub, Hunkâr'a müteveccih oldı. Çavuşlar, men^c itmek isteyicek Gazi Murad Han murad bahşdı. "Bir maksûdı var ola, koñ, gelsün," didi. Ol mel'un yeñünde hancer saklamışdı. Gelüb, Hunkâr'ın üzengüsün öper gibi olub, heman Hunkâr'ı *sancdı*. *İzâ câ'e'l-kaza 'amy'e'l-basar*² dur. Eceli anda mukaddermiş. Hemân *humâ*-yi ruhi *melek-misâl*, firdevs-i *berine pervâz* itdi. Gazi-i mutlak idi. şehîd-i muhakkak oldu. Heman ol kâfiri anda pâre pâre itdiler. Tizcek Han üzerine çadır tutub, Sultan Bayezid'i sancak dibine getürdiler. Ve Ya'kub Çelebi'yi "gel, seni babañ ister," deyu çadırı koyub, hakkına kodılar. Ve ittifak Lâz'ı oğliyle tutmuşlardı.

¹ Miloş Kabiloviç (= Obiliç).

² Kaza geldiği vakit göz kör olur.

(F—) افغان | A فداى ملعون | FPaMVy 11 كافر | اولدم ديو || A | 10 امدى | FPaMVy : | يعنى طوره دوشه Pa || 12 اولدى | FPaMVy : + و چاغردى داد و ارباب امداددار امددر بكا كوج اولدى ديوب خونكاره يقين كلدى | A | چاوشلر | FPaMVy : + فداى اوردى | A | اناك | FPaMVy : ايدوب بوز دغانله ورمق استديلر || A | 13 - 12 مراديشدى | اولدى | FPaMVy : ردهقوك M كوچه اوغرمش كى | A || 13 ملعون | F MVy : مكر Pa, + فداى | A || 15 خانكارك | Vy : پادشاهك | FPaAM || 16 غازى | PaAMVy : مراد خان غازى | اولدى | FPaAM — : Vy || 17 اول | FPaMVy : + فداى | A | پاره پاره | FPaAMVy : | ريزه ريزه | A | اتدالر | FAMVy : + اما چه سود يعنى نه فايده اولدى | اولدى | PaAVy (PaA) : چلي || 18 خانك | FPaA : مراد خانك | Vy : | خان | Vy : مراد خانك | PaAVy : | امددردر | M || 19 قودلر | FVy : يتوردلر | PaAM | دى | PaAM — : FVy

Heman götürüb, depelediler. Ol-gice leşker içinde *ıztırab* oldu. İrtesi Sultan Bayezid'i tahta geçürdiler. Bu macerânın tarihi hicretüñ yidi yüz toksan birinde¹ vâki^c oldu. Ve Gazi Murad Han'ũn dahi altmış sekiz yıl ömri oldu. Atası Orhan vefatında otuz yidi yaşında idi ve müddet-i saltanatı otuz bir yıl oldu. Kabluca'da defn olundu. Ve bu ol Sultan Murad' dur ki şimdiki zamanda buña Gazi Hunkâr demekle meyhurdur.

Siyret ve Âsâr-i Murad Han Gazi

Ve bu Gazi Murad Han dahi atası gibi sahib-i hayr idi. 'Âdil u kâmil, dîn - perver, 'Adl-güster, 'Âli - himmet ve kesîr ül - menfa'a, fakîr-dost ve garîb-nevûz ve dest-ğlî-i üftâdegân-i bîçâregân ve sahib-i re'y ve ehl-i tedbîr ve pehlî levân ve şucâ^c ve dilfrdi. 'Ömrini *hasbeten li'llâh* gazaya nâil itmîşdi: Ve nesl-i Osmañ'da bu itdüği gazayı hiç bir padişah itmedi.

Evvel kâfirũn burnın ovub, şevketin zâil idub, sâretin sıyan budur. Hic bir ahad bunuñ *velâyetinde şek* itmezdi ve şöyle rivâyet iderler ki, bir kez, imamına ağlayub, eytdi: "Mev lânâ, benüm günahım çokluğundan midur ki namaza tekbîr bağlayıcak, üç kerre Allahü ekber diyüb, tekbîr itmeyince, Ka'be-i müşerrefi şerrefeha'llahü müşahede idemezsin. Sen heman bir tekbîrde ne-hoş müşahede idersin,, didi. Gayet salîhliğından, her kişi tekbîr bağlayıcak kendü gibi KA'be-i şerrefeha'llahü görür sanurdi. Ve dahi eytdiler ki, elinde olan toğanı elinden uçub, İmâret'de bir yire kondı. Bazılar eytdi, Kabluca'nuñ kubbesi kenârında kondı dirler. Okudı,

¹ M. 1389

gelmedi. "Anda kurı kal imdi,, didi. Toğan anda kurdu kaldı. Belki şimdi dahi müşahede iderler. Ve şol kadar hu-mâ-yi himmet ve *sahâ*-yı nefsi varidi.

Hiç bir ahad kapusına gelüb, mahrum gitmezdi. Ve dahil avı şikârı gayet severdi. Ve nice biñ altun gümüş halkalı itleri vardı. Toğanları yine öyle idi. Bursa'da Kabluca 'İmaretin ol yapdı. Hem 'İmaret ve hem câmi' ve hem medresedü. Ve dahi muhabbet itdüğü dervişlere zâviye yapdururdu. Nitekim baba Postin-pûş'a Yiñi-Şehirde zâviye yapı-virdi. Gayı şehirlerde dahi cum'a namazından soñra 'âdetiydi, fukaraya akça üleşdürürdi. Bunuñ *menâkıbı* bikiyâsdur. *Ehl-i bustretü* bu kadar kâfidür. *Rahimehu'llâhi te'âlâ*.

Nazm :

Söz öğüşdür çünki ol Gazi Murad	Pâk ihlas idi vü pâk itikad
Yapdı <i>darülhayr</i> ü cami' türbe hem	Bari ölmekten aña dahi ne gam
<i>Ukbâ</i> yiçün yapdı dünyâda makam	Ki anda asûde olurlar hân ü 'âm
Diriyiken halka irerdi rahatı	Öldi hem girü irişür ni'meti
Rum-ilini çün müsahher eyledi	Beğlerin kendüye çâker eyledi
Gaziyidi vü gazâde <i>ber-hak ol</i>	Çün oldı şehid-i mutlak ol
<i>İsti'ânet</i> dile ruhundan anûñ	K-iresin fethe fütuhundan anûñ
Çare ne çün böyledür çarhın işi	Baki olmaz daima zinde kıyı
Çün şehadet buldı Gazi-i şehid	Yirine oturdu Sultan Bayezid
Ata Dede gibi âdil oldu ol	<i>Dükeli</i> işlerde kâmil oldu ol
'İlm ehlini severdi ol <i>nignâm</i>	Kılır idi in'âm iderdi ihteram
Hôş görürdi ânî kim 'âbid ola	Hoş dutardı ânî kim zâhid ola
Şeyh Efendi ¹ , geldi aña bî-nevâ	İtdi aña mecmu'ı halka <i>şifâ</i>
Çok <i>menâsib</i> virdi aña ol Şehriyar	İl ü gün ü kal'a vü şehr ü diyâr
Rûm'dan Sivas ü Tokadı aldı ol	Canik'i alub Samson'a galdı ol

¹ Emir Sultan, Buharalı Şeyh Şemseddin Mehmed bin Ali (Ölm. 1429/1430).

Çünkü oldu feth oldahi aña	Döndi girü dar-ı mülkenden yana
Ne Alaşar'ı kodı vü ne Saruhan	Ne Aydın ü ne Menteşe ne Germiyan
Kastamoniyye dahi feth oldu aña	Böyle olur devlet işi, çün ana
Çün Karaman illerine geldi ol	Konya vü Larende'yi dahi aldı ol
Kômadı ol yörêde şehir ü diyar	Kamusını feth itdi ol Şehriyar
Geldi vü darülmülke vü oturdu şâd	Memleketde kıldı gayet 'adlı u dâd
Halk ol 'adli çün andan buldılar	Ulu kiçi işe meşgul oldılar
Bu kamu Rum içre bir yir kalmadı	Kim anı 'adliyle mu'mur olmadı

Cülûs-i Bayezid Han bin Murad Han Gazî

Rivâyetdür ki, heman Bayezid Han b. Murad Han hicretün yidi yüz toksan birinde Ramazan ayının dördüncü günü¹ tahta geçüb, oturdu. Lâz vilâyetine dahi Kratova menderlerine ve nevâhilerine âdemler gönderüb zabt itdiler. Üsküb'e Paşa Yiğit Beğ'i kim İshak Beğ'ün efendisi-dür. Ve hem atası gibidür, anı gönderdi. Ve Vidin'e Firuz Beğ'i gönderdi. Ve bi'l-cümle Lâz vilâyetinün ekserin tasarruf itdiler. Âhir Edirne'ye geldiler. Gazi Murad Han'ın dahi meytini Bursa'ya gönderdiler. Amma Bayezid Han Rum-III'ünde iken Karaman hayli *harâmilik* itmişdi. Evrenoz Beğ'i yine Siroz'da koyub, ol dahi vardı, Vodine'yi ve Çitroz'ı feth itdi. Firuz Beğ dahi, Vidin'den geçüb, Eflâk'a seğirdim idüb, mübalâğa toyum geldi. Ve vilâyet-i Bosna'ya dahi Paşa Yiğit Beğ meşgul oldu. Bayezid Han devrinde çok estleri ve meblâğlar getürdi. Bayezid Han dahi ol kışı Edirne'de kışladı. Bahar olcık, Bursa'ya gelüb, hayrata meşgul oldu. Ve Karaman Temür-Taş'ı Edirne'de komuşlardı. Zirâ Begler-begiydi. Aña haber gönderdiler ki Bursa'ya gele.

¹ 27 ağustos 1389

Hikâyet-i Feth-i Alaşehir

Şöyle rivâyet olunur ki, Ala-şehir'ün hisarı Bayezid Han Padişah olduğunda vilâyet-i islâm içinde kalmıştı. *Mirdâr*'ı kâfirdi. Aydın-oğlı¹'na müdârâ idüb, zindegâni kılardı. Bayezid Han niyyet-i gazâ diyüb, heman yürüdü. Ammâ şöyle yasak itdi - kim bir kimse bir kimsenün bir habbesine ziyân itmiye; ve illâ muhkem siyasete müstahak olur didi. Pes hisaruñ üzerine düşdiler. Kâfir hisarın kapısını yapub, cenge ikdâm eyledi. Sultan Bayezid Han yağma emr itdi. Kâfir yağma haberin işidicek, aman dileyüb, kal'a'yl viridi. Andan Aydın-oğlı dahi gelüb, itâ'at idüb, vilâyetinün ba'zını yine kendüye virdiler. Ammâ hutbe ve sikke Bayezid Han adına idi. Aydın-oğlı hemân şuña razı oldu - ki Ahu ömrinde iklimünden çıkarmıyalar. Pes Aydın oğlı'nun evkâfına ve timarlarına hep Sultan Bayezid Han mutasarrıf olub, Aydın-oğlı'nı Ayasluk'dan Tire'ye getürdiler. Ve bu vech üzere 'ahdi' muhkem itdiler. Andan Bayezid Han, Saruhan İli'ne vardı. Ol-dahi bu suretle feth olundu. Yine yakın zamanda ol iki melik Allâh emrine vardı. Saruhan vilâyetini Karasi İli'ne zam idüb, oğlı Ertuğrul'a viridi. Andan Menteşe İli'ne varub, Menteşe oğlı² kaçub, Temür'a gidüb, ol vilâyetün sıpâhulertı, beğleri, subaşları Menteşe-oğlı'ndan *mütesekki* olmuşlardı. Cemî'i Bayezid Han'a geldiler. Anları yine timarlû timarına mukarrer kıldı. Bu vilâyetleri Bayezid Han hep 'adlile *müсахhar* itdi. Evvelki beğleri halka zulm iderlerdi. Çünkü Sultan Bayezid 'adl bisatını *basit*-i zemine *bast* itdi. Her vilâyetün halkı karşı gelüb, istikbâl idüb, *tâ'at* itdiler. Bu feth hicretün yidi yüz doksan ikisinde³ vâki' oldu.

¹ İsa Bey.

² İlyas Bey.

³ M. 1390

15 بکری PaAVy : + سوارلری
: Vy : بیارنه Vy - : FPaAM | FPaAM آنلری
PaAM خان + : FVy بیزید 18 || FPaAM

Musâlaha-i Sultan Bayezid ma'â Alâaddin Karamanî

Şöyle rivayet olunur ki, Hunkâr Rum İli'nde iken işitdik ki, Karaman-oglı gelüb, il urmuşdı. Andan Hunkâr Anadolu'ya geçüb, Saruhan ve Aydın ve Mentеше İlin feth idiler Hamid-İli halkı gelüb, Hunkâr'a Karaman-oglı'ndan şikâyet itdiler. Hunkâr dahi berk-ı Hâtif ve *şehâb-ı lâmi'* gibi herman ol yılda Teke - İli'nden Karaman-oglı'nun üzerine hücum idüb, Germiyan oğlu Yakub Beğ istikbal idüb, geldüginleyin veziri Hisar Beğ-ile tutub, bend idub İpsala zindanına gönderdi. Cünki Hunkâr Karaman'a çıktı, Karaman-oglı kaçub, Taş'a girüb, Yıldırım Hunkâr Konya'nun üzerine konub, yasak itdi - ki hiç bir ahad kimsenün bir habbesine *yokamıya*. Harman vaktiydi. Leşker halkı, şehir kalkına çağırub, "gelün, bize harmanıñuzdan arpa saman satun,, dilerdi. Ve bir kaç kişi kal'adan çıkub, bunlarla gelüb, *satu-bazar* iderdi. Şehir halkı gördiki bunların kimseye zulmü ve *cevri* ve *cebr* yok, Padişah'ın 'âdl ü insafın görüb, şehri Hunkâr'a teslim itdiler. Karamanlı gördi - ki dilgü gibi ine girüb yatmağla olmaz, Hunkâr'a ilçi gönderüb, envâ-i tazarruât ve tenezzülât idüb, Çarşamba suyundan ötesi kendünün olub, berisi Hunkâr'ın olmasını kabul idüb, eytdi. "Tek cürmimi, sultanın atv itsün,, didi. Hunkâr dahi bu kavle razı olub, Köşk büki'nden sınır ta'yin idüb, Karaman-oglı'yle musâlaha itdiler. Ve ol alınan vilâyetlere kendü kulların nasb itdi; ve kendü yine devletle Bursa'ya geldi.

¹ Karaman ilcesi bucaklarından birinin merkezi olan Gıferyat köyüne eskiden KÖŞKİRI adı verildiğine bakılarak bu yakınlarda bir yer olması düşünülebilir.

19 || F - PaA : تذللات MVy || 15 تذللات F || 19 عيش + : PaAMVy كدى

و عيش + : PaAMVy كدى

Teveccüh üs - Sultan Bayezid Han ilâ Kastamoni ve Rucû'uhü ilâ Eflâk

Şöyle rivâyet iderler ki, Padişah-i İslâm Bayezid Han Aydın ve Mentеше ve Saruhan ve Germiyan İlini feth idceek, Mentеше oğlı, Yıldırım Han'dan kaçub, Kastamoni Beği Kötürüm Bayezid'e varub, tahrik idüb, ba'zı memalik-i mahmiyede ehl-i islâmı gâret idüb, sûret-i 'isyân izhar idceek Hunkâr daht 'asâkir-i mansûreyi cem' idüb, Kastamoni'ye müteveccih oldı. Andan Eflâk voyvodası ¹ امیرجی, Padişah'uñ *harac-güzâr-ı* İken anı işidüb, Tuna'yı geçüb, Karin-ovasını gâret idüb, ehl-i İslâm'dan ba'zı şehid ve ba'zısını esir idüb, yine Eflâk'a gıtdı. Hunkâr bu işden haberdar olub, Kastamoni'ye gitmeği ol yıl te'hîr idüb, dönüb, Edirne'ye gelüb, anda akıncı cem' idüb, Niğbolu'dan Eflâk'a geçüb, yakub, yıkub, gaziler ganâyimle muğtanim olmuşken, ² ارقشی nâm mevzi'de Mirçâ gelüb, ehl-i İslâmla uğraşub, ol def'a da münhezim oldı. 'Askerinün ekseri kılıçdan geçüb, Mirçâ itdüğüne peşîman oldı. Heman gelüb, Hunkâra yalvarub, haraca *iltizam* idüb, itâ'at itdi. Ve bu vâkı'a hicretün Yidi yüz toksan üçünde ³ idi.

Feth-i vilâyet-i Karaman ve Amasya ve Sivas ve Tokat

Rivâyetdür ki, Hunkâr *inân-i 'âzîmeti* Eflâk İline *musammem* idicek Kara Temür-Taş'ı Anadolu'ya begler-beği nasb idüb, Engüri sancağın aña virüb, ol vilâyeti zabt itmeğe komuşdı. Hunkâr Rum İli'ne geçüb, gazıya müteveccih oldı. Ammâ Karaman oğlı Alâeddin Beğ, bir gice *'ale'l-gafle* Temür-Taş Beğ'i basub,

¹ Mirçâ.

² Argeş = Arceş Kurteası.

³ M. 1391

tutub, bağlayub, Konya'ya iledüb, habs itdüği gibi Sultan ül - islam Bayezid Han'ın mansur ve muzaffer gazâdan dönüb, sâlim ve *gaanim* Bursa'ya geldiğini işiticek ciğerinde âteş-i havf *iltihab* idüb, tiz Temür-Taş Beğ'i hapisten çıkarub, *fâhir* hil'atlar virüb gereği gibi istimalet idüb, özürler dileyüb, envâ-i hedâyâ ve tuluhe ile bu âzîm ilçi tertib idüb, Hunkâr'a gönderüb, envâ-i tazarruat idüb, Hunkâr ilçiyeye temkîn virmeyüb, gayet gazab idüb, bu yurdu; Rum-İli ve Anadolu 'askerî tamam cem' olup, Karaman oğlu 'Alâeddin Beğ üzerine müteveccih oldu. 'Alâeddin Beğ dahi gayret idüb, ne deñlü Varsak ve Tuğudlu ve Bayburdlû ve Samanlı varise, cem' idüb, gelüb, Ak-çay'da Hunkâr ile uğraşub, tâkat getürmeyüb, kaçub, ehl-i islam, arduna düşecek, nâgâh kazayı âsümânî yitişüb, atı sürçüb yıkılunca merdâneler yitişüb, tutub muhkem bend itdiler. *Tezellül* ile Hunkâr'ın 'izz-i huzurına getürdiler. Andan kudret-ile Karaman oğlunun iki oğlun, Mehmed Beğ'i ve 'Ali Beğ'i bile esir itdiler. Hunkâr, Karaman oğlunun bu iki oğlanların muhkem bend idüb, Bursa'ya gönderüb habs itdiler. Andan 'Alâeddin Beğ'i, Temür-Taş Beğ'e ismarlardı. Temür-Taş Beğ dahi fi'l-hâl tevekkuf çekmeyüb, varub *ber-dâr* itdi. Sultan Bayezid'e haber virdiler. Gayet *müteellim* oldu. Zirâ garazı katl etmek değüldi. Andan leşker-i zafer-*peykerle* Konya'ya varub, feth idüb, andan Aksaray'ı ve Develi'nün Kara-hisarını Hunkâr'a teslim itdiler. Ve hicretün yidi yüz toksan dördünde¹ bu mezkûr yerleri zabt idüb, içine kendü âdemlerin koyub, andan Lârende'yi feth

¹ M. 1392

idüb, dönüb, Ak-şehir'e gelüb, anı - dahi feth idüb, yine Bursa'ya müteveccih olıcak, Kadı Burhâneddin ki, Sivas'da bir suretle emîr olub, Rûm'ı bi'l-külliyeye *kabza-i fet-* hinde ve taht-ı tasarrufında kılmışdı, ızhâr-ı muhalefet idub, Mısır sultanına ilticâ itdüği Sultan Bayezid Han'un¹ sem'î şerifine yitişüb, hiç tevakkuf itmeyüb, heman ol seferde 'azm itdi. Ve bundan öndin Kırk-dilim² adlu bir yirde Hunkar, ile Kadı Burhâneddin'ün bir vakı'ası olmuşdı. Andan ol em-nada Kadı Burhâneddin dahi vakı'aya uğrayub, oğlu yir-rine geçdi. Sivas Halkı Hunkâra haber gönderüb, "Sultanım gelsün; bu vilâyeti zabt itsün,, deyü bir âdem gönderdiler. Hunkâr, Amasya'ya varıcak, sahibi, istikbâl idüb, şehri teslim itdi. Zirâ Kadı Burhâneddin anı incitmişdi. Andan Hunkâr Sivas'a yakın varıcak, Kadı Burhâneddin oğlu³ 'nı, Dulkadır oğlu Nasreddin Beğ⁴ gönderdiler. Zirâ Kadı Burhâneddin, Dulkadır oğlu'na kızın virmişdi. Çünkü Hunkâr Sivas'a geldi, istikbal idüb, şehri Hunkâr'a teslim itdiler. Kanun-ı Osmânî ne ise, anı idüb, Sivas'ı oğlu Emîr Süleyman'a virdi.

Muhassal, Hunkâr Sivas'ı ve Tokat'ı ve Amasya'yı feth idüb, bil'-külliyeye Rum'ı hükûmetinde kılub, sıhhat u selâmetle yine dönüb, gelüb, ol kışı Bursa'da kışladı.

Hikâyet-i feth-i Kastamonı

Rivâyet iderler ki, çünkü kış geçüb, balut oldı, hicretün yidi yüz toksan bişi⁴ olıcak, Sultan ül-islâm yine leşker-i âzîm cem' idüb, Kastamonı'ye

¹ Yozgat ilinde Çekerek suyu boyunda bir yer.

² Ali Alâeddin (= Zeynelabidin).

³ Nasirüddin Mehmed Beğ, 1398-1443 (bk. *İslâm Ansiklopedisi*, Dül-kadirhalar).

⁴ M. 1393.

altısında cemaziyelahir ayıñuñ on tokuzuncı günü¹ vilâyet-i Selânik'i feth itdi ve dirler ki, ol yılda Selânik'ün kal'asını dahi almışdı. Amma kendü vefat idicek yine kâfir almışdı. Lâkin evvel *asah*dur. Andan Yiñi-Şehir'e ve Atina'ya varub, anları dahi feth idüb devlet ü saadetle yine Bursa'ya gelüb, ol kış anda 'iyş ü nûşa ve 'adl ü dâda meşgul oldı.

Hikâyet-i muhasara-i Kostantaniyye ve Muharebe-i Ungurus

Şöyle rivayet iderler ki, Bayezid Han çünkü Selânik vilâyetinüñ ba'zını feth idüb Frenkle 'adavet gösterüb gelüb Bursa'da kışladı, bahar olıcak azım leşkerle Geliboli'dan geçüb Edirne'ye varub kasd itdi ki, Ungurus'a varub gaza ide. İttifak ol esnada İstanbul'uñ bir casusın tutub bir mektub buldılar. Bayezid Han'a getürdiler. Ungurus'a yazılmış - kim niye turursın, Türk üzeriñe varıyor yarağıñla. Ol casus dahi haberün toğrusın diyüb eytdi: "Benden evvel bir casus dahi gitmişdi. Kâfir gâfil değıldür,, didi. Beğlerbeği Kara Temür Taş eytdi: "Her devletlû sultanum bize vacibdür-kim, evvel İstanbul'un üzerine düşevüz, bu İstanbul'uñ tekvurı gayet müfsid kâfirdür. Cerekkı bunu aradan götürevüz. Vilâyet'i İslâm arasında bu kafir neyler? didi; Ümizdür ki Alaşehir gibi bu mef'urı dahi *avanz*lıkla feth idevüz,, didi. Han dahi bu sözi savab görüb heman göçüb İstanbul'uñ üzerine düşdi ve buyurdu-ki Geliboli'dan dahi gemiler gelüb deñizden cenge başlayub muhasara itdiler ve bil-cümle İstanbul'ı almağa ikdam-ı belğ

¹ 21 nisan 1394

gösterdiler. Amma ol zamanda *şimdikileyin* tob çok değildi. Bir nice zaman ceng idüb, kâfiri acılıktan bunaldılar. Bunlar bu halde iken nâgâh haber geldi ki, Ungurus tek-vurı yüz otuz biñ erle Eflak ilinden Tuna'yı geçüb, İstanbul Tekvuru *tahrîkiyle* gelüb, Niğbolı'yı muhasara ide-yürür, didiler. Hemândem Hunkâr buyurdu, mancınıkları oda urub, kalkub Ungurus'un üzerine yürüyüb, evvel Tırnova'ya vardı. Anda Hunkâr cebe görüb Evrenoz Beğ'i dil almağa gönderdi. Kâfî leşkerini bir vechile hıfz itmişdi-ki, Evrenoz Beğ dil almaga kadir olmayub *hacaletle*, yine sultana gelüb eytdi: "Bu kâfirden gafil olmamak gerek,, didi. Ve rivayet iderler ki, giceyle Bayezid Han suret tebdil idüb, kâfir Niğbolı'yı muhasara iderken varub, bir yüksek yirden Niğbolı'nun dizdarına çığırdı. Hunkâr'un kal'ada Toğan nam bir kulu vardı. Ol Hunkâr'ı avazından bilüb, gelüb, söyleşüb "Esbabımız çokdur, Hunkâr'un devletünde kâfire zebun değilüz,, didi. Hunkâr dahi eytdi. "Gayret idün. Göreyim sizi üşde fil-hal yıldırım gibi ben dahi yitişdüm,, diti. Ba'zı kâfirler ol haberi işidüb, gelüb, kırala haber virdiler. Kral dahi tecessüs itdirüb, Hunkâr'dan haber bulamayub, irtesi ceğge ikdam idüb, Hunkâr dahi yitişüb Niğbolı üzerinde Ungurus'la buluşub kâfirler islâm leşkerini göricek, çerisini iki bölük idüb, islâm leşkerini araya almak istediler. İslâm leşkeri-dahi iki bölük olmuşlardı. Sultan Bayezid Han tarafı pusuda turmuşlardı. Cuma günü sabah, evvel bir bölük gaziler heman hücum idüb, Ungurus'un üzerine

yüriyüb ve iki taraftan kâfirler dahi ol bir bölük eri araya alınca (yadek), Hunkâr busuda turmuşdı. Hemândem tekbir idüb, bir kezden küffaruñ üzerine hücum itdiler. Kâfirler dahi gördiler, Türküñ pusuda halkı var. “Türk pusuda imiş,, diyüb heman toñuz gibi ürküb, karga şahinden kaçır gibi yüz *hezimete* tutdılar. Andan öñde olan gaziler küffaruñ kiralını basub Allah'uñ ‘avniyle kâfirleri kırmakdan âciz kalub, esir itmeğe başladılar. Bir vechile toyumluklar oldu-ki, dillerle vasf olmaz. Bu gazanuñ tafsili ve anda olan macerayı K a r a T e m ü r T a ş 'uñ oğlu U m u r Beğden istifsar olunub ol haber virdi-ki anda hazırđı. Ve dahi eytdi: “Bize *müte'allık* olan kişilerin esirleri iki binden ziyade idi,,. Elhasıl Rum-İli ve Anadolu halkınıñ hiç esirsizi yoğdı. Begayet toyum oldılar. Ve Ungurus kiralı dahi bir kaç kâfirle kaçub gücle başın kurtardı. Bu gazanuñ tarihi hicretüñ yidi yüz toksan yidisinde ¹ vaki' oldu.

Hikâyet

Rivâyet olunur ki, Bayezid Han çünkü gazadan *fariğ* oldu, hemandem leşker cem' idüb Koca-İli'nden *yürüsiye* çıkub, Şile hisarını 'ahdle alub kendü Bursa'dan çıkub Boğaz-Kesen'üñ üzerinde bir hisar yaptı, Güzelce-Hisar dirler. Hisar tamam olduğınlayın İstanbul tekvurına âdem sâlub, eytdi: “İstanbul bize gerek oldu. Boşalt, vir. Yoksa vaktüñe hazır ol, üş vardum,, didi. Tekvur bu haberi işidicek fil-hal ilç gönderüb, haraca itaat idüb,

¹ M. 1395 (Doğrusu : 21 Zilhicce 798 || 25 Eylül 1396).

دیدى : $FPaA$ وير 18 || $FPaAVy$ حصار : M^2 استانبول | $Vy - : FPaAM FPa$
 $Vy - : FPaAM$ في الحال 19 || $Vy - M$

Hunkâra tazarru'ât idüb, çok yalvaracak Sultan Bayezid dahî şol vechile razı oldu-kim İstanbul'un içinde Hunkâr'un kadısı oturub, bir müslüman mahallesi ve bir mescid ola ve her yılda on biñ filorı dahi harac vireler. Pes bu tarîk üzere sulh olundu. Andan Hunkâr buyurdu, Tarakçı Yeñicesi'nün halkın köyüyle sürüb, İstanbul'a götürdüler. Bir yirinde müslüman mahallesi kılub ortasında bir mescid yapıdırub ve bir kadı nasb olundu. Emr-i şer' icra olurdu. Soñra Bayezid Han'a Temür va kı'ası olıcak, tekvur ol mahalleyi bozub, mescidi yıkdı. Şimdi dahi ol halkdan vardır. Anlaruñ nesline Göynüklü diler. Bu vakı'a hicretüñ yidi yüz toksan sekizin¹ de vakı' oldu.

Hikâyet

Andan - soñra Bayezid Han yürüyüb Niğbolı'yı ve Silist'reyi feth idüb, andan Mora tarafına gidüb, Kara Ferye'de kendu oturub dört yaña akıncılar salub yıkdılar, yakdılar. Mübalagayle fetihler oldu. Andan Kara Ferye'de bir imaret bünyad idüb, Edirne'ye gelüb, bir imaret dahi anda yapıdı.

Hikâyet

Rivayet iderler ki, ol vakıt ki Lâz ortadan gıttı, vilâyetine Bayezid Han hakim olub, Vulk oğlı mübalağa armağanlarla ilçi gönderüb, tahtı kutlayub, anası ağzından dahi bir mektub yazub gönderdi. Bu cemîle kız karındaşı var idi. Lâz'un kıızıydı. Sultan Bayezid Han Gazi'ye virmeğe va'd olunmuşdı. "Karavaş"ı

¹ M. 1396

şimden giru al, varub hizmetünde olsun,, didi. Bayezid Han dahi kabul idüb kızı gönderdiler. Maksud ne ise hasıl oldu. Andan Semendire'yi Sultan Bayezid'den Vulk oğlu dilek idüb, eytdi: "Sultanumdan dilek iderüm-ki, halime münasib Semendire'yi sadaka ide,,. Bayezid Han dahi kabul idüb Güvercinlik'i virüb amma Niğbolı'yı ve obirini virmediler. Tâ Temür *vartası hadlı* olunca (yadek) bunun üzerine mukarrer oldu. Ve Sultan Bayezid şarab içüb sohbet itmeği Lâz kızından öğrendi. Yoksa ol vakte değin nesl-i Osman her giz şarab içmiş değildi.

Hikâyet-i feth-i Malatya ve Erzincan

Şöyle rivayet iderler ki, padişah-ı âlempenâh Bursa'da mütamekkin olub mühendisler ve mimarlar ve *bennâ*'lar cem' idüb bir ulu cami' bünyadın urub *şürb-ı hamrdan* vaz gelüb ulema-ı *ıızamla* ve meşayih-i kirâmla musahabet idüb icra-yı *şer'î kavîm* üzre *müstakîm* olub âlemi mezalimden *hâli* kalub bir vechile 'adl itdi-ki, gani ve fâkîr, aziz ve *hakîr*, *vazî* ve şerif, kavi ve zaif heb anuñ *zill-i* himayetinde asuile olub memleket-i Osmaniye bir vechile *âbadan* oldu-ki etrafı memalik, vilâyet-i Osman'a hased iderlerdi.

Beyt:

Bir zamandan zühhd itdi ol âşîkar   İşi tâat oldu anuñ leyli u nehbâr
Almadı her-giz eline cam ü mey   Dinlemadi dahi her-giz çuğu ü ney

Ol esnada Ahmed Celayirî ki *eben an ceddtu* Bağdad'uñ *melik*leridür, *irsile* saltanat-ı Irak Sultan Ahmed'e değmişdi. Ve dahi Kara Yusuf bin Mehmed ki

| FA جلايز : PaMVy : جلايزی 18 || FPaMVy — : A بیست و پنج وی فی 15 | PaMVy : جلايزی 18 || FAM پادشاهیدر | F—M : انا عن PaMVy : جلايزی 18 || A بیك : FPaMVy : جلايزی 18 || Pa

Kara-Koyunlu'nun emîriydi. Temür şerrinden terk-i¹ vatan idüb, bu ikisi Şam diyarına gitmişlerdi. Sultan-ı Mısır ikisini dahi tutub, habs idüb, envâ-ı hiyle ile Mısır Sultanı hapımden halâs olub, Sultan Bayezid hizmetine yitişüb Sultan-ı Bağdad Ahmed Celayirî iki ay mikdarı *dergâh* i cihanpenahda olub andan icazet taleb idüb yine vatan-ı *me'lûf*ına varub sultan ül-guzât ve'l-mücâhidîn Bayezid Han *takviyeti*yle Irak'da mütemekkin oldı. Amma Retsi Kara-Koyunlu Yusuf sekiz ay mikdarı kemer-i hizmeti bittüb bağlayub Hünkâr hizmetinde olub âhır Hünkârı Arabistan'a tahrik idüb Hünkâr dahi leşker-i azîm cem' idüb yiye içe, kona göçe devlet ü sa'adetle varub hicretün sekiz yüzinde Malatya'ya ve Divrik'i ve Darende'yi ve Behsini'yi feth idüb Sultan-ı Mısır'ın *divitdar*ın tutub öldürüb, ol vilâyeti harab itdi. Andan Erzincan'a varub Erzincân Beği Tahirten Beğ istikbal idüb itaat gösterdi. Hünkâr Erzincan hisarın Kara Yusuf'a virüb gitti. Kara Yusuf on altı gün heman beğlik idüb Erzincan halkıyla mu'amele idemeyüb, kendü *iradeti*yle Erzincan'ı terk itdi. Erzincan halkı yine gelüb evelki beğlerin istediler. Hünkâr dahi Tahirten Beği yine bunlara emir nasb itdi. Amma *ehl-i beytini* sürüb Bursa'ya getürdi. Andan sonra Hünkâr'a kadıların fi'li azdı, rüşvet alurlar diyu şikâyet itdiler.

Nazım :

Şâh-ı Osmanî ki 'adliydi Ömer
İşleri rüşvet dürür *tagyir-i şer'*

Bildi ki olur kadılar bu *adadg*er
Hiç añmazlar ne dürür *ad u şer'*

¹ Nâsiru'd-din Ferec b. Berkuk (1399 - 1405).

| A اقبه باسندن نیجه کسنیله + : FPAMVy 16 بیت || F وزیر || PaAMy
FPAMVy - : A قرع ... نظم 17-19 || F نازییه || PaAMy

Dünyayıçün ki aña gerekmez nazar	Hakkı batıl batılı hak dir bular
Cem ^c itdi kamusun sordurdı ol	Ne ki aldılar giru virdürdi ol
Garegince itdi anlara ceza,	Yavuz iğlüye yavuzlukdur nezâ
Cehd - ile bir zerre getürdi yola	Râstrâluk hod anlardan nice ola

Lâtife: Bu âl-i O s m a n bir sadık soydur. *Nâ-meşrû* hareket itmezlerdi. ‘Ulemâ yasakdur didüğinden ictinab iderlerdi. O s m a n ve O r h a n zamanında olan ‘ulemâ *tezvirât*, *meşâstiden müberrâ* idiler. Çünkü Kara Rüstem Karaman’dan geldi, hiyle ve bid‘at *hâdis* ola başladı. Ve kadılar dahi azub, ilimleriyle ‘amel itmeyüb rüşvet almağa başladılar. Çünkü sue bağılan aşdı, Bayezid Han kadıları teftiş itdürüb, her birinde bir dürlü fesad bulub hükm idüb, ne kadar kadı varsa, bunları cem^c idüb Yiñi-Şehirde cümlesin bir eve toldurub buyurdu-ktı, tolayına odun yığub od ura, tâki bu zâlim kadılar cümlemlen yanalar. Hayreddin Paşa oğlu Ali Paşa ol vakit *vezir-i aram* idi. Mütehayyir olub bir tarîk bulmadı-ki halâs ide. Meğer Hunkâr’un bir mashara arabı varidi. Ali Paşa anı okuyub, eytdi: “Arab, eğer bu kadıları halâs idersen, saña tamam biñ filori vererin,, did. Andan mashara arab varub, bir *çapük* fistan giyüb ve bir *çapük* babuc giyüb, kendüyi çeküb, çevirüb beğ-vâr sürüb Hunkâr’a varub, eytdi: “Ey-Han, beni İstanbul’a ilçilikle gönder,,. Hunkâr eytdi: “ Anda neylersin? ,, didi. Arab eytdi: “ Varrayın, Tekvur’dan *rühbanlar* dileyeyin,,. Bayezid Han eytdi: “Bire devletsüz, rühbanları neylersin?,, Arab eytdi: “ Kadıları

مانده دانشمدر چوغلدی بکار یانته واردیلر طبیعتلریته مناسب جواب ویردیلر الله بو یروغین ترک
اندیلر ال نمان بر صاب قوم ایدی انلر کلدیلر حیللره باشلیدیلر ییگی اچجه کسوب اسکی ایله بازار
ادله انلردن قالدی اسکی | یاسق اندیلر یاشا برار براق کشی ایدی اکثر خلق اکا تابع اولدیلر
فاه لره ده فسادى ظاهر اولق باشدی : — FAMVy || 10 حکم ... وارسه Pa —
FAMVy || 11 ماولیته Vy : جوره سنه AM جوره سنه FPa || 12 قاضیلر ... یانهلر
FAMVy | فاضلری یقهلر F || 13 ایده FPaMVy : اتدوره A || 14 بو FVy : انیبو
FAMVy || 15 تمام PaM : — FAVy || 16-17 واروب ... وار A : — FPaMVy
Pa, 88b کنارında باشکا بیر یاسی ایله
ایدر ایلام خان اولمه کادی اندن پادشاه ایدر ای عرب چابک دوشمش سین نه حالدر دیدی عرب
ایدر ایلام خان اولمه کادی ایدر نه دیلرسن دیله دیدی عرب دیلرم که بی استانبوله
ایدر سین ایله ایله وارم دیدی : — FPaMVy || 17 خنکاره وارب FPaMVy : خونکاروک
پانه وارمه A | ایتمدی FPaMVy : + ایلام خان بونی کوروب ندر عرب چوک لکوک سفره می
ایدر سن بریدی A | ایخان FPaMVy : سلطانم A || 18 دیدی FPaAM : — Vy |
ره ایلم Vy : کشیشلر FPaAM | دلپهین FPaAM : دلپم Vy || 19 رهبانلری Vy :

kıralum, rühbanları kadı idelüm,, didi. Bayezid Han eytdi “Kadılığr rühbanlara virince(yedek) kullaruma virsemne,, didi. Arab, eytdi: “Kullaruñ okumuş değıldür, câhıldür. Bu rühbanlar hod nice yıllar ‘ilim tarikinde çalışub, tahsil itmişlerdür. Sen kadıları kırub, Kur’an’uñ ahkâmın giderürsün. İncil dahi hakdur. Bâri bu rühbanlar İncil ahkâmını ifa etsünler,, didi. Hun kâr’a arabuñ bu sözi tesir idüb eytdi: “Ya bire arab, hâl nice olur, nice idelüm?,, didi. Arab eytdi: “Ben *kethıldü* değılüm. Anı paşalar bilür,, didi. Hunkâr, tiz Ali Paşa’yı okudub, getürtdi, eytdi: “Ali, bu kadılar hod okumuşlardır. Niçin okudıkların tutmazlar, rüşvet alurlar?,, didi. Ali Paşa eytdi: “Sultanum, *düşelikleri* azdur,, didi. Hunkâr dahi anları azad idüb, resim akçesin anlara ta‘yin itdi. Ve şimdi-kim kadılar biñde yirmi akçe *resim* alurlar, Ali Paşa himmetidür.

Hikâyet

Rivayetdür ki, Saruhan İli’nde göçer-evler varidi, Menemen ovasında kışlarlardı. Ol iklimde tuz yasağı varidi. Anlar o yasağı tutmazlardı. Hunkâr’a bildirdüler. Bayezid Han dahi oğlı Ertuğrul’a haber gönderüb, Menemen ovasında ne kadını göçer-evler varise *oñat* zabt idüb, kullaruña ısmarla ki, tamam sürüb Filibe ovasına geçüre. Pes Ertuğrul dahi atası emrine imtisâl idüb, *bi-kusur* ol göçer-evleri Filibe ovasına gönderdi, getürdiler, Filibe yöresine kondurdılar. Şimdi Filibe yöresi - *küllü* anlardır.

Hikâyet

Rivayet olunur ki, ol vakit-ki Bayezid Han Malatya'yı Türkmen elinden ve Divrik'i Kürd'den aldı, bunlar kaçılm padişah degüllerdi. Ertena'dan sonra ellerine girmişdi. Kaçan Bayezid Han ol vilâyetleri aldı, anuñ beğleri *bi-küllü Arab'a* kaçub, anda kışladı. Bayezid Han'a, Timur vartası oluak, Mısır Sultanı sebebiyle bunlar yine yirlu yirine geldiler. Ol vakitden beru ol vilâyete Mısırlı hükm ider oldı.

Haber âmeden ez-vefât-ı Sultan Berkuk be-Bayezid Beğ Gazi

Bunuñ üstine çün bir kac rüzigâr
Emriyle hâlikuñ c'azze ve cell
Bunu işidüb Şam'a ol kasdeyledi
Dimedî ol öldi ben-dahi ölürem
Öldügünden saña gâreксе haber
El-kıssatu mine'l-hisse:

Nûşervân'e didiler müjde ey Şâh
Didi, oldur müjde kim ben ölmüyem
Müjde nêçün ben-dahi öliserem
Düşmen öldüğü habercîdür saña
Fursatî-dur diyü-benün tutdı yol
Feth itdi ani *eğridüb* bir zaman
Geldi kim kış otura, yarak ide
Bu kamu itdüğü anuñ tedbîridi
Âdemî tadbîrî gelmez hic işe
Her ne kim takdir ise nâçâr olur
Bu arada Rûm'a yüridi Timûr
Çün Timûr'ün hic c'adli yoğidi

Gitti vü geldi girü leyl ü nehar
Mısır sultanına irişdi ecel
Mısır binüm ola diyü küylell
Şöyle-kim ol oldı ben-dahi olursam
Koñşılar öldüğüne eyle nazır

Kim filân düşmen ölüb, oldı tebâh
Şöyle kim ol oldı ben-dahi olmiyam
Şöyle kim ol oldı hâk olursam
Kim varursın sen-dahi hem ol yana
Leşkeriyle Meldenine (?) vardı ol
Girü dâr ül-mülke dönderdi 'man
Girü yazın Şam fethine gide
Bilemedi anı kim takdir idi
Oradâ-kim Tañrı takdîri işle
Pes bu tedbîre it, *nîşe gelür*
Mülk toldı fitne vü havf ü fütûr
Lâ-cerem kim zulm ü c'evri çoğidi

Âğâz-ı sebeb-i Huruc-ı Timur-leng

‘aleyhi mâ yestehük

Şöyle rivayet iderler ki, çünkü Bayezid Han, Rûm vilâyetin, ümerasınıñ elinden alub zabt itdi, her biri bir vechile kaçub, Timur-leng'e vardılar. Germiyan oğlu, İpsala habsinden veziriyle kurtulub, maymuncılara uyub vardı. Ve Mentеше oğlu saçın ve sakalın *goludub*, ışık olub vardı. Ve Aydın Oğlu *çerçilük* ide-vardı. Ve Tahirten Beğ, Kastamonu Beği İsfendiyarı ilçisine uyub, nöker olub vardı. Ve bi'l-cümle bunlar Timur'e varub, hallerin arz idüb Timur'i Rûm'a tahrik itdiler. Ve eksaer-i tahrik eden Aydın oğlu ve Tahirten Beğ ve Germiyan oğlı'ydı. Zira Germiyan oğlu habisten kaçdı ve Tahirten Beğ'un kızı ve 'avreti müfarekatine acıyub varmışdı. *Pezarîluk* idüb yalvardılar. Sözleri makbul düşdi. Amma Timur eytdi: "Ey Beğler, sizün sözüñüz gerçek mi, yalan mıdur, inanmazam. Zira ol bir Gazi Han'dur. Yok yire zulm itmez. Ve siz bi-günâh incitmez. Şayed ola ki, ben gazâya giderin; bana muavenet idün,, didi. "Siz muhalefet itdünüz ola,, didi. Germiyan oğlı eytdi. "Ey sultanum sen *sâhib-kıran*'sın. Osman oğlu bir zalim kişidür. Bizi müflis kılub, atamız ve dedemiz tahtın elimizden alub, *dileni dileni* geldüğümüz hod malumdur. Ol iklim dahi senün-gibi Han'a lâyıkdur,, diyüb, nice bunuñ-gibi herze vül hezeyân söyleyüb, ha turmadın Timur'ı Rûm'a tahrik idüb, kalanı dahi aña yardım idüb, bile *iğvâ* iderlerdi. Timur'un dahi dimağında *sâhib-hurucluk* hevesi varidi, dahi ziyade

| F — Pa مقید دوشدی AM مقید دوشدی Vy مقبول ددی 10 || FPaMVy — A
 11 || کرچکمی PaMVy : کرچکندر F — A | یلانمی در PaAM : یلانمی Vy یلانمی اول
 سلطان FVy : سلطانم AVy — : FPaM 14 || FPaAM دیوب Vy : دیوب 13 || F'
 + : PaAMVy سنککچی 17 || FPaMVy — : A الوب . . . اتوموز 15-16 || PaAM
 PaAM واریدی F واریدی Vy : واریدی 19 || F ولایت + : PaAMVy توری 18 || F' واریدی

oldı. Ve bi'l-cümle Timur eytdi: "Evvel hele bir ilçî gönderüb, ağzı ölçüsünü alub, aña göre 'amel idelüm,, didi. Kasd itdi - ki ilçî gönderere. İttifak olesnada işitdi-kim, Sultan Ahmed ve Kara Yusuf Sultan-ı Mısır hapsinden halâs olub, kaçub Yıldırım Han'a varmuşlar. Timur ilçisine tevekkuf itdirdi, göndermedi, tâ-kim bunların hali niye varur, göre. Zira - kim tasavvur iderdi ki, bunlar Bayezid Han'ı tahrik idüb, kendünün üzerine getüre. Bunlar hod sehl vakit eğlenmeyüb, yine güdüler. Pes Timur anlarıñ gitdüğün bilüb, bir 'azim ilçî gönderdi. Nice tuhfe ve armaganlarla Bayezid Han'a geldiğünde, Bayezid Han aslâ ilçinün yüzine bakmayub, armaganlarına iltifat itmedi. Bazılar eydür, Kara Yusuf'la Ahmed Celâyirî Hunkâr yanunda idüğine itikad idüb, Hunkâr'dan anları istedi. Ve dahi Malatya'yı aldığına incinüb, mektubında *bârid* kelimât idüb, Hunkâr'a incinüb, ilçisine itibâr eylemeyüb, fi'l-hâl bir *zarbli* cevab nâme yazub, gelen ilçisinün eline virüb, gönderdi. Çün ilçî gitdi, Bayezid Han vüzerâsına eytdi: "Tiz, leşker cem' idün, Timur'un üzerine varub, vilâyetini harâba vireyin,, didi. Vezirler eytdiler: "Ey - Han, ne lâzımdur ki, leşkerimize *ta'b* çekdirevüz. Koyalum, Timur bunda gelsün, bir garib gözi bağlu çeridür. Şöyle kiralum - ki bir dil çıkmasun,, didiler "İnşâallah,, dimediler. Bayezid Han eytdi: "Eğer anda varulmazsa, hele bâri leşker cem' itmek gerek,, didi. Pes buyurdi, etraftan asker cem' itüb, müheyyâ itdiler.

Hikâyet-i nüzûl-i Timur ilâ Sivas ve tahrîbîhi ve zihâbihi ile's - Şam ve Haleb

Rivâyetdür ki, bu taraftan Timur - leng dahi hicetun sekiz yüz üçünde¹ Sivas'a geldi. Hisarı lâğımla alub, yakub, halkını estr itdi. Bu halde iken, Mısır leşkeri dahi Haleb'e çıkdı. Timur bu haberi işidecek, Şam'a teveccüh idüb, Haleb'e vardı. Haleb yanında Mecnun-Tabak yazısında bulub, uğraşub, Mısır leşkeri Timur'e mukavemet idemeyüb münhezim oldı. Zira Türkman hâin olmuşdı. Andan Timur-leng'le el altında dilleri vardı-ki, Mısır Sultanını tutub, Timur'e getürer, Sultan dahi ahvâle muttali^c olub, Sultan kaçub, Mısır'a gitdi. Timur, Haleb'ün üzerine varub, halk hisarı virmeyüb, ceng olub, mübâlağa âdem kırılıb, âhir ül-emr hisarı *darb-ı destle* alub, zulmi de kemalinde kıldı. Nesneler itdi ki dile almağa yaramaz. Zira bu Timur a'zam-i eşirrä idi. Andan Hamâ'ya varub, anı-dahi Haleb'den *bed-ter* idüb, andan dahi Humus'a varub, anda mezarlar görüb, sordı. Eytdiler: "eshâb-ı resûl'dendür,, diyüb Halid b. Velid'ün ve 'Amr b. Ümeyye-i Zumeyrî'nün mezarlarını gösteri-virdiler. Timur, bunlaruñ hürmetine Humus'ı esirgeyüb, *mâl-i âmân* salub, bi-kıyâma mal aldı. Andan Ba'albek'e varub, anı-dahi yağma idüb, andan sürüb, Dimeşk'e varub, hisarını yaptılar. Ceng idüb, tarafeynden mübâlağa âdem kırıldı. Âhir ül-emr şehri yağma idüb, anda Yezid'ün kabrini buldurub, çıkardub, oda

¹ M. 1400.

Ve ikinci oğlu Mustafa Çelebi, Hamid ili sancağı ve Teke ili Sancağıyla gelmişdi. Üçüncü oğlu Sultan Mehmed ki Sultan Çelebi dirler, Amasya'da olurdu, cem'i Rûm leşkeriyle geymişdi. Ve bi'l-cümle cem'i kendü leşkeri ve Tatar ve gayri küffârdan dahi mu'avin gelmişdi. Cümle *der-hem* olub, yürütüb, varub, Engüri'de, Sivrililer'de Timur'e mukabil olub, kondı. Timur Penc-şenbe günü sabah *Yezid-vâr* bir sulu yire kondı. Ve Bayezid Han ol-gün ikindü den soñra *Hüseyin-vâr* Kerbelâ-*veş* bir susuz yire kondı. Çün iki leşker birbirine mukabil kondılar, bu tarafdın Timur ötüme hendek kazdurdı. Cum'a günü sabah olıcak, iki tarafdın Cum'a namazı kılındı. Andan Bayezid Han sancakların çözüb, küsler çalınub, saf ber-saf alaylar düzülüb, meymene vü meymere, ârâste olub, cenâh u bungâh bağlandı. Evvel emirden mukabil oldukları gibi, Bayezid Han tarafından Tatar hâin oldu Zira Erzincan Beg'i kim, Tahirten Beg'dür, Ertena'nın karındaşı oğludur, pes kendü beğleri oğludur, Tahirten'e döndiler. Ve Germiyan leşkeri dahi Germiyan oğlına döndi. Muhassal, her vilâyetün leşkeri kendü beğlerine döndiler ki, kaçub, beğler Timur'e gelmişlerdi. Vulk oğlu kâfir çerisiyle iyi ceng itdi. Timur "*der vişân taksîr ne-kerdend*,"¹ didi. Bayezid Han çün gördü -kim her taraf kendü kolayına gitdi, ol dahi kendü kuliyle kaldı. Bayezid Han'ın bir oğlu Mustafa Çelebi atından ayrılub, belürsiz oldu. Emir Süleyman'ı dahi paşaları ona yirden çıkardılar, gitdi. Ve Sultan Mehmed gördü-kim,

¹ Dervişler ellerinden geleni yaptılar.

: *FVy* 13 اوغليدير || *M* ارتنونوك *A* ارتنه بكونك *F* ارطنونوك : *PaVy*, 12 ارطنونوك || *V* اولدن اوغليدير || *PaAM* 14 دخی *FPAMVy* : + پادشاهزی *A* || 15 که *PaAMVy* : + اولدن *F* | دوره *FPAMVy* : تمور خانه *A* | ککشاردی *PaAMVy* : کاب تحريك اتمشاردی *F* || 16 دوران . . . دیدی *PaAMVy* : آفرین دیدی *F* || 17 طرف *FPAM* : طرفدن *Vy* || 17-18 اول . . . فدی *Vy* : اول دخی کندو قولایشه کتدی *Pa* — *FAM* || 18 بايزيد خانك *PaAMVy* : دورانك | ايرلب *Vy* : آيرتاشوب *PaAM* دوشوب *F* | اولدی *FPAMVy* . اولندی *A* | اولدی *FPAMVy* : مصطفي چايي دولردی *A*

hâl böyle oldu, Amasya leşkerini alub, Amasya'ya yürüdi. Sultan Mehmed ol vakıt on bir yaşında idi. Heman Bayezid Han kendü kapısı halkıyla, kulları, Yeñiçeri ve solaklarıyla kaldı. Hâl böyle olıcak, Solak-Karaca dirdilerdi, Sultan Bayezid'ün bir kulu varidi, eytdi: "Hay Bayezid Han, ol güven-diğün oğlanlaruñ seni böyle görüb, *beğlük* belâsına düşüb, kaç-dılar, ya ol sancağün beğleri dahi kani? Ne *gäkçek* yoldaşluk itdi-ler? Akçayı harc itmeğe kıyamazduñ, hazineye koyub, oğlanlarım rızkıdur, dirdün,, didi. Bayezid bu sözlere incinüb, "yani baña minnet mi idersiz,, didi. Hemân atını depüb, kul arasın-dan taşra çıkdı. Bilesince bir kac yaya oğlanile, bir nec solaklarla, bile çıkdılar. Çağatay'ün alayın biri birine ırmağa başladılar. Bir 'azim ceng itdiler ki az kaldı-ki Çağatay'un leşkerine inhizam düşeydi. Bu halde iken Germiyan oğlu, Sultan Bayezid'i görüb bildi. Heman çağırub, eytdi: "Hay işbu ceng iden Bayezid Han kendü-dür. Ne turursız,, didi. Fi'l-hâl irişüb, atınuñ dört yanın-dan sarmaşub, tutub, Timur'e getürdiler Timur çadırında oturduğı yirden çığırdı - kim: "Hay zinhâr atından düşür-meñ, dahi gelün, benüm koltuğıma girün. Çadır kapusına varayın,,. Andan eytdi: "Ey Han, ata bin,,. Eytdi: "Hay kal-taklar ata binüb, nereye varayın. Padişahlar hareket idüb, ata binüb, bahadırluk itmek câiz değıldür,, didi. Andan koltuğına girüb, Timur-*leng'i* çadırı kapusına getürdiler. Bayezid Han'ı dahi ta'zimize atdan indirdiler ve Timur karşı yürü-yüb, biri biriyle görüşdiler. Andan ikisi bir halnuñ üzerine oturdılar. Bu husus hicretün sekiz yüz dördü¹ dahil olmazdan

¹ 7 ağustos 1401

امید من A | دیدی Vy : دیو FPaAM || 8 آتی PaMVy : آتن A ات F | بلسنجه
 FAM : بله PaVy | بایا اوغانبله FPaMVy : یکچی و A || 9 صولاقلرله بله Vy : صولقلر
 بله FPaAM صولاقلرله A | بری بره FAM : بری بره Vy بریشه Pa || 10 لشکره ...
 و: دیدی PaMVy : لشکری انزام بولیدی A لشکری منہزم اولیدی F || 11 بایزیدی Vy : بایزید
 نامی FPaAM || 12 دیدی FPaAM : Vy | ایریشوب FPaAM : Vy || 13 تموره
 FMVy : تمورک پانتہ Pa تمور خانہ A || 14 دخی PaAM : FVy- || 15 ایتدی Vy :
 ایدر PaM || 16 ایدن ... وارین PaMVy : FA - || 16 دیدی FPaAM : Vy -
 || 18 دی برله F : انکھ AMVy - Py

Bayezid Gazi gayet ile *gönüllü* ve *tiz- nefesdi*. *Tiz- nefesliğünden*, sabr idemeyüb, eytdi: “Eğer bu vartaya sen düşseñ, bir demür kafese koyardum,, didi. Timur- leng eytdi. “Ey Han yaman söyledüñ,, didi. Heman buyurdi, bu demür kafes düzdiler. Yıldırım Han'ı kafese koyub, habs itdi.

Hikâyet-i diğér

Andan sonra Timur- i *gaddâr*, Rûm'da çok dürlü zulmler idüb, ol kış Aydin İli'nde kışladı. Ve çerisi Rum vilâyetini yağma idüb, yakub, yıkub, müslümanlaruñ ehlin, 'ayalın elden geçürüb, ey nice atalar oğlını *yavı-kılub*, ve nice analar kızından ayrı düşüb, âlem gayet kızlık olub, taş taşı yiyub, çoklık halk açlıktan helâk olmuşdı. Andan Timur- leng oğlını¹ Bursa'ya gönderüb, “Var, Bayezid Han'uñ anda olan hazinesini götür,, didi. Oğlı dahi gelüb, Bursa şehrini talan idüb, yıkub yakub sarayda olan hazineyi aldı. Bu dahi zâlim ve bi- dindi. Hatta Cami'-i Kebîr'üñ içine âdemler *konub*, ahur idüb tavile ile atlar bağlayub odlar yakub, yimek bişirürlerdi. Ol vakit ehli- İslâmuñ üzerine bir hal geldi-kim, haftanuñ günlerini unudub, Cum'a'yı yavı-kıldılar. Soñra müslümanlara *refu- hiyet* olıcak cum'ayı gayri yirden getürdiler. Ve bi'l-cumle ol zâlimüñ leşkeri ayağı basduğı yirler haraba vardı. Andan soñra Timur her vilâyeti beğlü beğine virüb vilâyet i Osman'ı Tatarı virdi. Bayezid Han bunı işidüb, meinddi. Timur gâh gâ hgöç üzerinde giderken Bayezid Han'a gelüb selâm virirdi. Bir gün, Timur- leng gelüb,

¹ Muhammed Sultan ve Şeyh Nureddin (Hazineyi almışta memur edilen bu ikincidir. *Küh ul-Ahbar*, c. V, s. 98).

Bayezid Han'ı *gam-nâk* gördi, eytdi: Ey Han, Hakkun kudretine niçün *melûl* olursın?, di. Bayezid Han eytdi: "Hakk'un işi böyle olsa gerekdi,,. Amma Bayezid Han Timur'e eytdi: "Timur Beğ, senden bir dileğüm var ,, didi. Timur eytdi: "Söyle, kabul ideyin,, didi. Bayezid Han eytdi. "Benüm ocağım söndürmiyesin. Bugün baña ise yarın sañâdur,, didi ve dahi eytdi: "Tatar'ı bu vilâyetde komayub gider,, didi. Timur eytdi: "Kabul itdüm. Amma kaçan kim seni Semerkand'den yine bu vilâyete gönderem, ol vakit Tatar seni vilâyetüne getüre ,, didi. Heman-ki Bayezid Han bu haberi işitdi, gayet gamnâk oldı. Hemîn eser-i *hummâ* belürdi. Andan soñra günden güne za'f müstevli oldı. Bayezid Han gayet gayretlü kişiydi.

Hikâyet

Rivâyet olunur ki, Kutbeddin oğlı şeyh¹ eydür: "Babamdan işitdüm, eytdi: "Timur, Bayezid Han'ı tutub, habs idicek, ekâbir-i Rum ittifak idüb, Hunkâr'ı Timur'dan satun almağa niyet idüb, beni Timur'a gönderdiler. Varub, ben dahi Timur'ı râzı idüb, toksan biñ filoriye kavlı itdük. Ben eytdüm: "Rûm'da nesne kalmadı. Heb tâlâna gitdi, amma varayın, Kostantaniyye Tekvur'ından istikraz ideyin,, deyu. Bu niyet üzerine ben dahi kalkub, İstanbul'a müteveccih oldum-ki filori istikraz idem. Ben henüz İstanbul'a gelmedin, ol zaman işitdüm ki, Hunkâr *hummâ-yı muhrikadan* hasta olub, kabza-i ecel *giri-bânından* çeküb Hak civarına iletmiş. Cengden soñra Bayezid Han'un vefatı bir kaç aydan soñra oldı. Ve kaçan-ki Timur göçüb,

¹ Mevlâna Mehmed bin Kutb üd-Din İzniki.

kendü vilâyetine teveccüh itdi, Bayezid Han dileğiyle Tatar'ın cemî'sini sürdi. Memleket-i Rûm'dan çıkardı. Andan Kuşehir'ini ve Sivri - Hisar'ı ve Beğ - Pazar'ını Karaman Oğlı'na virdi. Ve Kastamonî'yi ve Kengri'yi ve Kalecük'ü yine Bayezid Han'a virdi. Bayezid Han öldükden sonra Timur umardı - kim, Bayezid Han'ın oğlanlarından birisi kendüye gelüb, Bayezid Han'ın vilâyetin aña mukarrer ideydi. Gördi - ki, hiç biri gelüb, iltifat itmedi, zira memleketi Karaman Oğlı'na virmişdi, anlar dahi anıuçün gelmediler. Ve andan sonra Timur gidicek, Karaman vilâyetinden çıkub gıtdi. Ve bu maceranın tarihi hicretün sekiz yüz dördünde¹ vakî oldi.

Sîret ü Âsâr-ı Bayezid Han

rahmetüllah

Rivâyetdür ki, Bayezid Han Bursa'da bir camî-ı kebîr ve bir âli 'imâret ve iki medrese ve bir *dârüşşifa* yabdurdu. Ve Ebû İshak hân-kahını yabdurdu. Ve Edirne'de bir camî ve bir 'imâret-i âliye ve bir medrese yabdurdu.

Ve her nireye ki hücum itse, berk-ı hâtif ve şehâb-ı lami gibi yitişürdi. Andan ötürü Yıldırım dimekle mülakkab olmuşdu. Salâhı ve *zühdi* ve ulemâya ve sulehâya itibarı bir hadde idi ki *zebân* vasfında *kaasır*du. Hattâ şeyh Ramazan bir fakır kişiyeken mübâlağa meblağ virüb, *hassa* köyleri 'atâ idub, kazaker idindi ve meşâyiha dahi ikramı *fevka'l-had* iderdi.

Hikâyet

Rivâyet iderlerdi ki, çünkü Timur-leng Rûm vilâyetini zabt idüb, kimini Karaman oğlı'na virmişdi, Yıldırım Han bunı işidüb, be-gâyet incinmişdi.

¹ M. 1402

Bâzılar eydür : Bayezid Han gayet gayretlü ve tiz nefisdi. İştidi-kim memleketini Timur-leng Tatar'la Karaman Oğlı'na viridi, bilesinde zehri vardı. Gayretinden kendüyi sakınmayub, düşman elinde zebun olub, "Memleketi ellerinde görmedin ölem yeğdür," diyüb kendü nefisini helak eyledi.

Nazm :

Ol <i>fütûr</i> içinde gitdi Şehriyâr	Yıkılub yakıldı çok şehri dıyar
Mîr Süleyman oldu ânûñ yirine şâh	Gün gibi rûşen ne hâcetdür <i>güvâh</i>
Ol arada kim ola ol dâdker	Kim olur Nûşirevan u yâ Ömer
Himmeti katında anuñ bilgil 'ayân	Bir <i>cevedür cûdına</i> Hindûstan
Mühr olduğunda muma hâtemi	Bir gedâya kul ider yüz Hâtemi
Hulkınuñ hüsnine gayet yokdürür	Lutfına her giz nihâyet yokdürür
Hüsninüñ vasfın işidüb Müşteri	'İşkına oldu can ü dilde müşteri
Atınuñ na'ân görüb dir Âfitâb	İnrenüb <i>yâ leytenî küntü türâb</i> ¹
Gerçi leşkervâr u gene ü <i>dest-res</i>	Liykin itmez mülk almağa heves
Himmeti katında anuñ mülk-i zemîn	Bir <i>üyezün</i> kanadincadır hemin
Mülk istese olmadın arada harb	Feth olaydı aña Şark u Garb
Ol müruvvetlüdür ehl-i 'atâ	Ol <i>fütüvvet</i> ıssıdur <i>nî'm-el fetâ</i>
Kibrden nefsi olub-dürür berî	Hem yavuz ahlâkdandır ol perî
Hûb evsafına anuñ yokdur girân	Pes anı ben nice idayın beyân
Bî-girân nesneyi kimdür kim bile	Ya anuñ şerhin temâm idebile
Nice kim âlemdes <i>sayevâr</i> u nûr	Devletine irmesün her-giz futûr
Eksük olmasun cihanda sâyesi	Çarh olsun <i>rif'atimuñ</i> pâyesi
Ömr bâğına irişmesün hâzân	Yirine kimse getürmesün cihân
Çün tevarihi bu resme itdük beyân	Kim işiden kişi anı anlar 'ayân

¹ Kur'an : LXXVIII, 41 = Keşke toprak olsaydım.

Hikâyet-i Cülûs-ı Emir Süleyman

Şöyle rivâyet olunur ki, Bayezid Han'ın yidi oğlu varidi. Cümlesi cariyeden idi. Biri Ertuğrul ve biri Mustafa ve biri Süleyman ve biri Mehmed ve biri İsa ve biri Musa ve biri Kasım. Ve Ertuğrul atasınıñ hayatında Kadı Burhaneddin vakı'asında allah emrine varmışdı. Mustafa dahi Timur cenginde nâbedid oldı, gitdi. Kasım kiçirek idi, dahi sarayda olurdu. Emir Süleyman'ı, Ali Paşa ve Eyne Beğ subaşı ve Yeñiçeri ağası Hasan Ağa Rum-İli'ne alub gitmeğe niyet itdiler. Edirne'de tahta geçürüb, beğ itdiler. Ve Sultan Mehmed yine Amasya'ya gitmişdi. Ve İsa gelüb Bursa'yı taht idinüb, nevâhisiyle zabt itdi. Ve Musa atasıyla bile *giriftâr* olmuşdı. Bunlaruñ ahvalleri *'alâ vechi't-tafsil* zikr oluna, *İnşaallah-ül 'aziz*. Andan Emîr Süleyman, Bursa'ya gelüb, İsa Beğ kaçub Karaman'a gitdi. Emîr Süleyman kız karındaşı Fatma hatunla kiçi karındaşı Kasım'ı İstanbul'a rehin kodı. Ve 'ahd itdi-kim hiç bir vechile tekvir'la *yağlık* itmiye. Âhir-ül-emr Emîr Süleyman yine Rum-İli'ne geçdi. Bunuñ tarihi hicretuñ sekiz yüz bişinde¹ vakı' oldı.

Hikâyet

Şöyle rivâyet iderler ki, Sultan Mehmed, karındaşı Emîr Süleyman'ın tahta geçdüğün işidecek, ilçi gönderüb eytdi: "Emrem sağ olsun. Atamız gitdiyse, emrem bize atamız yirinedür,, didi ve iki iyü at gönderdi. Ve Emîr Süleyman dahi kabul idüb, aña bir nice oğlan ve bir nice cariyeye gönderdi.

¹ M. 1402-1403

: PaAVy انشا الله العزيز | 11 Pa ایدی : FAMVy اولمشدی | A چاهی + : FPAMVy
 FPAM — : Vy بك | F — : PaMVy بروسایه | A خان + : FPAMVy سلیمان | M —
 12 سلیمان : FPAMVy + : خونکار A || 13 تکورله A : FPAMVy — || 14 سلیمان
 | A + : PaMVy محمد | Vy — : FPAMVy | A + : بادشاه A |
 سلیمانك : FPAMVy سلیمان Vy || 17 امرم¹ : PaAMyy | امرم² : PaAVy : امیرم F
 کستدوسی M || 18 اتامز AVy : اتا FPAM | ابو FPAM Vy || 19 اوغلان Vy
 PaA : اوغلانلر A | جاریه FMVy : جاریلر PaA

Ahvâl-i Sultan Mehmed bin Bayezid Han bin Murad Han Gazi bin Orhan bin Osman Gazi

Rivâyet iderler ki, çün merhum Yıldırım Han, Timur'la bir vakı'aya uğrayub kaziyyesi bu vechile olcak, ol ey yâmda Sultan Mehmed on bir yaşında idi. Tokat'ta olurdı. Çün Timur leşkəri galib olub, her kişiye kendü ehl ve *ıqah* sevdası olub, müteferrik olmuşlardı, bu dahi kendunun hav askeriyle ve Rûm dilâverleriyle sancağın çeküb, Timur'un askerin yarub çıkub, 'azm-i Rûm idüb, önüne gelen Tatar'dan bî-had ve bî-kıyas leşker kırub, gelüb Tokat'a yitişdi. Rum'a yitişdikleri gün atasınun giriftâr olduğın ve karındaşları nâbedid olduğın ve memleket düşmanun ayağı altında payımal olub, ehl-i İslâmı *gaaret* ve hasâret itdüklerin işidüb, gayret odı yüreğın yakub, mübârek gözleri yaşla tolub, âh ulub, eytdi ki: "Ey dirîğ memleket-i Osman'a ki, düşmanun atı ayağında helâk ola. Ve dirîğ reyâsına ki, *vedâyi*-i hazret *âferid-kârdur*, düşman elinde 'âciz ve sergerdan olmuşlardur. Ve Sultan babam dahi 'aduv elinde giriftâr olub, ol geçen 'ıyş u nûş, *nîş* olub, ferah *teraha* mübeddel olmuşdur,, diyub ağladı. Andan hâslariyle şöyle müşavere itdi ki, kendüyü 'aduv leşkerine ura, yâ bir tarikte atasın kurtara ve yahud onun yolunda helâk ola. Bunlar eytdiler ki: *Şâhâ*, bizüm canımız ve başımız senüündür; yoluında feda olsun. Buyurdığımız be'gayet hoşdur, amma akılâne maslahat oldur kim, bu düşman ki bu vilâyete müstevli oldı; be'gayet çok leşkerdür; bunna

yakın olmak revâ değüldür. Maslahat oldur kim, bunları ırakdan, arkadan yürüyüb, gözedelüm. Anum gibi *halvet* bulub, ve leşker kenarında bulunanları cümle helâk idelüm,, didiler. Sultan Mehmed bu tedbiri beğenub, asker-i Rûm'la kalkub, aşığa tarafa gitdi. Andan Sultan Mehmed buyurdi, bir nice yarar Rûm bahadırı yiğitler seçüb, gönderey-ki varub babası Yıldırım Han'ı Timur-leng'un elinden kurtarub, halâs ideler. Anuñ gibi bahadırlar ki *el-izze ü bil'lâh* döğilicek koyub kaçmıyalar. Biri öldüğü yerde kalanı dahi ölünce(yedek) çalışalar. Andan bu bahadırlar *revâne* oldılar. Söz ögüşdür. Timur-leng'i Sifri-Hisar'da Yanı Pınarı'nda konub otururken casusladub Timur askeri gafilken heman koyulub Yıldırım Han çadırında otururken kapdı. Timur-leng'in haberi olunca, bire *komañ* eyledi. Bu bahadırlar dahi Yıldırım Han'ı alub askerden taşra çıkardılar. Heman aceleyle Timur askeri ardlarından yitişüb, mübalağa ceng olub bu gazileri kırub, Yıldırım Han'ı alub, yine Timur-leng'e götürdiler. Timur dahi Yıldırım Han'ı muhkem hıfz idüb, gice gündüz bekledür oldı.

Sultan Mehmed, Kara Yahya'yile ceng idüb, anı sıduğıdur

Rivâyetdür ki, çün Sultan Mehmed Rûm serverleriyle kalkub, gelüb, Dervâz¹'a yitişdi, İsfendiyaar'ın yiğani Kara Yahya bin mıkdarı erle kendüsi giyimlü ve atı geçimlü Sultanuñ önüne gelüb, eytdi ki: "Ey yiğit, ne kişisin ve ne yure gidersin? Ben İsfendiyaar'ın yiğani Kara Yahya'yum. Changirler benüm tîri *hadenkümden* snelerin delük delük idüb, pehlivanlar zehrelerin *çâk* ider. Benüm heybetümden

¹ Devrez çağı.

bu taraftan kuş dahi uçmaz. Me h m e d kimdür ki, benüm mem-
 leketüme gire,, deyüben turdı. Sultan Me h m e d bunuñ haberin
 işidüb, mukayyed olmadı. K a r a Y a h y a kakuyub, heman
 Sultan'ũñ önüne gelüb, hamle itdi. Sultan Me h m e d dahi bunu
 görüb yanında olan serverlerine istimâlet idüb eytdi ki: "Benüm
 ey yiğitlerüm, vakıtdür ki, bunları kara karga misâl dağidub,
 bu askeri helâk idelüm,, diyüb kendü dahi elin kılıca urub,
 tekbir itdi. Heman bir kezden düşman leşkerine hamle idüb, ol
 bütün cem'iyeti iki *nîme* itdi. K a r a Y a h y a gördi ki, iş had-
 den geçdi. Ve belâ suyu başdan aşdı. Leşkerine " hay
 turuñ ,, diyü - gördi, başarmadı. Leşkeri bir *lahza* dahi
tâkat getiremeyüb münhezim oldu. K a r a Y a h y a dahi 'âr u
 namüsü yire salub, tasaya düşüb, kaçdı. Sultan askeri anlaruñ
 ardın sürüb, ele gireni helâk idüb, malların yağma itdiler.
 Andan ferâgat ve *şetâret* birle yine işlerine gitdiler. Sultan
 Me h m e d Ç e l e b i'nüñ çünki evvel-i fethi bu veçhile oldu,
 envâr-ı sa'âdet ve âsâr-ı devlet çehresinden lâmi^c olub, devlet
 ü saadette kalkub, Gerede'ye irdi. Anda bir kaçgün tevakkuf
 idüb, T i m u r leşkerine casus gönderdi-ki varub göre, atası
 Y ı l d ı r ı m Han, T i m u r katında mıdür? Ve keyfiyet-i ahvâli
 nedür? Görüb, gelüb 'alâ vechi'-t-tafsıl haber vire. Çün *peyk*
 revâne oldu, bunlar ol yirde bir kaç gün turub, beğlerle müşâ-
 vere itdiler ki, çün 'âlem bu vechile sûret gösterdi, nitmek
 gerek? Maslahat nedür? didiler. Beğler eytdi: "Maslahat oldur
 kim, bu aradan kalkub, aşğa tarafa gidevüz. Sarb tağlara

çıkub, ‘âlemûn haline nazar idevüz. Timur hod bu ill zabt idüb, bu yirde karar ideceği malûm degüldür. Lâ-cerem yine kendü vilâyetine gitse gerekdür. İngdan toğa gezüb, bizi taleb ideceği yokdur,, didiler. Ve bazıları eytdiler ki “Bu maslahat degüldür. Zira aşagası *hater nikeldür*. İtne memleketimüze, Rûm’a çikalum. Amasya’da turalum. *Çevre qanu* bakalum, görelüm-ki, takdîr-i rabbânî *‘âlem-i gaybden ne nekur* ızhar ider. Elhamdü lillah ki, Allah ‘inâyetinde ve sultanımız devletinde vaktimüz hoş ve ni‘metimüz bi-nihâyedür. Kendü ilimüz içinde yüriyelüm. Eğer yağı gelürse men’ idelüm. Memleketimüzü *‘adâdan* muhafaza idelüm,, didiler. Sultan Mehmed Çelebi bu tedbiri ihtiyar idüb, Rûm tarafına gitmek *tedarük*ünde iken Timur askerine gönderilen casus gelüb, Sultan’a du‘â kılub, eytdi: “Hak te‘âlâ *celle ve ‘alâ* padişah-ı İslamuñ ömrin ziyade idüb, a‘dâ-yı devlet *mahzûl* ve makhûr ola. Atañ Yıldırım Han Gazî’yi gördüm, selâmetdür. Ve *likin* cehd idüb, yanına varımadum. Timur Rûm vilâyetin tamam zabt idüb, bu yıl Aydın-İl’inde kışlar didi. Çünkü Sultan bu haberi işitdi, andan-sonra tevakkuf itmeyüb, heman Rûm vilâyetine müteveccih oldı.

Sultan Mehmed, Kara Devletşah’la ceng idüb, anı sıduğıdur

Rivâyet olunur ki, çünkü Sultan, Rûm serverleriyle Rûm’a geldi, nâgâh haber geldi-ki Kara Devletşah gelüb, ili tutdı. Elinde Timur’dan *hükmi* vardır. Her yire ki varur, elinde *nişanın* gösterür, eydür ki, “Timur bu memleketi bân

AM 16 سلطان . . . صدوغیدر FPaVy : جنك كردن سلطان بقره دولت شاه AM
 || 17 سلطان FAMYy : محمد حضرتی Pa | رومه FPaAM : روم Vy || 18 کابوب
 F | طوتدی PaAMVy : + مستخر ایددی FVy

virdi,, dir. İl dahi ihtiyatından aña uymağa başladılar. Bu mikdarı harâmî aña uymuşdur. Her nireye ki vara, kendüye itaât itmiyenleri helâk idüb, illerin yıkub malların gauret iderler. Şimdiden eğer ana tedbîr itmeyicek olursan, memlekete cümle hükm ider,, didi. Sultan çün bu haberi işitdi, be-gâyet kakıyub etrafına nazar idüb, eytdi ki: "Ey beğler, ne dirsiz, bu işüñ kaydın nice-yirsiz,, didi. Bunlar eytdiler: "Sultan devletinde nice olsa gerekdür. Kara Devletşah'la tuturuşuz. Bugün toğduk bugün ölürüz,, didiler. Sultan dahi bunlaruñ bu germiyyetlerini görüb, bunlara gereği gibi istimalet idüb eytdi: "Merdâne oluñ. Kara Devletşah ne sek-i bi-hayâdur kim, benüm memleketüme girüb, reyâyâya zahmet vire,, didi. Peş bunlar bu tedbirle asker cem^c idüb ceng itmek yarağında olub, casus gönderdi-ki, varub düşmanuñ *kandalışın* bilüb ve yanında olan askerin kesretini ve *killetini* bilub, gelüb Sultan'a haber vire. Bunlar dahi aña göre *kayd* göreler. Çün casus bu aradan gidüb, az zamanda düşmana yitüb, Kara Devletşah'ı gördi-ki, Hakala¹'da konub, kendü haline meşgul olub, oturur. Ve yanında âdem dahi azdur. Bunuñ-gibi vakit ele girmez. Fırsatı ganimet bilmek-gerekdür, diyüb gelüb Sultan'a haber virdi ki, altı-yüz kişiyle düşman Hakala'da halvet oturur. Be-gâyet mahall-i fırsattur. didi. Sultan-dahi bu haberden be-gâyet ferah-nâk olub, Rûm askerin *müretteb* ve mükemmel idüb, düşman yarağıyle esbâb-ı ceşş ve âlât-ı harb-ile yürüyüb, Kara Devletşah dahi Hakala'da fâriğ u bî-haber otururken

¹ Hüsamettin Yasar, *Amasya Tarihi*, C. I, s. 343, C. III, s. 164.

sultan yitişüb, bî-tevakkuf üzerine at deydı. Yakın varıcak, Kara Devletşah'a Sultanuñ geldügi haberin virdiler. Hiç veclule ihtiyat itmeyüb, atına süvâr olub, heman Sultan'a mukabil oldu. Ve *bülend-âvâz*-ile çağırdı-kim, "Sen henüz bir *tıfl* oğlausın. Anan südi dahi ağzuñda kokar. Ne *liyâkat* ve ne isti'atla adımı Sultan koyub, memleket taleb idersin,, didi. "Yüri, bu sevdâdan fâriğ ol, kendü mesâlihüne git-ki saña *evlâ* budur. Zira atañ ve karındaşlaruñ bi'l-fiil mahbuslardur. Sen memleket dâ'vasın itmek be-gâyet *ba'iddür*. Eğer bu sevdâdan fâriğ olmayub, *zarb* ü harba şüru' iderseñ, şimdi saña ne ideceğüm ma'lumdur,, didi. Çün Sultan buni işitdi, kakıyub Devletşah'ı yanına okuyub, eytdi ki: "Ey pîr-i *harez* bunca hay hay idüb, kendüni bir âdem mi sanursın? Beñzer ki sakaluñ değünemle ağardub, kimsenüñ zarbın ve harbın görmemişsin. Benüm babam mahbus ise, Allah halâs ide. Amma *ni'me'l-halef* benüm ki, şimdi seni saña gösterüb, nice ideceğüm göresin,, diyüb, tekbit, idüb, Allah ü teâlâya sığınub, kulin çıkarub, kılıc yahn idüb düşmana hamle itdi. Şöyle kim, kılıç zarbı ve çomak sadası *ayyuka* çıkdı. Bir ceng-i 'azîm oldı-ki dimelü değıl. Pes ol ceng içinde Sultan kullarından biri, Şah Cihangir, Kara Devletşah'ı gözleyüb, tirkeşinden biri, ok çıkarub, *pertab* itdi. Takdir-i *rabbânî* tîr-i hadenk Kara Devletşah'ın gözine tokunub, eñsesünden çıkdı. Heman atından yıkıldığı gibi Sultanuñ kulları kılıc üşürüb, pâre pâre itdiler. Ve yanunda olan

Gerede yiğitlerinüñ kimin kırub ve kimi kaçub ve kimi Sultan'a bende oldılar. Sultanuñ ikinci fethi budur. Çün Sultan bu fetihden şâd ü handân birle dönüb, kendü yünne gelüb, ʿıyş u ʿışrete meşğul olub, etrâf ü *cevânibi* gâzetli, turdı.

Sultan Mehmed, Kubad oğlu Niksar'ı muhasara iderken üzerine varub ceng idüb anı sıduğıdur

Şöyle rivâyet olunur ki, çünki Sultan devlet u saadetle oturub, ʿıyş ü nûşa meşğul olub, fâriğ ül-*bâl*-ken nâğah haberi geldi-ki, Kubad Oğlı¹ *bî-nihâye* leşkerle Niksar üzerine düşüb, muhasara idüb, gice ve gündüz ceng ider. Eğer ol husara meded yitişmezsen, kal'a elden gider. İl, vilâyet harab olu dıyü bildürdiler. Şultan bu haberüñ istima'ından be-gâyet *münfüt* olub, atına süvâr olub, yanında olan leşkerüñ mecmu' eshabın ve âlâtın müretteb ve mükemmel idüb, gice ve gündüz turmayub sürdi. Kubad Oğlı dahi hisar üzerinde bunlardan farığ tururken, bunlar dahi Rûm serverleriyle ve bahâdurlariyle andı yitişüb, bir yirden hamle idüb, Allahü teâlâya tevekkül kılub, Kubad Oğlı'nuñ askerini basub, sıyub *târ mâr* itdilet. Askerinüñ kimini kırub ve kimi kaçdı. Mal ve eshabın alub, muğtenim oldılar. Kubad oğlı dahi تنها *dalâlet* sahrasına düşüb, kaçub Taşan Oğlı²'na iltica idüb, ol tarafa-değün bayın kurtardı, gitti.

¹ Samsun Emiri Kubad Oğlu Alâeddin Ali Beğ.

² Köprü Emiri Taşan Oğlu Ali Beğ.

Vy | سعادتله : *PaAM* یتشمزسک 10 || *FPaAM* برله سعادتله : *Vy* سعادتله 11 || *F* اوزرنده : *FPaAM* اوزرنده : *Vy* اوزرنده 15 || *Vy* اوزرنده : *FPaAM* اوزرنده 14 || *FPaAM* — : *Vy* بلدرذر 11 || *F* اوزرنده : *FPaAM* اوزرنده : *Vy* اوزرنده 16 || *Vy* — : *FPaAM* اوزرنده : *FPaAM* اوزرنده 18 || *PaAM* — : *FVy* صیب 16 || *Vy* — : *FPaAM* اوزرنده : *FPaAM* اوزرنده 19 || *PaAM* باش : *FVy* باش

Sultan Mehmed Filenbel kal'asının üzerine düşüb ceng idüb feth itdügüdür

Rivâyet-dür ki, çün Sultan Mehmed, Kubad Oğlı'nın askerinin basub, sıyub kendüyi tahkir ve ta'ciz idüb galib-i mutlak olub, şehirlerin ve *kılâ'*ın feth idüb, ol vilâyeti dahi müsahhar itmeğe ikdam idicek, meğer Canik kavminin aradın kovub, kimini esir idüb ve kimini kırub, esbabların, malların gâret iderken, Filenbel (?) adlı bir kal'a vardı-ki *su'ûbetde* be-gâyet sarb ve muhkemdi. Sultan dahi ol kal'ayı görücek, anuñ fethine ikdâm idüb, *vüzerâ-i nâmdâr* ve bahâduran-ı kârzârlarla meşveret idüb, mecmû'ı bu ikdâmı *ahsen* görüb, heman olgün kal'anuñ üzerine yürüyüş idüb, bir nöbet kal'a cengin itdiler. Kal'a ehlinden ve Sultan askerinden hayli kişi mecrub olub, evvel hamlede feth olunmaduğına Sultan mutlekkir olub, buyurdı, *tabl-i âsâyiş* urulub, asker ehli, kal'a cenginden dönüb, ol-gice âsûde oldılar. Sabah olcak, Sultan Vezirlerin katına da'vet idüb, kal'anuñ feth olması habünda anlaruñla tedbir idüb, her biri *'alâ kaderi ukulihim* bir nevve fikr idüb, Sultan'a haber virdiler. Sultan hiç didüklerine mukayyed olmayub, eytdi ki: "Bilirüm bu kal'aya ikdâm-ı tam bule yürüyüş idüb, ceng idicek kal'a halkı baña mukavemet itmeyub, elbette feth olunur. Ve lîkin bu kal'a baña gerekdür. Cengle alınca, ba'zı yiri yıkılmak lâzım gelür. Buña çare oldur ki, bir kaçgün tehammül olunub, ceng olunmıya,, Hem öyle idüb bir kaçgün

14 و . اردن : FPaAM : وزیرلی Vy || 14 اولمسی FVy : اولمسی PaAM || 16 كه
 : PaAMVy : البته . . . خلق | FVy — : PaAM خلق 17 || Vy : FPaAM
 : الشاه الله F || 18 النجق FAM : النجه Pa اولنجق Vy || 19 قچكون FPaMVy
 سه اون ار

savaş itmediler. Andan soñra Sultan gördi-ki hiç vechile kal'adan bir haber gelmedi. Sultan *yazıcısın* katına okuyub, buyurdi-ki kal'anuñ dizdârına bir mektub yazub, dürlü, dürlü istimâletler idüb ve bu kal'ayı kimün-çün *muhafazat* idersin? *Bi-înâyet il-Allahi teâlâ* kal'a hod benümdür; amma, evlâ oldur ki, sen *ihitiyaruñla* gelüb, teslim idesin. Dalu Taşan'dan hiç vechile ihtiyat itmiyesin. Anuñ zehresi var mıdur kim, sıyt ü sadâmuñ yöresine uğrayub, âheng-i ceng ide,, didi. "Bir def'ada şol-ki *makdûrı* idi, sarf itdi. Bahâdurlar *nevâlesinden* bir *çaşnu* tadub, yanında olan askeri dahi perakende olub, her biri bir tarafa nâ-bedîd oldılar,, didi. Ve dalu Sultan her ne-ki emr itdişe, yazıcı *sem'an* ve *tâ'aten* diyub nice bunuñ-gibi *nükte* vü *nasâyih* birle dizdâra bir mektub yazub, mektubu bir kuluñ eline virüb, gönderdiler. Ol-tarafdan dizdâr dahi ilçî gelmesinden haberdâr olub, kal'anuñ kapusını açub, yürüyüb ilçiyi karşılayub, i'zâz ü ikrâm bile alub gelüb, şol-ki resm ü ka'ide idi, yirine getürüb, ilçiyi ziyâfet idüb, esnâ-yi sohbetde dizdâr ilçiyeye tamam ta'zim idüb, merhaba, *haynamakdem* diyüb, envâc-ı tazarruc idüb, eytdi ki: "Biz Sultan'un kemter kemîne kuluyuz. Bu ceng ve *arbede* itmekden muradı nedür? „ diyicek, ilçî dahi mektubu virdi. Dizdâr dalu mektubu alub, *min evvelihî ilâ âhrihî* mutâlâ'a kılub, tefekkuh bahrine talub, hatâ ve savâbın añlayub, ilçiyeye in'amlar ve tühfeler virüb, eytdi ki: "Benüm Sultan'la hiç vechile 'adâvetüm ve emrine muhalefetüm ve 'isyânüm yokdur. Ve bu hisarı alub,

10-11 || AVy — : FPAM مکتوبی صالح | F نصایح : PaAMVy | Pa. 12 . . . ویرب : FPAMVy — : A — || 11 کوندرلر : FPAMVy : کوندر M کوندری | A | خیره : FPAMVy : تام : PaAM || 14 تمام : PaAM : Vy — F | خیر : FPAMVy : خیره AM || 15 آیتدی که : FPAM : آیتدی : F — Vy | بز : FAaVy : بر A بن M | سلطانک : FPAMVy : سلطانک A | قولویز : PaAMVy : + به F || 16 مکتوبی ویردی : MVy : مکتوبی سوندی Pa مکتوب ویروب A مکتوب شریفی دزداروک الله ویردی F | دخی : FPAM : Vy | آلوب Vy — : FPAM || 17 قلب Vy : ایذب : FPAM || 18 که AM : FPAM : Vy — || 19 عداوت : FPAMVy : + یوقدر M | و امرنه : FAMVy : امر شریفنه Pa | مخالفتم : Pa

bir kulına sadaka itse gerekdür. Ol kulı ben olayım. Ömrüm oldukça Sultanuñ hizmetinde olub, kal'asını hıfz'ideyin. Amma şart bunuñ üzerine olmayub, cebren ve kabren kal'ayı alırsın, yahud virsün dirse şol-ki makdûrumdur, *karf* idüb, Velf-ni'fetüm hakkında sa'yüm dirîğ itmeyüb, kal'ayı muhafazat idem,, diyüb, ilçiyeye bu vechile cevap viricek, ilçî dahi Sultan'a bu haberi tamam 'arz idüb, kaziiyye-i halı ididi. Sultan bu sözüñ naklinden bir vechile gazabe geldi-kım, *ra'd-vâr* haykırub, çıkub beğlerine ve serverlerine eytdi: Turun, işbu kal'ayı şimdilik cebirle alub, içinde olanları buredan hep aşğa atub ve evlerin harâb idüb, malların alalum,, diyüb emr idicek, ehlin hazır idüb, asker dahi heman turub yarakların idüb, metrislerin kurub, kalkanlar ele alub, bî-nihâye okları götürüb kal'aya bir vechile tîr-bârân itdiler ki *kaabil-i nasf* değil. Kal'â halkı ceng itmek değil, ok zahmından her bir kirpi-misâl olub, mecalleri olmayub, niceler mecrûh ve meceler bî-cân olub, baki kalanı dahi kal'â kapusını açub, bir yirden *gırîv* idüb, "âmân el-âmân yâ Sultan-ı cihân,, diyüb, gelub Sultan'uñ atı ayağında baş koyub, kal'ayı teslim itdiler. Sultan dahi bunları be-gâyet hoş görüb, reislerine hil'at virüb, günahların afv idüb, ve her birine istimâlet idüb *dil-hoşluk* iddi. Bunlar dahi cân ü gönülden Sultan'a kul olub, gerçeklülükle hizmet itdiler. Ve Sultan dahi kal'anuñ dizdârlığına kendü kulın koyub, baki mesâlihini ve yarağın ve esbâbını görüb, ol aradan beşâset-i hâtır ve inşirâh-ı sadr birle bu fethi

19 | همان اولوب : PaAMVy | جان وروب F || 14 بر بردن : PaVy | بر بردن AM | بر اورغوردن
 17 || Pa | الامان Vy : امان PaAM | سلطانك FAMVy | سلطان محمد خانك Pa ||
 19 || F | بشاشت خاطر PaAMVy | F - : انشراح صدر
 FM - : PaAVy

dahi mübârek görüb, andan Tokat cânibine 'azm idüb, devlet u sa'âdetle Tokat'a gelüb, taht-ı devletinde oturub, 'ıyş u nuş meşgul olub, Timur tarafını tecessüs itmeğe meşgul oldı. Sultanuñ üçüncü fethi bu oldı.

Sultan Mehmed, İnal Oğlu'yle ceng idüb, İnal Oğlu kaçduğıdur

Şöyle rivayet iderler ki, çün Sultan Filenbel kal'asını alub, fethinden soñra, fâriğ olub kapısı kalkiyle ve Rum ser verleriyle 'ıyş ü 'ışret iderken nâgâh haber geldi-ki İnal Oğlı¹ yirmi biñ mikdarı erle gelüb, ili, vilâyeti urub, gaalet idüb, kendüsi Kaz-Ovası'nda halkiyle konub, oturur ve teayâ anuñ şerrinden ve fitnesinden kaçub tağlara çıkub, perâkende oldılar. Ve şimdi İnal Oğlı'nuñ fikr-i fâsidi bunun üzerindedür ki gelüb, padişahla buluşub, ceng ide. Ve yahud yıldan yıla bir mikdar *mala kesim* ide. Ve yahud memleketden seni ihrac idüb ili ve *güni* kendünüñ idinüb, zabı ide, dıdiler. Sultan çün bu haberi işitdi, begâyet gam nâk olub eytdi: "Ne müşkül, hater-nâk nesne vakı^c oldı,, didi. "Dirigâ *nâzenin* vilâ yet-ki düşmanuñ atı ayağı altında payimâl olub helâk *oluserdu*.. didi. "Eğer memleketi koyub, gidicek olursam, ol dahi müşküldür. Ve ~~e~~ğer gitmeyüb turıcek olursam, bunuñla mukabele ve mücadele itmek hayli müşküldür,, diyüb, vezirlerin katına okuyub, bu kaziyyeyi anlara diyüb, anlarla *meşveret* idüb, ıztırâbuñ 'arz itdi. "Ve bunuñ tedbîrinde ne-çâre itmek gerekdür,, didi.

¹ Tokad civarında türeyen derebeğlerinden İnal oğlu İbrahim Beg.

| F — : PaAMVy سرورلیله . . . قپوسى 7 || FPaAM فتحندن Vy : 8-دره
 | Vg ایدرین PaAMVy : ایدب اوطوررکن F || 8 ایلی ولایتی FPaM : ایل ولایت A ایل Vy ||
 10 : FVy PaAM — : 12 بر مقدار FPaAM : برز Vy | مملکتدن MVy
 : PaA : ولایتدن F || 14 ن FPaAM : دیدی FPaAM — : Vy 15 ایلی
 : FAMVy : آتده Pa | هلاک FAM : هلاب Vy — Pa || 16 دیدی FPaAM
 Vy — : FPaAM مشکدر . . . واکر 17

Pes vezirler, Padişah'ın melâletin görüb, eytdiler : "ev Sultan-ı 'âlem, mübârek kalbiñuze gam götürmeyüb, bu bî-asıl Türkman için *gussa* ve teşvîş çekmek nedir kim, bunuñ-çün gam çekesin. İnşaallah ül-a'azz, hudâ fırsat vürse, anuñ leşkeriyle bir vechile darb u harb idelüm-ki halkı 'âlem mütehayyir olub, cihânı gözine karanu idub, tarumâ idelüm. Hele evlâ budur ki, evvel aña mektub yazub, ilç gönderelüm ki, bu suretle bu memlekete girüb, reâyâyı böyle incidüb, emvâl-i müslimîni gaaret itmekden maknâdı ve murâdı nedir? Temam tahkîk itdükden sonra biz dahi aña göre tedârük idüb, hücüm idelüm. Eğer yüzü suyuyla çıkub giderse, hoş. Ve illâ gitmezse, anuñla bu ceng-i 'azîm idelüm ki kaabil-i vasf olmya,, didiler. Sultan çün vezirlerinün ve beğlerinün bu vechile ıkdâmın görü, itimâdı biñ evvelki kadar olub, beşâset-i temâm hâsıl itdi. Ve *melâleti* bi'l-küllîye kalbinden gidüb, terah, feraha mübeddel oldu. Bunlara Sultan dahi gereği gibi istimâlet idüb, dil-hoşluk gösterüb, esbabların müheyyâ' itmek buyurdu. Pes Sultan kâtibin okuyub, buyurdu ki, İnal Oğlı'na bir mektub, yazub elkab ve ta'rifât temâm oldukdan soñra diyesin-ki anuñla añsuzda gelüb, memleketün içine girüb, reâyâ ki vedâyı i Âferidkârdur, bilâ-sebeb incidüb, malların gaaret itmek ve *teşdid*-i ahvâl-i müslimîne meşgul olmak, ehl-i islâmdan ba'idedir. Pes revâ ve maslahat oldur ki, halkıyla ve askerünle bu memlekette hurûc idüb, gidesin. Ve mazlûmlara dahi zulm itmeyüb, kimseye hasâret itmeyesin. Yok, eğer bu sözime itimâd itmeyüb,

12 || F — : PaAMVy (Vy ائدی اولدی . . . يشاشت 11-12 || F PaAM تمام
 ارلی بی FAMVy : تمام مرتبه Pa || 14 کاتبین Vy : یازجسین FPAM | که FPAM :
 + : FAMVy 15 مسکوه دیسنکه FPAMVy : ایندیلهکه A || 16 آفریدکاردور : FAMVy
 روی الله تعالی تک رعایا امانتیدر Pa || 19 یوق PaAM : یوخ Vy — F

lecûcluk idüb, bu vilâyeti *hâli* tasavvur idüb, ehli islâmın gadr itmek isteme. Eğer gadr itmek kasdın idersen, *bi-‘avnilahi teâlâ* asker-i *zafer-peyker*le üzerüne varub, *ma-beq-nimüzde* ceng mukarrardür. Ol takdirce ‘inad ve *temerrüd m-dâmet*dür. Soñ uci faide virmez. Aña göre ‘amel idesün, diyü mektubı temâm idüb, bazı armağan birle bir has kulun ilçi idüb, İnal Oğlı’na gönderdi. Zamanla ilçi İnal Oğlı’na yitüşüb, gördi-ki bir sahrada bi-pâyân leşker ile oturub, tabut bilâde ve ta‘zib-i ‘ibâda meşgul olmuş. Pes, ilçiyi temâm vehm alub, yüzün hak dergâhına tutub, eytdi-ki: “Ey *Bâri hudâya* bunuñ şerrinden mecmû‘ âlemi sen sakla,, diyüb, ilerü yürüdi. İnal Oğlı’na haber oldı-ki Sultan’dan ilçi geldi diyü, hic vechile iltifat itmeyüb, nazar itmedi. Âhir ül-emr, bir iki Türkmen ilerü gelüb, ilçiyi karşılayub, İnal Oğlı yanına iletdiler. İlçi birle el uciyle görüşüb, “Mehmed şimdi kandadar,, diyü sordı. Andan ilçi mektubı eline virdi. Mektubı temâm okuyub, mazmûnına vâkıf olıcak, be-gâyet kakıyub, ilçiyi öldürmek istedi. Begler araya girüb, “ilçiye zevâl yokdu,, didükleri ecilden, vaz gelüb, yazıcısın okuyub, buyurdu ki Sultan’uñ mektubına cevap yazub, eyt-ki: “Ey Mehmed, niçün benümle böyle hareket idüb, kendü haddünden tecavüz idüb, bu vechile kelimât idersin. Hentz sen bir tıfl oğlansın. Adını Sultan koyub, öyle *penç* urmak saña mülâyim değildir. Benüm senün maluna ve başuña zararum yokdur. Pes, öyle olıcak, memleketden sen çıkub, gitmek gereksin. Benüm maksûdum oldu ki,

seni bu memleketden ihrâc idüb, memleketi ben zabt edüb, sâir memleketüme ilhak idem. Eğer râzı olmayub, 'inAd idersen, vaktuña hazır ol. Senünle maslahatum vardır,, diyu mektubu dürüb, virdi. İlçi alub, gelüb, Sultan açub, okuyub, biraz münfa'ıl olub, beğlerine istimâlet idüb, eytdi-ki luğallah ül-a'azz anuñla turuşub, ceng iderken kim ilerü varub, Adem yıkarsa, inşaallahü teâlâ 'avn-i lûtf-i şahânemden gereği gibi *terbiyetler* idüb, anı beğlüğe yitişdürem,, diyub, evvel kendüsi cebe ve cevşen giyüb, Rûm serverleriye müretteb ve müsallâh ve mükemmel olub, her biri *ejderhâ-sıfat* cuş u huş idüb, gice ve gündüz dimeyüb, yürüyüb, bir sabah Kaz-ovası'na irişdiler. Ol taraftan İnal Oğlı dahi Sultan geldüğünü bilüb, fi'l-hâl atına binüb, yanınca bi-had Türkmen atlanub, alaylar bağlayub, Sultan'a karşı yürüdi. Sultan dahi ol hâlde bu mikdârı Rûm serverleriyle gelmişdi. Ve İnal Oğlı katında, on biñ mikdârı Türkmen'den ziyâde idi. Biri birine mukabil oldılar. Çün İnal Oğlı, Sultan'ın leşkeri azlığın gördi, mağrur olub, kendüye vekar virdi. Âyet-i kerîme :

❖ *Kem min fi'etin kalîletin, galebet fi'eten kesireten,* hükminden *ictinâb* itmeyüb, Cenab-ı Hudâyı yâd itmeyüb, heman lâhza hamle itdi. Sultan dahi, anuñ leşkerin ve alayların görüb, ve kendünün servelerin görüb, cân u gönülünden Hak teâlâ'ya tevekkül idüb, gayret kuşağın berkidüb, birbirine bakub, kühelâi yulun idüb, cümle hamle itdiler. Çün iki leşker birbirine mukabil olub, tutuşub, cenge duhül itdiler, biri-birine *nîze* ve kılıc birle uruşub, bu

ceng-i sultanî olub, iki leşker birbirinden bir gün bir gece ayrıldılar. Âhir 'ava-i rebbânî ve tâlî-i sultanî gözüküb, Türkmen askeri sınıb, bâr u bungâhı koyub, münhezim olub, İnal Oğlı kaçılı 'alemleri başı aşığa olub, halk-ı 'âlem şâd olub, annu hituesun den halâs oldı. Ve Sultan ol yigirmi biñ göçer evke İnal Oğlı'yle gelmişlerdi, yağma itdürüb, bu fethi dahı mubarek görüb, ferah kalble dönüb, çadırına geldi. Yigütlern ve ser verlerin yoklayub, görđi-ki hiç birine elem gelmemiş. Zuna ki bunlaruñ hic cebesüzi yoğidi. Anuñ-çun mecmû'ı, sahıh u salım idi. Ve hemân iki kişi eksük geldi. Birine Çil Oğlı ve bunne Zağarcı Ya'kub dilerdi. Bunlar, Sultan'un sevgılı yigütllerinden idi. Sultan, "görüñ, bunlara ne hâl oldu,, diyince teftiş olundu. Bildiler ki, bunlar henüz ölmeyübdün, amma İnal Oğlı'nun bendine düşmüşlerdür. Sultan be-gâyet melul olub, oturdu. Nâ-gâh biri halâs olub gelince, birin dahı İnal Oğlı sahı-virmiş. Ol-dahi geldi. Sultan bunların sahıh u salım geldüğün görüb, şâd ü handân olub, ol aradan göçüb, bir hoy sahrada konub, yine 'iyy ü 'işrete meşgul oldı. Dördüncü fethi bu oldı.

Sultan Mehmed Gözler Oğlı'yle ceng idüb, anı sıduğudur

Şöyle riyâyet olunur ki, çün Sultan, İnal Oğlı'nı basduğundan sonra ki yine 'iyy ü 'işrete meşgul oldı, nâ-gâh haber geldi-ki Gözler Oğlı¹ sekiz yüz ev mikdarı kişiyle göçmel kalkub, Kara-hisar'uñ üzerine düşüb, şehrin

¹ Ladik çevresinde türeyen derebeylerinden Gözler Oğlı Ali Beg. *AM* || 17 اوغلی بیدغندئسکره *FAMVy* : اوغلندن صکره *Pa* || 18 شه . . . اولدی *Vy*
A شهرلرن : *FPAMVy* 19 شهرن *FM* *Pa*

alub, içine girüb, hisarı muhasara itdi. Ve kal'a halkı be gâyet buñalmuşlardır. Ve hem il dahi ol kadar düz degıldin, zua bu Gözler Oğlı bir harâmî kişidür. Bugün yarın Sultan gelecek, bu oña mukabil olmaz, kaçır gider. Soñra Sultan katında biz şermsâr oluruz? didiler. El-hâsıl eğer biş on-güne değin aulata mır ded yitişmezse, hisar elden gider, didiler. Sultan Mehmed, çun bu haberi işitdi, be-gâyet kakıyub, vezirlerin katına okudu, ve eytdi: "İlün kaydın niçün yimezsiz? Hisarum üzerine yağı gele, ilini ala, baña dimeyesiz ve memleketi *kayurmayasız*. Gözler Oğlı ne kişidür ki, benüm ilüme girüb, hisarum üstüne düşüb, muhasara ide,, didi. Vezirler eytiler ki, "Sultan'um, omrın *pâydar* olub, devletün bahtiyâr olsun. Her düşmen-ki senün memleketüne girüb, 'adâvet itdi, 'âkıbet mahzûl olub, *gürtan* oldu. Meğer Gözler Oğlı'nun dahi vaktı yakın gelmişdi ki senünle uruşmak ister. Gözler Oğlı'nı bunda bizüm devletimiz getürdi. İnşaallah ül-a'azz asker-i zafer-peykerle varub, aña bir iş idelüm ki kaabil-i vasf olmya. Evmi yağma idüb, kendüyi helâk idelüm,, didiler. Sultan bunı işidüb, hâtır-ı 'âtır-ı fi'l-cümle germ olub, emr itdi-ki asker 'ale't-ta'cîl yarağa girüb, atlarına süvâr oldılar. Olgıer yürüdiler; sabah olunca düşmana yitdiler. Gözler Oğlı'na haber oldu-ki, "üş Sultan yitişdi. Ne-dermanun varise, eyle,, didiler. "İnal Oğlı'nı basdı; kasdı, şimdi sensin,, didiler. Gözler Oğlı, bunı işidüb, *key* te'accüb idüb, eytdi-ki: "Hazar

|| 12 : Pa : FAMVy : سلطانعه || 13-14 قابل . . . اوليا : PaAMVy : دلارده
 || 15 : F : FAMVy : + و نرم Pa || 15 عسكر : AMVy : — : FPa || 18
 || 19 : F : FAMVy : + كوزلر اوغلى Pa || 18-19 ايصال . . . ديدلر : PaAMVy : — : F || 19
 || : FPaVy : ايتدى Vy : ديديكه M : دوندى ايدور A

oluñ. Çâr nâ-çâr bunuñla turuşub, uruşmaktan gayri nesne gör-
rünmez. Zira ben öyle tasavvur iderdüm ki bu gelmedin, bi-
şehri alub, kal'aya girüb, oturayduk. Şimdi taşrada bulunduk
Bunlaruñla cengden gayri nesne görünmez. Zira eğer kaçarsa
vuz, heman ardımuza düşüb, kökümüz kese - kırarlar. Hele
ceng idicek, ümiddür ki basavuz,, diyicek, gördiler ki tuğlar
ve 'alemler çıkub, kûs ü nakkâre ve zurna vü nefir avazı ab-
me tolub, 'alem dibinde Sultan arslan - misâl, pa - salab, sa-
ğında ve solda Rûm bahadırları ejderdâ - sıfat gelub, çavuş
lar sağdan ve soldan du'âlar ve senâlar idüb, "budun ol padi-
şah-ı rûy-i zemîn ki *neslen bi-neslin* padişah olub, İsmail Oğ-
lı'nı basub, ve Kara Devletşah'uñ başını kesub ve Ku-
bad Oğlı'yle, Kara Yahyâ'yı kaçuran,, dirlerdi. Andan ki
asker, meymene vü meysere saflar ârâste idüb, Sultan düşmana
nazar *barkıdı*, gördi-ki düşman bir hazır helvâdur. Heman
bî - tevakkuf, sağına ve soluna nazar idüb, "yürün,, diyu işaret
idince, Rûm serverleri koyuna girer ac kurtlar gibi düşmana gu-
diler ve düşmanuñ kalbine at depüb, saflar yarub, alaylar bozdu-
lar. Sabâhdan öyleye değın ceng idüb, 'alemi düşman gözine teng
itdiler, Gözler Oğlı gördi-ki iş hadden aşdı, bir lâhızâ dalu
tevakkuf itmeğe mecâl kalmayub, 'alem harâbe vardı. Heman dem
kaçub, bâr u bungâhı yirinde koyub, bir diyara dahi gıtdı.
Sultan askeri dahi bu fethi ganimet bilüb, yağı leşkermuñ
metrâkâtını yağma idüb, yiğit yiğil toyum olub, feralı bule ol
yirden kalkub, göç be - göç gidüb, girü Tokad'a gelub, ayı u
nûşa kim meşgul oldılar; beşinci fethi bu oldu.

10 ایدن FAMVy : + سكره Pa | صفار FPaAM : صفله Vy || 13 قویونه ... كې
PaAMVy : آج فورد و قویونه نه رسمه كرورسه ايله F آج فورد كې A || 11 - 12 دشمنك ...
... PaAMVy : F — || 18 كوج بكوج FAMVy : منزل بمنزل Pa || 19 توقاده
FPaMVy : امايبه A | بشنجی ... اولدی A — : FAMVy

Sultan Mehmed, Köpek Oğlu'yle ceng idüb, anı sıduğıdır

Rivâyetdür ki, çün Sultan Gözler Oğlu gavgasından fâriğ olub, Tokat'da 'iys u nûş idüb, otururken, *be-nâ-gâh* bir kul gelüb, içerü girüb, Sultan önünde baş koyub, bir mektub çıkarub, Sultan'uñ eline virdi. Mektub okunub, *mazmûni* bu ki, Köpek Oğlu¹ ilinüze akub, şehirleri urub, ve köyleri yakub, evin Kaz-ovası'na kondurdu. Maksûdı bu ki, Sultan'ı ilden çıkarub, memleketin kendünüñ idinüb, otura. Bir *bed fi'il* harâmi Türkman'dür. Timur Han bu vilâyeti baña virdi diyüb gelüb, re'ayâya hayli zazar idüb, memlekete dahi ziyân ider. Eğer 'âli himmetünle alet'-ta'cil gelüb, bunı del' itmezsen, il elden çıkdı bilmiş olasın,, dimişler. Sultan bunı işidüb, münfa'il olub, muztarib oldı. Be-gâyet ıstırabından eytdi-ki "ey beğler, bu dahi ne belâdür, Oğlan yaşum içinde bunca belâlar kim ben çekdüm, kimse çekmiş değildür. Hele nice idelüm. Rüzgâr böyle getürdi. Biz Hudâ'ya sığınalım. Memleket Hüdâ'nundur. Kime dilerse ol virür, ol alur. Hele tiz turub, yarağınuz görüb, müretteb ve mükemmel yarağ-ıyle düşmana hazır olub, atlanuñ, Köpek Oğlu'nuñ üstin urub, gözün açdırmayub, Hudâ fırsat virürse, başın ve hanumânın alub, askerin helâk idelüm,, diyüb, kendüsi, devlet ü sa'âdetle süvâr olub, gice ve gündüz dimeyüb, yürüyüb, bir sabahın Artuk - ovası'nda Köpek Oğlu'na irdi, gördi ki 'adüvleşkeri ferâgat birle il ve gün kendünün

¹ Artık Ovası'nda türeyen derebeylerinden Köpek Oğlu Hüseyin Beğ.

1 | دخی PaAMVy + زیادہ F || 9-8 زیان ایدر PaAMVy : زبانی ذکر F || 9
 عالی همکنجه FVy : PaAM — || 10 چقدی AMVy : چیتار FPa || 10-11 مضطرب
 اولدی PaAMVy : F — || 11 اضطراریدن FPaMVy : انجندوکسندن A || 12 بن AM
 Pa : FPa — || 13 خدانکدر FAMVy : + تۆق الملك من تشاء و تنزع من تشاءمدر
 Pa || 14 اول ... آلور AMVy : اكا ويرر ديدی F که درسه ويرمک آنکدر ويرن آلان
 اولور ديدی Pa | طوب Vy : طورك FPaAM | مکمل PaAMVy : — F | مکمل A
 Pa : + دشمن PaAMVy || 15 دشمنه Pa : — FAMVy | اوغلنک FPaMVy :
 اوغلنجه جنک ايدوب A || 17-18 مردانهلرين ... آلور FVy : مردانهلری یانججه AM مردانهلریله
 Pa || 18 پورتوب FPaVy : + کدوب AM | اواسنده Vy : اوه | چنده AM
 Pa اوایه F || 18-19 کویک اوغلنه PaAMVy : — F || 19 ایدی FAMVy : ایدر
 Pa | که FPaAM : — Vy | فراغت برله Vy : فراغت AM : فراغت یاوب F فراغته Pa

oldı diyü âsûde olmuş oturur. Bundan gâfil-ki *izü cü'el-kasâ*, *zâka'l-fezâ'*dur. Andan K ö p e k O ğ l ı bunların geldiğini görüb, belinleyüb, turub, Sultan askeri kendüsün kuşatmış gördi. Gözlerin, başların divşirüb, ata eğer salınca, Sultan Mehmed heman kılıç yalın idüb, hamle itdi. Şol saat K ö p e k O ğ l ı askeri ata binemeyüb, başları kaygusu olub, bâr u bunğahların koyub, birer atla sınub, kaçdılar. Sultan dahi hânımânların yağma itdürüb, ehl-i leşker bir vechile müğtanım oldılar ki, kaabil-i vasf değıldür. Andan Allah'a tevekkül idüb, *azm-i Tokat* idüb, gelüb, 'iyş ü nûş'a meşğul olub, *ârâm* itdiler. Sultan hazretinün altıncı fethi bu oldu.

Hikâyet : Mezîd nâm bir hârâmî Sivas'da zâhır olub, Bayezid Paşa anı tutub, Sultân'a getürdüğüdür

Şöyle rivâyet iderler ki, meğer bir gün Sultan Tokat'da beğleriyle ve vezirleriyle oturub, sohbet iderken, nâ-gâh bu kişi içerü girdi. Şah önünde baş koyub, du'â itdükden sonra eytdi: "Pâye-i serîr-i a'lâya il'âm olunur ki, mecmû' memleketi a'dâdan halâs idüb, eyyâm-i devletünde reâyâ *müreffeh ül-hâl* olub, devâm-ı devlet-i *ebed-peyvend* du'asına payveste iştiğal olunurdu. Amma şimdi Mezîd nâm bir hârâmî Sivas'da Sultan Mescidi dimekle ma'rûf bir mescidi kal'â idinüb, her gâh çıkar, ol etrâfda harâmluk idüb, memleketi harâb ider. Gice olcuk ol mescide girüb, yatur. Be-gâyet bed-fi'il *haram-zâdedür*.

¹ Kaza gelince *fezâ* daralır.

امامنه A | سلطان FAMVy : + محمد خان غازى رحمة الله تعالى عليه Pa || 14 قویب MVy
 PaA : | سلطانه F | اعلام اولترکه Vy : اعلام اولترکه FPaA معلوم اولترکه M || 15
 مره المال PaAMVy : آسوده حال F || 16 اید پیوند AMVy : ایدیه F - Pa | پیوسته
 Pa - : FMVy | اشتغال اولتردی FMVy : مشغول اولترشدی Pa اشتغال اولتردی A ||
 اولترجق AMVy : اولترجه F - Pa | در Vy : + دیدلر PaAM دیدی F

Eğer Sultan, anuñ şerrini memleketden def' itmezseñ, çok fesad ider,, didiler. Sultan, bu haberi işidicek gâyet kakıyub, dört tarafına bakub, meğer kendünün bir has beği varidi ki, aña Bayezid Paşa dirlerdi, Sultan'un makbûliydi ve hem veziriydi. Anı katına okuyub, buyurdu-ki "Tiz tur, halkuñla var, ol Mezîd'i eğer iyilükle ve eğer yavuzlukla tutub, muhkem bend idüb, katıma getür. Eğer hüsn-i rızâyile ele girüb, ol yaramaz işden fâriğ olub, tevbe idüb, bâb-ı sa'âdet-me'âbımda hizmet ide; aña ben-dahi iyü dirlik idem. Ve eğer temerrüd ve te'annüd iderse başdan çıkar. Sen-dahi aña göre 'amel idüb, sa'y eyle ki kaçurmayub, ele getüresin,, didi. Bayezid Paşa dahi bunu işidüb, zevk u şevkle turub, halkını cem' idüb, Mezîd'den yaña müteveccih oldı, göçdi.

Mezîd dahi Bayezid Paşa'nun geleceğın işidüb, kaçub, kal'asına girüb, kupusin yabub, oturdu. Bayezid Paşa dahi gelüb, yitişüb, evvel Mezîd'i iyilüğe da'vet idüb, Sultan'un aña merhametin 'arz idüb, iyü mansıb ve cihet va'd itdüğın didi. Bu kelimâtı Mezîd işidüb, istima'c itmeyüb, ita'at itmedi. Ol kal'a itdüğü mescidi hisar idinüb, cenge başladı Bayezid Paşa çün-gördi-ki, bu hic nesne ile muti' olmayub, sühûletle ele girmez, bunlar dahi savaşa başlayub, mescidün çevresin kazmağa başladılar. Âhir ül-emr Mezîd mescidün kazılduğın göricek, minâresine çıkub, biraz dahi minâreden ceng itdi. Âhir savaşa çâre idemeyüb, minârenün çevre yanına od urdılar. Fi'l-hâl Mezîd dahi nâ-çar olub minâreden

8-9 || *FPaAM* دیدی + : *Vy* چتر 8 || *Pa* اولب عناد *FAMVy* | و تمند *FPu* | سندي ... دیدی *PaAMVy* || *F* — : *FPaAM* دن 10 || *F* — : *PaAMVy* اولدی کوچدی *Vy* | اولب کوچدی *FPaAM* اولدر *M* || 11 باشانك كله چكن *F* : باشاي *AVy* باشا *PaM* || 12-13 || سلطانك ... ايدب *FPaAVy* || *M* — : 13 سرچقن *APaVy* : همقن *F* | جهت *FPaAM* : جهد *Vy* | وعد اتدوكن *FAMVy* ; وره چكن *Pa* || 14 استعاع اكيب *AMVy* : قبول اكيب *F* — *Pa* | ايدوكن *Vy* : ايدوكن *FPaAM* | مسجدي حصار ايدنب *PaAM* : مسجدي حصار ايدب *Vy* مسجيددن *F* || 15 يشلدي *PaAMVy* : شروع اتدی *F* | چون *Vy* || *FM* — : *PaA* | نسنه ايله *FAMVy* : بر وجهه *Pa* || 16 سهولته *FPaAM* : *Vy* — || 17 مزيد *PaAMVy* — : *F* — : *PaAMVy* | 18 دخی *FPaAM* : *Vy* — || 19 مناره دن *F* : *FPaAM* —

Bir sarb yağıdır. Şimdiyedek leşkerüñden çok kişilerin başın almışdır. Bu yolda turub, ele girenin, mecâl virme-yüb, helâk ider. Kani senüñ yirüñe gönderdüğüñ beğlerin biricüğü bunuñ elinden halâs olub, gitmemişdür. Cümlesiyle ceng fdüb, kimin helâk ve kimin mecruh idüb, ve kimi yalnuz kaçub kurtulmuşdur. Ve eğer anuñ şimdiden kaydın yimezseñ saña dahi bu yolda haylı ihtiyat vardır. İhtimal var ki seni dahi ol tarafa geçürmiye. Halüñi şimdiden oñat fikr eyle,, didi. Andan çünkü Timur-leng bunuñ gibi haberler işitdi, bu mertebede munfa'ıl olub, muztarib oldu-ki bir nice gün yimedi, içmedi. Ve bu haberi kimseye dahi dimedi. Ve bu melâleti izhâr itmeyüb, kendü 'akl u re'yi birle bunı tedbir itdi-ki bu haberi taşra bırakmıyayım; şâyed ki Sultan Mehd'i ahsen-i vechile ele getürem,, didi. Çün kendüde bu fikir muhkem oldı, meclis içinde dâimâ Sultan'ı öğüb, du'âlar iderdi ki "ben anı gâyetde sevüb, *dilermen*. Ol eğer evvel benüm yanına gelse, ben aña gâyet ihtirâm idüb, oğul idinüb, murâdı neyse görürdüm. Hele şimdi aña münâsib *metâ'*larla ilçi gönderelüm. Eğer da'vetimüzi kabul idüb gelicek olursa memleket-i Rûm'ı aña tafviz idüb ve anuñ hatırıyçün atasın dahi salı-vireyin ve aña kendü kızım virüb güyeğü idineyin,, didi. Timur çün kendü meclisinde bu tedbir itdi, gice olcak Yıldırım Bayezid Han'ı habsinden çıkardub kendü yanına da'vet itdi. Sultan'uñ 'efâlin ve nice askerler sıyub, bahadırılık itdüklerin

اسان *Vy* | الله كترم *MVy* : الله كتوره *A* كترم *F* || 12 دايمًا *FPaAVy* : + سوزى *M* |
 باينده *Vy* : باغيت *PaAM* باغيت *F* || 13 اول *FPaAM* — *Vy* | باغيت *FVy* : باغيت
AM باغيتله *Pa* || 14 اوغل *FAVy* : اوغلم *PaM* || 15 كوندرلم *FPaA* : كوندرپ *MVy* ||
 18 بايزيد *Pa* — *FAMVy* | حبسنندن . . . كندو *Pa* — *FAMVy* | باغيت *FVy* :
 قاتنه *PaAM* || 19 نچه *FPaAVy* : بونجه *M*

diyüb ve anuñ hakkında kendü dahi ne fikir ütmüş ise dahi Yıldırım Han inkâr itdi. “Hâşâ sultandan ki bu vechile hareket ide. Ol on bir yaşında oğlandır. Bunun-gibi şeyler anuñ elinden gelmez,, deyü inkâr ide gördi. Mecâl bulmayub “ferman siziñdür,, didi. Andan Timur *gılâz* ü *şidâdla* yemin idüb, Yıldırım Han’ı inadırdı ki, eğer Sultan gelecek olursa Timur’un aña hiç bir vechile zararı ve ziyarı üzmeye. Anı bağrına basub kendü kızın virüb, güyege üduc. Ve Yıldırım Han’ı yine memleketine göndere. Bunun üzerine mukarrer olub, biri biriyle *inanışub*, her biri Sultan’a ayrı-ayrı mektub yazub Hoca Mehmed adlı Timur’un bir ulu âdemi varidi. *Mektûbâtı* anuñ eline virüb üç bu hatları birle Sultan’ı da’vet itmeğe gönderdiler. Hoca Mehmed, Timur’uñ ve Yıldırım’uñ mektubın alub bî-kıyas mal ve genc birle yürüyüb, *meğer* günlerde bir gün Sultan hizmetine yitişdi. Ve Sultan’a *muştucılar* yitişdi ki, “atandan ve Timur’dan ilçi gelür,, deyü. Andan Sultan bun işidüb şâd u *hurrem* ve handân olub, hasekilerine emr itdi. “Tiz turun, ilçiye istikbâl idüñ,, didi. Beğler dahi ilçiye karşı varub, kemâl-i izzaz ve ıktâm birle ilçiyi getürüb bir hoş yirde kondurub, *serâit-i hizmet* neyse idüb, yirine geldükden-soñra Sultan meclis idüb, ilçiyi katına okudu. İtibâr-ı tâm birle iltiyâm idüb, ziyafet itdi. İlçi dahi atasınuñ ve Timur’uñ selâmın *değürüb*, mektubların virdi. Maksud ve murad neyse *alâ-tafsîl* ilâm itdükden soñra Timur Han’uñ hizmetine gitmek *müşâveresin* itdiler. Sultanuñ mecmu^c vezirleri ve beğleri şöyle

1. A. موات : *FPaA* || 10 يلدريمك : *PaVy* : يلدريم خانك : *M* يلدريم خونكارك : *A* يلدريم بازيد
 11 مكر : *Pa* — : *FAMVy* || 15 رده : *PaAVy* : رده : *FM* || 17 تمورك : *Vy*
 19 وزيرلى و : *PaAM* — : *FPaM* : تور خانوك : *A*

maslahat gördiler ki Sultan bir *kadem* Timur'dan yaña müteveccih olmayub, Timur bunuñ üzerine sürüb, hakında ikdam idecek olursa yüce tağlar kenarın gözedüb, yürüyeler. Hattâ Timur bu vilâyetden çıkub gidince (ye kadar) böyle ideler. Sultan çün vüzerasından ve beğlerinden bu haberi işidicek, âhir kendü fikrini bunuñ üzerine mukarrer itdi-ki elbette Timur'ıñ da'vetin icabet idüb varmak gerekdür, didi. Hak teâlâ *ezel-i âzâlde* başıma ne yazdıyse görem, didi.

Hikâyetü Sultan Timur'a giderken yolda Kara Yahya'ya buluşub, ceng idüb sıdığıdur

Rivayetdür ki, çün beğler ve vezirler Sultan'ı Timur'a gitmekden men' idemediler, gördiler ki, bu ne iş işlerse Hak teâlâyâ tevekkül idüb işler, pes naçar kendüler dahi Sultan'a muti' olub, yarakların görüb, ağır armağanlar ihzar idüb, ilçiyile Tokat'dan Amasya'ya geldiler. Anda bir kaç-gün turub, yiyüb içdiler. Andan göçüb, Osmancuğ'a varub, bir kaç-gün dahi anda yatdılar. Andan kalkub Dervâz'a geldiler. Ol iklimi *âvâze* oldı-ki, Sultan Yıldırım Han oğlu Sultan Mehmed Çelebi'yi Timur istemiş, Timur güyegü idinüb, memleketi aña virse gerek deyü. Sultan Çelebi dahi az çok kişiyle Timur Beğ'e gide-yürür, didiler. Andan İsfendiya r'ıñ yiğani Kara yahya ki, Sultan anı evvel defi'ade sımışdı, bu haberi işidüb, gayrete gelüb iyü fırsat buldum deyü şâd ü handân olub, fil-hâl Abdullah birle İsfendiya r'ıñ leşkerin cem' idüb 'ale'l-gafle Sultan'ıñ üzerine geldi.

سلطانی تمورلنک اوقتمش *M* سلطانی تمورلنک استممش *A* سلطانی *Pa* یلدرم بایزید اوغلنی که سلطان چاهی در *F* || *Vy* 15 : تمورلنک دخی *PaAM — F* | مملکتی اکا ورسه کرک دیو *Vy* : مملکتی اکا ویرمه که دیو *PaM* مملکتی اکا ویرمه کرک ایش *A* مملکتی بالکلیه اکا اصمرا لاق استممش تود *F* || 16 سلطان ... دیدلر *FPaAM* : *Vy —*

Sultan çün Kara Yahya'yı gördi, tebessüm idüb eytdi: "Bu devletin sınıamış kişi yine üzerime mi geldi. Bunuñ hod 'âr ü namûsı ve gayreti yoğmuş. Bâri bunuñ oñat hakkından gelmek gerek," diyüb yanında olan halkına "komañ," diyince cümle yalın kılıc idüb, Kara Yahya'nuñ üzerine at sürüb, hamle itdiler. Bir saatda Kara Yahya'nun hayli adamlarñ helâk idüb, Kara Yahya yine sınıub kaçdı. Sekizinci fethi bu oldı.

Sultan yine ol aradan göçüb gelüb Murtađ Ovası içre kondı. Meğer anda Tatar Beğlerinden Ali Beğ adlı bir kişi varıdı. Aña Savcı Oğlı dilerdi. Bir kan idici yavuz, bî-din kişiydi. Sultan'ũn anda geldüğin işidicek çertsin cem^c idüb kendünün bir fesad başı Ahi Mustafa adlı bir âdemisi varıdı. Anı Sultana ilçı suretinde casusluğa gönderdi ki, Sultan leşkerinün azlığın çoklığın görüb aña göre bir iş ide. Andan ilçı gelüb Sultan askerinün ahvalin bilüb, varub aña haber virince Sultan bunuñ hilesine muttali^c olub, heman saat ilçinün ardınca varub biñ mikdarı yiğit birle Ali Beğ'ũn üstin uralum diyüb yürüyince gördiler ki Ali Beğ, Sultan'ũn mehâbetin işidüb mukavemete ikdam idemeyüb, heman ol-dem kaçmış. Sultan dahi gelüb, yitişüb, Ali Beği kaçmış görüb ardın sürüb kovarak Selasil¹ kal^casına düşürdiler. Sultan bu hali görüb göñlüne bir hayli nesne gelüb, biraz mütefekkir olub oturdı. Ve Timur'a gitmekden kendüyi men^c itdi. Ve ol aradan göçüb, fırsat gözedüb, yola müteveccih oldılar ve toğru yola girmeyüb tağ tarafın tutdılar.

¹ Ankara kalesine ortaçağda verilen bir ad.

اطمان : FPaMVy — | A — : Pa | اكه كوره : Pa — | FAMVy — || 12 كا PaAMVy : على بكة
 || 14 ديوب يوريجي : M : ديو يوريجي FPaA ديجه Vy | كوردلرکه PaAM : كوردلر Vy
 || 16 كلب FVy — : FPaAM | يتشب PaAM — : FVy — || 19 يوله ... اولديلر
 Vy — : FPaAM ,

Sultan Mehmed tağlara gidüb, ilçiyile hocasını Timur'a gönderdüğüdür

Rivayetdür ki, çün Sultan ol yirden kalkub tağ tarafına müteveccih olub gelüb bir tağ içine yitişüb kondı. Timur ilçisin katına okıyub sohbet meşgul oldılar. Sultan esna-yı sohbetde bu macerayı hikâyet idüb eytdi. “Görür misiz ki, Timur Han’a giderken bize ne vechile *akabler* geldi. Eğer Timur Han katına dek varıcak olursam, hikâyet neydüğü ma^lumdur. *Hasıl-ı kelâm* ihtiyatım galib oldı. İmdi kerem ve lutf eyle. Benüm vakı^{amı} Timur Han’a ‘arz idüb Tatar baña bu vechile iş idüb ve yolda gelürken Kara Yahya-ile ve Tatar’la olan vakı^{ayı} bir bir beyan it. Ve babama dahi benden selâm eyle. Hem seninle âdem dahi koşub Timur’a *i^tizar* ideyim,, diyüb kendünün bir ‘âkıl, ‘âlim, ‘âmil, fâzıl, kâmil, *dânâ* Sofı Bayezid¹ nam hocası varidi. Mektub yazub, içinde Timur’a ve babasına dualar idüb, ihtiyat kılub varımaduğına bi-had özürler idüb ve kazıyye nice vaki^c olduğın beyan idüb ilçiyile bile koşub gönderdi. Bunlar dahi Timur’dan yaña revâne olub gıtdiler. Sultan dahi yüce yüce tağlar tarafını tutub gıtdi. Bu yaña Sultan hocası ve Hoca Mehmed, Timur’a yakın gelicek haber yitişdi-ki Sultan kendü gelmeyüb anda ilçiliğe varan Hoca Mehmed’e kendü hocasını koşmuş bile geldiler diyüb, bunlar dahi gelüb Timur önünde şol-ki şerait-i edebdür, yirine getürdükten-sonra Sultanun mektubın Timur’ın eline sundular. Ve mabeynde süal cevap her ne

¹ Sofı İmadüddin Bayezid Çelebi.

: PaAM | تموره | FPaAM | اشتہ | Vy | هم | FVy — : PaAM | 10 دنخی | PaAM | دیدی
تمور خانہ | Vy — A | 11 عامل | FVy — : PaAM | دانا | PaAM — : FVy | 12 | واریدی
FPAAMVy : + امیرالکلام کشیدی غایت خوب و لطیف سویلودی باباسنه : FAMVy | کندو باباسی
یلدرم خانہ | Pa | دعائر : FAMVy : + و سلامار و نثار | Pa | 13 | اختیاط قلب : FMVy
APa — | واریدوغنه . . . | ایدوب : FPAAMVy : A — : Vy | سلطان دنخی : PaAM — :
15-16 | یوجه . . . | محمد : PaAMVy | F — : | 17 | گلدیلر : AVy | کارلر : PaAM — F

vakî^c olmuş ise tamam ‘arz idüb Timur dahi Sultanun mektubuna gayetde *ta‘zimat* ve *tekrimat* idüb eyü ‘izzet itdi. Ve ilçiyeye eytdi, “Ataları merhum Yıldırım Han dâr-ı fenâdan dâr-ı bekaya rihlet itdi. Kendüler sağ ve selâmet olsun,, didi. Ve Yıldırım Hana bu vakıfa hicretin sekiz yüz bişinde¹ idi. Ve dahi Sultanun hocası Sofi Bayezid’i, Timur geri gitmeğe komayub kendü katında alı kodı. Sultana mektub yazub atasının mevti haberin iflâm itdi. Sultan işidüb hayli *ceza^c ü feza^c* idüb bir nice gün yasın tutdı. Andan begleri cem^c olub *pend* idüb yas tonun çıkarub yine devlet ü saadet birle hil‘at-i şahâne giyüb ata *süvar* oldılar. *Daim üd-dehr* tağlar başında seyr idüb atasının *firakından* hasretlik çeküb gözlerinden kan yaş döküb ağlardı. Ta şol *hadde* değin ki, Timur temamet-i Germiyan ve Saruhan ilin ve memleketlerin urub, gaaret idüb oğllarınun ve kızlarınun irilerin esir idüb ve kiçilerin kılıçdan geçürüb ve Yıldırım Han’ı Akşehir’de koyub Germiyan Oğlu Yakub Beğe ısmarladı ki, eğer Mehmed bunda gelüb atasın ve karındaşın taleb idecek olursa Yıldırım’ı ve oğlu Musa Çelebi’yi viresin. Zira Yıldırım öyle vasiyyet itmüşdür diyüb, kendü leşkeriyle kalkub Tatara çıkub, Tatarı dahi gaaret idüb andan bütün Karaman vilâyetin dahi yağma idüb yıkub, yakub andan soñra hiç dahi karar itmeyüb yine vilâyetine ‘azm itdi.